

90STE VERGADERING

VERGADERING VAN DINSDAG 12 SEPTEMBER 1972
(Bijeenroepingsuur 14.00)

Ingekomen stukken	4175; 4230
Regeling van werkzaamheden	4175; 4195
Aanneming van de ontwerpen van (rijks)wet nrs. 11 763 (R 847), 11 849 (R 857), 11 854 (R 858), 11 897, 11 898, 11 899, 11 900, 11 903 en 11 911	4178
Aanneming van voorstellen van de Commissie voor de Verzoekschriften	4178
Behandeling en aanneming van de wetsontwerpen:	
Structurele wijziging van de Algemene Bijstandswet	4178
Wijziging van de Pensioen- en spaarfondsenwet	4181
Behandeling van het wetsontwerp Opheffing van de gemeente Diepenveen en verdeling van het gebied dezer gemeente over de gemeenten Deventer en Bathmen	4183; 4195; 4219
Interpellatie van de heer Van Thijn betreffende de tariefverhoging bij het openbaar vervoer	4207
Indiening en behandeling van een motie van de heer Van Thijn c.s. betreffende verhoging van de N.S.-tarieven	4211

Voorzitter: de heer Van Thiel

Tegenwoordig zijn 129 leden, te weten:

de heren Aantjes, Aarden, Van Aardenne, Abma, Van Amelsvoort, Andriessen, Assmann, Bakker, mejuffrouw Barendregt, de heren Baruch, Ter Beek, De Beer, De Bekker, De Boer, De Boo, Bos, mevrouw Brautigam, de heren Bremen, Brouwer, Du Chatinier, mejuffrouw Cornelissen, de heren Cornelissen, Van Dam, Dankert, Van Dis, Van den Doel, Dolman, Drees, Dijkstra, Egas, Van Elsen, Engwirda, mevrouw Epema-Brugman, de heren Fiévez, Franssen, mevrouw Gardeniers-Berendsen, de heren Geeikerken, Geurtsen, De Goede, mejuffrouw Goudsmit, mevrouw Groensmit-Van der Kallen, mevrouw Haas-Berger, de heren Hazekamp, Hermes, Hermesen, Heijmans, Hutschemaekers, Huijsen, Imkamp, Joekes, Jongeling, mejuffrouw Kappeyne van de Coppello, de heren Keja, K. A. Keuning, S. Keuning, Kikkert, mevrouw Klaassens-Postema, de heren Knot, Koekoek, Koning, De Koning, Koningh, Koudijs, Kremer, Krosse, Laban, mejuffrouw Van Leeuwen, de heren Van Leijenhorst, Van Lier, Masman, Van der Mei, Meis, Meijer, Van Mierlo, Nooteboom, Nypels, Oele, Van Ooijen, mevrouw Padt-Jansen, de heren Te Pas, Peijnenburg, Portheine, Pronk, Roethof, Roolvink, Van Rossum, De Ruiter, mevrouw De Ruiter, de heren Van der Sanden, Schaefer, Schakel, Van het Schip, Scholten, Schouten, mevrouw Smit-Kroes, de heren Van Son, Van der Spek, Spinks, Stemerding, Van der Stoel, Stoffelen, Terlouw, Van Thiel, Van Thijn, Tilanus, Tolman, Tuijnman, Den Uyl, mevrouw Veder-Smit, de heren Verbrugh, Vermaat, Verwoert, Visser, Vondeling, Voogd, Voortman, Waalkens, Walburg, Weijers, Weijters, Wiebenga, Wiegel, Wiel-draaijer, Wierenga, Wilbers, Wisselink, Ter Woorst, Van Zeil, Zelissen,

en de heren Geertsema, Vice-Minister-President, Minister van Binnenlandse Zaken, Udink, Minister van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening, Minister van Verkeer en Waterstaat, Engels, Minister van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk, en Rietkerk, Staatssecretaris van Sociale Zaken.

De Voorzitter: Ik deel aan de Kamer mede, dat zijn ingekomen berichten van verhindering tot het bijwonen van de vergadering van:

Voorzitter

de heren Van der Gun en Notenboom, wegens bijwoning van vergaderingen van commissies uit het Europese Parlement, te Brussel, de hele week;

de heer Mommersteeg, wegens bijwoning van een vergadering van een commissie uit het Europese Parlement, te Brussel, ook morgen;

de heren Verdijk en De Gaay Fortman;

de heer Veerman, deze en ook de volgende week;

de heer Berkhouwer, wegens bijwoning van een vergadering van een commissie uit het Europese Parlement, te Brussel;

de heer Berger, wegens vakantie;

de heer Dusarduijn, wegens bezigheden elders.

Deze berichten worden voor kennisgeving aangenomen.

De Voorzitter: Voorts deel ik aan de Kamer mede, dat een telegram is ingekomen van de Voorzitter van de Staten van Suriname, houdende mededeling, dat de Staten van Suriname hebben besloten drie leden af te vaardigen, ten einde de mondelinge behandeling in de Kamer van de ontwerp-rijkswet inzake toetreding van Engeland tot de EEG (11 872, R 860) bij te wonen.

Ik stel aan de Kamer voor, de lijst van de overige ingekomen stukken op de tafel van de griffier neder te leggen, ter inzage van de leden, en aan het einde van deze vergadering te beslissen omtrent de door mij ter zake gedane voorstellen.

Daartoe wordt besloten.

De Voorzitter: De Kamer moet thans beslissen over het verzoek van de meerderheid van de vaste Commissie voor Financiën om het wetsontwerp 11 818 inzake de fiscale oudedagsreserve voor zelfstandigen aan de orde te stellen kort na de opening van de nieuwe zitting. Overeenkomstig mijn toezegging heeft de griffier inmiddels een overzicht rondgestuurd van de wetsontwerpen, welke hetzij op dit moment gereed zijn voor openbare behandeling, hetzij naar alle waarschijnlijkheid zo tijdig hiervoor gereed zullen zijn, dat de Kamer, indien zij dat wenst, ze vóór de algemene beschouwingen zou kunnen behandelen.

Inmiddels is hierover ook een brief van de Minister-President dd. 12 september ingekomen.

Wij zullen mijns inziens enkele van de in het overzicht voorkomende wetsontwerpen in ieder geval in onze overwegingen moeten betrekken. Tevens zullen wij moeten overwegen, dat de Kamer - aangenomen althans dat zij deze week gereed komt met de afdoening van de thans op de agenda geplaatste stukken - tot dusverre nog slechts één onderwerp op haar agenda heeft geplaatst voor behandeling na de opening en vóór de algemene beschouwingen, nl. de kwestie van de Friese Taalpolitiek, die in de week van dinsdag 26 september zal worden behandeld.

Op dit moment zijn nog slechts drie stukken (afgezien van die, welke afdoening noch door de Regering, noch uit de Kamer gevraagd is, en afgezien van stukken welke geen of weinig tijd zullen kosten) gereed voor openbare behandeling. Het oudste stuk hiervan is de Intrekking van de Premiespaarwet (11 610). Ik heb begrepen, dat dit ontwerp zo samenhangt met wetsontwerp 11 820 inzake het spaarloon, dat de Kamer moeilijk een besluit over 11 610 kan nemen zolang

VERBETERINGEN

Bladzijde 3984, kolom 2, regel 20 en 19 v.o., staat: „toepassing”; lees: aanpassing.

Bladzijde 3985, kolom 2, regel 8 v.b., staat: „solidair”; lees: solitair.

Voorzitter

11 820 niet gereed is voor openbare behandeling. Dit laatste is nog niet het geval en ik doe over 11 610 daarom thans ook nog geen voorstel.

Het tweede is de Tarwe-overeenkomst (11 676). Dit stuk is al lang gereed en de Regering wil het graag afdoen. Hetzelfde geldt voor 11 772, de Gemeenschappelijke bepalingen overheidspensioenwetten. Over deze beide stukken zou de Kamer thans kunnen beslissen. Mijns inziens zou de Kamer ook thans kunnen beslissen over de behandeling van stuk 11 819 (Vrijstelling bedrag aan inkomen uit vermogen), zij het onder voorbehoud, dat tijdig eindverslag zal zijn verschenen.

Ik stel nu voor, aan de orde te stellen tegen woensdag 20 september:

11 818 Fiscale oudedagsreserve voor zelfstandigen;

11 819 Vrijstelling van een beperkt bedrag aan inkomen uit vermogen,

indien tijdig eindverslag zal zijn verschenen;

11 772 Enige gemeenschappelijke bepalingen ten aanzien van de Algemene Burgerlijke pensioenwet en andere overheidspensioenwetten,

11 676 (R 840) Goedkeuring van de op 3 mei 1971 te Washington voor het Koninkrijk der Nederlanden ondertekende Internationale Tarwe Overeenkomst 1971;

de brief van de Minister van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk ten geleide van het rapport van de Commissie Friese-Taalpolitiek (10 728) te behandelen na de Tarwe-overeenkomst, maar niet vóór 26 september.

De heer **Dolman** (P.v.d.A.): Mijnheer de Voorzitter! Ik wil iets zeggen over uw voorstel, wetsontwerp 11 818 – wetsontwerp Fiscale oudedagsreserve voor zelfstandigen – op de agenda te plaatsen. Het betreft een bijzonder belangrijk wetsontwerp. Ter adstructie van de belangrijkheid noem ik drie cijfers. Meegedeeld is, dat de belastingdienst met 150 man moet worden uitgebreid, alleen ter uitvoering van het in dit wetsontwerp beoogde. Bij volledige invoering zal deze fiscale oudedagsreserve de staatskas 500 mln. kosten. Vele zelfstandigen zal invoering van de fiscale oudedagsreserve een belangrijke verlichting geven, d.w.z. zelfstandigen met een inkomen gelijk aan het minimumloon ongeveer enkele tientjes en zelfstandigen met een inkomen van een ton vijfduizend gulden.

Uit deze drie cijfers mag duidelijk zijn, dat het niet alleen een bijzonder belangrijk, maar ook een zeer omstreden wetsontwerp is, zowel politiek als technisch. Voor het eerst in de historie heeft de Vereniging van belastinginspecteurs zich tegen een fiscaal wetsontwerp gekeerd.

Mijnheer de Voorzitter! Het onderhavige wetsontwerp is omstreden en naar onze mening niet zo urgent, dat het voor de verkiezingen moet worden behandeld. Wanneer het bij voorbeeld in februari a.s. wordt behandeld, kan het ook al in 1973 gelden. Wij zijn dus niet voor behandeling ervan vóór de verkiezingen, maar wij hebben begrepen, dat de meerderheid van de Kamer het wel wil. Wij zullen ons daartegen dan ook niet verder verzetten. Een plaatsing op de agenda per 20 september a.s. gaat ons echter wel erg ver. Het eindverslag zal pas worden ingebracht op 14 september a.s. Van onze kant komt daarvoor een ongeveer evengrote bijdrage als voor het voorlopig verslag. Ik weet niet wat er van de andere kant komt, maar in ieder geval is het eindverslag betrekkelijk omvangrijk. Daarna moet nog de nota naar aanleiding van het eindverslag verschijnen, terwijl vervolgens eventueel nog amendementen moeten worden voorbereid. De Staatssecretaris heeft in de stukken nota bene gezegd, dat het zo belangrijk is, dat deze dege'lijk worden voorbereid. Ik zie niet in, dat dit allemaal binnen vijf dagen kan gebeuren. Ik verzoek u, mijnheer de Voorzitter, dan

ook, dit wetsontwerp in de week van 26 september en volgende dagen op de agenda te plaatsen.

De **Voorzitter**: Ik zou er geen bezwaar tegen hebben, mijn voorstel in dier voege te wijzigen, dat wetsontwerp 11 818 niet wordt behandeld in de week van 20 september a.s., maar in de week van 26 september a.s.

De heer **Peijnenburg** (K.V.P.): Mijnheer de Voorzitter! Toen de heer Dolman zoëven aan het woord was, dacht ik een ogenblik, dat de behandeling van wetsontwerp 11 818 reeds was begonnen.

Het verzoek van de heer Dolman is van nogal verstrekkende betekenis. Men kan er begrip voor hebben, dat men een week meer tijd wil hebben om de behandeling van dit wetsontwerp, dat belangrijk is, voor te bereiden. Dit zal echter waarschijnlijk implicaties hebben voor de behandeling van datgene, wat eventueel op de agenda komt voor de week, waarnaar de heer Dolman de behandeling van dit wetsontwerp wil verschuiven. Ik zou het op prijs stellen, indien de beslissing over uw voorstel werd genomen, nadat wij even onderling hebben kunnen beraadslagen.

De **Voorzitter**: Ik heb er geen bezwaar tegen na de theepauze over mijn voorstel te beslissen.

De heer **Bakker** (C.P.N.): Mijnheer de Voorzitter! Ik wil een vraag aan u voorleggen die verband houdt met het verzoek van de heer Dolman, namelijk welke gedachten u hebt over de week volgende op de week die zojuist is genoemd voor de behandeling van het wetsontwerp inzake de fiscale oude-dag-af trek voor zelfstandigen.

Naar het er uitziet is dit wetsontwerp – de heer Dolman heeft dat ook aangekondigd – een geladen wetsontwerp, waarmee wij wel druk bezig zullen zijn, ook degenen die niet direct tot de sprekers behoren. Het is een belangrijk politiek stuk.

Dit betekent, dat van de voorbereidingstijd voor de algemene beschouwingen, waarin ingewikkelde zaken aan de orde komen, in deze week een belangrijk deel wordt afgenomen voor praktisch werk in de Kamer. Bij de behandeling van een nota inzake de Friese taalpolitiek ligt dat iets anders. Dat zal men waarschijnlijk wel met mij eens zijn. De heer Andriessen moet er nog over denken of hij het met mij eens is.

Ik zou gaarne vastgelegd zien, dat tijdens de week voor de algemene beschouwingen geen plenaire vergaderingen meer in de Kamer zullen plaatsvinden. Ik vrees dat indien er gedurende die week onderwerpen op de agenda van de Kamer worden gezet, dit onderwerpen zullen zijn die zwaar politiek zijn geladen. Die zullen erg veel tijd en aandacht vragen. Daardoor zou de voorbereiding van de algemene beschouwingen er in de knoei komen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik verzoek u met klem, de agenda voor de betreffende week leeg te houden.

De **Voorzitter**: Tot op heden heb ik geen enkel voorstel gedaan om in de door de heer Bakker genoemde week te vergaderen.

Wel heb ik voor mij liggen een brief van de Minister van Onderwijs en Wetenschappen, waarin deze vraagt, het wetsontwerp inzake de schoolgelden spoedig te behandelen. Daarvoor zou de Minister beschikbaar zijn vanaf 4 oktober. Ook daaromtrent heb ik nog geen voorstel gedaan. Misschien zal ik de vaste Commissie voor Onderwijs en Wetenschappen daarover eerst nog horen. De memorie van antwoord inzake genoemd wetsontwerp moet echter eerst worden ingediend, vóórdat wij kunnen beslissen. Vanmorgen heb ik in de krant gelezen dat die memorie van antwoord aan het einde van deze week zou verschijnen.

De heer **Bakker** (C.P.N.): Mijnheer de Voorzitter! Waar het mij om gaat is – dit zult u ook wel begrijpen – dat met name zo'n schoolgeldkwestie niet alleen of in hoofdzaak een

Voorzitter

kwestie voor de vaste Commissie van Onderwijs en Wetenschappen is. Het is een van de zwaar politiek geladen onderwerpen. Ook de rest van de kamerleden zal er zeer door worden gebonden. Het werk van de Kamer wordt er vrijwel onmogelijk door. Er dreigt te worden overgegaan tot een wijze van werken die wij niet kennen tot nu toe. Ik meen dat wij die ook niet moeten introduceren.

De Voorzitter: Ik heb de vaste Commissie van Onderwijs en Wetenschappen niet ten tonele gevoerd, omdat ik daarvan de beslissing zou willen laten afhangen. Als de memorie van antwoord is verschenen, vind ik echter een advies van de commissie belangrijk. Laten wij nu eens even denken, dat de commissie negatief zou adviseren ten aanzien van hetzij een onmiddellijke behandeling, hetzij een behandeling op korte termijn. In dat geval zou er misschien helemaal geen discussie in de plenaire vergadering nodig zijn!

De heer Den Uyl (P.v.d.A.): Dat is een veronderstelling.

De Voorzitter: Ik veronderstel niets. Ik zei: Laten wij nu eens even denken.

De heer Bakker (C.P.N.): Mijnheer de Voorzitter! De Minister van Onderwijs en Wetenschappen heeft gezegd, dat hij zijn memorie van antwoord pas in zal sturen vrijdag aanstaande. Dit betekent dat de vaste Commissie van Onderwijs en Wetenschappen niet eerder dan de volgende week, de week van Prinsjesdag, zal kunnen vergaderen. Met andere woorden: wij komen op het laatste moment voor de beslissing te staan.

Ik zou willen, dat wij hier vastlegden dat wij gedurende de door mij aangegeven week niet vergaderen.

De Voorzitter: Dan moet de heer Bakker daar een voorstel van maken. Ik ga dat voorstel nu niet doen.

De heer Bakker (C.P.N.): Dan moet ik eerst even hier en daar polsen.

De Voorzitter: Wij kunnen er na de theepauze op terugkomen.

De heer Den Uyl (P.v.d.A.): Mijnheer de Voorzitter! Nu wij na de theepauze een beslissing zullen nemen over de datum van behandeling van het wetsontwerp Fiscale oudedagsreserve voor zelfstandigen lijkt het mij juist, daarbij tegelijk te betrekken de gedachte, dat wij hoe dan ook een paar dagen voor de algemene beschouwingen niet nog hier zullen vergaderen. Het lijkt mij een zeer voor de hand liggend idee, straks over beide voorstellen een beslissing te nemen.

De Voorzitter: In discussie is thans nog of wij het wetsontwerp Fiscale oudedagsreserve voor zelfstandigen zullen behandelen. Als dit inderdaad het geval zal zijn, is het nog de vraag of wij hiermee zullen beginnen op 20 september dan wel op 26 september. De heer Peijnenburg heeft verzocht hierover in de loop van deze middag te beslissen, hetgeen zou kunnen gebeuren na de theepauze. Ik wacht dan tevens af, of er vanuit de Kamer een voorstel zal komen om in de week van 3 oktober geen plenaire vergadering te houden, zodat de Kamer hierover een besluit kan nemen.

De heer Den Uyl (P.v.d.A.): Het is omgekeerd zo, dat, tenzij de Voorzitter alsnog een voorstel zou doen om in die week te gaan vergaderen, het duidelijk is, dat wij niet vergaderen. Tenzij de heer Andriessen met het voorstel komt om in die week per se te vergaderen, vergaderen wij niet.

De Voorzitter: Laten wij nu de formulering afwachten, die te voorschijn zal komen uit onze discussie na de theepauze.

De heer Aantjes (A.R.P.): Mijnheer de Voorzitter! Ik kan er natuurlijk niets tegen hebben als u zegt, dat wij de formulering moeten afwachten. Echter, ik heb bij het vorige debat over de samenstelling van de agenda voorgesteld, dat de Kamer er rekening mee zou houden dat wij ook in de week van 3 oktober zouden vergaderen. Daar rees verzet tegen en toen hebt u, mijnheer de Voorzitter, gezegd: ik doe noch een voorstel om wel te vergaderen, noch een voorstel om niet te vergaderen. Laat de Kamer maar afwachten welke wetsontwerpen er eventueel komen. Wordt daaromtrent een voorstel ingediend, dan is het nog vroeg genoeg.

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb mij hierbij neergelegd, maar nu komt er een voorstel om uitdrukkelijk in die week niet te vergaderen. Mijnheer de Voorzitter! Ik zou willen afwachten – ik vraag de heer Bakker dat ook te doen – welke voorstellen u doet ten aanzien van de samenstelling van de agenda, zodat wij dan kunnen beslissen of er die week al dan niet wordt vergaderd.

De heer Bakker (C.P.N.): Tot wanneer wilt u daarmee dan wachten? Ik wil een voorbeeld noemen. De Minister heeft geschreven, dat aanstaande vrijdag de memorie van antwoord van de schoolgeldwet komt. Aanstaande dinsdag wordt hierover niet beslist, dus zal de commissie voor onderwijs pas de woensdag of donderdag daarop bijeenkomen. Het zal dus ruim een week duren voordat hierover een beslissing zal worden genomen.

De heer Aantjes (A.R.P.): Dat erken ik, maar ik wil het ook niet vastknopen aan dat ene wetsontwerp. Het voorstel van de Voorzitter strekte ertoe, dat wij eerst zouden afwachten welke stof de Kamer krijgt te behandelen en dat wij dan zouden beslissen of er al dan niet wordt vergaderd. Voor die redelijkheid ben ik gezwicht, want ik vind inderdaad, dat wij de vraag of wij al dan niet zullen vergaderen, moeten laten afhangen van wat ons te doen staat en niet omgekeerd. Wat ons te doen staat, moeten wij niet laten afhangen van de vraag of wij al dan niet willen vergaderen.

De Voorzitter: Ik meen, dat het het beste is hierover na de theepauze verder te discussiëren. Ik heb wat dit betreft geen enkel voorstel gedaan en zal ook geen enkel voorstel doen. Naar mijn persoonlijke mening is het indien wij in de week van 3 oktober vergaderen redelijk dit alleen te doen als wij dan het wetsontwerp inzake de schoolgelden behandelen.

Voorts zou ik nog iets willen zeggen over de gang van zaken in deze week. Nadat een aantal hamerstukken zal zijn afgehandeld en de stemmingen over wetsontwerp 11 278 zullen zijn gehouden, volgt de artikelsgewijze behandeling van het wetsontwerp Wijziging van de Pensioen- en spaarfondsenwet. Ik hoop, dat deze behandeling niet al te veel tijd in beslag zal nemen.

Hierna komt aan de orde de behandeling van wetsontwerp 10 962, de opheffing van de gemeente Diepenveen en verdeling van het gebied dezer gemeente over de gemeenten Deventer en Bathmen.

De behandeling van dit wetsontwerp kan zeker niet vandaag worden afgerond. Ik veronderstel, dat de eerste termijn van de zijde van de Kamer over dit wetsontwerp ten minste vier uren zal duren. In aansluiting op deze eerste termijn dan wel aan het begin van de avondvergadering zal de interpellatie van de heer Van Thijn worden gehouden. Daarna zullen de Ministers van Binnenlandse Zaken en van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening antwoorden op de over wetsontwerp 10 962 gemaakte opmerkingen. Ik neem aan dat de behandeling daarna zal moeten worden verdaagd, omdat het dan reeds laat in de avond of vroeg in de ochtend zal zijn geworden.

Ik zou daarom willen voorstellen, het wetsontwerp morgen bij de aanvang van de vergadering verder af te handelen en daarna in elk geval de eerste termijn inzake het ontwerp van rijkswet betreffende het EEG-verdrag af te doen. Zo nodig

Voorzitter

kan wat later in de avond worden doorvergaderd. Ik wil mij echter de noodzaak van een avondvergadering voorbehouden, wanneer blijkt dat de middagvergadering te lang zou gaan duren. Ik meen dat de eerste termijn betreffende het EEG-verdrag morgen moet worden afgewerkt. Donderdag zal de Regering antwoorden.

Verder moeten wij er rekening mee houden, dat drie collega's uit Suriname bij deze discussie aanwezig zullen zijn. In verband hiermee zou het gewenst zijn, indien de Kamer donderdag het ontwerp van rijkswet betreffende het EEG-verdrag kon afdoen.

De heer **Van Aardenne** (V.V.D.): Kan de Kamer morgenochtend niet om 11.00 uur beginnen?

De **Voorzitter**: Ik weet niet, of dit in verband met fractievergaderingen mogelijk is. Ik zie dat de suggestie om morgenochtend om 11.00 uur te beginnen in elk geval niet wordt gesteund door de heer Den Uyl en ook geen verdere ondersteuning krijgt. Ik moet nu wel voorstellen, morgen, indien nodig, 's avonds te vergaderen. Ik kan dan rekening houden met het doorgaan van de vergadering desnoods tot zeven uur, maar niet tot negen uur of half tien 's avonds zonder onderbreking.

Overeenkomstig het voorstel van de Voorzitter wordt besloten.

De heer **Andriessen** (K.V.P.): Mijnheer de Voorzitter! Is het echt niet mogelijk vandaag het wetsontwerp inzake Diepenveen af te doen?

De **Voorzitter**: Dat is volstrekt uitgesloten.

De heer **De Goede** (D'66): Mijnheer de Voorzitter! Ik wil uw problemen niet nog groter maken dan zij reeds zijn.

De **Voorzitter**: Het zijn onze problemen.

De heer **De Goede** (D'66): Daarin heeft u gelijk. Dat is ook de reden, waarom ik op dit spreekgestoelte ben gaan staan om u het volgende probleem voor te leggen. Donderdag a.s. staat op de agenda van de Kamer het stellen van mondelinge vragen van de heren Terlouw en Voortman inzake de suspensiereactor bij de Kema. Tegelijkertijd, ook donderdag, zullen de vaste Commissies voor de Kernenergie en voor Milieuhygiëne om 10.00 uur een hoorzitting over de kernenergie-nota aangeven. Het ligt voor de hand dat de mensen, die bij deze hoorzitting aanwezig willen zijn, ook kennis willen nemen van de mondelinge vragen en antwoorden over de Kema. Ik wil u vragen, of u een mogelijkheid ziet, het stellen van deze mondelinge vragen of naar morgen of in het uiterste geval naar volgende week dinsdag te verplaatsen om deze complicatie te vermijden.

De **Voorzitter**: Ik meen dat het mogelijk moet zijn de hoorzitting een uur of een half uur te onderbreken om de gelegenheid te geven het stellen van die mondelinge vragen en de beantwoording daarvan bij te wonen. Dit hangt overigens ook af van de wijze zelfbeperking van de tussenkommende vragenstellers.

Naar de griffier mij mededeelt, zit er in de agenda voor de hoorzitting anderhalf uur speling.

Wij zullen een poging wagen om dit tot ieders tevredenheid te regelen.

Aan de orde is de behandeling van de ontwerpen van (rijks) wet:

Naturalisatie van Abdoelhafiez Khan, Kallen en 20 anderen (11 763, R 847);

Naturalisatie van Amo, Willem François Maria en 14 anderen (11 849 (R 857));

Voorzitter e. a.

Naturalisatie van Chan, Sui Lung en 16 anderen (11 854, R 858);

Naturalisatie van Bacas, Johny Cornelis en 22 anderen (11 897);

Naturalisatie van Hajombada, Theresia Ekowatie en 26 anderen (11 898);

Naturalisatie van Agater, Bernd Harry Philipp en 25 anderen (11 899);

Naturalisatie van Antonopoulos, Dionysios en 27 anderen (11 900);

Naturalisatie van Atoen Bin Ali, Markoes en 27 anderen (11 903);

Naturalisatie van Ammerlaan, Heribertus Antonius en 21 anderen (11 911).

Deze ontwerp van (rijks)wet worden achtereenvolgens, telkens na goedkeuring van de onderdelen, zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

Aan de orde is de behandeling van de **Verlagen** van de Commissie voor de Verzoekschriften (11 519, nrs. 118 t/m 138).

Overeenkomstig de voorstellen van de Commissie voor de Verzoekschriften wordt besloten.

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van het wetsontwerp **Structurele wijziging van de Algemene Bijstandswet** (11 278).

De behandeling van artikel I wordt hervat.

De behandeling van onderdeel D en de daarop voorgestelde amendementen wordt hervat.

Het amendement van de heer Egas c.s. (stuk nr. 18) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de P.v.d.A., D'66, de P.P.R., de P.S.P. en de C.P.N. vóór dit amendement hebben gestemd.

Ik geef het woord aan de heer Baruch tot het afleggen van een korte verklaring.

De heer **Baruch** (DS'70): Mijnheer de Voorzitter! De minister heeft duidelijk gemaakt, dat er voldoende overleg tot stand kon komen. In het amendement van de geachte afgevaardigde mejuffrouw Kappeyne van de Coppello c.s. (stuk nr. 21) wordt niet duidelijk aangegeven, op welke wijze het overleg moet plaatsvinden. Wij weten, dat herhaaldelijk bijstelling van de normen van de Algemene Bijstandswet plaatsvindt en wij menen dan ook, dat aanneming van het amendement tot vertraging in de uitvoering zal leiden. Daarom heb ik geen behoefte aan dit amendement, mijnheer de Voorzitter!

Het amendement van mejuffrouw Kappeyne van de Coppello c.s. (stuk nr. 21) wordt met 71 tegen 54 stemmen aangenomen.

Vóór hebben gestemd mevrouw Brautigam, de heren Dankert, Van Dis, Dolman, Dijkstra, Egas, Engwirda, mevrouw Epema-Brugman, de heren Franssen, Geurtsen, De Goede, mejuffrouw Goudsmit, mevrouw Haas-Berger, de heren Imkamp, Joekes, Jongeling, mejuffrouw Kappeyne van de Coppello, de heer Keja, mevrouw Klaassens-Postema, de heren Knot, Koekoek, Koning, Koudijs, Kremer, Laban, Van Lier, Masman, Meis, Meijer, Van Mierlo, Nooteboom, Nypels, Oele, Van Ooijen, mevrouw Padt-Jansen, de heren Te Pas, Porthoene, Pronk, Roethof, Van Rossum, De Ruiters, Schaefer, Van het Schip, mevrouw Smit-Kroes, de heren Van der Spek, Stemerdink, Van der Stoel, Stoffelen, Terlouw, Van Thijn, Tuijnman, Den Uyl, mevrouw Veder-Smit, de heren Verbrugh, Visser, Vondeling, Voogd, Voortman, Waalkens, Wiebenga, Wiegel,

Voorzitter e. a.

Wieldraaijer, Wierenga, Wilbers, Aarden, Van Aardenne, Abma, Bakker, mejuffrouw Barendregt, de heren Ter Beek en De Beer.

Tegen hebben gestemd de heren Bremen, Brouwer, Du Chatinier, Cornelissen, Van Dam, Drees, Van Elsen, Fiévez, mevrouw Gardeniers-Berendsen, de heer Geelkerken, mevrouw Groensmit-Van der Kallen, de heren Hazekamp, Hermes, Hermen, Heijmans, Hutschemackers, Huijsen, K. A. Keuning, S. Keuning, Kikkert, De Koning, Koningh, Krosse, mejuffrouw Van Leeuwen, de heren Van Leijhorst, Van der Mei, Peijnenburg, Roolvink, mevrouw De Ruiters, de heren Van der Sanden, Schakel, Scholten, Schouten, Van Son, Tilanus, Tolman, Vermaat, Verwoert, Walburg, Weijers, Weijters, Wisselink, Van Zeil, Zelissen, Aantjes, Van Amelsvoort, Andriessen, Assmann, Baruch, De Bekker, De Boer, De Boo, Bos en de Voorzitter.

Onderdeel D, thans luidende:

D

Artikel 11 wordt gelezen:

1. Wij kunnen bij algemene maatregel van bestuur nadere regelen stellen ter bepaling van hetgeen in de voorgaande paragrafen is overgelaten aan het oordeel van burgemeester en wethouders.

2. Bij een algemene maatregel van bestuur als bedoeld in het eerste lid kan worden bepaald, dat de daarin vervatte regelen uitsluitend van toepassing zijn op een daarbij aangegeven groep van personen.

3. De voordrachten tot het vaststellen, wijzigen of intrekken van algemene maatregelen van bestuur als bedoeld in het eerste en tweede lid worden Ons gedaan door Onze Minister van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk en Onze Minister van Sociale Zaken tezamen. Ingeval de inhoud van deze regelen in overwegende mate betrekking heeft op voorzieningen in verband met de arbeid, worden de voordrachten Ons gedaan door Onze Minister van Sociale Zaken en Onze Minister van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk tezamen.

4. Het ontwerp van een besluit tot het vaststellen, wijzigen of intrekken van een algemene maatregel van bestuur als bedoeld in het eerste en tweede lid wordt bekend gemaakt in de *Nederlandse Staatscourant*. Een voordracht als in het derde lid bedoeld wordt Ons niet gedaan dan nadat twee maanden na die bekendmaking zijn verstreken.,

wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De behandeling van onderdeel Ea en het daarop voorgestelde amendement wordt hervat.

De Voorzitter: Op verzoek van de heer Minister stel ik voor, de beraadslaging over dit onderdeel te heropenen.

Daartoe wordt besloten.

Minister Engels: Mijnheer de Voorzitter! De heer Jongeling heeft mij verleden week gevraagd, of in het amendement van mevrouw Gardeniers c.s. ook naar mijn mening de wijziging van artikel 30 en het verwerpen van de artikelen 84e en 84f een onverbreekelijk geheel vormde.

Ik heb, mij baserend op de intentie van de indieners van het amendement, daarop bevestigend geantwoord; het amendement had immers duidelijk de strekking de strafbepalingen van de artikelen 84e en 84f uit het ontwerp te doen verdwijnen, maar tegelijkertijd bij de bijstandsvragers en -genieters wel te bewerkstelligen dat zij alle mededelingen doen, die van belang zijn, niet alleen voor het verlenen van de bijstand, maar ook voor het voortzetten van de verleende bijstand.

Ter vermijding van ieder misverstand moet ik daaraan toevoegen dat de zaak staatsrechtelijk gezien zo ligt, dat het eigenlijke amendement, zoals het voor ons ligt, zich beperkt tot artikel 30. Dáárin wordt een wijziging voorgesteld, niet in de

Minister Engels e. a.

artikelen 84e en 84f. Het is denkbaar, dat men vóór het amendement stemt en eveneens vóór handhaving van de artikelen 84e en 84f stemt.

De heer Jongeling (G.P.V.): Mijnheer de Voorzitter! Ik dank de Minister voor deze mededeling, die mij ook al persoonlijk was geworden. Nu wij dus de handen vrij hebben en hier geen staatsrechtelijk verband aanwezig is, zal onze fractie vóór het amendement op stuk nr. 14 stemmen, omdat wij op zichzelf die wijziging een verbetering vinden en rekening moeten houden met de mogelijkheid dat de artikelen 84e en 84f schipbreuk zullen lijden. Dan wordt tenminste de civielrechtelijke procedure nog gered.

De beraadslaging wordt gesloten.

Het amendement van mevrouw Gardeniers-Berendsen c.s. (stuk nr. 14) wordt bij zitten en opstaan aangenomen.

De Voorzitter: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fractie van de V.V.D., alsmede de heren Koekoek, Schouten en Tolman tegen dit amendement hebben gestemd.

Onderdeel Ea, thans luidende:

Ea

Artikel 30 wordt gewijzigd als volgt:

De bestaande tekst wordt genummerd als eerste lid. Aan het artikel wordt een lid toegevoegd luidende:

2. De persoon te wiens behoefte bijstand is gevraagd of wordt verleend is verplicht om van al datgene wat van belang is voor de verlening van bijstand of de voortzetting van verleende bijstand mededeling te doen, zo mogelijk onder overlegging van bewijsstukken.,

wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De behandeling van onderdeel G en het daarop voorgestelde amendement wordt hervat.

Het amendement van de heer Egas c.s. (stuk nr. 20) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De Voorzitter: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de P.v.d.A., D'66, de P.P.R., de P.S.P. en de C.P.N. vóór dit amendement hebben gestemd.

Onderdeel G wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De behandeling van onderdeel O en het daarop voorgestelde amendement wordt hervat.

Het amendement van de heer Egas c.s. (stuk nr. 19) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De Voorzitter: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de P.v.d.A., D'66, de P.P.R., de P.S.P. en de C.P.N. en het G.P.V. vóór dit amendement hebben gestemd.

Onderdeel O wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De behandeling van onderdeel Q wordt hervat.

De behandeling van artikel 84e wordt hervat.

De Voorzitter: Ik geef thans de gelegenheid tot het afleggen van korte verklaringen.

Mevrouw Gardeniers-Berendsen (K.V.P.): Mijnheer de Voorzitter! Ik spreek namens de drie christelijke fracties. De overgrote meerderheid hiervan wijst de strafsancities af op grond van het feit, dat misbruik, ook van de Algemene Bijstandswet, door de gewone rechter veroordeeld dient te worden en dat hiervoor geen aparte sancities nodig zijn.

Egas e. a.

De heer **Egas** (P.v.d.A.): Mijnheer de Voorzitter! Mijn fractie heeft aangenomen, dat het de bedoeling van indienst was - zoals inderdaad het geval is - geen strafsancties op te nemen. Wij delen deze mening en zullen daarom nu tegen de betreffende onderdelen van het artikel stemmen.

De heer **Baruch** (DS'70): Mijnheer de Voorzitter! De Algemene Bijstandswet is opgezet en bedoeld als een sluitstuk van onze sociale wetgeving. Het is een waardevolle regeling, een recht van iedere burger. Misbruik maken van sociale wetgeving betekent, dat andere burgers meer premies of meer belasting moeten betalen dan noodzakelijk is. De overheid heeft de plicht, het misbruik van sociale wetten tegen te gaan en behoort de wetgeving zo te maken, dat misbruik kan worden aangetoond en zo nodig gestraft.

Het kan en mag de bedoeling van de wetgever zijn, gebruik van sociale wetten dat volkomen terecht is te beperken. Door misbruik tegen te gaan, kan het aldus beschikbaar komende geld voor mensen die het werkelijk nodig hebben worden gebruikt.

Door een goede voorlichting moeten rechten en plichten, voortvloeiende uit de Algemene Bijstandswet, aan de burgers kenbaar worden gemaakt.

Een strafbepaling kan ook een preventieve werking hebben voor mogelijke frauduleuze gebruikers en voor de mensen die werkelijk recht hebben de drempelvrees doen verminderen. Wij zijn er daarom voor dat de strafbepalingen gehandhaafd blijven.

De heer **Jongeling** (G.P.V.): Mijnheer de Voorzitter! Mevrouw Gardeniers had zojuist de pretentie te spreken namens „de drie christelijke fracties”. Er zijn daarnaast nog twee. Ik heb de eer, namens deze beide andere - S.G.P. en G.P.V. - te spreken.

Op gronden die wij verleden week al duidelijk en uitvoerig uiteen hebben gezet, zijn wij voor behoud van de strafsancties.

Mejuffrouw **Kappeyne van de Coppello** (V.V.D.): Mijnheer de Voorzitter! Om misverstand te vermijden: ik spreek namens de liberale fractie.

Mijn fractie stelt zich op het standpunt, dat een strafsanctie een van de middelen is om misbruik van recht tegen te gaan. Zij meent, dat dit middel kan worden toegepast met betrekking tot de Algemene Bijstandswet.

Wij vinden het duidelijker en eerlijker om bijzondere strafbepalingen in deze wet op te nemen. Dan weet een ieder waar hij aan toe is en dan heeft een eventuele preventieve werking meer effect.

Artikel 84e wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van DS'70, de V.V.D., het G.P.V. en de S.G.P., alsmede de heren Te Pas, Van der Mei, Schouten, Geelkerken, Koekoek en de Voorzitter vóór dit artikel hebben gestemd.

Ik neem aan, dat als gevolg van de verwerping van artikel 84e ook artikel 84f als verworpen kan worden beschouwd.

Onderdeel Q wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

Het gewijzigde artikel I wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De beweegreden van het wetsontwerp wordt zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik geef thans de gelegenheid tot het afleggen van korte verklaringen over het wetsontwerp.

De heer **Egas** (P.v.d.A.): Mijnheer de Voorzitter! Hoewel in het overleg met de Regering naar onze mening enkele ver-

Egas e. a.

beteringen tot stand zijn gekomen, waar wij ook blij mee zijn, moet ik niettemin vaststellen, dat ten aanzien van de meest essentiële structurele wijzigingen er nauwelijks veranderingen zijn aangebracht, waardoor onze bezwaren - ik spreek mede namens de P.P.R. - zijn blijven bestaan. Deze richten zich in de eerste plaats tegen een te ver gaand centralisme. Wij zijn van mening, dat een zo ver gaande centralisatie niet alleen niet nodig is om tot een goed en rechtvaardig beleid te komen, wij zijn zelfs van mening, dat deze ver gaande centralisatie met scherpe controle op de lagere overheid schadelijk is voor het tot stand komen van een goed bijstandsbeleid en daarom ongewenst is.

In de tweede plaats zijn wij in dit verband van mening, dat de uitermate belangrijke individualisering bij de toepassing van de wet hierdoor gemakkelijk in gevaar kan komen en mede een ernstig bezwaar vormt om deze voorstellen te accepteren.

Als gevolg daarvan zullen wij niet voor dit wetsontwerp kunnen stemmen.

De heer **Abma** (S.G.P.): Mijnheer de Voorzitter! Nu de wet er strafloos dreigt te gaan uitzien, hebben wij de gedachte, dat wij minder straffeloos het wetsontwerp kunnen aannemen. Niettemin zijn wij van oordeel, dat er toch nog wel enkele elementen zijn overgebleven, die van betekenis zijn en daarom zullen wij er ook vóór stemmen.

De heer **Van het Schip** (C.P.N.): Mijnheer de Voorzitter! Door het verwerpen van de leden *e* en *f* van artikel 84 zijn de gewraakte strafbepalingen aanzienlijk verzwakt. Onze bezwaren richtten zich echter niet alleen tegen de strafbepalingen. Onze bezwaren richtten zich ook tegen de door de bewindslieden beoogde centralisatie en het aan banden leggen van de gemeentebesturen. Deze zaken zijn overeind gebleven. Wij hebben in eerste en in tweede termijn betoogd - de bewindslieden hebben het niet weerlegd - dat daarmee aan de Algemene Bijstandswet het karakter dat zij vele jaren geleden heeft gekregen, is ontnomen. De wet dreigt nu een armenwet-nieuwe-stijl te worden. Het zal dan ook duidelijk zijn, dat wij niet voor dit wetsontwerp kunnen stemmen.

De heer **Baruch** (DS'70): Mijnheer de Voorzitter! Ik meen dat de benaming „armenwet-nieuwe-stijl” voor dit wetsontwerp helemaal niet past in het kader van de bedoeling van de Algemene Bijstandswet noch van de strekking van dit wetsontwerp.

Hoewel enkele fundamentele wijzigingen zijn aangebracht in dit wetsontwerp blijven wij ons constructief ten opzichte van het wetsontwerp opstellen. Wij zullen dus voorstemmen.

Mevrouw **Gardeniers-Berendsen** (K.V.P.): Mijnheer de Voorzitter! Dit wetsontwerp, dat nieuwe regelen gaat vaststellen voor de begeleiding van de uitvoering van de Algemene Bijstandswet, heeft ook bij onze fractie de vraag doen rijzen of hier het individualiserend beleid in gevaar komt. De nota van wijzigingen van de Minister heeft zeer duidelijk gemaakt, dat via het gebruik van het nieuwe artikel 13 de gemeenten alle recht behouden individualiserend op te treden. Wij zijn ervan overtuigd, dat met deze wet een bijzonder goede uitvoering van de Bijstandswet mogelijk wordt, mede door de invoering van de bijstandsconsulenten die zowel een onjuist gebruik van de wet zullen begeleiden, in overleg met de gemeenten, als een mogelijk te beperkt gebruik van de wet. Het laatste is ook reeds in de memorie van antwoord duidelijk naar voren gebracht maar is vooral in de behandeling in de Kamer door de Minister bijzonder duidelijk toegelicht. Wij zullen dan ook van harte instemmen met het wetsontwerp.

Het wetsontwerp wordt bij zitten en opstaan aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de K.V.P., de A.R.P., de C.H.U., de V.V.D., de

Voorzitter

S.G.P., het G.P.V. en DS'70, alsmede de heren Koekoek, Te Pas en Engwirda vóór dit wetsontwerp hebben gestemd.

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van het wetsontwerp **Wijziging van de Pensioen- en spaarfondsenwet (11 529)**.

In behandeling komt artikel I.

De **Voorzitter**: Ik stel voor, dit artikel te behandelen volgens de met hoofdletters aangeduide onderdelen.

Daartoe wordt besloten.

De aanhef van het artikel en de onderdelen A tot en met G worden achtereenvolgens zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

In behandeling komt onderdeel:

„H. Artikel 8 wordt gewijzigd als volgt:

Het eerste tot en met vijfde lid worden gelezen:

1. Degene, die korter dan een jaar aan een pensioenfonds heeft deelgenomen, ontvangt bij het eindigen van zijn deelneming anders dan door overlijden of het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd een uitkering ten minste gelijk aan de door hem betaalde bijdragen voor ouderdomspensioen, tenzij hij volgens de statuten en reglementen van het fonds soortgelijke aanspraken kan doen gelden als in het tweede lid bedoeld.

2. Degene, die ten minste een jaar aan een pensioenfonds heeft deelgenomen, verkrijgt bij het eindigen van zijn deelneming anders dan door overlijden of het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd een premievrije aanspraak op uitkeringen op de voet van de door en voor hem betaalde en uit hoofde van artikel 2, zesde lid, nog verschuldigde bijdragen voor ouderdomspensioen naarmate de voor pensioeningang vereiste duur van de deelneming is verstreken, alsmede een naar redelijkheid vast te stellen premievrije aanspraak op weduwnpensioen, indien dat is toegezegd. Hem wordt door het fondsbestuur een bewijs daarvan gegeven.

3. De statuten en reglementen van een pensioenfonds kunnen bepalen, dat een premievrije aanspraak als in het tweede lid bedoeld vervangen kan worden door de uitbetaling van een bedrag ineens, indien de aanspraak toekomt aan degene, die bij het eindigen van de deelneming of op een later tijdstip ten genoegen van het fondsbestuur aannemelijk maakt binnenkort te zullen emigreren dan wel geëmigreerd te zijn.

4. Degene, die korter dan een jaar aan een spaarfonds heeft deelgenomen, ontvangt bij het eindigen van zijn deelneming een uitkering ten minste gelijk aan de door hem betaalde bijdragen.

5. Degene, die ten minste een jaar aan een spaarfonds heeft deelgenomen, ontvangt bij het eindigen van zijn deelneming of op een ander in de statuten of reglementen van het fonds aangegeven tijdstip een uitkering op de voet van de door en voor hem betaalde en uit hoofde van artikel 3, derde lid, nog verschuldigde bijdragen.”

waarop door de heren Meis, Bakker, Hoekstra, Kremer en Van het Schip is voorgesteld een amendement (stuk nr. 11, I), strekkende om dit onderdeel te lezen:

H. Artikel 8 wordt gewijzigd als volgt:

Het eerste tot en met vijfde lid worden – onder vernumering van het zesde lid tot zevende lid – vervangen door de volgende leden:

1. Degene, die korter dan vijf jaar aan een pensioenfonds heeft deelgenomen, heeft bij het eindigen van zijn deelneming anders dan door overlijden of het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd de keuze tussen of een uitkering tenminste gelijk aan de door hem betaalde bijdragen voor ouderdomspensioen, verhoogd met de wettelijke rente, of een premievrije

aanspraak op uitkeringen op de voet van de door en voor hem betaalde en uit hoofde van artikel 2, zesde lid, nog verschuldigde bijdragen voor ouderdomspensioen naarmate de voor pensioeningang vereiste duur van de deelneming is verstreken, alsmede een naar redelijkheid vast te stellen premievrije aanspraak op weduwnpensioen, indien dat is toegezegd. Hem wordt door het fondsbestuur een bewijs daarvan gegeven.

2. Degene, die tenminste vijf jaar aan een pensioenfonds heeft deelgenomen, verkrijgt bij het eindigen van zijn deelneming anders dan door overlijden of het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd een premievrije aanspraak op uitkeringen op de voet van de door en voor hem betaalde en uit hoofde van artikel 2, zesde lid, nog verschuldigde bijdragen voor ouderdomspensioen naarmate de voor pensioeningang vereiste duur van de deelneming is verstreken, alsmede een naar redelijkheid vast te stellen premievrije aanspraak op weduwnpensioen, indien dat is toegezegd. Hem wordt door het fondsbestuur een bewijs daarvan gegeven.

3. De statuten en reglementen van een pensioenfonds kunnen bepalen, dat de premievrije aanspraak als in het eerste of het tweede lid bedoeld vervangen kan worden door de uitbetaling van een bedrag ineens, indien de aanspraak toekomt aan degene, die bij het eindigen van de deelneming of op een later tijdstip ten genoegen van het fondsbestuur aannemelijk maakt binnenkort te zullen emigreren dan wel geëmigreerd te zijn.

4. Degene, die korter dan vijf jaar aan een spaarfonds heeft deelgenomen, ontvangt bij het eindigen van zijn deelneming een uitkering tenminste gelijk aan de door hem betaalde bijdragen, verhoogd met de wettelijke rente.

5. Degene, die tenminste vijf jaar aan een spaarfonds heeft deelgenomen, ontvangt bij het eindigen van zijn deelneming of op een ander in de statuten of reglementen van het fonds aangegeven tijdstip, hetwelk echter niet later kan zijn dan twee jaar na de eindiging, een uitkering op de voet van de door en voor hem betaalde en uit hoofde van artikel 3, derde lid, nog verschuldigde bijdragen.

6. De in de leden 1 en 2 bedoelde premievrije aanspraken zijn waardevast.

De **Voorzitter**: Naar mij blijkt, acht de heer Meis dit amendement reeds voldoende toegelicht.

De verdere behandeling van het onderdeel wordt geschorst.

Beraadslaging over onderdeel:

„I. Na artikel 8 wordt een nieuw artikel ingevoegd, luidende:

Artikel 8a. 1. De vrouw, wier huwelijk met een deelnemer eindigt door echtscheiding of ontbinding na scheiding van tafel en bed, verkrijgt een zodanige premievrije aanspraak op weduwnpensioen, als de deelnemer ten behoeve van haar zou hebben verkregen, indien op het tijdstip van de echtscheiding of van de ontbinding van het huwelijk zijn deelneming zou zijn geëindigd anders dan door overlijden of het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd. De vrouw ontvangt op haar verzoek een bewijs van haar aanspraak.

2. De vrouw, wier huwelijk met een gewezen deelnemer eindigt door echtscheiding of ontbinding na scheiding van tafel en bed, verkrijgt een zodanige premievrije aanspraak op weduwnpensioen, als de gewezen deelnemer ten behoeve van haar heeft verkregen bij het eindigen van zijn deelneming. De vrouw ontvangt op haar verzoek een bewijs van haar aanspraak.

3. Het bepaalde in het eerste en het tweede lid vindt geen toepassing, indien de man en de vrouw bij notarieel verleden akte anders overeenkomen, of de rechter bij het vonnis tot echtscheiding of tot ontbinding van het huwelijk na scheiding van tafel en bed op hun gemeenschappelijk verzoek anders beslist.

4. De aanspraak op weduwnpensioen ten behoeve van de echtgenote van een deelnemer of gewezen deelnemer kan

Voorzitter e. a.

zonder haar toestemming niet bij overeenkomst tussen haar echtgenoot en het fonds of de werkgever worden verminderd. Elk beding, strijdig met het bepaalde in de vorige zin, is nietig.", waarop door de heren Van Aardenne, Hermsen, Roolvink, De Boo en S. Keuning is voorgesteld een gewijzigd amendement (stuk nr. 12), strekkende om aan het derde lid van het artikel een nieuwe volzin toe te voegen, luidende:

Partijen leggen daarbij aan de notaris onderscheidenlijk de rechter een verklaring van het fonds over, waarin dat verklaart dat het bereid is een uit de afwijking voortvloeiend pensioenrisico te dekken.

De **Voorzitter**: Naar mij blijkt, acht de heer Van Aardenne dit gewijzigde amendement reeds voldoende toegelicht.

Staatssecretaris **Rietkerk**: Mijnheer de Voorzitter! Gezien het feit, dat tegen dit gewijzigde amendement in de Kamer kennelijk geen bezwaren bestaan, ben ik bereid het amendement in zijn gewijzigde vorm over te nemen.

Aangezien het gewijzigde amendement van de heer Van Aardenne c.s. (stuk nr. 12) door de Regering is overgenomen, maakt het geen onderwerp van beraadslaging meer uit.

De beraadslaging wordt gesloten.

Onderdeel I, waarvan het derde lid van het ingevoegde artikel 8a thans luidt:

3. Het bepaalde in het eerste en het tweede lid vindt geen toepassing, indien de man en de vrouw bij notarieel verleden akte anders overeenkomen, of de rechter bij het vonnis tot echtscheiding of tot ontbinding van het huwelijk na scheiding van tafel en bed op hun gemeenschappelijk verzoek anders beslist. Partijen leggen daarbij aan de notaris onderscheidenlijk de rechter een verklaring van het fonds over, waarin dat verklaart dat het bereid is een uit de afwijking voortvloeiend pensioenrisico te dekken.,

wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De onderdelen J tot en met L worden achtereenvolgens zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

In behandeling komt onderdeel:

„M. Artikel 15 wordt gelezen:

Artikel 15. Schuldvorderingen van een ondernemingspensioenfonds of een spaarfonds op de werkgever, alsmede belegging in aandelen in diens onderneming zijn toegelaten tot een bedrag gelijk aan het twintigste deel van de bezittingen van het fonds, vermeerderd met een bedrag gelijk aan de vrije reserve van dat fonds.

Het bedrag van deze schuldvorderingen en aandelen mag evenwel het tiende deel van de bezittingen van het fonds niet overschrijden.",

waarop door de heren Meis, Bakker, Hoekstra, Kremer en Van het Schip is voorgesteld een amendement (stuk nr. 11, II), strekkende om het onderdeel te doen luiden:

M. Artikel 15 wordt gelezen:

Artikel 15. 1. Schuldvorderingen van een ondernemingspensioenfonds of een spaarfonds op de werkgever, alsmede belegging in aandelen in diens onderneming zijn toegelaten tot een bedrag gelijk aan het twintigste deel van de bezittingen van het fonds, vermeerderd met een bedrag gelijk aan de vrije reserve van dat fonds.

2. Het bedrag van deze schuldvorderingen en aandelen mag evenwel het tiende deel van de bezittingen van het fonds niet overschrijden.

3. Indien de werkgever door welke oorzaak ook aan de schuldvordering als bedoeld in lid 1 niet kan voldoen, neemt de Staat der Nederlanden deze verplichting over tot tenminste

Voorzitter

het bedrag nodig om de rechten van de deelnemers veilig te stellen.

De **Voorzitter**: Naar mij blijkt, acht de heer Meis dit amendement reeds voldoende toegelicht.

De verdere behandeling van het onderdeel wordt geschorst.

De onderdelen N tot en met V worden achtereenvolgens zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De verdere behandeling van artikel I wordt geschorst.

Beraadslaging over:

„Artikel II

1. De statuten en reglementen van een voor de datum van afkondiging van deze wet opgericht pensioenfonds of spaarfonds moeten binnen drie maanden na de inwerkingtreding van deze wet aan het bepaalde in deze wet voldoen.

2. De wijzigingen van de artikelen 7 en 8, alsmede artikel 8a van de Pensioen- en spaarfondsenwet gelden met betrekking tot de deelnemers van de in het eerste lid bedoelde fondsen vanaf het tijdstip waarop de statuten en reglementen aan het in deze wet bepaalde voldoen, doch in elk geval nadat drie maanden sedert de inwerkingtreding van deze wet zijn verstreken.

3. Ten aanzien van een voor de datum van afkondiging van deze wet opgericht pensioenfonds of spaarfonds blijven gedurende een tijdvak van twee jaren, te rekenen van de datum van inwerkingtreding van deze wet, de voorschriften in het eerste en tweede, onderscheidenlijk het vierde en vijfde lid van artikel 8 van de Pensioen- en spaarfondsenwet, zoals deze golden tot de inwerkingtreding van deze wet, van kracht.

4. Een pensioenfonds is niet verplicht tot toekenning van een premievrije aanspraak op weduwenpensioen ingevolge artikel 8a van de Pensioen- en spaarfondsenwet aan de vrouw, wier huwelijk met een deelnemer voor de inwerkingtreding van deze wet is geëindigd, noch aan de vrouw, die gehuwd is geweest met een deelnemer, wiens deelneming aan het fonds voor de inwerkingtreding van deze wet is geëindigd.

5. Ten aanzien van een voor de datum van afkondiging van deze wet opgericht ondernemingspensioenfonds mag gedurende een door de Verzekeringskamer te bepalen aantal jaren, een tijdvak van tien jaren niet te boven gaande, te rekenen van de datum van inwerkingtreding van deze wet, ten aanzien van vorderingen, welke bestaan op het tijdstip van inwerkingtreding van deze wet en welke in overeenstemming zijn met het bepaalde in de artikelen 15 en 16 van de Pensioen- en spaarfondsenwet, zoals deze golden tot de inwerkingtreding van deze wet, van het bepaalde in de artikelen 13 en 15 van de Pensioen- en spaarfondsenwet, zoals gewijzigd bij deze wet, worden afgeweken, zulks onder voorwaarde, dat de aanpassing aan laatstgenoemde artikelen wordt nagestreefd volgens een door de Verzekeringskamer goedgekeurd plan.",

waarop door mejuffrouw Goudsmit is voorgesteld een gewijzigd amendement (stuk nr. 13), strekkende om het vierde lid te lezen:

4. Een pensioenfonds is niet verplicht tot toekenning van een premievrije aanspraak op weduwenpensioen ingevolge artikel 8a van de Pensioen- en spaarfondsenwet aan de vrouw wier huwelijk met een deelnemer vóór de inwerkingtreding van de wet is geëindigd.,

en aan het artikel een nieuw zesde lid toe te voegen, luidende:

6. De vrouw met wie een gewezen deelnemer aan een pensioenregeling ten tijde van de inwerkingtreding van deze wet is gehuwd verkrijgt ingeval van beëindiging van het huwelijk door echtscheiding of ontbinding na scheiding van tafel en bed, een zodanige premievrije aanspraak op weduwenpensioen als de ge-

Voorzitter e. a.

wezen deelnemer heeft verkregen bij het eindigen van zijn deelneming; iedere andere aanspraak op weduwenpensioen welke uit de deelneming aan de pensioenregeling zou kunnen voortvloeien, vervalt.

De vrouw ontvangt op haar verzoek een bewijs van haar aanspraak.

Het derde lid van artikel 8a van de Pensioen- en spaarfondsenwet is van overeenkomstige toepassing.

De **Voorzitter**: Ik merk op, dat in het door mejuffrouw Goudsmit nieuwvoorgestelde lid 4 in plaats van „de wet” moet worden gelezen: deze wet, en dat de tekst van het door haar nieuwvoorgestelde lid 6 tot en met het woord „aanspraak” als één alinea moet worden gelezen.

Naar mij blijkt, acht mejuffrouw Goudsmit dit gewijzigde amendement reeds voldoende toegelicht en wordt het voldoende ondersteund.

Staatssecretaris **Rietkerk**: Mijnheer de Voorzitter! Ik heb begrepen, dat mejuffrouw Goudsmit naar aanleiding van de discussie over dit wetsontwerp verleden week met een aanvulling op haar amendement is gekomen. Haar aanvulling heeft de oorspronkelijk bij mij tegen haar amendement bestaande bezwaren in zeer belangrijke mate weggenomen. Wat dit amendement betreft, conformeer ik mij gaarne aan het oordeel van de Kamer.

De beraadslaging wordt gesloten.

De verdere behandeling van het artikel wordt geschorst.

De artikelen III tot en met VI worden achtereenvolgens zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik geef thans het woord aan de heer Verbrugh tot het afleggen van een korte verklaring.

De heer **Verbrugh** (G.P.V.): Mijnheer de Voorzitter! Naar aanleiding van onderdeel H van artikel I wil ik het volgende opmerken. De afkoopmogelijkheid die in het amendement-Meis wordt geboden is niet zodanig opgebouwd dat zij parallel loopt met onze wensen voor afkoop door de huwende vrouw. Maar het amendement biedt wel meer dan de Staatssecretaris ons geeft, waarbij hij wil incalculeren dat de vrouw die in het huwelijk treedt wel eens zou kunnen echtscheiden. Dit laatste lijkt ons geen goede zaak, vandaar dat wij onze stem zullen geven aan het amendement-Meis, voorkomende op stuk nr. 11 onder I.

De behandeling van onderdeel H en het daarop voorgestelde amendement wordt hervat.

Het amendement van de heer Meis c.s. (stuk nr. 11, I) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de C.P.N., D'66, de S.G.P. en het G.P.V. vóór dit amendement hebben gestemd.

Onderdeel H wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De behandeling van onderdeel M en het daarop voorgestelde amendement wordt hervat.

Het amendement van de heer Meis c.s. (stuk nr. 11, II) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de C.P.N., de P.S.P., de P.P.R., D'66 en de P.v.d.A. vóór dit amendement hebben gestemd.

Onderdeel M wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

Voorzitter e. a.

Het gewijzigde artikel I wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De behandeling van artikel II en het daarop voorgestelde gewijzigde amendement wordt hervat.

Het gewijzigde amendement van mejuffrouw Goudsmit c.s. (stuk nr. 13) wordt bij zitten en opstaan aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fractie van de S.G.P. tegen dit amendement hebben gestemd.

Artikel II, waarvan het vierde en zesde lid thans luiden:

Artikel II

4. Een pensioenfonds is niet verplicht tot toekenning van een premievrije aanspraak op weduwenpensioen ingevolge artikel 8a van de Pensioen- en spaarfondsenwet aan de vrouw wier huwelijk met een deelnemer vóór de inwerkingtreding van deze wet is geëindigd.

6. De vrouw met wie een gewezen deelnemer aan een pensioenregeling ten tijde van de inwerkingtreding van deze wet is gehuwd verkrijgt ingeval van beëindiging van het huwelijk door echtscheiding of ontbinding na scheiding van tafel en bed, een zodanige premievrije aanspraak op weduwenpensioen als de gewezen deelnemer heeft verkregen bij het eindigen van zijn deelneming; iedere andere aanspraak op weduwenpensioen welke uit de deelneming aan de pensioenregeling zou kunnen voortvloeien, vervalt. De vrouw ontvangt op haar verzoek een bewijs van haar aanspraak.

Het derde lid van artikel 8a van de Pensioen- en spaarfondsenwet is van overeenkomstige toepassing.,

wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De beweegreden van het wetsontwerp wordt zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik merk op, dat in dit wetsontwerp een aantal misstellingen voorkomt.

In de derde alinea, eerste regel, van het formulier van afkondiging dient in plaats van „hebben genomen” te worden gelezen: genomen hebben.

In artikel I, onderdeel C, dient in het nieuwvoorgestelde derde lid van artikel 3 in de derde regel in plaats van „zodanig” te worden gelezen: zodanige.

In artikel I, onderdeel I, aanhef, dient in plaats van „ingevogd.” te worden gelezen: ingevoegd.,

In artikel I, onderdeel N, laatste regel, dient in plaats van „voldaan” te worden gelezen: gedaan.

Deze misstellingen zullen worden verbeterd.

Het wetsontwerp wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

*De vergadering wordt te 15.08 uur geschorst
en te 15.11 uur hervat.*

Aan de orde is de behandeling van het wetsontwerp **Opheffing van de gemeente Diepenveen en verdeling van het gebied dezer gemeente over de gemeenten Deventer en Bathmen (10 962)**.

De **Voorzitter**: Ik begroet gaarne de vele toehoorders in deze zaal en ook de luisteraars in de betrokken gemeenten, die via een rechtstreekse lijn de debatten kunnen volgen.

De algemene beraadslaging wordt geopend.

De heer **Van Aardenne** (V.V.D.): Mijnheer de Voorzitter! Het onderhavige wetsontwerp – de naam zegt het al – betekent opheffing van de gemeente Diepenveen; dat betekent het op-

Van Aardenne

heffen van een levenskrachtige gemeente, levenskrachtig niet alleen in de zin, dat in die gemeente alles naar behoren functioneert, maar ook – en dat hebben wij vanmiddag op het Binnenhof kunnen horen en zien – in de zin van een gemeente, die leeft in de gedachten van haar inwoners. Dezen zullen deze gemeente node kunnen missen. Dat is een gemeente, die meer is dan een bestuurlijke eenheid. Het formaat van deze gemeente betekent, dat het een goed functionerende gemeente kan zijn – en ook is. Aan de andere kant is het formaat zodanig, dat een contact tussen de bestuurden en het bestuur zeer wel mogelijk is en ook goed blijkt te functioneren, want anders waren er niet zovelen vanmiddag op het Binnenhof geweest.

Op zulke levende, bestuurlijke gemeenschappen moeten wij zuinig zijn, ook al leert een blik op de kaart, dat de belangrijkste kernen van deze gemeente tegen een stad aan liggen en dat veel van de inwoners in die stad hun werk zullen vinden. Toch betekent dit, dat onze bestuurlijke organisatie met die sterke scheiding van gemeentegrenzen verouderd is. Omwille van een deelfacet – wel een belangrijk facet, maar toch een deelfacet –, namelijk de woningbouw, moet de gehele gemeente Diepenveen verdwijnen, tenminste volgens het wetsontwerp. Ik meen, dat eigenlijk een andere oplossing zou moeten worden gevonden, al besef ik, dat iets dergelijks op zo korte termijn niet meer mogelijk is. De oplossing is, dat taken, zoals woningbouw en de ruimtelijke planning, overgebracht worden naar andere, grotere – regionale – eenheden. De bestuurlijke taken, die in kleinere gemeenschappen hun plaats kunnen vinden, moeten daar blijven. Indien dit alles al gerealiseerd zou zijn geweest, had indiening van het onderhavige wetsontwerp niet behoeven plaats te vinden – maar thans kunnen wij niet erop wachten –. De woningbouw zou in die ideale situatie niet afhankelijk zijn geweest van de gemeentegrenzen.

Mijnheer de Voorzitter! In het geding is echter niet alleen de opheffing van een levenskrachtige gemeente, maar ook – en dat is de andere kant van de medaille – de mogelijkheid van ontplooiing van één van onze karakteristieke, oude steden. Deventer is van ouds één der centra van onze cultuur en heeft een grote bloeiperiode gehad in de late middeleeuwen; het is ver buiten onze grenzen bekend. Deze stad beleeft in de laatste decennia weer een nieuwe opbloei en groeit nu uit haar jas. Wij mogen Deventer niet laten verkommeren. Dat zou wel gebeuren, als geen grenswijziging plaatsvond, want Deventer zit totaal klem; na de grenswijziging van 1960 is het grondgebied weer volgebouwd; men staat nu voor stagnatie in de woningbouw, terwijl de stad groeit en ook moet groeien. Een streekcentrum kan in een dergelijke stad met een oude kern zo mooi functioneren, maar voor een streekcentrum is Deventer nog wat te klein. De groei kan in dit opzicht een goede aanzet geven.

Het besluit van het vorige kabinet om geen medewerking te geven aan de bouw van een westelijke lob van Deventer over de IJssel – men spreekt wel over dubbelstad maar dat vind ik een wat erg zwaar woord – betekent, dat Deventer zijn gezicht naar het oosten heeft moeten wenden. Dit houdt in, dat de uitbreiding moet worden gezocht op het grondgebied van de gemeente Diepenveen. Van de zijde van Diepenveen is in een eerder stadium van deze grenswijziging – en wel nog voordat het wetsontwerp bij de Kamer was ingediend – wel als alternatief geopperd, dat de gemeente Deventer niet zou groeien en dat de sterke bevolkingsgroei, die men ook in Diepenveen voorzag, gespreid zou worden over de regio, zodat een aantal kernen in de omgeving zouden groeien. Ik acht dit een heilloze weg. Ook in Diepenveen is men gelukkig van die weg teruggekomen. Met suburbanisatie is niemand gediend, de dorpen niet, die daardoor hun karakter verliezen, en de stad niet, die toch niet in de jas kan groeien die haar als streekcentrum dient te passen.

Een nieuw facet wordt gevormd door het landschapsschoon, dat zoals men ons duidelijk heeft aangetoond, in gevaar kan komen, indien in sterke mate woningbouw in dit mooie maar gevoelige landschap plaatsvindt. De mening van op dit punt

geverseeerde instellingen is grotendeels geïnkluïdend. Behalve op de natuurbeschermingsorganisaties wil ik wijzen op het Staatsbosbeheer en de hoofdingenieur-directeur voor de landinrichting, wiens mening wij in een van de ons toegezonden stukken hebben kunnen lezen.

Mijnheer de Voorzitter! Bij de prognose van de noodzakelijke groei van Deventer speelt uiteraard de vraag welk inwonertal men voorziet, een belangrijke rol. Als wij dan het bekende jaar 2000 weer nemen – dat heeft in de stukken ook zijn plaats gevonden; tien jaar geleden spraken wij reeds over het jaar 2000, wij doen dat nog en hopelijk praten wij er in 1990 niet meer over maar over de tijd die verder ligt – wordt aangenomen dat de bevolking van de huidige stad Deventer, die binnen de huidige gemeentegrenzen dus, zal zijn gedaald tot ongeveer 50 000 mensen. Dit is het gevolg van de gezinsverdunding, de nodige renovatie en het slopen van krotten en dergelijke.

Ik vind het een vrij sterke daling. Ik wil er echter in eerste instantie wel van uitgaan, omdat het naar mijn mening niet zo belangrijk is of er 50 000 of 55 000 mensen op het huidige grondgebied zullen kunnen worden geboren. In het geval dat het 50 000 mensen zullen zijn, zullen wij voor 60 000 mensen ruimte moeten vinden. In het andere geval zal het ruimte voor 55 000 mensen moeten zijn, als de prognose van 110 000 inwoners bewaarheid wordt.

In de nota naar aanleiding van het eindverslag heeft de bewindsman – er was één ondertekenaar, al zitten er nu twee bewindslieden achter de regeringstafel – aannemelijk gemaakt, dat er in deze streek van het land een wat grotere groei kan plaatsvinden dan elders. Wij zien dat nu ook al. Wij zullen dus op een getal als in de prognose is genoemd moeten rekenen.

De gemeente Deventer dacht aan een concentrische uitbouw. Het wetsontwerp zou daartoe de mogelijkheden bieden. Nu is echter door het in beschouwing nemen van het facet van het natuurschoon – de ecologische facetten daarbij genomen – de wijk Rande toch wel wat op losse schroeven komen te staan. Het gemeentebestuur van Deventer verzekert nu, dat de wijk Rande niet meer zal worden gebouwd zoals voorheen werd voorzien en eerder wat verder naar het noorden, op de grens van de gemeente Olst, zal worden gesitueerd.

Ik meen dat de wijk dan kleiner zou moeten zijn. Een blik op de kaart leert dat. Er zouden misschien 10 000 mensen kunnen wonen. Dit betekent ook dat er een discrepantie gaat ontstaan tussen de concentrische opbouw en de getalsmatige planning. Immers, als wij denken aan Steenbrugge voor 10 000, aan Colmschate voor 30 000 en aan Rande voor 10 000 inwoners, komen wij maar aan 50 000 inwoners en dan hebben wij een grotere marge nodig dan die, die misschien in de afname van het bevolkingsaantal in de huidige stad aanwezig is.

Daarbij komt dat een Rande, dat wordt gebouwd tegen de grens van de gemeente Olst, een plaats wordt die zo ver is gelegen van het centrum van de gemeente Deventer, dat ik haast het woord „suburbanisatie” weer in de mond zou moeten nemen. Voorlopig stel ik mij tegenover een dergelijke bebouwing zeer sceptisch op. Ik zal niet zeggen dat het op die manier een wangedrocht wordt, maar het komt daar wel dichtbij. Dit betekent dat wij op dit moment met een bebouwing in het gebied Rande toch eigenlijk geen rekening moeten houden.

Mijnheer de Voorzitter! Welke alternatieven heeft de Kamer? Het is duidelijk dat er iets moet gebeuren. Ik kan mij niet voorstellen dat er Kamerleden zijn die menen dat wij de zaak moeten laten zoals die nu is. Ook in beide gemeenten meent men dat niet.

Er ligt echter sedert enige dagen een amendement van de heer Fiévez, waardoor wel een belangrijk deel van de gemeente Diepenveen aan Deventer wordt toegekend, maar waardoor toch de gemeente Diepenveen met het grootste deel van haar inwoners zelfstandig blijft. Weliswaar wordt het gehucht Colmschate bij aanneming van het amendement overgebracht naar de gemeente Deventer – het zal opgaan in de

Van Aardenne

stadsbebouwing – maar voor de andere bewoners van de gemeente Diepenveen kan hun gemeente blijven bestaan.

Toegespitst op de woningbouw – dat is ten slotte het argument voor de grenswijziging – gaat het er voor de Kamer om of zij wil dat eerst Steenbrugge en daarna Colmschate wordt gebouwd – woningen voor ongeveer 40 000 mensen – of dat alleen Colmschate wordt gebouwd, waar dan volgens het plan van Deventer 30 000 en volgens het plan van Diepenveen 40 000 mensen komen te wonen.

In het eerste geval – als het wetsontwerp wordt aangenomen zoals het er nu ligt – zal volgens de nota naar aanleiding van het eindverslag de stagnatie gering kunnen zijn. Toch rijzen hierbij wel enige vragen.

Als gesproken wordt van verdragende Kroonprocedures, worden naar voren gehaald de procedures, die door de agrarische bevolking in het ene, respectievelijk in het andere gebied kunnen worden aangespannen. Ik meen, dat de agrarische bevolking in beide gebieden zich op een dergelijk reëel standpunt pleegt te stellen, dat vechten tegen de bierkaai geen zin heeft mits de gemeente Deventer een behoorlijke prijs betaalt hetgeen ongetwijfeld het geval zal zijn. Echter, procedures van de kant van de natuurbeschermingsorganisaties zijn wél te vrezen, gezien de brieven die over de onderhavige zaak zijn binnengekomen.

Nu wordt in de nota gezegd, dat deze zaak zo bekend is op het departement, dat de beslissing spoedig kan vallen. Ik zou dan zeggen, dat de beslissing wel negatief moet zijn voor degenen, die het beroep instellen, want anders zou het plan toch omgewerkt moeten worden hetgeen ook een vertraging oplevert. Ik neem aan, dat dit niet de bedoeling is van de bewindslieden en dat zij bedoelen dat de procedure zèlf niet voor een vertraging zal zorgen.

Mijnheer de Voorzitter! Een tweede vraag heeft betrekking op de financiële haalbaarheid. Een van de andere stukken, die ons bereikt hebben, geeft de mening van de hoofdingenieur-directeur van de Volkshuisvesting weer, die stelt dat het plan-Steenbrugge hem nauwelijks haalbaar lijkt. Overigens zegt hij niets over het plan-Colmschate, misschien geldt hiervoor hetzelfde. Ik ben zeer benieuwd naar hetgeen de bewindslieden over deze problematiek naar voren zullen brengen.

Mijnheer de Voorzitter! Als men in het geval dat het amendement van de heer Fiévez zou worden aangenomen, moet gaan beginnen in Colmschate omdat Steenbrugge bij Diepenveen blijft behoren, dan stelt de gemeente Deventer, dat het plan hiervoor zorgvuldig moet worden opgesteld. Ook de ecologische bezwaren tegen de bouw in Colmschate zijn niet gering. Als men de stukken ziet, geloof ik dat wij wel eens geneigd zijn dit enigszins te vergeten. Colmschate is landschapelijk gezien iets minder mooi dan het noordelijk deel van Steenbrugge maar er liggen daar toch wel enkele natuurgebieden, die de moeite van het onderzoek waard zijn.

Mijnheer de Voorzitter! Er is gesteld, dat spoedig zou kunnen worden aangevangen met een tweede Oostrik ten zuiden van de spoorlijn. Aannemende dat de bezwaren hiertegen van de gemeente Deventer onoverkomelijk zouden zijn, dan zou toch – dit zegt ook de gemeente Deventer – in 1977 met de bouw in Colmschate kunnen worden begonnen, voordat Steenbrugge geheel is voltooid; continuïteit in de woningbouw derhalve!

Mijnheer de Voorzitter! Ik vraag mij dan toch wel af, hoe de bewindslieden komen aan die vijf jaar uitstel in de woningbouw. Als ik zie dat men zou kunnen rekenen met een bouw in Steenbrugge op zijn vroegst in 1974 en als het een beetje tegenzit met de procedures in 1975 en als ik zie, dat men in Steenbrugge rekent op 1977 dan is dat uitstel op zijn best drie jaar en niet de genoemde vijf jaren. Hier speelt nog het voordeel, dat „Het Oostrik”, dat wijkje van een 3000 mensen, uit zijn isolement wordt verlost waarin het nu in feite verkeert. Dit isolement geeft in de stukken tot een enigszins komische reactie van de bewindslieden aanleiding, omdat er een drukfout in het eindverslag was geslopen. Ik was daar schuldig aan

in die zin, dat ik de correctie waarschijnlijk niet goed heb verlicht. Het is duidelijk, dat een dergelijke isolatie op een gegeven moment onwenselijk is. Als men de w omkeert, staat er een m en op dat onmenselijke van de isolatie zijn de bewindslieden doorgegaan. Ik meen dat dit toch iets te sterk uitgedrukt is; de bewindslieden hebben dit woord dan ook terecht tussen aanhalingstekens geplaatst.

Overigens speelt het drukfoutduiveltje ons wel parten. In de agenda, zoals deze verleden week voor vandaag uitkwam, was er sprake van dat vanavond – dit zal nu misschien morgen worden – de repliek en de „publiek” konden plaatsvinden. Ik hoop dat het publiek er dan nog zal zijn en dat het dan niet zo laat zal zijn. In de agenda van vandaag is er al iets verbeterd; nu wordt er gesproken over „dubliek”. Men mag raden wat daaronder wordt verstaan.

Mijnheer de Voorzitter! Maar weer ter zake. Een vraag, die zich in dezen meteen voordoet, is, hoe groot nu de woningbehoefte van de gemeente Deventer is. Is dat nu 3300 of 1300? Als er onder de 3300 woningzoekenden mensen zijn, die anders of beter willen wonen, betekent dit in feite wel, dat hun huizen, waarin zij op dit moment in Deventer wonen, vrijkomen en dat andere mensen, die andere behoeften hebben, daarin kunnen trekken, behalve natuurlijk, als dit om woningen gaat, die daarna ongeschikt voor de bevolking zijn. Ik heb het gevoel dat de waarheid ergens tussen de 3300 van Deventer en de 1300 van Diepenveen in ligt. Misschien kunnen de bewindslieden daar nader inzicht over verschaffen.

Mijnheer de Voorzitter! Wat zijn de gevolgen voor Deventer, als het amendement-Fiévez wordt aangenomen? Deventer is dan toch een stad, die op een vreemde manier zou uitgroeien en waarvan in een oostelijke „lob” wat afgelegen van de verdere aaneengesloten bebouwing twee vrij grote wijken van 20 000 inwoners een plaats zouden moeten vinden met alle gevaren vandien voor de levenskracht en de bloei van de middenstand in het centrum. Dit is een zaak, waarover wij toch ook niet licht mogen denken. De ontsluiting van deze wijken zal een dure infra-structuur met zich brengen; dit is in wezen geen kwestie van een keuze, want dit moet in beide gevallen gebeuren.

Voorts wordt ook het belangrijke bezwaar naar voren gebracht, dat in ieder geval slechts tot 1990 soelaas is geboden en dat in wezen reeds over enige jaren, nl. in 1975 een nieuwe procedure tot grenswijziging zou moeten worden aangespannen. De huidige procedure heeft ongeveer vijf jaar geduurd, hetgeen er eerder op zou wijzen, dat wij in 1985 zouden moeten beginnen. Ik ga er dan vanuit, dat inderdaad het gehele gebied van Colmschate zal worden volgebouwd. Misschien kunnen de bewindslieden over deze termijn nadere informatie verschaffen.

Mijnheer de Voorzitter! Dit zijn ernstige bezwaren tegen het amendement-Fiévez. Geeft echter het wetsontwerp een oplossing, die ons voor een aanmerkelijk langere termijn uit de brand helpt? Ook dat is nog de vraag. Ik wil dit bezien in het licht van het afvallen van de wijk Rande. Ik heb zojuist reeds gezegd, dat ook dan de infra-structuur nodig is. Ook dan moeten wij ervoor zorgen, dat de wijk Colmschate – of deze nu tweemaal 15 000 of tweemaal 20 000 inwoners zal tellen – toch op een behoorlijke manier wordt ontsloten en een goede verbinding met het centrum van Deventer heeft. Mijn bezwaar tegen de prognoses, die abrupt eindigen bij het jaar 2000, is trouwens toch altijd al, dat alles wat daarna ligt kennelijk wordt vergeten. Mijn vraag is dan ook, of in 1990 – of in 1995, want Steenbrugge kan de zaak dan misschien vijf jaar opschuiven; aan de andere kant wordt dan in Colmschate misschien slechts voor 30 000 mensen gebouwd – toch niet de sprong over de IJssel zal moeten worden gemaakt. Of stappen wij dan over onze bezwaren tegen het opofferen van het natuurschoon in het gebied ten noorden en ten oosten van Deventer heen en breiden wij de stad nog verder uit, het land in? Wat dit betreft, is het vaststellen van het streekplan inderdaad een zaak, die de hoogste urgentie heeft.

Van Aardenne e. a.

Mijnheer de Voorzitter! De afwijzing van de sprong over de IJssel heeft ons wel heel zwaar in de problemen gebracht. Ik geloof dat wij dit op dit moment moeten aanvaarden maar ik ben van mening dat de argumenten daarvoor, gezien in het licht van de andere mogelijkheden, toch niet zo erg sterk zijn. Ik verwacht eigenlijk dat niet een latere generatie, maar onze generatie nog over enkele jaren, misschien vijf of acht, deze gehele zaak toch opnieuw zal moeten evalueren en dat wij daarbij rekening zullen moeten houden met wél een uitbreiding ten westen van de IJssel, met alle bezwaren van de infrastructuur, — maar die hebben wij in Colmschate ook — en daarbij ook de problemen van die sterke aanzet ineens, die nodig zou zijn, waartegenover ik wil stellen dat de centrumfunctie van de stad Deventer ermee is gebaat, dat de wijk aan de linker-oever van de IJssel juist niet zo sterk ineens groeit, met de eigen voorzieningen, als er maar een goede brugverbinding is. Dat zou kunnen betekenen een tweede brugverbinding. De huidige brug komt binnenkort voor het plaatselijk verkeer beschikbaar.

Mijnheer de Voorzitter! Dat was een afdaling in de toekomst. Het is een enigszins vreemde beeldspraak. Op dit moment moeten wij echter oordelen over het wetsontwerp, zoals het nu voor ons ligt en het amendement van de geachte afgevaardigde de heer Fiévez. Voor mijn fractie is het oordeel een beslissing op de snede van het mes. Het is een afweging tussen enerzijds het opgeven van een levenskrachtige gemeenschap, de gemeente Diepenveen — waar tegenover staan een mindere stagnatie in de woningbouw, beperkt tot één of twee jaar nog maar (daarna kunnen wij tenminste volop vooruit) en, voorlopig althans, een grotere flexibiliteit voor de dan vergrote gemeente Deventer om haar plannen te maken en tot het inderdaad waarmaken van haar centrumfunctie — en anderzijds het ontstaan van een stad, waarvan wij gerust kunnen zeggen, dat zij misvormd gaat worden en die een beperktere tijd vooruit kan, al zet ik daar meteen de relativering bij, dat het maar een jaar of vijf zal schelen. Daartegenover staat dan weer een betere kans op het behoud van het natuurgebied. Ik wil niet zeggen dat Deventer daarvoor geen zorg zou hebben —, maar eenvoudig omdat er dan inderdaad niet gebouwd kan worden, waarbij ik ervan uitga dat dan niet de gemeente Diepenveen grote bouwplannen gaat uitvoeren in dat natuurgebied. Ik meen dat de rijksoverheid, wat dat betreft, ook middelen ten dienste staan om zulks te voorkomen.

Mijnheer de Voorzitter! Die afweging is moeilijk. Ik kan u zeggen dat op dit moment sommige leden van mijn fractie geneigd zijn, het wetsontwerp te steunen, doch dat enige andere meer voelen voor het amendement. In alle gevallen is het een beslissing in de verhouding 51 : 49 of 49 : 51. Wij wachten derhalve met spanning het antwoord van de beide bewindslieden af.

De heer Fiévez (K.V.P.): Mijnheer de Voorzitter! Mijn betoeg wil ik beginnen met duidelijk te stellen dat mijn gehele fractie de doelstelling van dit wetsontwerp geheel onderschrijft, te weten dat de gemeente Deventer een taak heeft te vervullen als economisch, sociaal en cultureel centrum voor het omliggende gebied, een en ander geheel conform de tweede nota ruimtelijke ordening. Deze gemeente kan deze opdracht binnen de huidige gemeentegrens en met het huidige aantal inwoners niet waar maken en heeft daarom behoefte aan een groter draagvlak zowel ruimtelijk als qua inwonertal. De cityvorming alsmede de woningbouw moeten op eigen grondgebied van deze stedelijke gemeente plaatsvinden. Daarbij komt dan nog dat de woningnood vraagt om spoedige uitbreiding van het grondgebied van de gemeente Deventer, waarop deze gemeente al te lang heeft moeten wachten.

De vraag is echter of om deze doelstellingen te kunnen realiseren de hele gemeente Diepenveen moet worden opgeheven zoals in het wetsontwerp wordt voorgesteld of dat dit op even goede — zo niet meer verantwoorde — wijze kan geschieden door een gedeelte van de gemeente Diepenveen te doen overgaan naar de gemeente Deventer.

Fiévez

Het lijkt mij goed in dit verband te constateren, dat bij dit wetsontwerp geen motieven van bestuurlijke aard aan de orde zijn. Integendeel, Gedeputeerde Staten van Overijssel schrijven in hun brief van 2 maart 1970 het te betreuren, dat een levenskrachtige en goed bestuurde gemeente moet worden opgeheven. De vorige minister van Binnenlandse Zaken bevestigt dit nog eens in de memorie van toelichting waar hij de opheffing van de gemeente Diepenveen een „trieste situatie” noemt. En ook van de huidige Minister van Binnenlandse Zaken heb ik uit de memorie van antwoord en uit de nota naar aanleiding van het eindverslag begrepen dat hij niet twijfelt aan de bestuurskracht van Diepenveen, zelfs al zou deze gemeente iets worden verkleind.

Het gaat dus om een andere vraag en wel deze: Waar kan het volgebouwde Deventer ruimte worden geboden? Het antwoord op deze vraag heeft in het verleden gevarieerd van „het geheel opdoeken van Diepenveen”, zoals de heer Scheps dat in 1959 uitdrukte, daarna „een dubbelstadplan aan de andere kant van de IJssel” en nu dit wetsontwerp, dat opnieuw de opheffing van Diepenveen beoogt.

Het heeft weinig zin hier en nu op die geschiedenis in te gaan en deze opnieuw uiteen te rafelen. Hiermede is niemand en niets gediend. De gemeente Deventer is al lang genoeg in het onzekere gebleven en heeft al lang genoeg moeten wachten, zodat zij nu zonder enig uitstel aan grondgebied geholpen moet worden. Of het wetsontwerp, zoals het voor ons ligt, de meest juiste oplossing is, betwijfel ik; zij is wel het meest radicale. Door het indienen van een amendement blijkt dat de voorkeur van een deel van mijn fractie uitgaat naar een grenswijziging tussen Deventer en Diepenveen, waarbij het gebied Colmschate, groot ruim 1500 ha, overgaat naar de gemeente Deventer. Ik zal trachten aan te tonen, dat deze meer beperkte gebiedsuitbreiding de gemeente Deventer voldoende ruimte geeft om de haar toegedachte taak behoorlijk te kunnen vervullen en dat daarvoor de opheffing van een goed bestuurde en levendige gemeente niet zo vanzelfsprekend is.

Het volgens dit amendement aan Deventer toe te voegen gebied is bruto 1585 ha groot, waarvan een gebied van 725 ha voor stadsuitbreiding in aanmerking kan komen. Zoals door gedeputeerde staten en ook door de minister in zijn nota naar aanleiding van het eindverslag is erkend, kan het netto beschikbare gebied plm. 40 000 inwoners bevatten. Dit betekent 22 woningen per ha en dan is er nog een surplus van 125 ha voor bovenwijkse voorzieningen. De geplande dichtheid van Steenbrugge is 23 woningen per ha. Op deze wijze zal Deventer kunnen uitgroeien tot een stad van ongeveer 100 000 inwoners en mijns inziens dus voldoende body kunnen krijgen voor de centrumfunctie.

De bebouwing van Rande en Steenbrugge — het motief tot opheffing van de gemeente Diepenveen vanwege de ligging van de dorpen Diepenveen en Schalkhaar — ontmoet grote bezwaren van diverse organisaties en instellingen; voor sommigen is dit zelfs onaanvaardbaar gebleken. Volgens verkregen informatie hebben Gedeputeerde Staten van Overijssel ernstige bezwaren tegen bebouwing van Rande. Staatsbosbeheer heeft in zijn advies aan de Provinciale Planologische Commissie van Overijssel bebouwing van Steenbrugge integraal afgewezen, omdat andere gebieden, met name Colmschate, beschikbaar zijn. De bebouwing van Steenbrugge kan volgens Staatsbosbeheer pas ter sprake komen als Colmschate voltooid is en zich ook dan geen alternatieven voordoen, die minder schade toebrengen aan natuur- en landschapschoon. Ook de Stichting Contact Natuur- en Landschapsbescherming, zowel nationaal als provinciaal werkzaam, spreekt zich met betrekking tot de bebouwing van Steenbrugge en Rande in dezelfde geest uit. Ik citeer het volgende uit de brief van 5 september 1972 aan de leden van de Tweede Kamer:

„Bebouwing van Steenbrugge alleen is vanuit landschappelijk en natuurwetenschappelijk oogpunt reeds niet

Fiévez

te accepteren: gekoppeld aan Rande, wijzen wij Steenbrugge zonder meer af”.

De door deze instanties genoemde bezwaren gelden niet voor Colmschate. Dat deze gebieden zo lang mogelijk in de huidige staat worden bewaard, met name ook voor de stadsbewoner, onderschrijf ik gaarne. Het betreft nl. één van de aspecten van ons gezond milieu.

In de nota naar aanleiding van het eindverslag zegt de Minister, dat de plannen voor Steenbrugge operationeel zullen zijn op de datum, waarop de grenswijziging ingaat. Ik wil hierover gaarne een enkele opmerking maken en een enkele vraag stellen. De gronden zijn grotendeels eigendom van de gemeente Deventer of Gestichten. Is het juist, dat er nog geen uitgewerkte overeenstemming bestaat met Gestichten onder meer met betrekking tot het aankopen van de bedoelde groene zones? Inderdaad moet erkend worden, dat Steenbrugge wat grond betreft een duidelijke voorsprong heeft. Er is ook een globaal bestemmingsplan, dat uitgaat van het principe, het aanwezige groen te sparen. Het wil mij voorkomen, dat dit plan nogal kostbaar is. Volgens verkregen informatie moet ernstig worden betwijfeld, of de exploitatie-opzet de instemming kan verkrijgen van Volkshuisvesting. Een kavelprijs van f 9850 excl. b.t.w. voor woningwetbouw wordt bijzonder hoog genoemd. Het is de vraag of het plan, om operationeel gemaakt te worden, niet grondig zal moeten worden gewijzigd, hetgeen veel tijd zal vragen. Ik noem in dit kader maar niet de bezwaren van de Provinciale Waterstaat en de Inspecteur van de Volksgezondheid tegen de gedachte ontsluiting van Steenbrugge.

Tegen het plan bestaan fundamentele bezwaren, zoals ik reeds heb gezegd. Dit betekent mijns inziens jarenlange procedures. Gesteld nu dat het plan spoedig operationeel te maken zou zijn en dus direct na de opheffing van de gemeente Diepenveen ter visie kan worden gelegd, dan zal, gezien deze procedures – al zouden deze versneld afgehandeld kunnen worden –, op zijn vroegst in 1975 met de bouw kunnen worden begonnen, indien de kroonprocedures niet tot vernietiging leiden. Ook gedeputeerde staten van Overijssel menen dat rekening moet worden gehouden met ernstige vertraging. Hoewel het niet helemaal onbegrijpelijk is, dat de gemeente Deventer het eerst begonnen is met een bestemmingsplan voor Steenbrugge, vraag ik mij toch wel af of dit nu een steekhoudend argument is voor gemeentelijke herindeling. Dit zou een precedent kunnen scheppen voor nog te verwachten gemeentelijke herindelingen, tenzij dit in volledig overleg met de te annexeren gemeente gebeurde.

Ik wil in dit verband graag citeren uit het Koninklijk besluit van 14 juni 1967, nr. 38, waarbij met vernietiging van het besluit van gedeputeerde staten van Overijssel van 30 november 1964, nr. 13 859, 4e afdeling, alsnog goedkeuring is onthouden aan het door de raad der gemeente Deventer bij besluit van 16 juni 1962 vastgestelde uitbreidingsplan in hoofdzaak „Herziening uitbreidingsplan in hoofdzaak Linker IJsseloever 1962”. Daarin staat:

„dat Wij, gelet op een en ander, van oordeel zijn, dat het geen aanbeveling verdient op de in dit plan voorgestelde wijze de bestemmingen van de op de linker IJsseloever gelegen gronden te regelen, zolang het tot stand komen van een grenswijziging voor dit gebied niet voldoende vaststaat;

dat mitsdien gedeputeerde staten ten onrechte aan het plan goedkeuring hebben verleend;”.

De Kroon kwam niet toe aan een uitspraak over het planologische aspect. Zij constateerde, dat het uitbreidingsplan duidelijk onderdeel was van een dubbelstad, waarvan het andere deel op Voorster grondgebied zou moeten komen te liggen en derhalve geen rechtskracht behoorde te krijgen, nu de volksverteenwoordiging zich over de wijziging van de grens met de gemeente Voorster nog niet had uitgesproken. De gehele situ-

atie Rande en Steenbrugge overziende, kan ik toch niet tot de conclusie komen dat hier gesproken kan worden over een reële benadering van de oplossing van de problematiek, waarvoor de gemeente Deventer staat. Daarentegen constateer ik met voldoening dat de voormalige Minister van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening partijen gezamenlijk aan tafel heeft gekregen om aan de acute woningnood van Deventer een halt toe te roepen. Men heeft het gepresteerd om in nog geen anderhalf jaar het plan Oostrik van de grond te krijgen, inclusief grondverwerving. Uit de schriftelijke voorbereiding van dit wetsontwerp zal men kunnen afleiden dat dit plan zo zelfstandig is opgezet dat het niet zou passen in een verdere opzet van het plan groot-Colmschate.

Uit door mij verkregen informatie blijkt dat Oostrik werd geplaatst in het kader van een veel groter geheel, zonder dat dit grote geheel uitgewerkt was en ook zodanig dat dit groter geheel niet wordt geblokkeerd. Als ik het goed heb begrepen is door de hele werkgroep inclusief Deventer geconstateerd dat Oostrik zou passen in twee modellen: één voor een Colmschate met 30 000 inwoners in twee wijken en één voor een Colmschate met 40 000 inwoners in twee wijken.

Dat zelfde wordt tevens geconstateerd ten aanzien van een tweede terrein, ten zuiden van het thans in aanbouw zijnde Oostrik. Het lijkt daarom mogelijk om voor de tweede fase een bestemmingsplan te ontwerpen, alvorens een studie voor de volledige conceptie-Colmschate verricht is. Ik dacht dat, wanneer hier werkelijke wil aanwezig was, op dit terrein zonder enige moeite zou kunnen worden verder gegaan.

Met betrekking tot de ontsluiting van dit gebied meen ik nog te mogen opmerken dat na het gereedkomen van de E-8 in november van dit jaar de Holterweg ontlast zal worden van het doorgaand verkeer. Dan zal deze weg voorlopig het verkeer uit Colmschate, Oostrik I en II naar de stad kunnen opvangen en over de bestaande brug over het Kanaal en de bestaande ahob-overweg naar de stad voeren.

De opheffing van de in de gewisselde kamerstukken genoemde infrastructurele moeilijkheden komen dan bij de verdere uitbouw van Colmschate aan de orde. Dan behoeft er geen kostbare tijd verloren te gaan. Ook in de conceptie van de Minister zullen deze voorzieningen voor Colmschate moeten worden getroffen. Kan nu redelijkerwijs worden aangenomen dat de woningbouw meer risico loopt te stagneren door eerst te bouwen in Colmschate? Omdat woningnood een ernstige zaak is acht ik deze vraag belangrijk.

Volgens de Nota van Aanbieding behorende bij de begroting 1973 van de gemeente Deventer is het aantal woningzoekenden per 1 juni 1972 3375, waarvan 1310, die geen woning hebben, waarvan 887 als urgent staan aangemerkt. Waar nu dit wetsontwerp er vanuit gaat dat er in Colmschate twee stadswijken gebouwd moeten worden en gezien de praktijk van Oostrik, waar volgend jaar ongeveer 900 woningen gereed komen, valt mijns inziens niet in te zien waarom wij bij eenzelfde werkwijze de bouw in het tweede gedeelte niet zou kunnen aansluiten op de afloop van de begonnen bouwstroom in augustus 1974 of korte tijd daarna. Van de hier aanwezige gronden is volgens mijn informatie thans 10 ha in het bezit van de gemeente.

Dit sluit ook aan bij de gedachten van de Deventer woningbouwverenigingen, die een langdurig isolement van deze kleine woonwijk voor haar bewoners onverantwoord achten, een opvatting, die ook gedeeld wordt door gedeputeerde staten van Overijssel.

Daar komt dan nog bij dat het verre de voorkeur verdient, nu eenmaal in Colmschate is begonnen, daar voort te gaan, zowel uit economische als uit sociale overwegingen. Door eerst Colmschate te bebouwen wordt Deventer mijns inziens op geen enkele wijze benadeeld, maar tevens wordt voorkomen dat onherstelbare schade wordt toegebracht aan onvervangbaar natuurschoon ten detrimente ook van de inwoners van Deventer voor wie Steenbrugge een uitloopgebied is.

Flévez e. a.

Een bloeiende lokale democratie zoals die aanwezig is in de gemeente Diepenveen wordt aangetast door opheffing van deze gemeente, hetgeen ook het leefklimaat van deze mensen niet ten goede zal komen.

Dit zijn stuk voor stuk in deze tijd zeer zwaarwegende factoren, waar alleen dan overheen gestapt mag worden, indien zulks onvermijdelijk is.

Er is dus niets vóór en alles tegen opheffing, tenzij waar zou zijn, dat aangenomen moet worden, dat de woningbouw beduidend meer risico zou lopen, te gaan stagneren bij aanvaarding van dit amendement. Ik meen in het voorgaande aangetoond te hebben dat zulks niet het geval behoeft te zijn.

Hetgeen ik heb gezegd ten aanzien van het niet bebouwen van Steenbrugge-Rande geldt bij aanneming van het amendement ipso facto voor de gemeente Diepenveen.

Nog een enkele opmerking met betrekking tot de eenzijdige stadsuitleg, mijnheer de Voorzitter. Op zichzelf heb ik geen moeite met het modern planologisch inzicht in de stedenbouw, zoals weergegeven in het antwoord op vraag 25 in de nota naar aanleiding van het eindverslag. Dit is een planologisch ideaal, dat, gezien de feitelijke ligging van Deventer, niet realiseerbaar is. Eerst als na diepgaande studie van streek- en structuurplan te zijner tijd zou blijken, dat bebouwing van Steenbrugge onvermijdelijk is, ook dan zal nog maar ten dele aan dit planologisch ideaalbeeld tegemoet gekomen kunnen worden. Het stedenbouwkundig ideaal dient mijns inziens niet te worden nagestreefd ten koste van de natuur, het leefklimaat en het welzijn van de mens, als daartoe geen directe aanleiding bestaat.

Samenvattend stel ik het volgende, mijnheer de Voorzitter.

1. Opheffing van de gemeente Diepenveen lost het ruimtelijk probleem van Deventer niet op.

2. Opheffing van Diepenveen brengt onherstelbare schade toe aan vitale waarden: het natuurbehoud en de lokale democratie.

3. Het amendement biedt Deventer gelegenheid, voldoende body te krijgen voor een centrumfunctie.

4. Infrastructurele moeilijkheden ten aanzien van Colmschate zijn er in het begin niet van overwegende aard.

5. Ook het wetsontwerp ontloopt de infrastructuurleze moeilijkheden ten aanzien van groot-Colmschate niet.

6. Tot 1990 is er voldoende tijd om aan de hand van een streekplan en verdere studies de verdere ontwikkeling van Deventer en omgeving te bestuderen.

7. De kansen op tijdelijke voortzetting van de woningbouw in Steenbrugge en in Colmschate verschillen niet aanwijsbaar.

Mijnheer de Voorzitter! Ik meen dat de Kamer in de gelegenheid verkeert, een in redelijkheid voor alle partijen aanvaardbaar Salomonsoordeel te vellen. Het amendement is in de gegeven situatie de enig juiste basis om een nieuw, zuiver begin te maken. Het is daarom, dat een groot deel van mijn fractie dit amendement aan de Kamer heeft voorgelegd.

Mevrouw **Groensmit-van der Kallen** (K.V.P.): Mijnheer de Voorzitter! Grenswijzigingswetsontwerpen plegen gewoonlijk op de eerste plaats uit planologische en daarna uit economische en andere overwegingen te ontstaan. Dit voor ons liggende wetsontwerp is echter planologisch dermate belangrijk, dat — naar mijn weten bij hoge uitzondering — naast de overigens door ons zeer gewaardeerde Minister van Binnenlandse Zaken ook de Minister van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening de behandeling van dit wetsontwerp wenst bij te wonen.

Het is dan ook vanwege de belangrijkheid van dit wetsontwerp, dat ik als tweede van mijn fractie het woord neem om uiteen te zetten, waarom ik — met anderen uit mijn fractie — meen dat het wetsontwerp zoals het er nu ligt, aangenomen dient te worden en het amendement moet worden afgevoerd, hoezeer mij dit voor de indieners ook spijt.

Uiteraard heb ik voor dit standpunt zwaarwichtige redenen. Deventer is in de tweede nota van de ruimtelijke orde-

Groensmit-van der Kallen

ning aangewezen als een kern, die economisch en sociaal-cultureel invloed zou dienen uit te oefenen op een wijde omgeving. Daarbij is rekening gehouden met de oostwaartse economische expansie van de randstad en met het feit, dat Deventer na voltooiing van de E 8 en rijksweg 50 een uitstekende verkeersligging heeft. Deventer zal volgens de tweede nota dienen uit te groeien tot een stad van ongeveer 110 000 inwoners. Om dit nu te bereiken, zal Deventer zijn stadscentrum dienen te versterken en zijn woningbouw dienen op te voeren.

Vaststaat immers, dat de gemeente zonder gebiedsuitbreiding vroeg of laat het lage inwonertal van 50 000 inwoners zal bereiken, terwijl zij nu nog een inwonertal heeft van bijna 65 000! Op die manier zal Deventer niet in staat zijn de streekverzorgende functie in stand te houden, laat staan, wat volgens de tweede nota zijn opdracht is, te versterken! Gebiedsuitbreiding voor Deventer is dus noodzaak. Maar dan een dusdanige gebiedsuitbreiding, dat Deventer hierdoor, ook op langere termijn, in staat gesteld zal worden zijn toekomstige taak zo optimaal mogelijk te kunnen vervullen, en dit optimaal geldt dan zowel voor de stedenbouwkundige als de bestuurlijke en financiële aspecten.

Immers, dit wetsontwerp ligt niet alleen voor ons ter behandeling omdat de woningbouw stagneert. Integendeel, het wetsontwerp mikt veel verder en mag dus niet alleen beschouwd en beoordeeld worden naar het aantal woningen, dat nodig is. Voorop dient te staan, dat het welzijn van de burgers hier in het geding is en dat reikt veel verder dan alleen de kwantiteit van het wonen. Het gaat hier duidelijk ook en vooral om de kwaliteit van de verruimde nieuwe stad.

Planologie bedrijven is niet: „Wat kan het nou schelen, waar en hoe je woningen bouwt, als je er maar genoeg hebt”. Het gaat hier om veel hogere belangen, namelijk het leefmilieu voor de huidige en toekomstige bewoners van Deventer veilig te stellen. Dat heeft alles met welzijn te maken. Het welzijn van de burgers is hier aan de orde en dus de kwaliteit van het leefmilieu. Je kunt een stad niet alleen een stenen hart geven. Een evenwichtig ontwikkelde stad moet ook het landschap binnen haar reikwijdte hebben. Een goede stad is de som van alle functies, niet van wonen alleen. Nieuw-Deventer heeft daarom recht op een evenwichtige stadsuitleg naar het oosten en het noorden, geënt ook op de bestaande wegen — en spoorwegaanpak.

De binnenstad van Deventer zal enerzijds haar wezenlijke centrumfunctie moeten vervullen, zoals verkeersontsluiting, parkeervoorzieningen, winkelniveau en voetgangersgebied. Anderzijds moeten de verschillende woonwijken door ligging, vormgeving, woonmilieu-opbouw en onderlinge verbanden bijdragen aan een zo groot mogelijke variatie in milieu-opbouw binnen het stedelijk geheel.

Het centrum van Deventer zal beter zijn, naarmate de stadsuitleg zich méér pluriform zal kunnen voltrekken. Daarom is het voor Deventer van belang, dat het zijn toekomstige stadsuitleg over ten minste drie, wellicht vier verschillende wijken kan verdelen, aansluitend aan het centrum. Het centrum van Deventer zal achteruitgaan in plaats van versterkt worden, wanneer er alleen uitbreiding zou zijn in groot-Colmschate, hetgeen bovendien het gevaar inhoudt, dat het zich dan als een soort dubbelstad gaat ontwikkelen, met alle gevolgen van dien! Afgezien van het feit immers, dat men geen bandstadontwikkeling maar een straalsgewijze ontwikkeling voor Deventer dient na te streven, heeft een dubbelstad ten oosten van Deventer evenveel nadelen als een dubbelstad ten westen van Deventer! De vrees is dan immers gerechtvaardigd, dat geen van beide centra een duidelijk karakter zal krijgen dat past bij een stad van ruim 100 000 inwoners en dat zelfs het bestaande oude centrum van Deventer sterk zal achteruitlopen ten opzichte van het nieuwe, wat beslist niet de opzet kan zijn.

Groot-Colmschate kan veel beter gepland worden wanneer men beschikt over een ruimer gebied. Wanneer men

Groensmit-van der Kallen

ruimtelijk immers over keuzegronden beschikt, kan men groot-Colmschate veel meer met groen dooraderen en verdund bouwen terwille van het welzijn van de toekomstige bewoners.

Wanneer wij dan geconstateerd hebben, dat voor een evenwichtige stadsuitleg het voor Deventer van belang is, dat het zijn toekomstige stadsuitleg over tenminste drie, wellicht vier verschillende wijken zou moeten kunnen verdelen . . . .

De heer **Tolman** (C.H.U.): Gelooft u ook nog aan de bebouwing van Rande?

Mevrouw **Groensmit-van der Kallen** (K.V.P.): Dat komt nog . . . dan blijven wij nog zitten.

Dan wordt het onmiddellijk duidelijk, dat wij hiervoor de gemeente Diepenveen zullen moeten durven opheffen, een levenskrachtige gemeente en daarnaast nog Steenbrugge moeten gaan bebouwen, waardoor naar veler mening het natuurschoon onaanvaardbaar zou worden aangetast. Ik spreek dus niet over Rande, zoals de heer Tolman meent.

Mijnheer de Voorzitter! Het opheffen van de gemeente Diepenveen valt ons uitermate zwaar. Als één gemeente tot op de laatste dag met verve gevochten heeft voor haar zelfstandigheid, is het zeker de gemeente Diepenveen. De manier waarop de burgemeester, de raad en het actiecomité de Tweede-Kamerleden enthousiast en volhardend hebben willen voorlichten, verdient alle lof. Dat mag hier wel eens openlijk gezegd worden. Maar het constateren van dit geestdriftig strijden ontslaat ons niet van de verantwoordelijkheid om in het belang van alle betrokkenen beslissingen te nemen waartegen ons gevoel zich verzet, maar waartoe ons verstand ons aandrijft. Vaststaat dat Diepenveen zich in de toekomst niet verder zal mogen uitbreiden dan de tienduizend inwoners die zij nu heeft, hetgeen betekent dat zijn functiepatroon ten aanzien van Deventer uiterst beperkt zal moeten blijven en het overigens geheel zal zijn aangewezen op Deventer. Bij een straalsgewijze ontwikkeling, die wij voor een evenwichtige stadsuitleg van Deventer noodzakelijk achten, dient Diepenveen bij Deventer gevoegd te worden.

Dat Steenbrugge onaanvaardbaar aangetast zal worden door bebouwing, wensen wij wel in twijfel te trekken. Naar onze mening is het zeer wel mogelijk, beschouwing aan landschapsschoon aan te passen. De stad Emmen is hier een goed voorbeeld van. Nog afgelopen vrijdag heeft de president van de raad van bestuur van de Heidemaatschappij-beheer tijdens de algemene vergadering in Maastricht een pleidooi gehouden voor méér aandacht voor het creëren van een nieuw milieu en niet alleen voor het behoud van het huidige milieu. Als wij ons alleen richten op het behoud van wat wij nu aan milieu hebben, staan wij op een gegeven moment met lege handen, meende hij.

Als voorbeeld van milieubouw noemde hij onder meer de stedenbouw. De heer Sonneveld vroeg zich af of het wel verantwoord is, grote aantallen mensen te concentreren in gebieden die landschappelijk gezien onaantrekkelijk zijn.

Op die manier ontstaat er een woonmilieu dat geen of weinig relatie met het landschap heeft. Hij pleitte ervoor, dat woonkernen in reeds bestaande, landschappelijk mooie gebieden tot ontwikkeling worden gebracht. Dan zou er sprake zijn van een goede milieubouw. Daar sluit ik mij graag bij aan, zeker als er, zoals bij Steenbrugge, nog vele hectaren mooi natuurgebied als uitloopgebied overblijven.

Wat mij overigens wel iets verwondert, mijnheer de Voorzitter, is de constatering, dat degenen, die zo bezorgd zijn voor de vernietiging van de natuur in Steenbrugge, zich niet of nauwelijks zorgen schijnen te maken over het vele natuurschoon, dat in groot-Colmschate door de woningbouw vernietigd zal kunnen worden. Immers, ook in groot-Colmschate liggen andere natuurwetenschappelijke gebieden, bossen en te beschermen essen en ook daar liggen twee landgoederen. Het feit, dat de gemeente Deventer bij het ma-

ken van een plan voor Steenbrugge dezelfde architectengroep heeft ingeschakeld, die ook de zo beroemd geworden wijken in Emmen heeft ontworpen en het feit dat Deventer alvorens een structuurplan voor Groot-Colmschate te ontwerpen een ecologisch onderzoek voor dit gebied heeft toegezegd, doet mij met vertrouwen een zorgvuldige, landschappelijk verantwoorde bebouwing van Steenbrugge en groot-Colmschate tegemoet zien.

De heer **Franssen** (P.v.d.A.): Mijnheer de Voorzitter! Mag ik mevrouw Groensmit even iets vragen? Zij trekt steeds een vergelijking met Emmen. Zij zal het evenwel toch met mij eens zijn, dat er helemaal geen vergelijking te maken is.

Zij heeft het gebied in Emmen voordien niet gezien. In Emmen bestond niet dat grote contrast tussen wei en bos en het bij elkaar horen van beide als één landschap. In Emmen is in het bos gebouwd. Hier gaat het om de vraag, of men wei en bos samen moet handhaven. Dat is een levensgroot verschil waardoor haar hele beschouwing niet meer opgaat.

Mevrouw **Groensmit-Van der Kallen** (K.V.P.): Mijnheer de Voorzitter! De heer Franssen neemt bij voorbaat aan, dat ik Emmen nog nooit heb gezien voor de bouw van bedoelde wijken. Ik vind dat nogal een zware uitspraak, die ik tot mijn genoegen kan weerspreken.

Hij wijst er voorts op, dat de situatie in Emmen niet precies dezelfde was als die van groot-Colmschate en Steenbrugge. Niemand heeft mij horen zeggen, dat die situaties gelijk waren.

Ik heb Emmen alleen genoemd als voorbeeld hoe men rekening houdend met het landschapsschoon – bij voorbeeld door niet boven de hoogte van de bomen uit te bouwen – en rekening houdend met de goede landschapstyperingen ter plaatse toch kan bouwen en een leefmilieu kan scheppen, waarvan de mensen kunnen profiteren zonder dat het landschapsschoon onaanvaardbaar wordt aangetast.

Als men het in deze context beziet, constateert men dat de opmerking van de heer Franssen er weinig vat op heeft.

De heer **Franssen** (P.v.d.A.): Mijnheer de Voorzitter! Mevrouw Groensmit is het dus wel met mij eens, dat door middel van het door haar bepleite het type landschap van Diepenveen totaal zal veranderen.

Mevrouw **Groensmit-Van der Kallen** (K.V.P.): Het zal uiteraard enigermate veranderen maar het zal niet, zoals anderen wel stellen, worden vernietigd.

Mijnheer de Voorzitter! Ik ben helemaal van mijn apropos maar hoop toch in mijn papieren het punt terug te vinden waarop ik werd onderbroken.

De heer **Schakel** (A.R.P.): Het ergste vond ik, dat uw uithuizigheid werd onderschat.

Mevrouw **Groensmit-Van der Kallen** (K.V.P.): Ik was dus al voordat ik in de Kamer kwam uithuizig. Die wijken zijn voor die tijd gebouwd.

Mijnheer de Voorzitter! Ik ben niet ingegaan op het onderlinge debat, of groot-Colmschate wel of niet vertraging in de woningbouw teweeg zal brengen. Ik meen echter wel, dat een simpele berekening kan leren dat er een vertraging van de woningbouw van drie tot vijf jaar voor Deventer in zit. Ik acht evenwel de planologische motieven voor een afwijzing van de grenswijziging van Deventer die slechts inhoudt de toevoeging van groot-Colmschate van veel groter gewicht.

Naar onze mening is men al te eenzijdig bezig dit wetsontwerp inhoudelijk toe te spitsen op de woningbouw terwijl het hier gaat om veel méér belangen, namelijk o.a. om het leefmilieu voor de huidige en toekomstige inwoners van Deventer en dus om hun welzijn. Daarom hebben wij ook grote problemen met het wat detaillistische, kennelijk op de woningbouw toegepaste amendement. Het gaat hier om veel méér dan om de

Groensmit-van der Kallen e. a.

kwantitatieve woningbouw alleen. Daar houdt dit amendement duidelijk géén rekening mee. Kies je vóór het amendement, dan spaar je de kool en de geit: je houdt de schijn op van herindeling door ter wille van de woningbouw groot-Colmschate aan Deventer toe te voegen, maar je accepteert in feite tevens door Diepenveen te ontzien, verminking van Deventer! Ook voor een toekomstige gewestvorming is in het spanningsveld van krachten het creëren van ongelijkwaardige partners bepaald onverstandig.

Verder dienen wij te bedenken, dat de gemeente Deventer nu al vanaf de beginjaren vijftig in grenswijzigingsprocedures is gewikkeld. De grenswijziging van 1959 is immers onmiddellijk door iedereen als te beperkt ervaren, zodat meteen daarna de discussie is geopend over een verdere uitbreiding. Die vindt vandaag haar beslag. Als men nu opnieuw voor een te kleine schaal kiest, zal reeds tussen 1975 en 1980 opnieuw een grenswijzigingsprocedure aanhangig moeten worden gemaakt. Het is duidelijk, dat een dergelijke gang van zaken onnodig niet alleen alle mogelijke emoties oproept, maar tevens – wat nog veel belangrijker is – de bestuurskracht en het uitvoeren van alle mogelijke noodzakelijke werkzaamheden wederom vertraagt.

Wij moeten dus concluderen onverkort achter dit wetsontwerp te moeten staan, juist ter wille van het welzijn van de huidige bewoners van Deventer.

De heer **Tolman** (C.H.U.): Mijnheer de Voorzitter! Mevrouw Groensmit sprak bij herhaling over drie of vier woongebieden. Ik kan die optelsom niet maken, omdat ik uit haar verhaal heb begrepen, dat zij op het standpunt staat, dat in Rande niet moet worden gebouwd. Heb ik haar goed begrepen?

Mevrouw **Groensmit-Van der Kallen** (K.V.P.): U hebt mij heel goed begrepen. Er komen twee wijken in groot-Colmschate en dan zijn er nog Schalkhaar en Steenbrugge. Rande zal in 1985 op zijn vroegst aan de orde komen. Ik ben het met u eens, dat Rande nu gespaard kan en moet blijven.

De heer **Voogd** (P.v.d.A.): Mijnheer de Voorzitter! Ik wil proberen mijn bijdrage in drie delen samen te vatten. In de eerste plaats wil ik enkele opmerkingen vooraf maken. In de tweede plaats wil ik graag heel in het kort nog iets zeggen over de huidige situatie. Dat zal ik in het kort doen, omdat het anders betekent een herhaling van wat voorgaande sprekers zeiden, een gevaar, waaraan helaas in een discussie als deze als men zijn betoog wil opbouwen, toch nooit geheel valt te ontlopen. In de derde plaats wil ik mijn bijdrage toespitsen op een aantal kernvragen.

Eén ding is zeer opmerkelijk gebleken, toen ik mij in dit wetsontwerp ging verdiepen, namelijk dat je iedere keer als er in deze Kamer een grenswijziging wordt behandeld, het gevoel hebt, dat deze grenswijziging zo moeilijk en gecompliceerd is en zoveel vraagpunten en problemen oplevert, dat deze wel de moeilijkste zal zijn, die denkbaar is en dat de volgende gelukkig gemakkelijker zal zijn. Die illusie had ik toen ik een aantal maanden geleden hier de grenswijziging in de IJmond moest behandelen. Toen dacht ik: moeilijker dan deze kan het niet. Ik heb mij opnieuw vergist. Dit wetsontwerp is dan wellicht niet moeilijker maar dan toch even moeilijk als het wetsontwerp inzake de grenswijziging voor de IJmond.

Het tweede, dat bij iedere grenswijziging opvalt, is dat grenswijzigingen een groot aantal uitermate te waarderen activiteiten meebrengen van bevolkingsgroepen, actiecomités, gemeentebesturen, raadsfracties enz. Dat levert vaak een heel verheugend en heel verwarmend beeld op. Ik heb ook het gevoel, dat de ontwikkeling van creatieve mogelijkheden sterk wordt gestimuleerd door grenswijzigingen. Als zodanig zouden ze bijna als een vorm van permanente educatie kunnen worden opgevat. De titel van het verweerschrift van Diepenveen „laat de kikkers niet verstommen” is zo poëtisch, dat je bijna daar-

Voogd

door al zou worden verleid, het standpunt van Diepenveen te volgen.

Aan de andere kant krijgt de sobere titel van Deventer namelijk „Omtrent Deventer”, een bijna poëtische klank, als ik denk aan de woorden van J. G. Bloem: Dichten is weglaten.

Het is een troostrijke gedachte, dat al die activiteiten, die worden ontwikkeld, geen einde zullen nemen – daarin heb ik althans het grootste vertrouwen – als de Kamer een beslissing – welke dan ook – heeft genomen. Ik neem aan, dat de belangstelling voor de publieke zaak zal blijven bestaan, wat straks ook het grensverloop van betrokken gemeenten zal worden. Wij zouden de bevolking, de actiegroepen, de gemeentebestuurders in beide gemeenten sterk onderschatten, als wij de gedachte zouden hebben – ik heb die bepaald niet – dat hun belangstelling voor de publieke zaak verloren zal gaan op het moment, dat de Kamer over deze grenswijziging beslist.

Wij vinden wel – en dat is een volgende opmerking vooraf – dat deze beslissing nu – dat is morgen – moet vallen. Het zou niet geoorloofd zijn – al spelen deze punten bij de discussie een rol – om nu weer opnieuw een beslissing uit te stellen op grond van de vraag, of wellicht toch tot een dubbelstad moet worden overgegaan of op grond van de ontwikkelingen met betrekking tot de gewesten of op grond van de mogelijkheid van verdergaande intergemeentelijke samenwerking. Deze overwegingen spelen uiteraard bij de discussie een rol, maar zij mogen niet leiden tot enig uitstel van de beslissing van de Kamer, die morgen moet worden genomen. Dat zou tegenover Diepenveen, Deventer, degenen, die zich voor het behoud van natuurschoon inzetten en ook voor de woningzoekenden in Deventer, die wanhopig naar een woning uitzien, volstrekt ongeoorloofd zijn.

Mijnheer de Voorzitter! Mijn fractie heeft nog geen definitieve conclusie getrokken. Wij vinden deze zaak zo uitermate belangrijk, dat wij het debat en het antwoord van de Minister op ons willen laten inwerken. Ten slotte zijn wij in dit huis om met elkaar te debatteren. Daarna willen wij onze beslissing nemen.

Dat neemt niet weg, dat de fractie van de Partij van de Arbeid over het algemeen bepaalde uitgangspunten heeft ter zake van grenswijzigingen. Naar mijn mening moet het uitgangspunt niet zijn – uit het Deventer Dagblad heb ik begrepen, dat collega Goudsmit dit heeft gezegd – dat de belangen van de stad moeten worden afgewogen tegenover die van de natuur. Ik meen – zo mejuffrouw Goudsmit dit heeft gezegd – dat dit geen juiste probleemstelling is. Het doet enigszins denken aan een op zich zelf erg te waarderen ludieke spreuk in Diepenveen: Liever de vogels van Crommelijn dan de flats van Bolkenstein. Ik vind dit een erg aardige opmerking, maar de tegenstelling is toch niet helemaal juist. Het gaat erom de belangen van de woningzoekenden, van de centrumfunctie van Deventer en van de natuur zoveel mogelijk in harmonie met elkaar te brengen. Dat is het uitgangspunt; het gaat om de bewoners van de gehele streek.

Over het algemeen is het uitgangspunt van mijn fractie – ik herinner aan de betogen van mijn collega's Scheps, Stoffelen, Van Thijn en Vellenga – dat een grotere bestuurschaal een grotere bestuurskracht inhoudt. Ik wil nog ten overvloede opmerken, dat wij met een grotere bestuurskracht niet bedoelen enige twijfel aan de bestuurscapaciteiten van de in het geding zijnde gemeentebesturen. Als dat in het geding was, dan zou er weinig aanleiding zijn tot grenswijziging of tot opheffing van gemeenten te komen. Over het algemeen worden de gemeenten in Nederland goed bestuurd. Dat is zeker voor Deventer en Diepenveen het geval. Wij bedoelen, dat een grotere bestuurskracht kan betekenen – in de memorie van antwoord op pagina 2 wordt hierop gewezen – dat men aan een aantal centrale voorzieningen, zoals ziekenhuizen en andere medische instellingen, een gedifferentieerd scholenpakket, culturele en sportvoorzieningen, een schouwburg, een kunstbaan, balsporten en een hoogwaardig winkelapparaat, vanuit een gecoördineerde visie veel aandacht kan besteden met een deskundig

Voogd

apparaat, ten dienste van het gemeentebestuur. Dit is over het algemeen ons uitgangspunt en dat is ook het uitgangspunt, dat wij bij de beoordeling van dit wetsontwerp hanteren, al moet ik eraan toevoegen – ik heb dit eerder in deze Kamer gezegd – dat het wel een uitgangspunt is doch geen dogma, dat zonder meer op elk grenswijzigingsvoorstel kan worden toegepast.

Mijnheer de Voorzitter! Mijn laatste opmerking vooraf is, dat ik meen niet te moeten treden in de grote hoeveelheid cijfers, grafieken en voorbeelden, die door de verschillende gemeentebesturen en actiecomités voortdurend worden betwist en tegengesproken. Ik geloof namelijk, dat zij geen van alle onwaar zijn. Ik geloof in de oprechtheid van elk der argumenten. Het is echter een feit, dat ook bepaalde gegevens en feiten op verschillende manieren kunnen worden benaderd en dat zij verschillend kunnen worden geïnterpreteerd, ondanks de grootst mogelijke oprechtheid, al naar gelang het karakter, de geaardheid en het temperament en ook enigszins de verwachtingen, die men heeft. Ik kan mij voorstellen, dat de vraag hoe men staat tegenover de bevolkingsprognose enigszins wordt bepaald door hetgeen men van dit wetsontwerp aan verwachtingen heeft. Ik kan mij ook voorstellen, dat men verschillend denkt over de vraag wat Steenbrugge méér zou aantasten, een verspreide woningbouw, die Deventer voorstaat, of het bouwen van een technische hogeschool, waartegen Diepenveen geen bezwaar heeft gemaakt; het oordeel ter zake wordt mede gevormd door datgene, wat men aan verwachtingen heeft omtrent het wetsontwerp. Ik vind alle argumenten, die naar voren zijn gebracht, begrijpelijk en ik waardeer ze, maar ik meen, dat ik ze het beste buiten beschouwing kan laten en dat ik moet proberen via een zeer korte schets van de situatie te komen tot een aantal kernvragen.

Over die situatie kan ik zeer kort zijn, aangezien collega Van Aardenne daarvan al een complete schets heeft gegeven. Alom is erkend, dat Deventer te kampen heeft met een groot woningtekort en dat de eigenlijke stad o.a. door de sanering zal teruglopen tot en met zo'n 50 000 inwoners. Het is bekend, dat Deventer heeft geopteerd voor een andere oplossing, in een z.g. dubbelstad n.l., welke oplossing door de rijksoverheid is afgewezen. Dit is voor de woningbouw en de continuïteit daarin van Deventer bijzonder onaangenaam geweest. Het is duidelijk, dat Deventer toen naar een alternatief moest uitzien en dit heeft moeten zoeken ten oosten van de IJssel, zodat het vanzelfsprekend op het grondgebied van Diepenveen terecht kwam. Het model-Deventer – ik noem dit omdat ik hierop in een vraag aan de Minister terugkom – komt er voor de komende decennia als volgt ongeveer uit te zien:

- 50 000 inwoners in Deventer;
- 10 000 inwoners boven Rande;
- 10 000 inwoners in Steenbrugge;
- 30 000 inwoners in Colmschate.

Aldus komt Deventer tot ongeveer 100 000 inwoners van de volgens de bevolkingsprognose verwachte 110 000 à 120 000 inwoners aan het eind van deze eeuw. Aangezien Rande, Steenbrugge en Colmschate op het grondgebied van Diepenveen liggen, is het althans in de gedachtengang van het wetsontwerp ook logisch, dat die grondgebieden aan Deventer worden toegevoegd. Dit is geen evaluatie van mijn kant, maar een schets van de situatie, zoals deze uit het wetsontwerp tot ons komt. Ik meen, dat, gegeven deze situatie, het vraagstuk is terug te brengen tot een beperkt aantal punten.

In de eerste plaats is er de oplossing voor de woningbouw in Deventer, niet alleen een vraagstuk voor de bewoners van Deventer maar een vraagstuk voor de streek. Dat geldt vooral ook voor de sanering van de situatie in Deventer. Sanering is een belangrijk sociaal goed als het goed wordt aangepakt.

In de tweede plaats heeft Deventer een centrumfunctie, waarvan met veel nadruk moet worden gezegd, dat die bepaald niet alleen ten dienste van de bewoners van Deventer staat, maar ten dienste van de bewoners van een hele streek, met naar schatting aan het eind van de eeuw een inwonertal van wellicht tegen de 200 000.

In de derde plaats zijn er uiteraard de belangen van de natuurgebieden Rande en Steenbrugge.

Ik meen dat wij het probleem als volgt moeten stellen. Als wij ervan uitgaan, dat het onwenselijk is, Rande en Steenbrugge te bebouwen – dat is, het is hier reeds opgemerkt, het standpunt van Staatsbosbeheer en van een door ons altijd zeer gewaardeerde organisatie als de Contactcommissie voor Natuur- en Landschapsbescherming – is de logica achter de redering van Diepenveen en achter het amendement van de heer Fiévez dat dan woningbouw voor 40 000 mensen in Colmschate noodzakelijk en onontkoombaar is.

Nu rijst de vraag welke, als men ervan uitgaat dat er voor 40 000 mensen moet worden gebouwd in Colmschate – ik volg hier collega Van Aardenne met een opsomming –, de voor- en nadelen van een dergelijke situatie zijn.

De voordelen heb ik teruggebracht tot een viertal, zoals die bij voorbeeld vanuit Diepenveen naar voren worden gebracht.

In de eerste plaats zou een dergelijke woningbouw tijdswinst tot 1990 betekenen. In die tijd zou men zich nader kunnen bezinnen op een streekplan, misschien toch op de dubbelstad-gedachte, op de ontwikkeling van de gewestvorming en de bevolkingsprognose. Winst van tijd is op zichzelf een niet te veronachtzamen factor.

In de tweede plaats zou woningbouw voor 40 000 mensen in Colmschate betekenen, dat wij in ieder geval niet thans zouden behoeven te beslissen over „het opofferen” van de natuurgebieden Rande en Steenbrugge. De bedoeling van Diepenveen en de argumentatie van het amendement-Fiévez is dat wij dan niet nù daarover behoeven te beslissen.

In de derde plaats is er het argument dat de woningbouw in Steenbrugge langer zou duren, later zou aanvangen en dus ook later resultaat zou opleveren dan in Colmschate, door de bezwaren die mogelijkerwijze van de zijde van inwoners en van de natuurbescherming naar voren worden gebracht.

In de vierde plaats wordt wel opgemerkt dat woningen in Steenbrugge vergeleken met woningen in Colmschate duurdere woningen zouden zijn, waardoor niet wezenlijk in Steenbrugge aan de behoeften van woningzoekenden in Deventer – en dat zijn helaas bijna per definitie in Nederland nog altijd de lagere inkomensgroepen – tegemoet zou worden gekomen. Woningbouw in Steenbrugge zou duurder zijn dan in Colmschate.

Dit zijn de voordelen die geacht worden aan het plan voor woningen voor 40 000 mensen in Colmschate te zijn verbonden. Men zou zich kunnen afvragen of, indien het daartoe komt en men een gebied van groot-Colmschate toevoegt aan Deventer, er dan nog voldoende redenen zouden bestaan om de gemeente Diepenveen op te heffen.

Mijnheer de Voorzitter! Het is echter naar mijn mening niet reëel, niet te overwegen dat er aan de gedachte tot het bouwen van woningen voor 40 000 mensen in Colmschate ook bezwaren van niet geringe aard zijn verbonden.

In de eerste plaats is het de vraag of woningbouw voor 40 000 mensen in Colmschate op dat territorium niet betekent: woningbouw die gelet op het landschap daar onaantrekkelijk is, omdat er op dat gebied te veel woningen zouden worden gebouwd.

Men kan zich afvragen of, zoals ook door Deventer wordt gesteld, er in Colmschate niet hoogstens voor 30 000 mensen woningen zouden moeten worden gebouwd om een redelijke bebouwing te krijgen volgens moderne inzichten, zoals die er zou moeten komen in een landschap als Colmschate.

Een tweede bezwaar kan zijn, dat bij een groot-Colmschate van 40 000 inwoners een tweede centrum zal ontstaan dat aan het eigenlijke centrum van de gemeente Deventer afbreuk zou doen. Mevrouw Groensmit-van der Kallen heeft hierop reeds gewezen, reden waarom ik er niet uitvoerig op in zal gaan. Maar men moet zich inderdaad afvragen of het centrum van Deventer, dat een centrumfunctie voor de gehele streek vervult, door een spreiding over twee centra nog wel op een zodanige manier die functie kan vervullen als volgens de moderne inzichten het geval zou moeten zijn. Men moet zich afvragen

Voogd

of bij een dergelijk verloop een goed apparaat voor organisatie en planning kan worden opgezet, of men inderdaad een goed apparaat voor de behandeling van de economische aangelegenheden, een voldoende apparaat om de sociologische problemen te bestuderen – men moet hiermee niet één man belasten –, kan aantrekken. Ook moet men nagaan of dan de afdeling stadsontwikkeling kan worden versterkt en of er meer aan de randdiensten voor het onderwijs, zoals de vorming van een schooladviesdienst, kan worden gedaan. In dit verband kan tevens een ambtenaar voor burgerzaken worden genoemd en zo kan ik nog wel even doorgaan. Men moet dus de vraag stellen of niet bij de schepping van een tweede centrum in groot-Colmschate op een niet verantwoorde wijze aan de werkelijke centrumfunctie van de gemeente Deventer voor de gehele streek afbreuk wordt gedaan.

Mijnheer de Voorzitter! In de derde plaats kan men zich afvragen of bij een groot-Colmschate niet een zeer onevenwichtige planologische ontwikkeling zal plaatsvinden. Als men dit op de kaart beziet, moet men inderdaad erkennen dat van een fraaie planologische ontwikkeling bepaald geen sprake is in geval van een centrum van 50 000 inwoners in Deventer en op korte afstand een centrum van 40 000 inwoners in groot-Colmschate. Men moet zich overigens wel afvragen of er enig model denkbaar is, gezien de ligging van Deventer, dat wèl tot een fraaie planologische conceptie kan leiden. Men kan hierover zijn twijfels hebben, maar het lijkt naar ik meen geen twijfel dat de conceptie groot-Colmschate bepaald niet tot de allerfraaiste zal behoren.

Mijnheer de Voorzitter! In de vierde plaats is gezegd – ik wend mij nu ook even tot de heer Fiévez – dat de bebouwing in Steenbrugge bepaald niet duurder behoef te zijn dan de bebouwing in Colmschate en dat de kavelprijs in Steenbrugge niet of nauwelijks hoger zal zijn dan de kavelprijs in Colmschate. Voorts wordt gezegd – als dit zou kunnen is dit een aantrekkelijke gedachte – dat Steenbrugge de gelegenheid biedt aan de woningzoekenden in Deventer – dus de minst draagkrachtigen – eindelijk ook eens in het groen te kunnen wonen. Deze gedachte stoot ons bepaald niet af.

Het laatste argument, dat ik volledigheidshalve noem, is dat de woningbouw in Colmschate drie jaar later zou starten dan in Steenbrugge. Gezien de geweldige woningnood in Deventer is dit een argument, dat ons heel sterk moet bezighouden. Ik ben het eens met de heer Van Aardenne, dat men in dit verband beter kan spreken van een periode van drie jaar dan van een periode van vijf jaar. Men kan dan natuurlijk zeggen, dat een periode van drie jaar niet zo ontzaglijk veel betekent; maar voor gebieden met een dergelijke woningnood betekent een periode van drie jaar wel erg veel. Wij moeten dit, uit menselijk oogpunt gezien, bepaald niet onderschatten.

Mijnheer de Voorzitter! Dit zijn de overwegingen, die verbonden zijn aan het plan groot-Colmschate als men Rande en Steenbrugge volstrekt onbebouwd zou willen laten wat op zichzelf, als het mogelijk is, een aantrekkelijke gedachte zou zijn. Ik heb, voordat ik kom tot een zevental beknopte maar zeer concrete vragen aan de Minister, nog een probleem te bespreken, waar ik niet helemaal uit ben en waar ik direct een vraag aan de Minister over zal stellen. Ook in het model Deventer – daarom heb ik dit zojuist met de getallen erbij genoemd – kom ik tot 100 000 inwoners, nl. Deventer 50 000, boven Rande 10 000, Steenbrugge 10 000 en Colmschate 30 000. Ook dan komt dit wetsontwerp niet volstrekt tegemoet aan de prognose voor Deventer nl. 110 000 à 120 000 inwoners. Mijn vraag is aan de Minister, wat hij zich eigenlijk voorstelt van het opvullen van de leemte van 10 000 à 20 000 inwoners, als dit wetsontwerp wordt aangenomen? Betekent dit dan toch niet, dat na verloop van jaren, ook na aanneming van dit wetsontwerp, het gevaar zal ontstaan, dat Rande toch bebouwd zal worden? Of betekent dit de mogelijkheid, waartegen Deventer zich zeer begrijpelijk en terecht verzet, dat over een aantal jaren toch een grenswijzigingsprocedure – bij voorbeeld met Olst – ahangig gemaakt zal moeten worden? Deze

Voogd e. a.

10 000 à 20 000 inwoners moeten ergens een plaats vinden. Kan de Minister daarover zijn oordeel kenbaar maken?

Mijnheer de Voorzitter! Ik kom ter afsluiting aan mijn kernvragen. In de eerste plaats wil ik de Minister vragen, of hij nog eens zijn mening wil geven over de vraag, wat er nu waar is van het verschil tussen Steenbrugge en Colmschate in termijn van woningbouw, te weten 3 à 5 jaar?

In de tweede plaats verneem ik graag het oordeel van de Minister over de vraag, hoe nadelig het voor de ontwikkeling van een centrum is, dat er op korte afstand van elkaar twee centra gelegen zijn. Ik vermoed dat er voorbeelden in Nederland zijn om dit te kunnen beoordelen. Ik denk aan de bouw van een winkelcentrum in de wijk Schalkwijk in Haarlem; deze wijk bestaat nog te kort om het effect daarvan op de centrale functie van het winkelcentrum in Haarlem te kunnen beoordelen. Wellicht zijn er andere gemeenten in Nederland, waar men dit oordeel wel kan geven.

De heer Fiévez heeft een kavelprijs van f 9800 genoemd; voor zover ik weet, ben ik deze prijs in de stukken niet tegengekomen. Misschien kan de Minister op dit punt duidelijkheid verschaffen. Wat zijn de kavelprijzen? Hoe worden de prijzen van de woningen in Steenbrugge en in Colmschate?

Wil de Minister voorts zijn mening geven over een bebouwing voor 40 000 inwoners in Colmschate? Vindt hij dit een bebouwing die – ook al wordt zij gespreid over tweemaal 20 000 inwoners – aansluit op moderne inzichten in wat een woningbouw vereist, althans in dat landschap.

In de vijfde plaats wil ik de bewindslieden in verband met het feit, dat hierover twijfels zijn gerezen, vragen, of zij hun mening willen geven over de bevolkingsprognose, de extrapolatie daarvan en de andere factoren, die bij de schatting van 110 000 à 120 000 inwoners in het geding zijn.

In de zesde plaats kom ik tot een heel essentiële vraag. Het is duidelijk, dat zeker het natuurgebied Rande voor ons in het geding is en onaantastbaar moet zijn. Welke mogelijkheden heeft de Minister ter beschikking om te garanderen dat, tot wiens grondgebied Rande ook zal behoren, Rande onaantast zal blijven? Dit is een van de kernpunten van dit wetsontwerp.

Mijnheer de Voorzitter! Het is duidelijk dat vanuit de algemene filosofie van mijn fractie wij de voordelen van een grotere bestuurskracht in de betekenis, zoals ik deze zojuist heb gegeven, zeker niet laag schatten. Dit is voor onze fractie altijd een uitgangspunt geweest bij de beoordeling van grenswijzigingsvoorstellen. Wij willen echter, gezien de betekenis van de factoren die bij deze zaak in het geding zijn, de gehele discussie ernstig in overweging nemen en in het bijzonder de antwoorden die de bewindslieden, naar wij hopen en vertrouwen, zeer concreet zullen geven op de vragen – wij hebben ze beschouwd als kernvragen – die bij de beoordeling van deze zaak in het geding zijn.

Mejuffrouw Goudsmit (D'66): Mijnheer de Voorzitter. Ik heb het gevoel dat de Kamer zelden zo'n rechterlijke functie heeft gehad als bij deze grenswijziging zeer in het bijzonder. Ik heb het gevoel dat de partijen, Deventer of de Regering – dat is haast hetzelfde, meen ik – aan de ene kant en Diepenveen aan de andere kant, tegenover elkaar staan, een soort van processtukken hebben gewisseld, verhoren – we noemen het hoorzittingen; in een procedure zou men zeggen: getuigenverhoren – hebben gehouden. De Kamer heeft een descende gehouden, een plaatsopneming, zoals de rechter soms doet, er zijn zeer veel comparities, verschijningen van partijen geweest en nu is de Kamer, de rechter, toegekomen aan het geven van een oordeel, ik zou haast zeggen: Nadat de Regering – en dan is het weer even niet Deventer zelf – haar slotrequisitoir heeft gehouden. Ik meen dat de wijze, waarop partijen de stukken hebben gewisseld van beide zijden, over het algemeen genomen toch wel prijs verdient. Er zijn natuurlijk erg veel emoties geweest, maar er is toch wel aan de Kamer, mogelijk dankzij de emoties en de geweldige belangen die in het spel zijn, erg veel informatie verstrekt. Ik meen dat wij er allen, tot welk oordeel

Goudsmit

men ten slotte ook komt, zeer dankbaar voor kunnen zijn en er ook allen zeer veel gebruik van hebben gemaakt.

Het oordeel van mijn fractie zal ik niet in de vorm van een vonnis geven – ik meen dat dat mij niet zou passen –, maar ik zou toch wel enigszins die indeling willen volgen. Ik zou eerst een paar punten willen opnoemen, waarover Deventer en Diepenveen het eens zijn – gelukkig zijn dat ook nog wel een aantal zaken – en zou vervolgens willen nagaan op grond van de punten, waarover men het eens is, tot welke conclusie dat het merendeel van mijn fractie, althans voorlopig, leidt. U ziet, mijnheer de Voorzitter, dat ik mij in dit stadium, nu wij nog niet weten, of het amendement wordt aanvaard, zeer voorzichtig uitdruk. Een van de vorige sprekers – dit als voorafgaande opmerking –, naar ik meen, de heer Van Aardenne, heeft gezegd: Het is een zeer moeilijke beslissing. Het is niet aldus, dat sommige leden van mijn fractie volstrekt overtuigd zijn van het gelijk van hetzij Deventer, hetzij Diepenveen. Het is een beslissing – ik meen dat de heer Van Aardenne dat zei –: 49 pct. : 51 pct., tot welke conclusies men dan ook komt.

Om misschien de spanning, wat betreft het amendement, er voor mijn fractie vast wat uit te halen – het blijkt trouwens ook reeds uit mijn ondertekening – deel ik mee dat mijn gehele fractie is vóór het amendement. Dat wil dus zeggen dat de leden van mijn fractie vinden dat het wetsontwerp met het amendement beter zou zijn dan zonder het amendement. Over hetgeen mijn fractie echter zal doen, als het amendement onverhoopt niet zal worden aanvaard, zouden wij nog naar aanleiding van hetgeen de Minister en de andere sprekers daarover dan zeggen ernstig en waarschijnlijk langdurig moeten spreken.

De heer **Schakel** (A.R.P.): Het gemeen overleg hier gaat niet zover dat de argumenten van regeringszijde contra het amendement nog iets in de weegschaal kunnen leggen.

Mejuffrouw **Goudsmit** (D'66): Neen, ik meen inderdaad – verrassingen zijn natuurlijk nooit uitgesloten – dat mijn fractie op grond van de verkregen informatie reeds nu heeft besloten met aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid om vóór het amendement te stemmen. Overigens heb ik de indruk, mijnheer de Voorzitter, dat dit vaker voorkomt bij debatten in dit huis.

Ik kom dan tot de vaststaande feiten. Deventer is ernstig benadeeld door de bestuurskundige geschiedenis in dezen, door het dubbelstaddrama. Het is niet meer zo zinnig – ik ben dat met de heer Fiévez eens – om op dit moment na te gaan, wiens schuld dat nu precies is, hoe dat nu precies is gekomen. Het is evenmin zinnig, op dit moment te zeggen, dat de dubbelstadgedachte toch weer zal moeten worden opgevat. Ik ben het met de heer Fiévez eens – ik kom er nog op terug –, dat dit op dit moment niet zinnig is; of het niet op een later moment nog zou moeten, is een tweede. Op dit moment is het geen alternatief meer voor Deventer. Er moet dus een andere oplossing worden gezocht voor Deventer, omdat – dat is mijns inziens ook een vaststaand feit – Deventer nu ernstige woningbouwproblemen heeft en geen kant meer op kan, zoals in de nota naar aanleiding van het eindverslag staat en omdat een noodoplossing voor Deventer moet worden gezocht; een noodoplossing of misschien een definitieve oplossing, maar in ieder geval een oplossing, die onmiddellijk soelaas biedt.

Een derde vaststaand feit is, dat Deventer een centrumfunctie is toegekend. Die heeft Deventer ongetwijfeld en dat moet, zo enigszins mogelijk, behouden blijven. Niemand – ook Diepenveen niet – meent, dat een dergelijke functie aan Deventer niet zou toekomen.

Deventer meent, dat op grond van deze punten de beslissing kan worden genomen, dat Diepenveen moet worden opgeheven. Het meent, dat geen andere redelijke woningbouw in de omgeving van Deventer met behoud van de centrumfunctie mogelijk is en het meent, dat de ongetwijfeld bestuurskrachtige gemeente Diepenveen daaraan moet worden opgeofferd. De

Regering heeft zich met dat standpunt van Deventer en van de Staten van Overijssel verenigd.

Diepenveen betwist die stelling en het stelt, dat te verwachten is, dat in een betrekkelijk korte tijd een gewestelijke indeling tot stand zal komen met gewestelijke besturen; het meent, dat een noodoplossing kan worden gevonden in de wijk Colmschate en dat – ik kom er nog op terug –, nu vaststaat dat tot 1990 met behulp van woningbouw in de wijk Colmschate kan worden voorzien, vóór 1990 de Gewestwet en de gewestvorming een feit zullen zijn en dat dan aan het gewestbestuur de taak is, de ruimtelijke ordening en de woningbouw in het betreffende gebied te verzorgen. Die woningbouw is uiteraard een uiterst belangrijk punt. Zoals de heer Voogd heeft gezegd: het is een van de grondoorzaken waarom althans in dit geval – ik geloof ook in vele andere gevallen – een grenswijzigging van uit de stad, die wil anexeren, zo wordt voorgestaan. Er kan overigens veel verrassende gebeuren met het argument van de woningnood. Ik noem eens recent voorbeeld in dezen. Toen wij in deze Kamer spraken over de grenswijzigging-Alkmaar, werd ook als argument aangevoerd, dat er in Alkmaar zo'n geweldige woningnood heerste en dat de woningbouw in Alkmaar zo stagneerde. Dat argument kan waar zijn geweest; het kan ook wat overdreven zijn geweest. Het is in elk geval opvallend, dat bij de behandeling van het wijzigingswetje met betrekking tot de Alkmaarse grenzen en tijdens de recente interpellatie van de heer Schaefer van regeringszijde opeens werd gezegd, dat de woningbouw er erg meeviel en dat bij voorbeeld liberalisatie best mogelijk was. De betrekkelijkheid van alle dingen wordt daarmee, geloof ik, wel geïllustreerd.

Ik wil een tweede voorbeeld noemen van het verrassende, dat met betrekking tot het argument van de woningbouw kan spelen. Op blz. 4, rechterkolom, van de memorie van antwoord staat, dat niet is te verwachten, dat in de wijk-Colmschate vóór januari 1972 het bestemmingsplan „Het Oostrik” kan worden goedgekeurd, dat er voorlopig niet met woningbouw kan worden begonnen en dat het in Steenbrugge in elk geval eerder kan worden gedaan. Nu zien wij, mijnheer de Voorzitter, dat men naar ik meen reeds in juni 1972 met de realisering van „Het Oostrik” is begonnen en dat aldaar de eerste huizen in april 1973 zullen worden opgeleverd. Met goede wil, mijnheer de Voorzitter, is het gebruikelijke tempo kennelijk op te voeren.

Dank zij de nota naar aanleiding van het eindverslag staat intussen vast, dat, daargelaten de vraag, of het architectonisch gezien en uit een oogpunt van ruimtelijke ordening ideaal is, in Colmschate woningen kunnen worden gebouwd voor minstens 30 000 en in feite voor 40 000 mensen. Het staat vast, dat dit tot 1990 op basis van de huidige prognoses voldoende is voor de inwoners van de stad Deventer. Ik sluit mij aan bij de door de heer Voogd gestelde vraag, namelijk of deze prognoses niet te pessimistisch of te optimistisch – al naar men zich opstelt – maar in elk geval te hoog zijn.

De heer Fiévez heeft een mijns inziens zeer juiste analyse gegeven omtrent de vraag, hoe het zit met de woningen in Colmschate in vergelijking tot die in Steenbrugge en hoe het er is gesteld met de kostprijzen en het aantal woningen per ha. Om des tijds wille sluit ik mij er bij aan, mijnheer de Voorzitter!

Als argument tegen de bebouwing van Colmschate op een schaal, zoals volgens Diepenveen mogelijk is, wordt aangevoerd, dat het een te stedelijk gebied zal worden, dat het te onevenwichtig zal zijn voor het gebied van Deventer, dat Deventer daardoor niet een redelijke opbouw zal kennen en dat het voor de Deventer middenstand geen oplossing zal betekenen. Ik geloof, dat de evenwichtigheid van de bouw, behalve in de repliek van Diepenveen, met name op de blz. 21 en 22, door de heer Voogd terecht is bestreden. De gemeente Deventer heeft nu eenmaal de vorm, die ze heeft. Ze zit nu eenmaal in een driehoek geklemd. Ik geloof, dat het op zich zelf niet is vol te houden, dat planologisch gezien bebouwing van de wijk groot-Colmschate zoveel slechter is dan welke andere

Goudsmit

oplossing dan ook. Ik meen, dat we erg moeten oppassen voor het idee, dat de wijze, waarop een gebied er op de kaart uitziet, op zich zelf planologisch gezien onwenselijk is. Bekende kreten als klaverbladvormen, stervormen of bandvormige steden betreffen ten slotte meer een esthetische beoordeling van de kaart dan een planologische beoordeling van degenen, die er reeds wonen of die er nog komen te wonen.

De heer **Voogd** (P.v.d.A.): U hebt, geloof ik, mijn vraagstelling wel een beetje sterk naar u toe getrokken. Ik heb namelijk gezegd: Een fraai planologisch model voor Deventer is, gezien de ligging van deze stad tegen de IJssel, misschien helemaal niet denkbaar. Ook bij de minder fraaie zijn er echter de minst fraaie. Het is de vraag, of inderdaad het model Deventer met groot-Colmschate uit planologisch oogpunt gezien niet slechter is dan andere modellen, die misschien ook minder fraai zijn.

Mejuffrouw **Goudsmit** (D'66): Mijnheer de Voorzitter! Ik heb de geachte afgevaardigde niet helemaal goed begrepen, waardoor ik hem niet geheel goed heb geciteerd.

Ik sprak zoëven over de belangen van de middenstand, met name van de Deventer middenstand. Daarbij gaat het om één van de argumenten, die van de zijde van Deventer en de Regering worden aangevoerd ten behoeve van het voorgestelde wetsontwerp. Het is ongetwijfeld waar – ik heb dit persoonlijk kunnen zien, mijnheer de Voorzitter –, dat de middenstand in Deventer het op het ogenblik moeilijk heeft en dat vele zaken zich er hebben gevestigd of uitgebreid op grond van prognoses, die niet waar blijken te zijn of die niet waar zullen worden, als de grenswijziging niet wordt doorgevoerd op de door de Regering voorgestelde wijze. Aan de andere kant is „de middenstand” natuurlijk toch een abstractie. Het gaat niet over een theoretische groep, maar over een aantal kleine ondernemers, een aantal middenstanders en het is zeer de vraag of, als er een wijk Colmschate van 30 000 à 40 000 inwoners komt – en die wijk komt er ten slotte niet in één maand of in één jaar, maar die komt er geleidelijk – de Deventer middenstand zich daarop niet kan instellen hetzij door het vestigen van filialen, hetzij door uitbreiding in die wijk Colmschate.

Ik voeg daaraan toe dat de belangen van de middenstand op zich zelf zwaar wegen; dat aan de andere kant, als er een geringer aantal mensen in die wijk Colmschate komt te wonen, waardoor het nog niet geboden is daar een aantal voorzieningen te treffen – ik denk dan speciaal aan winkels en dergelijke – met de mensen, die daar wonen – en dat zijn er dan minder dan 30 000, maar toch altijd nog 15 000 à 20 000 – toch een beetje het slachtoffer laat worden van de planning, van de ruimtelijke ordening, misschien van esthetische eisen van planologie, terwijl het de vraag is, of de mensen die daar komen wonen het niet prettiger vinden en zich niet meer welbevinden in een wijk, die op zich zelf een eenheid is en die op dat punt self-supporting is. Ik moet bij dit soort filosofieën toch altijd denken aan het beruchte voorbeeld van de Bijlmer, die zo verschrikkelijk nodig bij Amsterdam moest komen, omdat Amsterdam het apparaat, de kennis en de techniek had om daar een ideale woonwijk te vormen, terwijl nu toch wel blijkt, dat in elk geval geen sprake is van een ideale woonwijk en het zeer de vraag is, of Amsterdam het nu wel zoveel beter heeft gedaan dan het zou zijn gebeurd, als de Bijlmer niet bij Amsterdam was gekomen. Ik heb daaruit voor mij persoonlijk de les getrokken, dat wij zeer moeten oppassen met termen als bestuurskracht en grotere bestuursseenheden om daarmee aan te geven, dat het zoveel beter is als een wijk in en door een grotere eenheid gebouwd wordt.

Ik geloof dat de heer Voogd met mij van mening is, dat, als er zo'n wijk komt, er in elk geval van bestuurlijke decentralisatie sprake zal moeten zijn. Dat zal dus stellig ook in de wijk Colmschate moeten, als er inderdaad 30 000 à 40 000 inwoners komen. Dat op zich zelf kan echter geen bezwaar zijn om die wijk al of niet zoveel inwoners te geven.

Als er een gewest komt – en zowel Deventer als Diepenveen en de meeste omliggende gemeenten zijn, voor zover ik heb begrepen, heel serieus bezig met het tot stand brengen van een zwaar gewest met reële taken – dan spreekt het vanzelf dat bij de taken van dat gewestbestuur zowel de woningbouw als de ruimtelijke ordening zal worden betrokken. Het lijkt mij een vanzelfsprekende zaak, dat dat gewestbestuur dan plannen zal maken voor de bebouwing van dat gehele gewest. Bij het gebied van dat gewest behoort dan naar mijn mening ook weer de andere oever van de IJssel. Ik heb in het begin al gezegd, dat ik het met de heer Fiévez eens was, dat het op dit moment niet zinnig is om op het dubbelstadplan terug te komen. Ik heb de indruk, dat de meningen en de normen tussen 1968, toen de Regering het dubbelstadplan afwees, en nu wel wat zijn gewijzigd, dat wij aan de ene kant de prijs, de schaarste aan mooie natuurgebieden, meer zijn gaan waarderen en aan de andere kant – en natuurlijk daarmee samenhangend – meer inzien dat wij misschien veel moeten betalen om natuurgebieden te sparen. Ik geloof dat het feit, dat er ongetwijfeld heel hoge kosten zijn gemoeid met een bebouwing van de andere oever van de IJssel, nu toch aanzienlijk minder zwaar zal wegen dan vijf jaar geleden het geval was. Ik geloof dat, als daar een gewestbestuur komt en als, wanneer het amendement-Fiévez wordt aangenomen, er een nieuwe planning voor het gebied nodig is, stellig opnieuw het dubbelstadplan in de een of andere vorm in overweging zal moeten worden genomen.

Ik voeg daaraan toe, dat de gemeente Deventer volgens de stukken tot 1968 1,2 mln. heeft uitgegeven aan het bestuderen van de mogelijkheden van de dubbelstad. Dat heeft Deventer niet in het wide weg gedaan. De Regering had toen nl. toegezegd, dat die bestudering hoogst waarschijnlijk ertoe zou leiden dat het dubbelstadplan zou doorgaan. Behalve moreel was het ook financieel een grote klap voor de gemeente Deventer, toen dat plan ineens werd afgewezen. Als vandaag of morgen deze Kamer beslist dat het dubbelstadplan definitief van de baan is, zodat die kosten werkelijk voor niets gemaakt zijn, vraag ik mij af, of het niet op zijn minst genomen billijk zou zijn, als de gemeente Deventer voor die kosten een schadeloosstelling ontvangt. Ik zou graag van de Regering willen weten, of dit overwogen wordt, zo ja, in welke vorm en, zo nee, waarom niet. Ik neem aan dat de Regering die sinds 1968 ook met deze materie heeft geworsteld over dit punt al een mening heeft gevormd, althans een voorlopige.

De heer **Wiebenga** (P.S.P.): Lijkt het mejuffrouw Goudsmit niet beter, als die beslissing door de volgende Regering wordt genomen?

Mejuffrouw **Goudsmit** (D'66): Als deze Regering de beslissing neemt een schadeloosstelling te verlenen dan zal de volgende Regering dit stellig overnemen.

Ik kom tot mijn slotopmerking. Ik ben begonnen met te zeggen, dat de Kamer een oordeel moest geven over een strijd tussen twee partijen die beide op veel punten gelijk hebben, maar niet op al die punten ook gelijk kunnen krijgen. Ik meen dat het niet zozeer is, dat het gelijk meer bij Deventer is of meer bij Diepenveen. Ik geloof dat het erg moeilijk is om te zeggen, wie op alle punten, waarover men het niet eens is, nu precies gelijk heeft. Wel ben ik van mening, dat men kan zeggen dat de inwoners van Diepenveen gemiddeld meer, ernstiger en hartstochtelijker willen dat Diepenveen niet wordt geannexeerd dan dat de inwoners van Deventer willen dat dit wél gebeurt. Ik heb bij vorige grenswijzigingen al gezegd, dat mijn fractie zich in het algemeen niet voor 100 pct. laat leiden door de mening van inwoners in dergelijke gebieden, maar dat die mening wel zwaar bij ons weegt.

Als, zoals in het onderhavige geval, zo constructief wordt meegewerkt door de ene gemeente, met name door mee te denken, door de woningbouw reeds nu op het eigen gebied te laten beginnen en door in een niet te vroeg stadium weliswaar,

Goudsmit e.a.

maar toch in een zodanig stadium dat de plannen konden worden verwezenlijkt, te zeggen dat men bereid is tot verandering van standpunt en tot afstaan van een gedeelte van het gebied, het gebied groot-Colmschate, als men daartegenover alternatieven stelt, met name dat gebied Colmschate en een gewestvorming waarin men reëel wil meedenken, dan geloof ik dat het redelijk is om die gemeente in haar democratische waarde en in haar bestuursrechtelijke waarde te laten, dus als het ook maar enigszins mogelijk is, niet tot annexatie over te gaan.

De algemene beraadslaging wordt geschorst.

De vergadering wordt te 17.09 uur geschorst en te 17.19 uur hervat.

De **Voorzitter**: Wij moeten thans eerst beslissen over het tijdstip van behandeling van het wetsontwerp Fiscale oudedagsreserve voor zelfstandigen (11 818). Door mij is voorgesteld, het aan de orde te stellen tegen woensdag 20 september, terwijl de heer Dolman heeft verzocht, het in de week van 26 september te behandelen.

De heer **Peijnenburg** (K.V.P.): Mijnheer de Voorzitter! In aansluiting op het voorstel van de heer Dolman heb ik om enige tijd voor overweging gevraagd, en wel omdat door aanvaarding van dit voorstel een deel van de tijd in beslag wordt genomen in de week van 26 september.

Zoals u weet, behoort het structuurontwerp loon- en inkomstenbelasting tot de wetsontwerpen die samenhangen met het dekkingsplan en is de technische behandeling hiervan vóór 1 oktober nodig.

Dit vraagstuk is op dit moment niet aan de orde, maar ik had er behoefte aan, te voorkomen, dat latere behandeling van het wetsontwerp inzake de fiscale oudedagsreserve voor zelfstandigen de behandeling van het structuurontwerp onmogelijk zou maken. Van de voorstellers heb ik begrepen, dat zij dit niet hebben beoogd en bovendien is in de week van 26 september de 28e nog vrij, terwijl het mij ook mogelijk lijkt, door verschuivingen op de agenda van die week ruimte vrij te maken. Onder deze omstandigheden kan ik mij vinden in de ruimere tijd van voorbereiding voor de behandeling van wetsontwerp 11 818, door de heer Dolman gevraagd.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de Kamer ermede akkoord gaat, dat wetsontwerp 11 818 wordt geplaatst op de agenda voor de week van 26 september 1972.

De Kamer zal zich nog dienen te beraden over de vraag, of de 28e september kan worden vergaderd voor de afhandeling van dringende zaken. De heer Peijnenburg heeft er een aangeduid; het staat ook in de brief die heden van de Minister-President is ontvangen: Derhalve is in het kader van het dekkingsplan tevens noodzakelijk de afhandeling van de reeds voorgestelde wijziging van de structuur van het tarief van de inkomstenbelasting (11 879).

Hierover zal de Kamer eerst een besluit kunnen nemen wanneer er uitzicht is op het eindverslag.

De griffier zal mij wel nader willen informeren over de mogelijkheden voor de 20e september. Bovendien is er morgen een vergadering van het Presidium, waarin wij ons ook kunnen beraden over de agenda voor de week van de 20e september.

Ik stel thans voor, na wetsontwerp nr. 11 818 op de agenda te plaatsen het wetsontwerp Vrijstelling van een beperkt bedrag aan inkomen uit vermogen (11 819).

De heer **Peijnenburg** (K.V.P.): Misschien kan wetsontwerp 11 819 gewoon de volgende week worden behandeld.

De **Voorzitter**: Ik zou deze beide wetsontwerpen toch na elkaar op de agenda willen plaatsen. Wij kunnen dan altijd nog besluiten, ze te zamen aan de orde te stellen.

Voorzitter e.a.

Overeenkomstig het voorstel van de Voorzitter wordt besloten.

De **Voorzitter**: Ik stel verder voor, aan de orde te stellen tegen woensdag 20 september 1972 de ontwerpen van (rijks)-wet:

Enige gemeenschappelijke bepalingen ten aanzien van de Algemene Burgerlijke Pensioenwet en andere overheidspensioenwetten (Wet gemeenschappelijke bepalingen overheids-pensioenwetten) (11 772);

Goedkeuring van de op 3 mei 1971 te Washington voor het Koninkrijk der Nederlanden ondertekende Internationale Tarwe Overeenkomst (11 676, R 840).

Wat het rapport van de commissie Friese Taalpolitiek betreft zal nog worden nagegaan, wanneer dit aan de orde kan komen.

Overeenkomstig het voorstel van de Voorzitter wordt besloten.

De **Voorzitter**: Ik stel ten slotte nog voor, de vergaderingen van woensdag 20 september en dinsdag 26 september des avonds voort te zetten.

Daartoe wordt besloten.

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van het wetsontwerp **Opheffing van de gemeente Diepenveen en verdeling van het gebied dezer gemeente over de gemeenten Deventer en Bathmen (10 962)**.

De algemene beraadslaging wordt hervat.

De heer **Koningh** (DS'70): Mijnheer de Voorzitter! Het wetsontwerp opheffing van de gemeente Diepenveen en de verdeling van genoemde gemeente over de gemeenten Deventer en Bathmen heeft voor de betrokkenen veel discussiestof opgeleverd. Zoals de meeste wetsontwerpen, die wijzigingen van gemeentegrenzen behandelen, heeft ook deze discussie vaak in een geladen en emotionele sfeer plaatsgevonden.

In gevallen als deze is de gemeente, die blijft bestaan, pro en de gemeente, die opgedeeld wordt, contra. Wat dit betreft bestaat er geen verschil met bij voorbeeld Alkmaar en Sint Pancras.

De discussie die gevoerd is, heeft de ernst van de situatie wel aangevoeld. Over één ding was men het wel eens en wel, dat er gebouwd moet worden om de in dit gebied bestaande woningnood te bestrijden, in het bijzonder de woningnood in Deventer.

Het blijkt, dat de moeilijkheden ontstaan door de gevolgen, die het bouwen van huizen met zich brengt en dat juist het prachtige natuur- en recreatiegebied rond Deventer hiervoor een offer zal moeten brengen.

Mijn fractie, mijnheer de Voorzitter, beseft de moeilijkheden van Deventer maar al te zeer. Woningnood is voor een gemeente in het algemeen erg, maar als dan ook binnen de gemeente de grond erg schaars is of helemaal niet aanwezig, dan zijn dergelijke situaties voor een gemeente eens zo moeilijk.

Aan activiteit heeft het de gemeente Deventer echter nooit ontbroken. In het jaar 1959 is al reeds een plan gepubliceerd. Dit zogenaamde dubbelstadplan heeft negen jaar potentiële levenskansen gehad, maar werd ten slotte door Minister Schut verworpen. Het dubbelstadplan kon dus nooit tot een uitvoering komen. Na negen jaar gedacht te hebben dat men kon gaan bouwen en dan: Nee! Het dubbelstadplan heeft dus niet de kans gehad de bestaande problemen op te lossen en zodoende moest gezocht worden naar een oplossing in een andere richting.

De vraag doet zich wel voor, als op blz. 3, 1e kolom van het eindverslag de Minister ontkennend antwoordt op de vraag of de vestiging van industrie ten westen van de IJssel een dubbelstad doet ontstaan, of de verbindingsmogelijkheden

Koningh e. a.

tussen woon- en werkgebied niet bevorderd moet worden. Deventer zocht noodgedwongen in een andere richting en kwam – hoe kan het ook anders? – terecht in het thans omstrede gebied.

De plannen, die gemaakt zijn voor het gebied Steenbrugge, zijn grondig voorbereid met inschakeling van woningbouwverenigingen en projectleiders. Er is een groot project gekomen en het landschap lijkt zoveel mogelijk gespaard te zijn gebleven.

Het tweede project is Colmschate, een woongebied, dat in de toekomst tot een gebied met een omstrede aantal van 40 000 inwoners zou kunnen uitgroeien. Op de vraag van mijn fractie of Colmschate geschikt zou zijn om tot een woongebied uit te groeien van 40 000 inwoners, heeft de Minister geantwoord, dat deze mogelijkheid er is.

Kan de Minister dan mededelen op basis van welke vuistregels – zoals hij op blz. 6, 2e kolom van de nota naar aanleiding van het eindverslag memoreert – hij concludeert, dat huisvesting voor 40 000 inwoners of althans de ruimte hiervoor voldoende aanwezig is?

Diepenveen is een goed bestuurde gemeente met een rijk verenigingsleven en wat misschien nog wel belangrijker is: een sluitende begroting, wat van Deventer niet gezegd kan worden, gezien de slechte financiële positie van deze gemeente.

Hoeveel prijs men er in de gemeente Diepenveen op stelt om zelfstandig te blijven wordt aangetoond met de waardige demonstratie, te meer omdat gebleken is dat men niet blind is voor de moeilijke positie van Deventer en men Colmschate geheel aan Deventer wil afstaan ten behoeve van de woningbouw aldaar.

Het verschil van mening dat er bestaat tussen de gemeenten Diepenveen en Deventer betreft het feit dat Diepenveen het gebied Colmschate tot 1990, dus 18 jaar, als een oplossing ziet. De vraagstukken die er dan voor Deventer nog zouden blijven bestaan zouden in deze periode binnen de gewestraad opgelost moeten worden.

De vrees die er in Diepenveen bestaat als men op zou gaan in de gemeente Deventer is het verlies van het eigen karakter van de gemeente. Dit is begrijpelijk, als men ziet wat men tot op heden tot stand heeft gebracht. Wij zouden dan ook graag van de Minister willen weten welke zekerheid hij kan geven dat het karakter van Diepenveen, wanneer het wetsontwerp zou worden aangenomen, gehandhaafd zal blijven.

Ik zou graag nog twee opmerkingen willen maken. Er doen geruchten de ronde, dat de laatste jaren veel grond is gekocht in de nu te bebouwen streken. Dit zou kunnen ruiken naar grondspeculatie. Kan de Minister mededelen of deze geruchten juist zijn en, zo ja, welke maatregelen de Minister zich voorstelt te nemen?

Meer duidelijkheid moet er van de Minister komen over het gebied Rande. Als Steenbrugge en Colmschate voor woongebied geschikt worden gemaakt met inachtneming van de nodige voorzichtigheid met betrekking tot de structuur van het landschap, is het dan niet zo, dat er woongegelegenheid gecreëerd wordt voor 60 000 inwoners? Te zamen met Deventer zou de stad in het jaar 2000 maar liefst 110 000 inwoners kunnen tellen. Zou in dit geval Rande dan niet als natuur- en recreatiegebied kunnen blijven bestaan?

Ik zie met belangstelling de verdere uitleg van de Minister tegemoet.

De heer **Wiebenga** (P.S.P.): Mijnheer de Voorzitter! Een detectiveroman waarbij reeds van meet af aan vaststaat wie de slachtoffers zijn en wie de moordenaar is, is in de regel niet boeiend. De gang van zaken rond het probleem Deventer-Diepenveen toont aan, dat het toch mogelijk is. De slachtoffers zijn bekend, namelijk Deventer en Diepenveen. De moordenaar is ook bekend. Dat is namelijk de voormalige minister Schut.

Voor de onderhavige problematiek kan naar onze mening geen gezonde oplossing worden aangeboden. Uit de betogen van de twee woordvoerders van de K.V.P. klonk door: als je

Wiebenga

mijn standpunt inneemt, heb je een goede keuze gedaan, heb je iets goeds tot stand gebracht. Onze mening is op dit moment nog niet volstrekt duidelijk. Ook voor ons zal veel afhangen van het antwoord van de bewindslieden. Steunen wij het amendement-Fiévez, dan weten wij dat wij daarmee een bepaald kwaad aanrichten. Steunen wij het niet, dan gebeurt dat ook. Het is dus heel duidelijk een kiezen tussen twee kwaden. Het lijkt mij van belang, dat op te merken.

Een debat als dit is natuurlijk niet bedoeld om na te kaarten, maar ik heb er bepaald wel behoefte aan, te stellen dat de argumentatie die nu ook door deze bewindslieden is overgenomen ten aanzien van de dubbelstad-situatie mij verre van overtuigend voorkomt. Gesteld is, dat geen geleidelijkheid mogelijk zou zijn. Ik acht dit een zwak argument. Ik geloof evenmin dat het probleem zal zijn, dat er te weinig of te veel voorzieningen zouden komen. Nog veel minder geloof ik dat men op grond van het feit dat men enkele tientallen miljoenen – het wezenlijke argument bij de destijds genomen beslissing – zou kunnen besparen door het dubbelstad-plan af te wijzen een gerechtvaardigde beslissing kan nemen. Wij worden nu geconfronteerd met de consequenties van een bijzonder kwalijk beleid in het verleden. Een feit, dat ik met klem constateer. Mijns inziens zou vandaag de dag het kiezen van een dergelijk uitgangspunt zelfs nauwelijks denkbaar zijn, maar – nogmaals – wij hebben er nu wel mee te maken.

Ik meen dat wij de situatie van dit moment als volgt mogen samenvatten. De hoofdargumenten in dit debat zijn de kwestie van de huisvesting en woningbouw voor Deventer, de kwestie van het kunnen vervullen van de centrumfunctie door deze gemeente en de wens te redden wat er te redden valt van bedreigde natuurgebieden. Ik ben van mening, dat het zoeken naar een bevredigende oplossing voor deze drie vereisten is als het zoeken naar de kwadratuur van de cirkel. Dit neemt niet weg dat wij het toch maar moeten doen.

Mijnheer de Voorzitter! Wij hebben ter plaatse te maken met een stagnatie van de woningbouw, een rampzalig feit voor zowel de mensen die daarvan de dupe zijn en worden als voor het door de gemeente Deventer kunnen voeren van een verantwoord beleid in dezen. Wij kunnen geen van allen het gemeentebestuur van Deventer benijden om de bijna wanhopige situatie op dit stuk waarvoor het welhaast in lengte van jaren gesteld is geweest; een situatie die op dit moment nog levensgroot overeind staat.

In het kader van de huisvestings- en woningbouwbehoefte is door de mij voorafgaande sprekers al een aantal vragen gesteld, die ik niet zal herhalen. Ik kan mijn bijdrage dan ook korter maken dan ik van plan was, omdat al vele vragen door anderen zijn gesteld. Ik wil wel nog iets zeggen over de bevolkingsprognoses. Ik begrijp namelijk niet hoe het kan dat men – ik vind de beantwoording daaromtrent in de stukken niet tot tevredenheid stemmen – terwijl wordt gesteld dat de oorspronkelijke prognoses ten aanzien van de totale Nederlandse bevolking een tien tot vijftien procent te hoog waren, toch zou kunnen aannemen dat de prognoses voor Deventer overeind blijven. Daarbij komt nog een ander naar ik meen hier nog niet genoemd aspect.

Ik neem aan dat, als men alle prognoses die de Nederlandse gemeenten voor de eerstvolgende decennia hebben gemaakt – laten wij maar weer zeggen tot het jaar 2000 – bij elkaar zou tellen, het aantal te verwachten inwoners zeer aanmerkelijk groter zou zijn dan de aantallen waarvan men op grond van de huidige landelijke prognoses moet uitgaan. Deventer zou ook wel deel kunnen hebben in de overschatting, die kennelijk in de verschillende gemeenteprogramma's is ingebouwd. Ik kan het niet exact beoordelen, maar dat het uitgesloten is, wil er bij mij niet in.

Dit verhaal betekent overigens geenszins, mijnheer de Voorzitter, dat wij niet erkennen dat Deventer behoefte heeft aan de mogelijkheid van een continue bouwstroom, zeker voor de komende tien à vijftien jaar. Het staat vast, dat daarvoor ruimte nodig is en moet worden geschapen. In dit debat is ook

Wiebenga

in feite geen strijd over de vraag, of er ruimte voor Deventer moet komen. De vraag is alleen: Hoe?

De vraag is, of Colmschate daarvoor, zoals het amendement-Fiévez suggereert, een afdoende oplossing biedt. Uit de stukken, die ons van de kant van Diepenveen hebben bereikt, zou men kunnen concluderen dat onomstreden is dat in Colmschate, mits in twee wijken verdeeld, 40 000 mensen kunnen worden ondergebracht. Het gemeentebestuur van Deventer bestrijdt die mening en zegt dat er hoogstens 30 000 mensen terecht kunnen. Het voert daartoe argumenten aan, die ik nu niet behoef te herhalen omdat zij bekend genoeg zijn. Gaarne verneem ik van de bewindslieden wat hun mening is over de mogelijkheid van het in Colmschate onderbrengen van 30 000 dan wel 40 000 mensen. Als er werkelijk 40 000 mensen kunnen worden gevestigd, is dat perspectief natuurlijk belangrijker dan wanneer er 30 000 mensen kunnen komen.

De heer **Fiévez** (K.V.P.): En naar de mening van gedeputeerde staten van Overijssel.

De heer **Wiebenga** (P.S.P.): Inderdaad heb ik dat in de stukken gezien, maar ik zou graag de mening van de bewindslieden hierover nauwkeurig willen weten.

Over de kwestie-Rande wil ik aanmerkelijk korter zijn dan ik eerst van plan was, omdat ik mij in dit opzicht volledig wil aansluiten bij de opmerkingen, die de heer Voogd daarover al heeft gemaakt. De heer Voogd horende had ik echt het gevoel, dat hij in ieder opzicht voor de P.S.P.-fractie had kunnen spreken.

De argumenten, aangevoerd van de kant van de Regering om te zeggen, dat Colmschate alleen niet genoeg is, met andere woorden, dat het amendement-Fiévez niet genoeg is, zijn in de eerste plaats stedenbouwkundig van aard. Daar heeft mevrouw Groensmit zich nogal intensief mee beziggehouden, overigens in een wat andere geest dan mejuffrouw Goudsmit. Het feit – het is op zichzelf wel aardig – dat het beiden dames zijn, die hierover zo verschillend oordelen, geeft er blijk van, dat dat nog geen garantie geeft voor eensgezindheid.

Dat model van de stad wordt in het plan-Fiévez of het plan-Colmschate of het plan-Diepenveen – hoe men het noemen wil – onevenwichtig. Ik wil dat niet tegenspreken en ook de heer Fiévez zal dat op zichzelf niet doen. Die argumentatie van met name mevrouw Groensmit is voor mij een voorbeeld van het aangeven van de nadelen en concluderen, dat men het daarom niet moet doen. Zo liggen de kaarten echter niet. Het gaat om een keuze tussen kwaden. Het kwaad van niet alleen Rande maar ook van de bouw van Steenbrugge valt nauwelijks te bestrijden. Daar kom ik nog op terug.

Wat de centrumfunctie van Deventer betreft, zal, als het waar is, dat Deventer die centrumfunctie niet goed kan vervullen bij aanneming van het amendement-Fiévez, dat argument voor onze fractie een doorslaggevend argument kunnen zijn om dat amendement niet te steunen, maar dat bewijs moet naar mijn mening nadrukkelijker en duidelijker op tafel komen dan het tot nu toe in de stukken naar voren is gebracht. Mijns inziens is de voornaamste verwijzing in dat opzicht die naar het lelijke model van de stadsplanning, die erin ligt besloten. Dat is op zichzelf geen reden om te zeggen, dat de centrumfunctie niet kan worden vervuld. Verder wordt verwezen naar de problematiek van de infrastructuurverbindingen, die in Colmschate tot stand moeten komen. Er is al eerder gezegd, dat die infrastructuurverbindingen er hoe dan ook toch moeten komen. Ook dat argument vind ik dus weinig waterdicht. De belangen van de middenstand, die in dat centrum is gevestigd, wil ik natuurlijk niet loochenen, maar het wil er bij mij nog niet in, dat die zo duidelijk onder de tafel raken.

Wat de centrumfunctie betreft meen ik, dat vooral de nadruk moet worden gelegd op allerlei taken van culturele aard, die een gemeente heeft te vervullen. Mijn vraag aan de bewindslieden is dus, of zij werkelijk argumenten hebben om aan te tonen, dat met name in die culturele sector Deventer bij

Wiebenga e. a.

aanvaarding van het plan-Fiévez minder goed in staat is die culturele taak te vervullen.

Het derde argument, dat tegen het amendement-Fiévez zou kunnen pleiten, is dat inzake de vertraging in de woningbouw. Ook in dat opzicht kan ik mijn betoog aanmerkelijk inkorten, want voor een groot gedeelte zijn mijn opmerkingen reeds gemaakt.

Het staat vast, dat ten aanzien van het plan-Steenbrugge verzet zal worden gevoerd. Er komen beroepsprocedures. In de brief van gedeputeerde staten van de provincie Overijssel van 5 juni wordt dat nog eens heel duidelijk gesteld en wordt ook gesproken over de vraag, of het principiële bezwaren zullen kunnen zijn.

In verband met dergelijke procedures wil ik een enkele vraag stellen. De bewindslieden zullen het er mee eens zijn, dat zij die beroepsprocedures niet kunnen tegenhouden. Welke redenen hebben zij om te zeggen, dat die beroepsprocedures gunstig voor Deventer zullen verlopen? De Raad van State heeft een bepaalde functie in de beroepsprocedure te vervullen, bepaald geen tweederangsfunctie. Is het dan wel verantwoord een dergelijke suggestie – die zit toch wel in de stukken ingebouwd – van tevoren te geven? Of moeten wij ervan uitgaan, dat los van de mening van de Raad van State, de bewindslieden reeds van plan zijn om in ieder geval contrair te gaan? Is dat wel een aanvaardbare situatie? Er wordt van tevoren iets vastgelegd, terwijl de mening van de Raad van State nog niet bekend is. Ik vind dit staatsrechtelijk gezien toch wel een belangrijk punt.

Een actuele vraag is, hoe deze bewindslieden kunnen spreken over vastbeslotenheid van de betrokken bewindsman, die te zijner tijd de beslissing zal moeten nemen. Dat maakt de ingebouwde onzekerheid bepaald niet geringer.

Al met al zie ik het risico van vertraging ter zake van de planning van Steenbrugge aanmerkelijk ernstiger dan uit de stukken blijkt.

Het probleem van de kavelkosten is hier al naar voren gebracht. Ik ben tot dezelfde cijfers gekomen als die, welke door de heer Fiévez naar voren zijn gebracht. Hoe ziet de Regering op het ogenblik het perspectief van de kavelprijs, zowel voor Colmschate als voor Steenbrugge? Is er inderdaad sprake van het risico, dat Steenbrugge straks met een kavelprijs te maken krijgt, die de bouw van woningen met een redelijke prijs – woonbaar voor die groep van de bevolking, die behoefte heeft aan goedkope en goede woningen – mogelijk maakt?

Mijnheer de Voorzitter! Hoe denken de bewindslieden over een eventuele start met het tweede Oostrikplan? Delen zij de mening van Deventer, dat een tweede Oostrikplan op het ogenblik niet kan worden gestart, omdat zulks een vooruitlopen op de structuurplanning voor groot-Colmschate zou betekenen? Al deze factoren zullen een grote rol spelen bij onze uiteindelijke oordeelsvorming.

Ik wil duidelijk stellen, dat wij de belangen van Deventer tot hun recht moeten laten komen, echter niet tot elke prijs en in elk geval niet tot de prijs van aantasting van natuurschoon, die in dit wetsontwerp toch ligt opgesloten, wanneer dit even vermeden zou kunnen worden. Er bestaat voor onze fractie nog onzekerheid. Wij zien met belangstelling uit naar het antwoord van de Regering en ook naar de repliek van de kant van de heer Fiévez.

De heer **Jongeling** (G.P.V.): Mijnheer de Voorzitter! Zelden zullen de kamerleden zich bij een wetsontwerp zo persoonlijk aangesproken hebben gevoeld als deze keer ter zake van de behandeling van het wetsontwerp-Diepenveen-Deventer. Dat komt natuurlijk mede door het tientallen meters lange, fraaie Sinterklaasrijm, dat vlak achter deze deuren uitgespreid is. Viak bij in de wandelgangen bloeit in 150 zangen poëzie, zij werft met klem om der kamerleden stem! Dat doet toch wel sympathiek aan. Ik bewonder Diepenveen, dat het zulke krachtige actie voert. Het is altijd goed, wan-

Jongeling

neer een gemeenschap voor haar eigen bestaan vecht en dat ook op zo'n leuke wijze doet.

Dat mag ons natuurlijk niet verleiden tot een subjectief oordeel over deze zaak. Wij zullen haar objectief en onpartijdig moeten bekijken. Daarbij zullen wij ongetwijfeld – het is tot nu toe al in vele toonaarden betoogd – ook tot de conclusie moeten komen, dat uitbreiding van Deventer in elk geval een levensnoodzaak is. Deze stad moet een flinke uitbreiding kunnen krijgen. Zij heeft een centrumfunctie, die zij waar moet kunnen maken.

Ik zal thans niet terugkomen op het plan voor een dubbelstad. Dat heeft op dit moment weinig zin. Dit had de Kamer eventueel in 1968 kunnen doen, bij voorbeeld via een interpellatie ter zake van de beslissing van de Regering, inhoudende dat van een dubbelstad geen sprake zou zijn. Het is echter niet gebeurd en het heeft geen zin, er thans op terug te komen.

Daarmede staat dan vast, dat de uitbreiding van Deventer in elk geval op het grondgebied van Diepenveen zal moeten plaatsvinden. Dan kiest de Minister voor een concentrische uitleg naar alle kanten, in de geest van het kinderrijmpje: De boom, die wordt hoe langer hoe dikker. Er komt als het ware een nieuwe ring omheen; deze zal de kernen Diepenveen, Schalkhaar en Colmschate opslokken. Daarmee is de levensader van de gemeente Diepenveen doorgesneden en dus rest niet anders dan haar op te delen tussen Deventer en Bathmen.

Een gemeente van 10 000 inwoners opheffen, een gemeente die bovendien een andere functie heeft dan Deventer, speciaal in het kader van de conservering van een stuk landschapsschoon, is echter wel een hele zaak. Bij doorvoering ervan rust op de bewindslieden een zware bewijslast, zij moeten aantonen dat het beslist noodzakelijk is, het zo te doen. Men zou kunnen zeggen: De Ministers moeten nu maar eens duidelijk maken, dat het werkelijk nodig is, de stad waarin een van de oud-katholieke bisschoppen zetelt uit te breiden tot de Alfrinkshoek, die helemaal in het noordoosten van het nieuwe plan is gelegen.

De suggestie om de 60 000 personen, die naar men verwacht erbij zullen komen in Deventer, te verspreiden over een groot aantal wat verder weg gelegen gemeenten, is terecht door de Regering afgewezen. Ik meen, dat ook Diepenveen daarop volledig is teruggekomen. Het enige serieuze alternatief voor het plan dat in het wetsontwerp is belichaamd, is nu nog het plan-Colmschate, zoals in het amendement-Fiévez wordt verdedigd.

De Regering heeft een aantal bedenkingen tegen een amendement van haar ontwerp in deze richting. Ik wil de argumenten van de Regering graag eens op een rijtje zetten. Mijns inziens zijn het er vier. Het eerste argument betreft het uitstel van de woningbouw. Voor Steenbrugge is er al een plan kant en klaar; voor Colmschate moet zelfs de grond nog worden aangekocht.

Het tweede argument is, dat de woningbouw in Colmschate grote ontsluitingskosten zal meebrengen. Twee spoorlijnen en een kanaal moeten worden overbrugd, hetgeen heel wat geld kost.

Het derde argument is, dat annexatie van uitsluitend Colmschate een oplossing is, die slechts lucht geeft tot 1990, zodat wij daarna opnieuw moeten beginnen; voor Diepenveen betekent het dan enkel uitstel van executie.

Het vierde argument is, dat de uitbreiding naar het zuidoosten een evenwichtige uitleg schaadt en dat daarmee de oude kern van de stad ook schade lijdt; dit is dus een planologisch argument.

Mijnheer de Voorzitter! Ik meen, dat het argument van de hoge ontsluitingskosten weinig ter zake doet. Ook in de visie van Deventer ontstaat in Colmschate – al is het misschien in een wat trager tempo – een volledige bebouwing, die alle ontsluitingskosten zal meebrengen. Men zal er toch 40 000 personen moeten onderbrengen, zoals een eenvoudige rekensommetje leert. Van 60 000 gaat tweemaal 10 000 af, een keer ten behoeve van Rande en een keer ten behoeve van Steenbrugge, zodat 40 000 overblijft. Het probleem van de ontsluitingskosten blijft dus bestaan.

Het planologische argument is vanmiddag enkele malen ter sprake gebracht. Het lijkt mij een beetje ouderwets, om niet te zeggen verouderd. Ik meen, dat wij geleerd hebben, dat er ernstige bezwaren zijn tegen een voortgaande concentrische uitbreiding van oude steden, waardoor de binnenstad steeds verder van de natuur wordt verwijderd, zowel fysiek als mentaal. Dat is niet zo'n beste zaak. Het woon-werkverkeer krijgt met enorme congestieproblemen te maken. Daarom zijn heel wat planologen de laatste tijd afgestapt van het jaarringensysteem; zij hebben gekozen voor andere concepties, bij voorbeeld voor de vingerstad en de kralenstad. Het laatste betreft een stad, bestaande uit woonkernen die als kralen aan een snoer zijn geregen. Het is een variant op de bandstad, die tegenwoordig ook dikwijls wordt genoemd. In dat getal van de bandstad groeien er echter een aantal bestaande grotere steden aaneen. Bij de kralenstad krijgt meestal één grotere kernstad een aantal uitstulpingen langs een bepaalde levenslijn.

Ik meen dat deze concepties hier beter passen. De agglomeratie Deventer – ik spreek nu dus niet meer over de stad, maar over het hele woongebied – heeft wel iets van een vingerstad. De drie kernen van Diepenveen zijn de vingers. De Regering wil met haar plan – dit is ook de wens van Deventer – de ruimte tussen de vingers opvullen, zodat men toch weer een concentrische stad krijgt.

Zou de conceptie van de kralenketting in dit geval toch niet passender zijn? De ketting, de band, wordt dan gevormd door bepaalde infrastructurele voorzieningen van het openbaar vervoer. Men zou hier in theorie ook kunnen denken aan de spoorlijn naar Olst, dus naar het noorden, maar die leent zich veel minder goed voor zo'n uitstulping, zo'n snoervorming, want het landgoed Rande en de kern Diepenveen moeten worden ontzien. Men heeft wel een plan voor een wijk helemaal in het noorden, van 10 000 inwoners, op grote afstand van Deventer, maar daartegen zijn heel wat planologische bedenkingen aan te voeren. Dat erkent de Minister ook wel min of meer. Ik verwijs naar het slot van punt 7 in de nota naar aanleiding van het eindverslag (stuk nr. 8).

Het plan-Colmschate past daarentegen wel aardig in de visie van de moderne planologie in de richting van een kralenstad. Er zullen dan een of twee voorstadhaltes van de Nederlandse Spoorwegen moeten komen, die de relaties met de binnenstad onderhouden. Er komt, naar ik meen in 1978, een halte Colmschate zoals pas bekend is geworden. Zou dit, indien het amendement-Fiévez wordt aangenomen, nog wat eerder kunnen? Ik zou dit van belang achten. Voorts is de E8 in de buurt, met een aparte aftakking die het mogelijk maakt het buitenwaartse verkeer op te vangen.

Ik geef toe dat hiermee natuurschoon wordt geschaad. Ik meen dat Diepenveen met zijn begrijpelijke propaganda dit punt iets te veel bagatelliseert. Ook in Colmschate zal natuurschoon worden geschaad. Dat gebeurt echter altijd. In het geval van de concentrische stad Deventer gaat het er ook aan. Bij aanneming van het amendement-Fiévez zullen andere, nog belangrijker stukken natuurschoon blijven bestaan doordat de gemeente Diepenveen behouden blijft.

Dan is er het argument dat in Colmschate maar 40.000 mensen kunnen worden opgevangen en dat dit toch eigenlijk onvoldoende is. Een vrij zwak argument. Door de vorige spreker, de heer Wiebenga, is naar ik meen ook al gezegd dat de prognoses omtrent de bevolkingsgroei in ons land regelmatig teruglopen. De prognoses per stad worden echter nooit aangepast. Hier klopt iets niet.

Door Deventer wordt wel gezegd dat de terugloop van het geboortecijfer eerst over een jaar of twintig zijn uitwerking zal hebben in een geringere vraag naar wonin-

Jongeling e. a.

gen, omdat men tot die tijd te doen krijgt met gezinsverdunding. Wel, mijnheer de Voorzitter, de termijn van 20 jaar is precies in het plan-Colmschate verdisconteerd. Tot die tijd zou het dus toereikend zijn.

De prognoses bevatten voorts zoveel onzekerheden, dat het beter is dat over 20 jaar weer de stand van zaken wordt opgenomen in plaats van dat wij nu onherstelbare dingen gaan doen. Ik meen dat speciaal de Contactcommissie voor Natuur- en Landschapsbescherming ons wel duidelijk heeft gemaakt, dat opheffing van Diepenveen en woningbouw in het prachtige parklandschap een onherstelbare schade zou veroorzaken. Laten wij zo tegen 1985 of 1990 eens bezien, of het werkelijk noodzakelijk is dat Diepenveen wordt opgeheven of dat de kralenstad misschien wat kan worden verlengd doordat Bathmen eraan wordt toegevoegd. Ik doel hiermee op het tegenwoordige, nog niet vergrote Bathmen. Misschien heeft Deventer tegen die tijd toch wel genoeg aan de ruimte die het heeft gekregen. Misschien moet er toch wel een dubbelstad komen. Het kan tegen die tijd worden bekeken. Op het ogenblik is het onmogelijk, dit helemaal te overzien.

Het sterkste argument van de Minister is de noodzaak van zeer snelle woningbouw. Ik wijs er overigens op, dat bij Colmschate, dank zij een goede samenwerking tussen de beide gemeenten, op het ogenblik een 900 woningen worden gebouwd. Er moeten er natuurlijk meer komen. Het aantal woningzoekenden in Deventer bedroeg op 1 juli 3290. Dit is erg veel, maar wij moeten er rekening mee houden dat 2000 mensen hiervan reeds een woning hebben. Dit zal dan vaak een te kleine woning of een flatwoning zijn waar men graag uit wil. Dit is een volkomen redelijke wens, maar zo'n woning komt dan weer vrij voor bij voorbeeld jonge, pasgetrouwde mensen, die allang blij zijn dat zij een woning hebben. Hiermee wil ik overigens in het geheel niet deze problematiek wegpraten; dit is eenvoudig niet mogelijk. Van de Minister zou ik graag exact willen horen, welke concrete schade nu wordt toegebracht aan het streven om snel en veel te bouwen, als het amendement van de heer Fiévez wordt aangenomen. Ondanks de gegevens in de stukken, heb ik hierover verhalen gehoord, die van elkaar afwijken. Als de Minister kan aantonen, dat het niet anders kan, zodat de Kamer daarvoor zou moeten zwichten, wil ik toch wel opmerken, dat wij dan in een akelige dwangpositie zijn gebracht, die de Kamer toch niet heeft verdiend. Het is toch niet haar verantwoordelijkheid, dat de zaak zo lang heeft geduurd, dat er eerst vijf jaar op een dubbelstad is gemikt en dat deze zaak van de baan is gegaan. Ook is het niet haar verantwoordelijkheid dat er daarna vier jaar is gewerkt aan de concentrische oplossing, waartegen ook weer heel veel bezwaren zijn.

Mijnheer de Voorzitter! Als wettelijke regelingen van grenswijzigingen alleen betekenen dat wij hier voor onontkoombare feiten worden geplaatst - voor situaties, die in de jaren van talmen en lavenen zijn gegroeid - zodat wij de zaak nu wel moeten slikken, dan betekent ons aandeel slechts een vertraging. Ik denk, dat de Kamer daar toch voor zal passen. Ik hoop uit het antwoord van de Minister te kunnen opmaken, dat er voor de Kamer nog reële mogelijkheden bestaan om het planologische beleid te beïnvloeden en mede te bepalen.

De heer **Abma** (S.G.P.): Nu ik vanmiddag beroepssamenvoegers van gemeenten wel niet heb zien maar toch wel heb horen wankelen, wordt het voor een woordvoerder van een fractie die in het ambacht van het fuseren van gemeenten niet zulke grote daden heeft verricht, wel uitermate moeilijk om zich zonder meer achter het wetsontwerp op te stellen. Wij zijn de laatste tijd de Minister wel enigszins tegemoet gekomen wat betreft voorstellen tot grenswijzigingen van zeer kleine gemeenten, waarvoor het in deze tijd uitermate moeilijk is de zelfstandigheid te bewaren. Het onderhavige wetsontwerp geldt

Abma

echter een levenskrachtige gemeente en in de gemeente zelf is erg veel animo om de zelfstandigheid te bewaren; deze drang komt heus niet alleen van de autochtonen. Een aantal mensen, die van elders komen, zien ook het belang in van een iets kleinere democratische gemeenschap. Het betreft vaak mensen, die juist uit de grote steden zijn gekomen.

Mijnheer de Voorzitter! Het betreft hier een gemeente, die niet star vasthoudt aan het belang van het eigen enige territoir doch die ook oog heeft voor de nood van naburige gemeenten. Nadat de grote sprong voorwaarts voor Deventer is mislukt, was het duidelijk, dat er toch wel iets moest gebeuren. Voor dit plan moeten naar ons besef wel zeer dwingende argumenten naar voren worden gebracht; deze worden uiteraard ook geproduceerd, maar de argumenten contra zijn ook behoorlijk dwingend geformuleerd. Daarom zijn de argumenten vóór het wetsontwerp voor ons niet direct overtuigend. Vandaar ook dat wij ons standpunt nu niet meteen willen bepalen. Wij willen echter graag geïnteresseerd luisteren naar hetgeen de bewindslieden naar voren zullen brengen, te meer omdat wij hebben ervaren, dat zij klemmende dingen kunnen betogen.

Als men zich in heel veel argumenten verdiept, moet men constateren, dat dit een beetje het karakter van welles en nietes heeft. Ik denk dan aan hetgeen wordt gezegd over de woningbouw. Daarbij rijzen veel vragen. Hoe snel kan dit? Hoeveel kan er worden gebouwd? Waar is het mogelijk, het eerst aan de slag te komen? Wat zijn de kavelprijzen? Zo zijn er vele vragen. Ditzelfde geldt ook voor de prognose van het toekomstig aantal inwoners van de stad Deventer. Er wordt wel betoogd dat de bevolking van Deventer wat sterker groeien zal dan wat men verwacht van de groei van de gehele bevolking van Nederland. Ik vraag mij af, of dit inderdaad in de toekomst zal worden gerealiseerd en of de Regering misschien ook niet wat te passief is. Het is toch ook mogelijk daarop enige invloed uit te oefenen, vooral als de dreiging zou ontstaan, dat deze groei zich steeds in concentrische kringen in ons land zou voortbewegen, zodat men pas een groei van de bevolking in de noordelijke provincies krijgt, als wij daaraan toe zijn? Ik meen dat voor de Regering toch de mogelijkheid bestaat hieraan iets te doen; wij horen vaak betogen, dat dit ook de bedoeling is. Wij twijfelen aan een wat sterkere groei van Deventer dan het landelijk gemiddelde, omdat de industrie toch meer in Zutphen is gevestigd en daar meer aantrekking kan worden verwacht.

Zowel met de argumentatie van de woningbouw als met die van de prognose komt men op het terrein van de specialisten. Dit maakt het voor degene, die op dit terrein niet zo beslagen is, moeilijk. Nu zou het wat gemakkelijker worden, indien de specialisten het altijd eens zouden zijn, maar dit is helaas niet het geval. Daarom moeten wij ten slotte toch zelf de serie argumenten die zijn aangevoerd wikken en wegen; wij gaan links en rechts wat plustekens en wat mintekens zetten. Als wij ten slotte de balans opmaken, is het toch nog zo, dat de zaak vrij onbeslist blijft.

Onze opstelling is, dat wij op dit moment zeer geporteerd zijn voor een zelfstandig Diepenveen. Het wordt ons ook wat moeilijker gemaakt om deze kant niet op te gaan, omdat de heer Fiévez uitnodigend een weg in deze richting heeft ontsloten. De argumenten voor deze opstelling zijn, dat het een levenskrachtige gemeente betreft, die misschien ook het meest geëigend is het landelijk karakter van de omgeving te handhaven. Het is de bedoeling, dit natuurgebied zoveel mogelijk intact te laten. Het gaat voorts om een gemeente, die bereid is tot een ingrijpende amputatie, waardoor toch een behoorlijk alternatief wordt geboden. Wij hopen dat, wanneer dit doorgaat, voor degenen, die in Colmschate getroffen worden, een oplossing gevonden wordt. Dit zal door de zelfstandige gemeente Diepenveen met begrip voor de situatie van de agrariërs zeker worden voorgestaan.

Wij hebben ook wel twijfel of de plannen in Steenbrugge zo snel van de grond zullen komen.

Abma e.a.

De heer Wiebenga heeft het ook reeds even gehad over het beroep op de Kroon. Ik wil onmiddellijk toegeven dat het in de memorie correct is uitgedrukt dat die beroepen zo snel mogelijk zullen worden afgehandeld, maar voor degenen, die deze weg inslaan, lijkt mij deze uitspraak toch wel ietwat moedbenemend.

Wij zijn ook niet zo overtuigd door het argument dat door de samenvoeging bereikt kan worden een sterke concentratie van culturele voorzieningen enz. Degenen, voor wie het bestemd is voor een deel in de gemeenten Diepenveen en Schalkhaar enz., zullen daarnaar ook bepaald niet uitzien. Anders zou dat voor hen ook een argument moeten zijn om zich te gereeder neer te leggen bij een eventuele annexatie.

Ik geef toe dat een nadeel zou kunnen zijn de vorm die Deventer krijgt. Misschien geldt het, zoals vanmiddag reeds is gezegd, slechts voor het aanzien op de kaart; het komt er wat kookachtig uit te zien. Ik geef echter de heer Jongeling toe dat wij er ook nog niet mee zijn, als we streven naar een geweldige ring die zich naar alle kanten even hard uitbreidt. Na al het vingerwerk van de heer Vondeling is het de moeite waard om over deze dingen ook van de regeringstafel iets te vernemen.

De bewindslieden hebben, meen ik, na deze volzinnen die ik hier heb geuit, toch ongeveer wel begrepen, waar onze fractie zich ophoudt. Het is, naar ik meen, alvast een eerste winstpunt, dat zij weten, waar wij ons bevinden, wanneer zij een poging willen aanwenden om ons op een andere plek te brengen.

De heer Schakel (A.R.P.): Mijnheer de Voorzitter! In hun standaardwerk „Oud-Nederlandsche steden” hebben de auteurs Brugmans en Peters de principia uitgewerkt volgens welke onze oude steden zijn gevestigd. Een van de hoofdkenmerken valt samen te vatten in de navolgende slagzin: „Veel volks binnen enge frontieren.” veel mensen op een beperkt grondgebied. Dat is ook wel begrijpelijk. Het NATO-schild dat ons moet verdedigen, moest nog worden uitgevonden. De verdediging moest men lokaal organiseren met stadsmuur, stadswal en stadgracht. Men behoeft geen strateeg van professie te zijn om te begrijpen dat de beste overlevingskans was gelegen in een zo compact mogelijke opzet. Wat echter een goede stedenbouwkundige opzet was in het verleden, behoeft dat in het huidige tijdsgewricht bepaald nog niet te zijn. Onze tijd wordt gekenmerkt door bevolkingsgroei. Ik weet wel dat de cijfers in de prognoses op nationaal niveau wat teruglopen maar de groei zit er nog altijd in. Het gaat vandaag om de groei in deze hoek van het land. Dan kom ik op het punt dat Regering en volksvertegenwoordiging in gemeen overleg tot de conclusie zijn gekomen, dat de bevolkingsgroei in Nederland zoveel mogelijk moet worden opgevangen volgens het principe van de gebundelde deconcentratie, d.w.z. dat er tussen de vijftig en zestig bevolkingsconcentraties in Nederland zijn, met name gecend, waar de bevolkingsgroei in belangrijke mate heen gestuwd moet worden.

Verleden week zijn wij verrijkt met twee nieuwe adviezen: een advies van de Raad voor de Ruimtelijke Ordening en één van de Raad voor de Volkshuisvesting. Beide adviezen hebben de volgende centrale teneur: rijksoverheid en provinciale overheden, benut alle middelen, waarover zij rechtmatig beschikt, om de bevolkingsontwikkeling in Nederland zoveel mogelijk te dirigeren in de richting van de gebundelde deconcentratiekernen. Eén van deze kernen is Deventer. Vandaar, dat alle berekeningen, uit het verleden geëxtrapolerd de toekomst in, de cijfers over de groei gedurende de laatste vijf jaar en de vijf jaar in de toekomst, op mij weinig indruk maken gezien tegen de achtergrond, die ik zoëven heb trachten te schetsen. Deventer is een gebundelde deconcentratiekern. De rijks- en de provinciale overheid zullen hun invloed aanwenden om in betekende mate de bevolkingsgroei in deze richting af te leiden. Dit is een concreet gegeven; het is een stuk beleidspolitiek, dat in dit huis in gemeen overleg tot stand is gekomen.

Een oude stad zit voorts met het probleem van de verschrikkelijke verkrotting van de binnenstad. Wie Deventer kent, al is

Schakel

het maar oppervlakkig, komt onder de indruk ook van dat probleem. Een ieder weet, dat men, wanneer men aan de krot-opruiming begint, in de binnenstad ruimteverlies lijdt. Als men de bevolking elders op een adequate wijze wil onderbrengen, weet men, dat dit opnieuw in het landschap een zekere ruimte vraagt. Gevoegd bij de gezinsverdunding zeg ik aan de hand van dit drietal argumenten: de enge frontieren zijn allengs gaan knellen als een te klein kuras. Wat doet men dan? Men probeert het pak uit te leggen. Wij hebben dit met betrekking tot Deventer één en andermaal gepoogd. Ik herinner aan de grenswijziging van 1959-1960. Iedereen is het er op dit moment over eens, dat degenen, die toen bij de parlementaire behandeling hebben gesteld, dat die grenswijziging te krap was bemeten, gelijk hebben gekregen. De gemeente Deventer heeft ver binnen de geraamde tijd, binnen de kortste keren, de ene wijk, die haar bij die grenswijziging was toegemeten, volgebouwd. Toen rees de gedachte – de ruimte was namelijk op – aan een sprong over de IJssel, aan een dubbelstad. Deventer is acht jaar lang, namelijk tot 1968, in de waan gelaten, dat het die richting wel uit kon gaan. Ten slotte is in 1968 gezegd, dat de sprong over de IJssel, de realisering van een dubbelstad, werd afgewezen.

De toenmalige bewindslieden voerden er twee argumenten voor aan: in de eerste plaats ging het om een stedenbouwkundig argument. Men stelde: wanneer men een oude binnenstad heeft en men scheidt een nieuwe stad over de IJssel, maakt men een soort van diablo – men kent het kinderspel, waarbij gebruik wordt gemaakt van twee stokjes, verbonden door een touwtje, en twee trechtertjes met een metalen verbindingsstukje, die omhoog worden geworpen – met de IJsselbrug als verbindingsstuk. Bovendien stelde de Regering – ik geloof, dat wat nu volgt een sterk argument was (men kan natuurlijk zeggen, dat ook al is de dubbelstad afgewezen, ook door deze bewindslieden, bewindslieden op een gegeven moment gewoon weer verdwijnen, mijnheer de Voorzitter –: de argumenten, waarvan gebruik werd gemaakt, blijven echter overeind staan). Ik moet zeggen, dat het argument, dat op de betreffende plaats een dubbelstad nauwelijks is te verwachten, op mij nog altijd sterke indruk maakt. Ik geloof er niet in. Er zijn natuurlijk voorbeelden te noemen van geslaagde rivieroverschrijdingen; ik denk aan bijvoorbeeld Antwerpen en Rotterdam, om maar een paar saillante voorbeelden te noemen. Ik geloof er echter niet in, dat aan de IJssel tussen Arnhem en Zwolle een geslaagde dubbelstad ooit een schijn van kans zal hebben.

De gedachte aan een dubbelstad werd dus afgewezen. Toen was behalve Leiden ook Deventer in last. In Deventer zei men: Regering in Den Haag, zeg het nu maar; wij weten het niet meer. Daarop volgde een dubbele ministeriële aanwijzing. De bewindslieden Beernink en Schut waren er debet aan. Zij hebben gezegd: „Niet naar het westen, niet in één richting, maar u moet zich in meer richtingen ontplooiën, namelijk in oostelijke en in noordelijke richting”. De heer Schut was een minister, die van ruimtelijke ordening wel wat afwist. De heer Beernink was een minister, die met gemeentegrenzen bepaald niet als een wildeman omsprong. Kortom, die aanwijzing lag daar. Nu kan men hier natuurlijk vandaag zeggen – ik heb het ook uit de mond van de heer Jongeling gehoord en hij heeft formeel gelijk – dat de Kamer daaraan geen boodschap heeft. De heer Jongeling heeft formeel-juridisch alle gelijk van de wereld, maar kan men dat wel zeggen, gelet op deze hele voorgeschiedenis, die ik even heb trachten te schetsen? De heer Fiévez heeft gezegd: „Dat oude verhaal doet niet meer ter zake”. Ik vind, dat dat oude verhaal vandaag wel ter zake doet. Ik zeg dan, dat althans voor mijn fractie – ik spreek niet voor de Kamer – hier toch een stukje morele hypotheek ligt. Ik zeg niet, dat dit het doorslaggevende argument moet zijn, maar als je de etalage inricht met de argumenten pro en contra, dan hoort dit argument pro er ook in.

De heer Jongeling (G.P.V.): Ik geloof, dat uw opstelling op dit punt niet zoveel van de mijne verschilt. Ik heb alleen gezegd: Als dit inderdaad het argument is, waarvoor wij moeten

Schakel

wijken, dat de situatie onontkoombaar is geworden door die lange duur, dan zou dat zeer onbevredigend zijn. Ik wil het wel meetellen.

De heer **Schakel** (A.R.P.): Dat ben ik volledig met de heer Jongeling eens. Het mag nooit het doorslaggevende argument zijn. Daarvoor is de Kamer te weinig – of helemaal niet – bij deze zaak betrokken geweest. Ik zeg alleen: ik ga mijn etalage inrichten; het is niet zwart-wit, er zijn argumenten pro en contra. Deze zaak ligt dan voor mijn fractie in de etalage als een stuk morele hypotheek, als een argumentje pro.

Toen deze dubbele ministeriële aanwijzing kwam, mijnheer de Voorzitter, kwam Diepenveen in de gevarenzone, want wat is het geval? De gemeente Diepenveen is een gemeente, waarvan de bewoners voor 80 pct. in de onmiddellijke nabijheid van de grens met Deventer wonen, in de drie kerkdorpen Diepenveen, Schalkhaar en Colmschate. De parallel met Zwollerkerkspel indertijd dringt zich op. Die bevolking zit in het westen. De afstand tot Deventer is gering. Als men van de Brink in Deventer gaat naar het hart van het dorp Diepenveen, is dat een afstand van 4,25 km. Als men de bebouwing neemt tussen Deventer en het kerkdorp Diepenveen, ligt daartussen een afstand van 200 tot 500 meter. Bij Schalkhaar heeft men ergens de situatie, dat aan weerskanten van een en dezelfde straat links de woningen van Deventer en rechts de woningen van Schalkhaar staan; als u de omgekeerde rijrichting neemt, moet u dat natuurlijk verwisselen, mijnheer de Voorzitter.

Zo gering zijn die afstanden. Wie dus wat gaat opschuiven in de gemeentegrens van Deventer, schuift over die dorpskernen van Diepenveen heen. Nu zou men Diepenveen toewensen – Diepenveen heeft een uitgestrekt territorium – dat de drie kerkdorpen, die ik noemde en waar 80 pct. van de bevolking is gelokaliseerd, midden in Diepenveen of in het oosten van Diepenveen lagen. Dan hadden wij hier vandaag weinig moeilijkheden, want dan konden wij Deventer royaal en loyaal ruimte gunnen en dan zou Diepenveen daarnaast rustig kunnen voortbestaan. Maar helaas – en zo was het bij Zwolle-Zwollerkerkspel idem dito – voor die situatie staan wij hier niet. Dat is dus het punt; de grens van Diepenveen komt in gevaar en Diepenveen is begrijpelijkerwijze ten strijde getrokken. Er is vrijwel geen enkele Nederlandse gemeente die, als haar grens in het geding komt, dat zomaar accepteert. Wanneer de grenswijziging een wijziging is, waarbij stukken platteland gevoegd worden bij een stedelijk centrum dan laat de weerstand nog eens extra op. Denk aan Maastricht, denk aan Helmond, denk aan Groningen, aan Zwolle, Alkmaar; de felste weerstand hebben wij in de Kamer altijd kunnen ontdekken, wanneer stukken plattelandsgebied gevoegd dreigden te worden bij een stedelijk centrum.

Diepenveen is ten strijde getogen, energiek, kosten noch moeite, noch tijd van zichzelf en van anderen sparend. De aanvankelijke afweer was de totale oorlog. Diepenveen zei: geen man en geen vierkante meter grond. Dat is het eerste boekdeel dat wij op onze tafels kregen: „laat de kikkers kwaken”. De oplossing van Diepenveen was: de bevolking die zich hier meldt, moet je niet in Deventer onderbrengen; die moet je in de dorpen in de wat grotere kernen binnen het gewest Deventer onderbrengen. Die moet je oppompen. En dit noemde Diepenveen de gebundelde deconcentratie.

Nu, mijnheer de Voorzitter, dit is de complete karikatuur van gebundelde deconcentratie; dat is het complete tegendeel van wat de Regering met gebundelde deconcentratie voorstaat, want deze gebundelde deconcentratie betekende voor Deventer, dat Deventer gewoon gedoemd was al maar terug te lopen in inwonertal, aan het einde van de eeuw tot 50 000 mensen. Dit proces is trouwens volop in gang. Dit moeten wij wel goed in de gaten houden. De bevolking van Deventer is sinds 1 januari van het vorige jaar al met 1350 mensen teruggelopen. Als hier geen maatregelen worden genomen dan zal dit proces zich in versterkte mate voortzetten. Dit is een slechte ontwikkeling, want iedere streek heeft een hart, heeft een centrum nodig, een streekcentrum. In onze tijd van schaalvergro-

ting moet dit streekcentrum juist een steeds maar sterker draagvlak hebben. Als ik spreek over draagvlak spreek ik over inwoners, want ten slotte komt een betekenisvol aandeel van de gemeentelijke inkomsten via het inwonertal binnen. Dan heb ik het ook over de ruimte, over de mogelijkheid om als overheid en particulieren te zamen de streekfunctie ook in de ruimtelijke situatie waar te kunnen maken.

De heer **Fiévez** (K.V.P.): Een streekcentrum heeft ook een achterland nodig, mijnheer Schakel!

De heer **Schakel** (A.R.P.): Natuurlijk, dit komt voor mij niet in het minst in conflict met wat ik hier uiteenzet.

De eerste aanval van Diepenveen was volkomen onjuist. Toen hebben wij op 29 januari 1971 in het volle raadshuis van Deventer de hoorzitting gehad. En op zo'n hoorzitting hoor je wel eens wat. In dit geval hoorden wij het aanbod van Diepenveen – zij het op dat moment nog wat versluierd, maar het is allemaal op zijn pootjes terechtgekomen – van Colmschate. Dat was een wijziging in de tactiek. Het was ook het begin van de discussie over de vraag, of de ruimtelijke problematiek, die het beginsel van de gebundelde deconcentratie oproept, met dit aanbod op een afdoende wijze benaderd werd. Daar gaat het om. In dit debat is een misverstand gerezen. Het gaat niet om Deventer. Het gaat ook niet om Diepenveen. Het is niet zo, dat er daar twee in de houdgreep tegenover elkaar staan en dat dan Salomon Fiévez moet komen om daar vrede te stichten! Het is niet zo, gelijk de geachte afgevaardigde mejuffrouw Goudsmit gezegd heeft, dat Deventer en Diepenveen met elkaar in een soort van rechtszaak zitten en dat de Kamer recht moet spreken.

Mijnheer de Voorzitter! Ik reken de geachte afgevaardigde tot die leden van dit parlement naar wie je in het algemeen goed kunt luisteren, maar ik vind dat zij bij dit onderwerp vanmiddag beneden de maat van haar kunnen was, toen zij het aldus stelde. Er is niet sprake van een soort van machtsstrijd, waarin de Kamer moet interveniëren, tussen twee nabuurgemeenten. Ook deze geachte afgevaardigde moest een antenne hebben voor het feit, dat het erom gaat, of men een behoorlijke ruimtelijke structuur creëert, waaromheen onder inachtneming van het beginsel van de gebundelde deconcentratie op redelijke wijze een bevolkingsagglomeratie tot stand kan komen. Hierom gaat het, en niet om een ordinair geschil tussen twee buurgemeenten waarin de Kamer zou moeten rechtspreken.

Wij moeten het aanbod van Diepenveen evalueren. Wij zijn ook hiertoe gehouden, omdat de geachte afgevaardigde de heer Fiévez het aanbod van Diepenveen heeft vertaald in een amendement.

Een opmerking vooraf, mijnheer de Voorzitter! Het aanbod van Diepenveen is natuurlijk niet geboren uit pure ruimtelijke planologische motieven. Wel degelijk heeft hierin meegespeeld – men heeft het recht hiertoe – de begeerte om de eigen leefgemeenschap als zelfstandige gemeente te handhaven. Ik misprijst dit niet, ik waardeer het, maar ik constateer, dat in een debat waarin de ruimtelijke evaluatie naar mijn mening een heel belangrijk element moet zijn, deze opmerking vooraf dient te worden gemaakt.

Wat nu te denken van groot-Colmschate, het aanbod van Diepenveen en het amendement-Fiévez? Dit heeft heel duidelijke pluspunten.

Nu ga ik mijn etalage vullen, mijnheer de Voorzitter; het eerste pluspunt is, dat men, wanneer men de zaak tot groot-Colmschate beperkt, op dit moment voor Diepenveen de gemeentelijke zelfstandigheid redt. Wij zijn daar op hoorzitting geweest en op excursie en wij zijn onder de indruk gekomen van de wijze, waarop de bevolking van Diepenveen zich betrokken voelt bij het wel en wee van hun burgerlijke gemeente. Dit is een zaak, waarop men in dit land zuinig moet zijn. Het is een goede zaak en ook is in alle maanden erna gebleken, dat men dit betrokken zijn van de burgers bij hun bestuur niet licht moet schatten. Dit is een belangrijk pluspunt in het amen-

Schakel

dement-Fiévez. Het is ook één van de centrale argumenten, waarmee Diepenveen regelmatig naar voren komt. Dit is het recht van ieder actiecomité: om in gemoedelijke eenzijdigheid al maar te tokkelen op één bepaalde snaar van de viool. Een Kamer kan zich hiermee evenwel niet vergenoegen.

Er is een tweede snaar op de viool, namelijk het natuurschoon, een niet minder wezenlijke zaak, mijnheer de Voorzitter! Allen hebben gelijk die zeggen: wanneer men in Steenbrugge gaat bouwen, kost dat landschapsschoon. Men moet overigens niet zeggen, dat het geen landschapsschoon kost, wanneer men het in groot-Colmschate doet.

In het reces heb ik het openbaar vervoer naar Deventer genomen en bij het station een fiets gehuurd, waarna ik – zonder dat de lopers uitlagen, waar dan ook en bij wie dan ook – voor eigen verantwoordelijkheid heb rondgeneusd in Steenbrugge en in groot-Colmschate. Het is niet zo, dat het natuurschoon paradijselijk in Steenbrugge is gelokaliseerd en dat Colmschate heel schamel hertegen afsteekt.

Een enkele blik op de topografische kaart laat aan de kleuren al zien, dat beide gebieden vergelijkbare landschappelijke waarde hebben, dat het een kwestie van accent-verschillen is, waarbij ik er geen moeite mee heb, toe te geven dat het landschappelijk accent bij Steenbrugge sterker aanwezig is dan bij groot-Colmschate, maar ook daar is het wel degelijk aanwezig. Dit gaat ook in de etalage als artikel pro het amendement-Fiévez.

Mijnheer de Voorzitter! Groot-Colmschate – het derde punt – heeft bepaalde gunstige aspecten qua infrastructuur. Het ligt te zijner tijd vlak bij de rijksweg E 8 en vlak bij de industrieterreinen Bergweide-Kloosterlanden; het woon-werkverkeer kan betrekkelijk kort zijn. Er is omdat er twee spoorlijnen aanwezig zijn, de mogelijkheid van voorstadhaltes. Dan kan het verleden luisterrijk gaan herleven. Door de vriendelijke bemiddeling van de parlementaire journalist de heer Aartsen, die een groot kenner is van de spoorweghistorie van ons vaderland, ben ik in het tijdelijk bezit gesteld van de spoorweghistorie rondom Deventer. Ik heb kunnen genieten van het verhaal, hoe de spoorlijnen naar Ommen enz. tot stand zijn gekomen, hoe daar in 1910 voorstadhaltes – Diepenveen-West en Diepenveen-Oost – waren. Toen Diepenveen-West werd geopend, was daar zelfs „een erehaag van jofferen”. Als de heer Fiévez zijn amendement trekt, neem ik aan, dat die erehaag van jofferen morgen daar weer te zijner eer aanwezig zal zijn. Het is dus een stuk historie, dat kan herleven.

Aan groot-Colmschate zitten ook ongunstige infrastructurele aspecten. De koppeling aan de oude binnenstad wordt wel erg bemoeilijkt door de aanwezigheid van die spoorlijnen, door de aanwezigheid van de E 8, door de aanwezigheid van de Schipbeek, door de aanwezigheid van het Overijssels kanaal. Steenbrugge zou veel gemakkelijker aan de binnenstad infrastructureel aan te breien zijn. Dat kan niet worden ontkend.

Ik kom nu aan mijn andere argumenten contra. Ik ben verheugd, dat naast de Minister van Binnenlandse Zaken, vrijwel bij wijze van uitzondering – wij hebben dat nog één keer meegemaakt –, de Minister van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening aanwezig is. De twee onderdelen van zijn departement, zowel de ruimtelijke ordening als de volkshuisvesting, bieden een aantal argumenten contra het amendement-Fiévez.

Om te beginnen de ruimtelijke ordening. Deventer is van rijksweg verboden om een diablo in westelijke richting tot stand te brengen, van de oude binnenstad en de dubbelstad over de IJssel. Het amendement-Fiévez betekent in concreto, dat men die diablo nu in oostelijke richting gaat creëren: de oude binnenstad is de ene kant en groot-Colmschate is de andere kant. Het metalen verbindingstukje vindt men ergens bij de Snippeling, waar de twee spoorlijnen samenkomen, waar de rijksweg doorheen loopt en waar het Overijssels kanaal loopt. Daar komt het hele smalle verbindingstukje tussen die twee stadswijken.

Het is een opgelegd pandoer, dat indien in de zich zo separaat van de oude binnenstad ontwikkelende wijk of wijken – er

wordt ook nog verschil gemaakt, of het één wijk of twee wijken worden – 40 000 mensen worden gelokaliseerd, die op deze wijze infrastructureel dusdanig van de oude binnenstad van Deventer zijn gesepareerd, dat zich daar opnieuw een nieuwe stad gaat ontwikkelen, dat daar een nieuw infrastructureel klimaat moet worden geschapen. Ten detrimente waarvan? Ten detrimente van de oude binnenstad van Deventer.

De heer **Van Aardenne** (V.V.D.): En als het er 30 000 zijn?

De heer **Schakel** (A.R.P.): Als het er 30 000 zijn, dan vrees ik, dat er in dat opzicht nog ernstiger gevaren dreigen. Ik ben ook met mijn betoog nog niet zo ver, dat ik zeg: En in groot-Colmschate moeten per definitie 30 000 mensen worden ondergebracht. Dat zou een wat wonderlijke conclusie zijn voor iemand, die op dit moment deze bezwaren in de etalage depo-neert.

Ik heb niet veel scholing als etaleur, maar enige consistentie moet er in je etalagewerk wel zitten; dat begrijp ik wel.

Er wordt daar weer een dubbelstad gemaakt en de oude binnenstad wordt in betekende mate uitgelooft. Omdat ze oud is, heeft zij in de concurrentiële sfeer – ik denk alleen maar aan het parkeren – altijd de slechtste troefkaarten in handen. Daarom vind ik, dat uit een oogpunt van ruimtelijke ordening het amendement-Fiévez een slecht amendement is. Het hart van een stad, waar het leven klopt, moet iets hebben van een bloem, waar de bloembladen harmonisch omheen zijn gegroepeerd. Deventer zit al met de moeilijke situatie, dat het door de IJssel in wezen een halve bloem is. Als wij de uitleg exclusief situeren bij groot-Colmschate doen wij geen goede zaak. Dit was het punt ruimtelijke ordening.

Minister Udink is ook verantwoordelijk voor de volkshuisvesting. In de nota naar aanleiding van het eindverslag komt de stelling voor, die ik graag nader door de Regering wil zien geadstrueerd, dat er, wanneer wij alleen bij groot-Colmschate voor anker gaan liggen, een betekende stagnatie in de woningbouw voor Deventer zal optreden. Dat is een heel gevegen, want in Deventer is de situatie niet florissant. In de jaren vanaf 1968 zijn daar respectievelijk 828, 666, 261, 175 en – in 1972 tot 1 juli een absoluut dieptepunt – 0 woningen tot stand gekomen. Dat is de woningbouwsituatie in Deventer. Dat is de droevige balans wat betreft de volkshuisvesting. Dat heeft Deventer van hoger gezag in het laatste decennium ervaren. In Deventer zijn 1300 direct woningzoekenden, dat wil zeggen mensen die geen dak boven hun hoofd hebben. In het nadere getal 3200 zitten uiteraard ook de mensen die een andere woning zoeken. Onder die 3200 zijn echter ook mensen wier woning in het kader van de krotopruijing zal moeten verdwijnen.

Mejuffrouw **Goudsmit** (D'66): In die etalage zal de heer Schakel toch ook de woningen van het „akkoord-Schut” in de omliggende gemeenten moeten zetten. Formeel staan die woningen niet in Deventer maar zij zijn wel voor inwoners van Deventer bestemd.

De heer **Schakel** (A.R.P.): Mejuffrouw Goudsmit moet niet denken dat ik ertegen ben, dat Colmschate bij Deventer komt.

De heer **Koekoek** (B.P.): Op grond van een deel van het betoog van de heer Schakel zou je wel geneigd zijn, dat te denken.

De heer **Schakel** (A.R.P.): Dit misverstand moet ik dan uit de weg ruimen.

De volkshuisvesting in Deventer heeft op dit ogenblik een zeer schamele basis. Naar mijn idee heeft de Kamer niet het recht tegen de achtergrond van deze feiten nog eens te gaan experimenteren met een stuk van het toegedachte gebied. Dat

Schakel e. a.

is gezien de schrijnende woningnood in Deventer een onverantwoorde zaak. Dat is mijn tweede ernstige bezwaar tegen het amendement van de heer Fiévez. Hij neemt dat voor zijn verantwoordelijkheid met zijn amendement.

De heer **Fiévez** (K.V.P.): Welke zekerheid heeft de heer Schakel dat in Steenbrugge sneller kan worden gebouwd en dat door het accepteren van het amendement de woningnood in Deventer niet zal worden opgeheven? Ik heb zoëven getracht aan te tonen, dat het even goed mogelijk is, nu in Colmschate verder te gaan en geen halve maatregelen te nemen, omdat juist Steenbrugge zo discutabel is.

De heer **Schakel** (A.R.P.): Op grond van de in de stukken verstrekte informatie geloof ik gewoon niet, dat geen stagnatie in de woningbouw in Deventer optreedt. Zegt de Minister dat er inderdaad geen stagnatie optreedt – het standpunt van mijn fractie is voor een deel nog open; zij heeft niet in alle opzichten haar posities betrokken – dan valt één van de belangrijke pijlers van mijn weerstand weg. Het bezwaar van het slechte stedenbouwkundige patroon blijft dan natuurlijk nog wel overeind. In fractieverband zouden wij echter kunnen besluiten daar eventueel overheen te stappen. Ik ben vooralsnog van mening, dat je het Deventer niet andermaal mag aandoen, dat het maar één wijk mag volbouwen. Zoals ook ergens in de stukken staat moet het geen soort van systeem worden dat iedere tien jaar een grenswijziging plaatsvindt in het Deventer, met alle onzekerheid, met alle onmogelijkheid, een planning op wat langere termijn te maken, met alle stagnatie voor de woningbouw en met alle psychologische belasting van de onderlinge relaties op bestuurlijk niveau, van dien. Wij hebben daarvan het één en ander kunnen merken tijdens onze excursie, maar daarover zal ik uit de aard der zaak niets naders uit de doeken doen.

Mijnheer de Voorzitter! Men zegt, dat het karakter van Diepenveen bij annexatie zal verdwijnen. Dat is voor mij nog helemaal geen uitgemaakte zaak. Ik weet wel, dat, als de woningbouw exclusief in de richting van groot-Colmschate wordt gestuurd, van Schalkhaar, dat aan de voorzijde al tegen de stedelijke bebouwing van Deventer aanleunt, een kerkdorp wordt gemaakt, dat dan gesitueerd is tussen stedelijke bebouwingen. Het is voor mij de grote vraag, wat er overblijft van het eigen landelijk karakter van het kerkdorp Schalkhaar als de voorstanders van het alleen maar in groot-Colmschate bouwen hun zin krijgen.

Ik dacht voorts, dat niet kon worden gesproken van het gemeentelijke besef in de gemeente Diepenveen. De gemeente Diepenveen bestaat uit een niet onbetekenend aantal kernen. Naar mijn idee leeft het gemeenschapsbesef in die kerkdorpen. Dat heeft gelukkig vrijwel niets te maken met datgene wat wij vandaag en morgen hier met elkaar bekokstoven. Ik ben van mening, dat het kerkdorp Diepenveen ook, wanneer het ganse grondgebied van de gemeente Diepenveen bij Deventer werd gevoegd, een kerkdorp met eigen signatuur, karakter en eigen opgewekt Diepenveens leven zal kunnen blijven.

Mijnheer de Voorzitter! Ook mijn fractie zal met belangstelling luisteren naar de beantwoording van achter de regerings-tafel vandaan, maar de bewindslieden zullen ongetwijfeld en dat waarschijnlijk niet tot hun leedwezen wel een zekere intentie in mijn betoog hebben kunnen ontdekken.

De heer **Kremer** (C.P.N.): Mijnheer de Voorzitter! Zoals al is gezegd, heeft het voorstel tot opheffing van de gemeente Diepenveen heel wat gemoeideren in beweging gebracht en naar onze mening niet ten onrechte. Bij andere wetsontwerpen op het terrein van met name samenvoegingen van gemeenten werd en wordt nogal eens gesteld dat de kleine en kleinere gemeenten onvoldoende levensvatbaar zijn en dat er te weinig bestuurskracht van uitgaat. Wij hebben deze argumenten, die ons niet altijd aanspreken, thans niet gehoord. Eerder was het tegendeel het geval.

Kremer

Diepenveen zou Diepenveen mogen blijven wanneer er maar geen Deventer was. De gemeente Deventer verkeert reeds een aantal jaren in een benarde positie niet alleen vanwege de woningnood maar ook in verband met haar industriële ontwikkeling, die de laatste jaren vaak negatief was. Een min of meer falend overheidsbeleid heeft Deventer een enorm stuk werk en extra financiële uitgaven bezorgd, die het zich moeilijk kon veroorloven.

Natuurlijk is allang bekend, dat het grondgebied van Deventer, aan de rechteroever van de IJssel liggend, beperkt was en dat naar alternatieven moest worden gezocht. Het is juist, dat Deventer een centrumfunctie voor de streek vervult. Wij willen ook gaarne onderstrepen, dat deze stad een stempel drukt op de economische ontwikkeling van de streek. Wat dat betreft zijn wij het eens met de stelling in de memorie van toelichting, dat de „bevrozing” op nagenoeg het tegenwoordige niveau hoogst bezwaarlijk is. Ook voor ons is duidelijk dat er iets en zelfs heel veel moet gebeuren.

Minder duidelijk lijken ons de voorgestelde oplossingen. Wij maken daarvan het gemeentebestuur van Deventer geen verwijt. De vraag, die hierbij rijst, is, wie in gebreke zijn gebleven, de Regering – niet de huidige – of de provinciale besturen.

Er zijn zeer vele plannen gemaakt, die in feite hun oorsprong vonden in een zekere planloosheid. Het ontbreken van streekplannen was een rem voor de uitbouw van Deventer. Waarom zijn die niet van de grond gekomen of, liever gezegd, kunnen komen?

Het antwoord moet worden gezocht in het feit, dat niet bekend was, of Deventer naar links dan wel naar rechts zou moeten uitbreiden. Toen in 1959 ten koste van de gemeente Diepenveen 430 ha grondgebied aan Deventer werd toegevoegd, wist iedereen, dat dat maar een voorlopige oplossing zou betekenen. Een wel zeer bekende van de huidige minister van Binnenlandse Zaken heeft toen geadviseerd: Ga maar plannen maken voor de andere kant van de IJssel, dus maak maar een dubbelstad. Die gedachte was niet slecht en daarom laten wij die ook nu nog niet zo maar varen, al zullen – dat geven wij graag toe – er vooreerst andere oplossingen moeten komen.

Nadat de plannen voor een dubbelstad geheel waren uitgewerkt en formeel in procedure kwamen en de provincie Overijssel haar goedkeuring had gegeven, was het de rijksoverheid, die er een dikke streep door haalde, zodat er negen kostbare jaren verloren waren gegaan.

Nu kunnen inzichten ten aanzien van de ruimtelijke ordening veranderen, maar er moeten dan wel duidelijke plannen voor in de plaats komen. Die zijn er naar onze mening nog niet. Ik zal ook zeggen waarom niet.

Het hoofdargument om geen dubbelstad te bouwen was niet, dat het 30 à 40 mln. meer zou kosten, maar dat Deventer nog te klein was en te langzaam zou groeien om zich twee stedelijke centra aan weerskanten van de IJssel te kunnen veroorloven. Die vrees bestond kennelijk niet in 1959. Waarom deze nu wel bestaat na het verschijnen van de tweede nota ruimtelijke ordening is op zijn minst verwonderlijk.

Mijnheer de Voorzitter! Of Deventer tegen het jaar 2000 100 000 dan wel 110 000 inwoners zal tellen, is minder belangrijk. Belangrijk is wel te weten, wat de overheid met deze stad voor heeft, welke politiek bij voorbeeld ten aanzien van de werkgelegenheid zal worden gevoerd.

Dezelfde argumenten, die tegen een dubbelstad pleiten, worden ook nu gebruikt tegen een groot-Colmschate. Een wijk van 30 à 40 000 inwoners zou te veel een eigen leven gaan leiden, maar dat is niet het hoofdargument.

De kern van de zaak is, dat de Regering vooreerst twijfelt aan de uitbouw van de gemeente Deventer. Naar onze mening wil zij geen enkel risico lopen en wil zij daarom geen grotere wijken dan van 10 000 inwoners laten stichten, die dan afzonderlijk kunnen worden gebouwd, zonder dat daarvoor extra voorzieningen behoeven te worden getroffen. Op het eerste ge-

Kremer

zicht is het misschien niet eens zo gek, maar het is wel wat opportunistisch gedacht.

Aan het onderhavige wetsontwerp kleven een groot aantal bezwaren, niet alleen omdat een gemeente van meer dan 10 000 zielen moet worden opgedeeld, maar ook omdat de motivering niet doorzichtig genoeg is, of is zij dat misschien toch wel? Namelijk: Verdeel de gemeente Diepenveen maar en dan kan de nieuwe gemeente zien, hoe het verder moet, want dan zijn er vele mogelijkheden? Dat kan natuurlijk nooit een steekhoudend argument zijn om een gehele gemeente van de kaart te vegen. Wij vinden de argumenten op dit moment onvoldoende om de gemeente Diepenveen op te heffen. Daarvoor hebben wij een aantal redenen. In de eerste plaats heeft Deventer al die grond niet nodig. Er bestaat ook onvoldoende inzicht in de structurele ontwikkeling van de gehele streek. Dat inzicht moet er natuurlijk wel komen.

Er is een alternatief, waarmede de gemeente Diepenveen naar onze mening uiteindelijk toch wel kan instemmen. Het alternatief betreft groot-Colmschate. Daar zouden dan twee wijken van 15 000 à 20 000 inwoners gebouwd kunnen worden. Bezien wij het huidige inwoneraantal van Deventer, dan is dit toch nog altijd een zeer grote sprong. In ieder geval kunnen er vele duizenden woningen worden gebouwd.

Onze fractie heeft grote bezwaren – zo niet onoverkomelijke bezwaren – tegen het bouwen in Rande en Steenbrugge. Het natuur- en landschapsschoon wordt aangetast en de afstanden naar het centrum van de stad Deventer worden te groot. Daartegen hebben wij ernstige bezwaren. Over deze punten wil ik nog een aantal opmerkingen maken.

Dat Deventer heel Diepenveen niet nodig heeft, behoeft geen nadere toelichting. Een deel is trouwens ook bedoeld voor Bathmen. Het vooreerst alleen uitwijken naar Colmschate houdt alle mogelijkheden geheel open, ook ten aanzien van toekomstige streekplannen. In Colmschate kunnen twee afzonderlijke wijken worden gebouwd. Wij zijn het met de bewindslieden eens, dat er in Deventer zelf bepaalde voorzieningen moeten worden getroffen. Daarbij is niet bepalend, hoe groot zo'n stad moet zijn; bepalend is de vraag, wat een stad te bieden heeft.

Om welke voorzieningen gaat het nu? Moet er meer ruimte komen voor enkele grote supermarkten, met de daaraan verbonden verkeersproblemen? Wij zien dat niet zo, te meer, daar hierdoor de zelfstandigen in nog grotere moeilijkheden worden gebracht. Er moet naar onze mening meer aandacht worden besteed aan de nieuwe wijken voor de middenstanders.

Wij kennen in ons land vele steden met 10 000 inwoners, die allerlei voorzieningen hebben. Het culturele en verenigingsleven speelt zich vaak in de wijken af. Dat kan naar onze mening ook in Colmschate.

Waarom zou Colmschate met 30 000 à 40 000 inwoners een concurrent van Deventer moeten worden? Vele voorzieningen moeten door de overheid – het gemeentebestuur – worden getroffen. Deventer zal in de toekomst echt geen 2 schouwburgen gaan stichten. Was dat maar het geval!

Hoe het ook zij, de bevolking heeft graag vele zaken dicht bij de deur. De huidige industrieterreinen – ook de geplande terreinen – liggen ten opzichte van groot-Colmschate vrij gunstig, zeker veel gunstiger dan de geplande wijken in Rande en Steenbrugge.

De bezwaren, die van de zijde van de natuurbescherming tegen deze twee gebieden naar voren zijn gebracht, onderschrijven wij geheel. Toch moet ergens worden gebouwd. Ook in Colmschate kan men de natuur niet ongerept laten, maar het is wel duidelijk, dat het plegen van woningbouw in Rande en Steenbrugge een veel grotere ingreep vraagt.

Ik ben het eens met wat in de memorie van antwoord op blz. 6 wordt gezegd, nl. dat, welke zorg men ook besteedt, het altijd zal gaan om een inbreuk op het landschap. In de memorie van toelichting, blz. 11, wordt de gemeente Emmen als voorbeeld aangehaald in het kader van het bouwen van woningen in een rijkgeschakeerd landschap, die het woongenot in

sterke mate verhogen zonder dat daardoor aan het landschap afbreuk wordt gedaan. De bewindslieden zullen begrijpen, dat Emmen mij niet onbekend is. Wat de bewindslieden schrijven, kan men niet zonder meer stellen, zeker in dit geval. Er zijn daar ongetwijfeld goede stedenbouwkundige ontwerpers, die trouwens voor iedere gemeente mooie plannen zouden kunnen maken. Men moet echter bedenken, dat in sommige gevallen meer bos is omgehakt dan mij en velen met mij in Emmen lief is geweest. 25 ha bos onder de bijl laten vallen, is niet om over naar huis te schrijven. Terecht zijn door de bevolking indertijd zeer grote bezwaren geuit. Duizenden hebben dit gedaan. Ik zeg dit, omdat er nu een plan is om 6 ha bos zonder meer te kappen. Hierop hebben wij wel kritiek. De oorspronkelijke bedoeling was, 50 ha te kappen. Als wij in Colmschate en Steenbrugge zo te werk zouden gaan, zou Leiden in last zijn.

Dat ik niettemin om een andere reden het voorbeeld wil aanvaarden is, dat planologisch de zaak zo werd opgezet, dat men een geheel kan vormen en dat de wijk geen storend element vormt in een bepaalde bosschage. Dit houdt in, dat men niet moet hakken, maar veel meer moet planten. Dat doet men in Emmen op dit moment ook. Als het niet gebeurt, komt dit omdat er te weinig geld in de gemeentekas is.

Ik heb begrepen, dat er, wat Steenbrugge betreft, zoveel mogelijk natuur wordt gespaard. Wat betekent dit? Het betekent, dat er zeker geen rijenbouw kan worden gepleegd en dat de gewone man uit de fabriek de huur zeer waarschijnlijk niet zal kunnen opbrengen van de daar te bouwen woningen. In dit opzicht is er ook ervaring opgedaan.

Mijnheer de Voorzitter! Ik wil nog enkele opmerkingen maken over de diverse plannen, die reeds zijn ontwikkeld. Die voor Colmschate zijn zover, dat reeds gebouwd kan worden. Het gaat vooreerst om 900 woningen. De vraag is, waarom op dit plan nu reeds niet wordt doorgeborduurd. Ons is het niet duidelijk, wat men precies bedoelt op blz. 4, rechterkolom, van de memorie van antwoord, met:

„ook al zou op korte termijn een begin worden gemaakt met de bouw van 900 woningen, deze pas in 1973 kunnen worden opgeleverd. De stagnatie in de oplevering van de gereedgekomen woningen zal derhalve 2 à 3 jaar zijn.”.

Wat is dit voor een stagnatie? Waar is dan geen stagnatie?

Verder wordt opgemerkt, dat de bouw van 9000 woningen 11 jaar vergt. Wil men hieraan argumenten ontfen om nu maar niet in Colmschate te gaan bouwen, maar wel in Steenbrugge?

Tegen enige voortvarendheid bestaat bij ons doorgaans geen bezwaar, maar het is hoogst ongebruikelijk, grenswijzigingsvoorstellen te behandelen met de halve rug tegen de muur.

De Minister zegt in zijn memorie van antwoord dat er ten behoeve van het plan-Steenbrugge, inclusief de voor de eerste twee woonlobben gemaakte woonschetsen door de gemeente Deventer tot dusverre 1,2 mln. is aangewend. Betekent dit dat indien er niet zou worden gebouwd er 1,2 mln. naar de haaien is? Of zijn hierin ook grondaankopen berekend? Je staat in ieder geval van die 1,2 mln. wel even met je ogen te knipperen.

Mijnheer de Voorzitter! De Minister zegt onder meer dat de bevolking van de te annexeren gemeente niet beslist of de gemeente zal verdwijnen, maar dat er naar de bezwaren welwillend zal worden geluisterd. Gebeurt er echter met de verstrekkende voorbereidingsplannen in feite niet het omgekeerde? Op zijn zachtst uitgedrukt vinden wij dit toch wel een vreemd beleid.

Eerst worden er op gezag van de overheid plannen gemaakt voor een dubbelstad. Dan haalt dezelfde overheid daar een streep door. Nu worden er – dit mag ik toch zeggen – op instigatie van een hoger gezag – welk laat ik in het midden – plannen voor Steenbrugge ontworpen. Is dit in feite geen miskenning van de rol en de positie van de gemeente Diepenveen? Laat Diepenveen maar wat rommelen op straat en hier op het

Kremer e.a.

Binnenhof. Intussen zullen de plannenmakers zich achter hun bureau er wel verder in verdiepen. Daar komt het in feite op neer.

Het lijkt er een beetje op, mijnheer de Voorzitter, dat wordt gedacht dat Deventer zo in de knoei zit, dat het parlement geen neen meer durft te zeggen bij alles hetgeen Deventer de laatste jaren heeft meegemaakt.

Wij zullen evenwel vooreerst geen ja zeggen op de plannen van de bewindslieden. Nu de zaak opnieuw in een eindfase verkeert, blijkt uit de stukken dat het overleg tussen Diepenveen en Deventer niet altijd parallel heeft gelopen.

De bezwaren van Deventer tegen de Diepenveense Colmschate-plannen worden breed uitgemeten. Natuurlijk kon Diepenveen geen all round plan maken voor een wijk van 30 of 40 000 inwoners. Daar had het geen geld voor. Het was ook niet zijn taak. Bovendien groeien dergelijke plannen ook in de loop van de tijd. Hier wreekte zich het ontbreken van een duidelijk streekplan en een structuurschets.

Wij zijn van mening, dat alles moet worden gedaan om de woningzoekenden van Deventer zo snel mogelijk aan goedkope woningen te helpen. De mogelijkheid daartoe is er zeer zeker door in Colmschate te gaan bouwen en de plannen verder uit te werken.

Naar onze mening is er alle reden om de gemeente Diepenveen te laten bestaan. Afstand doen van Colmschate betekent nagenoeg geen daling van inwonertal, zodat ook de bestuurbaarheid in de toekomst geen problemen behoeft op te leveren.

De opmerking van het dagelijks bestuur van de gemeente Deventer, dat Diepenveen geen moeite heeft om Colmschate te laten schieten, laat ik maar voor wat zij is. Zij is ook te weinig houtsnijdend. Dat het dagelijks bestuur van Deventer al zijn kaarten eerst op Steenbrugge zette is haar zaak. Hetzelfde geldt echter voor de risico's die daaraan waren verbonden.

Als alleen Colmschate bij Deventer komt, ligt het aan het beleid van Deventer zelf of Deventer en Colmschate twee concurrerende steden worden. Dat behoeft naar onze mening beslist niet het geval te zijn.

Naar de mening van onze fractie is het onjuist, het idee van de dubbelstad op te geven. Door groot-Colmschate te bouwen kan de woningnood worden ingehaald. Deventer krijgt zelf een steun in de rug. Er is dan voldoende tijd om plannen voor een goede dubbelstad uit te werken. Aan de linkeroever van de IJssel zijn er goede mogelijkheden zowel voor natte als voor droge industrieën. Het is dus niet logisch om de mensen van hun dagelijks werk te laten wonen. Er is de E 8, er zijn spoorverbindingen en er is openbaar vaarwater. Bij een goede industrialisatiepolitiek zijn er grote mogelijkheden voor Deventer. De IJssel behoeft beslist geen „twistappel" te zijn tussen Diepenveen en Deventer. Integendeel, de IJssel zou best de Seine van Deventer kunnen worden en zal bij een goede stedenbouwkundige uitleg een fraai geheel kunnen vormen in deze omgeving.

Mijnheer de Voorzitter! Onze conclusie, u zult het hebben begrepen, neigt naar het tussenvoorstel, dat door de heer Fiévez middels zijn amendement is ingediend. Naar onze mening kan Diepenveen dan blijven bestaan. Nogmaals, voeg Colmschate bij Deventer; ga daar snel bouwen en ontwikkel nieuwe plannen aan de linkeroever.

De heer **Tolman** (C.H.U.): Mijnheer de Voorzitter! De charme van behandeling van wetsontwerpen met betrekking tot grenswijzigingen van gemeenten blijft steeds aanwezig. De wetsvoorstellen blijken bij bestudering altijd weer verrassende aspecten met zich mee te brengen. Er kan dan ook, alhoewel wij streven naar vergelijkingen, nooit sprake zijn van een uniforme benadering bij deze onderwerpen. Aspecten van planologie, landschapsschoon, volkshuisvesting en economische belangen zullen door iedere spreker weer verschillend gewogen worden waardoor de balans ook in verschillende richtingen kan doorslaan.

Tolman

Mijnheer de Voorzitter! Iedere wetswijziging op dit terrein heeft zijn voorgeschiedenis. In dit stadium van bespreking kan ik mij ervan ontslagen achten om alles nog eens te memoreren. Een en ander is voldoende bekend. Het is goed, dat er vandaag een beslissing valt; daarmee is dan ook een eind gekomen – hoe de uitslag ook moge zijn – aan de besprekingen, beïnvloeding, in de goede zin van het woord, van actiegroepen en ook van bestuurders. Het centrum van de activiteiten kan dan weer van Den Haag naar deze gemeenten worden verplaatst om in goede harmonie de conclusies te aanvaarden, die hier worden getrokken.

Mijnheer de Voorzitter! Puntsgewijs zou ik enkele zaken aan de orde willen stellen. In de eerste plaats, wil ik een opmerking maken over de tijdsduur. Ik onderschrijf het standpunt van de Minister, dat het onverantwoord is om te streven naar een oplossing welke niet duurzaam is, dat wil zeggen voor tenminste één generatie. Het interessante is echter, dat òf het wetsvoorstel òf het amendement van de heer Fiévez deze stelling niet aantasten. In beide gevallen is een oplossing van één generatie, dat wil zeggen voor een periode van 20 jaar, voldoende gewaarborgd.

In de tweede plaats de toekomstverwachting van Deventer. Met groot-Colmschate kan Deventer groeien tot een stad van rond 100 000 inwoners en daarmee kan deze stad haar centrumpositie inhoud geven. Het is echter bijzonder moeilijk te komen met een harde prognose. Ook Deventer lijdt aan het verschijnsel, dat er momenteel sprake is van een stagnatie in de groei. Dit verschijnsel staat niet op zichzelf. Verschillende grote steden, die een centrumpositie hebben of het zich willen aanmeten, lijden aan dit euvel. Wij moeten in ons land ons ervoor hoeden, dat niet te veel maatregelen, die dan bedekt worden met de liefderijke mantel der planologie, worden genomen waardoor de mensen niet kunnen wonen waar men wel graag wil wonen. Als men rust en ruimte wil, zal ook daaraan optimaal tegemoet moeten worden gekomen. Dit zijn voorrechten, die voor velen veruit gaan boven materiële wensen. Rekening houdend met dit uitgangspunt is het voor mij zeer de vraag of Deventer in het jaar 2000 inderdaad het geschatte aantal inwoners zal hebben. Zoals gezegd zal Deventer de kans moeten worden gegeven. Welnu, de kans is aanwezig in het wetsontwerp en ook in de wijziging welke de heer Fiévez heeft voorgesteld.

In de derde plaats wil ik een kanttekening maken bij de voorbereidingen, die Deventer heeft getroffen. Wat heeft Deventer gedaan? Rande is momenteel niet in discussie voor een directe bebouwing. Steenbrugge is op papier vrijwel geheel voorbereid. Wel ontdek ik in de nota naar aanleiding van het eindverslag van de Minister zijn vermanende vinger tegen Deventer dat, nu het parlement nog niet gesproken heeft, hij dit bedenkelijk acht. Toch kan de Minister echter uiteindelijk begrip opbrengen voor deze arbeid. Ik ben dit ook met de Minister eens. Toch heeft Deventer een fout gemaakt. Dezelfde voortvarendheid, die deze gemeente bij Steenbrugge heeft betracht, had ook moeten gelden voor groot-Colmschate. Steenbrugge is altijd een dubieuze factor geweest, terwijl Colmschate noch voor Deventer noch voor Diepenveen een discussiepunt meer is. Deventer heeft naar mijn gevoel te veel op één kaart gezet, en daarmee het parlement eigenlijk in een dwangpositie geplaatst.

Wat is namelijk het gevolg? Als men voor Colmschate kiest en niet voor Steenbrugge, bestaat de mogelijkheid dat de woningbouw stagneert. Welnu, wie voor Colmschate kiest, is mede verantwoordelijk voor deze stagnatie. Deze rechtlijnige redenering is mij niet sympathiek. Graag verneem ik van de Minister op dit punt concrete gegevens over de veronderstelde stagnatie van vijf jaar. Ik heb daarover grote twijfels. Als ik zie hoe op een voortvarende wijze het plan-Oostrik in behandeling is genomen en hoe snel daar gebouwd kan worden, dan lijkt mij een stagnatie van enkele jaren ongeloofwaardig.

Steenbrugge geeft slechts heel tijdelijk soelaas. Nu men in Colmschate is begonnen met bouwen, zal dit mijns inziens ook

Tolman

voortgezet moeten worden. Ook heb ik de indruk, dat gedacht wordt, alsof bij de keuze van Steenbrugge alles van het leien dakje zal gaan. Dit buitengewoon mooie gebied mag dan wat grondaankoop aangaat geen grote problemen met zich mee brengen, maar het natuurschoonrijke gebied is landschappelijk wel van grote waarde, hetgeen ook van invloed is. Ik kan mij niet indenken dat – en daar zijn aanwijzingen voor – natuur- en landschapsbeschermingsinstanties stilzwijgend een aantasting van dit gebied zouden aanvaardden. Er moeten wel zeer zwaarwegende motieven gelden om de prachtige natuurgebieden Steenbrugge en Rande in deze wijziging te betrekken, met name niet zolang dit in een noodzakelijke studie ook is aangetoond. Niet voor niets moet bij de behandeling van dit wetsontwerp de zorg voor het landschap zwaar wegen; wij moeten hierop zuinig zijn.

In de vierde plaats wil ik een opmerking maken over de zeldzame vegetatie. Nu is er in Colmschate, althans van Deventer zijde, sprake van een nieuw aspect. Deskundigen hebben ecologisch detailonderzoek verricht, dat uitwees, dat op verschillende plaatsen zeldzame planten in dit gebied voorkomen. Ik citeer het rapport van Deventer:

„ . . . kwetsbare en onvervangbare elementen bevat, die gevoelig zijn voor antropogene invloeden.”

Is het de Minister ook bekend, of ten aanzien van Steenbrugge een soortgelijk onderzoek heeft plaatsgevonden? Ik ben daar zeer benieuwd naar. Ik heb dit uit de stukken niet kunnen concluderen. Ik neem echter aan, dat de Minister mij ten aanzien van deze zaak verder zal kunnen inlichten.

Politiek gezien zou men kunnen zeggen dat de signalering van Deventer een nieuw feit oplevert, dat ook op dit moment aanleiding geeft tot discussie. Door deze zeldzame planten trekt Deventer het in twijfel, of er wel ruimte voor bebouwing voor 40 000 mensen is. Met voorbijgaan van het punt, of inderdaad de groei zich zo zal voortzetten en dat er ruimte moet zijn voor dit aantal inwoners, moeten wij wat het zwaarst is het zwaarst laten wegen. Een zeldzame vegetatie mag niet zonder meer de oorzaak ervan zijn, dat de noodzakelijke uitbreiding van de woningbouw blijft stagneren. Paddenstoelen zijn er soms de oorzaak van, dat tracés van rijkswegen verlegd moeten worden; zeldzame planten stagneren de woningbouw. Ik heb hier nogal moeite mee, mijnheer de Voorzitter! Wij zullen alles tot de juiste proporties moeten terugbrengen. Het onbekende Kuinderbos werd in één slag Nederlands heiligste stukje grond, toen de militaire blikken op dat terrein vielen.

Mijnheer de Voorzitter! Wij zullen tot een duidelijke keuze moeten komen in het Sallandse gebied: óf kiezen voor een minder stringente concentratie van bebouwing óf met een iets geringer aantal zeldzame planten moeten leren leven. Gaarne verneem ik, in hoeverre de Minister op de hoogte is van de zeldzame vegetatie van Colmschate, in welke mate hij vreest dat daardoor stagnatie in woningbouw optreedt en welke invloed dit kan hebben op het totaal aantal te bouwen woningen in dit gebied.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zal in verband met de tijd trachten te komen tot een afronding van mijn bijdrage in eerste instantie in de discussie.

Het bepalen van een standpunt bij dit wetsontwerp is niet gemakkelijk. Deventer moet volop haar kans hebben om haar gevestigde centrumpositie waar te maken. Moet tengevolge daarvan Diepenveen zijn zelfstandigheid verliezen, Diepenveen, een uitstekend bestuurde gemeente met 10 000 inwoners, die prijs stellen op hun zelfstandigheid? Waar liggen de normen? Hanteerbare normen, enkel gebaseerd op inwonertal, zijn er niet. Ik mag aannemen dat de Minister het met mij eens is, dat het ook een te eenzijdig gegeven zou zijn. Welnu, Diepenveen heeft bewezen een gemeente te zijn, waarop wij trots kunnen zijn. Uit de rapporten blijkt dat in Rande niet gebouwd zal worden. Landschappelijk is het gebied van Steenbrugge van hogere waarde dan het gebied Colmschate. Uitgaande van deze feiten, zou men tot de conclusie kunnen komen, dat er bij

Tolman e. a.

deze opstelling geen dringende noodzaak is tot opheffing van Diepenveen.

Aangezien prognoses over bevolkingsgroei altijd met veel zorg moeten worden gehanteerd, maar in dit geval wel in het bijzonder, en overwegende dat Colmschate een voldoende en duurzaam soelaas geeft voor Deventer, is dat voor mij van doorslaggevende betekenis geweest, mede de verantwoordelijkheid te nemen voor het ingediende amendement.

De heer Koekoek (B.P.): Mijnheer de Voorzitter! In 1960 is er een grenswijziging geweest en heeft de gemeente Deventer meer soelaas gekregen. Men is er in deze Kamer toen mee akkoord gegaan, dat die gemeente dus meer grond kreeg toegewezen. De tijd heeft ons geleerd dat zij daarmee niet tevreden waren gesteld, want zij zijn direct na die grenswijziging doorgeslagen met hun wensen kenbaar te maken en hun stad en gebied dus verder uit te breiden, waaruit ik dus de conclusie kan trekken dat zij niet zuinig geweest zijn op de grond die toen de Regering met medewerking van deze Kamer aan Deventer heeft toegewezen. Nu krijgen wij verschillende cijfers over de woningbehoefte van de gemeente Deventer. Deze lopen uiteen van bij voorbeeld 850 tot 3500. De werkelijke woningbehoefte zou echter 850 zijn, terwijl de laatste tijd het aantal inwoners van Deventer met 1300 zou zijn teruggelopen. Als ik daarbij dan even aanhaal dat nu de gemeente Deventer de gehele gemeente Diepenveen erbij wil hebben en ook de gehele Kamer daarmee zo goed als akkoord gaat en wij vernemen dat men alleen in Colmschate voor 40 000 woningzoekenden soelaas zou hebben, dan is toch al wel duidelijk gemaakt, dat wij op al deze cijfers en argumenten verder niet behoeven in te gaan.

Duidelijk is mij in elk geval wel dat hier heel wat anders aan de hand is. Dat is ook vandaag wel weer gebleken. Wij kunnen daarover ook veel meer lezen – ook de Minister van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening is namelijk aanwezig – in de tweede nota ruimtelijke ordening. In die nota kan men heel veel lezen over hetgeen de bedoeling is met steden als Deventer en de dorpen die er omheen liggen. Het houdt in, dat het aantal inwoners van de steden moet worden vergroot tot meer dan 100 000 inwoners. Men denkt aan een aantal van 120 000 of 150 000. Als het even kan, zal het straks gaan om 200 000, als wij het mogen beleven. Voor alle dorpen heeft men geen enkele belangstelling. Al ongeveer tien of twaalf jaar geleden bestond het plan – het kwam van de P.v.d.A. –, Diepenveen geheel op te offeren aan Deventer. Men kan het van verschillende kanten bekijken. De Regering is voornemens, Diepenveen na ongeveer tien jaar aan Deventer te geven en men kan dan ook zeggen, dat de inwoners van Diepenveen in die jaren vrij en zelfstandig waren en van de mooie natuur konden genieten. In al die tijd hebben zij echter ook in twijfel moeten leven; zij moesten in die jaren een enorme strijd voeren. Na 1960 heeft de gemeente Diepenveen een deskundige, een bouwkundig ingenieur, aangetrokken, die Schut heette. Hij heeft, als ik althans goed ben ingelicht, de gemeente Diepenveen geadviseerd, over te gaan op een dubbelstadplan, dat als het ware over de IJssel heen ging. Het is gedaan door de gemeente Deventer; men heeft geen geld en tijd ontzien. Het dubbelplan was klaar, maar Deventer trof het slecht. In die tijd kenden wij namelijk niet een bouwkundig ingenieur Schut, maar een minister Schut, die niets voor dat dubbelstadplan voelde. Nu vraag ik, wanneer mijn inlichtingen juist zijn, in hoeverre die ingenieur Schut iets had te maken met die minister Schut.

Uitvoering van het dubbelstadplan was, achteraf gezien, nog wel het allerbeste geweest. Wij waren dan namelijk al lang uit de moeilijkheden geweest en wij hadden dan niet te doen met de situatie, die ons nu is voorgelegd. De vorige spreker vond het heel moeilijk, een standpunt te bepalen, mijnheer de Voorzitter, maar dit is bij ons niet het geval. Wij zijn namelijk in principe tegen het opheffen van kleine gemeenten. Wij hebben dit principe ook bij de vorige verkiezingen duidelijk gemaakt.

Koekoek

Wij maakten het zelfs kenbaar aan alle gemeenten in Nederland met minder dan 6000 inwoners. Ik herhaal, dat wij zijn tegen het opheffen van kleine gemeenten, tenzij de inwoners ervan zich er via de raad mee kunnen verenigen, of dat het gaat om zo'n kleine gemeente, dat zij zich in deze tijd niet meer kan handhaven. Dan wordt de zaak anders. Thans gaat het echter niet om zo'n gemeente, maar om een met 12 000 à 13 000 inwoners, die zich heel goed kan handhaven. Vandaag wordt zij geprezen voor het feit, dat zij zo'n prima bestuur heeft. Wij hebben de burgemeester ervan hier veelvuldig ontvangen. Hij is ook bij mij geweest en hij heeft toen gezegd: bij alle andere partijen bestaat er geen enkel begrip voor, de gemeente Diepenveen te handhaven. De burgemeester heeft mij dit gezegd, mijnheer de Voorzitter! Nu moet ik er direct aan toevoegen, dat men natuurlijk niet altijd helemaal op burgemeesters aankan. Ik hoop niet, dat de Minister van Binnenlandse Zaken mij dit kwalijk neemt.

Minister **Geertsema**: Neen. Ik weet, wie het zegt, mijnheer de Voorzitter!

De heer **Koekoek** (B.P.): Ik heb acht jaar ervaring in een gemeenteraad opgedaan, mijnheer de Voorzitter! Deze burgemeester heeft ook tegen mij gezegd, dat er geen enkele medewerking was. Nu is er een middel voor te vinden, namelijk door Colmschate op te offeren en Diepenveen te handhaven. En, zei de burgemeester van Diepenveen, daarmee gaan de inwoners van Colmschate akkoord. Nu, daarover heb ik mij verwonderd. Toen rees direct bij mij de vraag, die ik ook aan de burgemeester heb voorgelegd, hoe het mogelijk was, dat er zo'n geweldige strijd over werd gevoerd. De geachte afgevaardigde mevrouw Groensmit-van der Kallen wees erop, dat, wanneer één gemeente voor haar behoud heeft gestreden, dit Diepenveen wel was. Dat is ook zo, maar er zijn er wel meer geweest, die een goede strijd hebben gevoerd. Daarvoor bestaat echter wel heel erg weinig waardering.

Ik heb de burgemeester gevraagd: „Hoe kan het, dat dat andere deel zo graag zelfstandig Diepenveen wil blijven en dat die 1300 inwoners van Colmschate zo maar zeggen: Doe ons maar bij Deventer?” Daar kon hij niet uitkomen. Het is trouwens niet nieuw dat men er dan niet kan uitkomen. Hij heeft mij toen eigenlijk willen zeggen, wel wetende dat ik tegen opheffing van gezonde gemeenten was en dat ik er geen medewerking aan wilde geven om de Minister met betrekking tot dit wetsontwerp te steunen, dat dan de oplossing was, dat ik voor het amendement zou stemmen, waarin wordt voorgesteld Colmschate eruit te lichten en Deventer zijn zin te geven. Wat betekent dat, mijnheer de Voorzitter? Dat is gewoon uitstel van executie. Wij behoeven toch maar terug te gaan tot 1960. De tijd gaat steeds sneller. Als wij nu Colmschate aan Deventer geven, bouwt men dat gauw even vol en dan komt men direct weer bij de Minister van Binnenlandse Zaken om een ander kerkdorp van de gemeente Diepenveen te krijgen. Daarom is de keuze niet moeilijk voor mij. Ik wil geen medewerking verlenen, als men de zelfstandigheid van de gemeente Diepenveen wil opofferen om Deventer tot een gemeente van meer dan 100 000 inwoners te maken. Ik zie het belang er niet van in. Natuurlijk, er moet worden gebouwd, maar men kan net zo goed in Colmschate bouwen als die grond niet tot de gemeente Deventer behoort als wanneer dat wel het geval is. Als men dan met cijfers werkt, die helemaal strijdig met elkaar zijn, dan is er maar één argument, en dat is om ten koste van Diepenveen van Deventer een grote stad te maken. Daaraan willen wij als volksvertegenwoordiger niet medewerken. Verder zie ik het als volgt. Men zou kunnen zeggen – en dat heeft ook de burgemeester gezegd –: Als u tegen het amendement stemt en als het amendement niet wordt aangenomen, zou daardoor heel Diepenveen verloren gaan”. Dan zeg ik: laten dan die andere grote partijen met al hun stemmen zo verstandig zijn om Diepenveen te redden en het niet helemaal op mijn stem laten aankomen.

Aarden e. a.

De heer **Aarden** (P.P.R.): Mijnheer de Voorzitter! Ik zal geen betoog houden, maar mij tot een mededeling beperken. U zult daarvoor begrip hebben, omdat zich in de Kamer vanmiddag een zekere polarisatie heeft ontwikkeld, en wel een wat merkwaardige polarisatie. Het debat beweegt zich tussen twee polen, namelijk de pool Schakel en de pool Fiévez. Wij zweven er allemaal tussenin. Ik beperk mij, zoals gezegd, tot een mededeling.

Was ik aanvankelijk van mening, dat wij het wetsontwerp moesten volgen, ik ben gaandeweg steeds meer door twijfel bevangen geraakt, en ik niet alleen. Ik verwijs naar het eindverslag. Het eindverslag is meer dan formeel een eindverslag, het is duidelijk de neerslag van toenemende onzekerheid over de juistheid van het regeringsvoorstel. Er wordt niet ontkend – wij hebben het allen voor en na bezongen – dat er redelijke argumenten zijn, zowel voor het regeringsvoorstel als voor het voorstel om Deventer beperkt uit te breiden met Colmschate. Ik ben nog niet overtuigd, niet door de nota naar aanleiding van het eindverslag en ook nog niet door de beproefde welsprekendheid van de heer Schakel. Hij heeft heel wat gras voor de voeten van beide bewindslieden weggemaaid.

Mijn probleem – en ik ben er niet uit – is een probleem van afwegen, van woningbouwbelangen tegen stedenbouwkundige belangen en tegen belangen van het behoud van natuurschoon; hierop is thans gelukkigerwijze wat meer het accent komen te liggen.

Ik beperk mij tot deze mededeling. Ik deel de probleemstelling, zoals door de heer Voogd is weergegeven. Ik kan mij volledig bij zijn vragen aansluiten. Ik wacht op de verdediging van de Regering.

De algemene beraadslaging wordt geschorst.

De vergadering wordt te 19.38 uur geschorst en te 21.10 hervat.

Aan de orde is de **interpellatie** van de heer Van Thijn betreffende de tariefverhoging bij het openbaar vervoer ¹⁾.

(Tot het houden van deze interpellatie is verlof verleend in de vergadering van 6 september 1972).

De heer **Van Thijn** (P.v.d.A.): Mijnheer de Voorzitter! Wat heeft de Regering beziel om opnieuw in minder dan één jaar een verhoging van de NS-tarieven te bevorderen, die uitgaat

¹⁾ De vragen van de heer Van Thijn luiden:

1. Wat heeft de Regering beziel om opnieuw in minder dan een jaar een verhoging van de NS-tarieven te bevorderen die uitgaat boven de stijging van het algemeen prijsniveau, terwijl uit het jaarverslag-1971 van de NS is gbeleken dat de opvolgende tariefsverhogingen van vorig jaar de opwaartse ontwikkeling van het reizigersvervoer tot staan hebben gebracht?

2. Hoe is een tariefsverhoging van 10 pct., die ongetwijfeld wederom zal leiden tot een vervoersafval van 3 pct., te rijmen met de doelstelling van het regeringsbeleid, dat het openbaar vervoer zal worden gestimuleerd of is deze doelstelling na de recente crisis verlaten?

3. Kan de Minister mededelen welke verdere voornemens hij heeft met de tarieven van het openbaar vervoer (m.n. ook het streekvervoer)?

4. Is de Minister bereid van zijn voornemen tot tariefsverhoging af te zien om het kabinet dat na de a.s. verkiezingen zal optreden in de gelegenheid te stellen – zonder het volledige feit van een verdere terugloop van het reizigersvervoer – mede op basis van de zojuist verschenen NEI-studie een nieuw beleid ter bevordering van het openbaar vervoer uit te stippelen en het tarievenbeleid daarop af te stemmen?

Van Thijn

boven de stijging van het algemeen prijsniveau, terwijl uit het jaarverslag 1971 van de NS is gebleken, dat de opeenvolgende tariefsverhogingen van vorig jaar de opwaartse ontwikkeling van het reizigersvervoer tot staan hebben gebracht? Wat heeft de Regering bezield?

Het is plezierig, dat ik deze vraag behalve tot de Minister van Verkeer en Waterstaat ook kan richten tot de Minister van Volkshuisvesting en Ruimtelijk Ordening, zonder dat ik de Regering op extra reiskosten heb behoeven te jagen. Het zou weinig zin hebben gehad, de Minister van Verkeer en Waterstaat alleen hier uit te nodigen. Het is immers een minister voor halve dagen – voor halve nadagen, mag ik wel zeggen – die alleen maar wat lopende zaken afdoet. Nu is het vervelende – dit zal hij wel ontdekt hebben op zijn nieuwe departement – dat er bij Verkeer en Waterstaat bijzonder weinig wordt gelopen. Er wordt meer gereden. Het lijkt mij verstandig, gezien de korte tijd dat de Minister hier vertoeft, dat hij uitgerkend van deze rijdende zaken afblijft. De vraag is trouwens – zij wordt in tal van wetenschappelijke rapporten gesteld; het NEI-rapport is het laatste voorbeeld hiervan – of Nederland al dat gerij in de toekomst zal kunnen verwerken. De NS hebben dezer dagen een brochure uitgegeven met de vraag: Waar moet 't heen? Het zou te veel gevraagd zijn van deze Minister, als „voorbijganger” hierop een antwoord te moeten formuleren.

Wat ik wel mag vragen, is, dat dezelfde Minister op grond van dezelfde overwegingen, enige bescheidenheid betracht. Dit betekent: geen schoksgewijze ingrepen in het beleid, die de positie van het openbaar vervoer op onherstelbare wijze kunnen aantasten. Vandaar mijn vragen 2 en 3, die ik in verband met de tijd niet zal voorlezen, welke ook betrekking hebben op de plannen ten aanzien van het streekvervoer.

Wat heeft de Minister tot deze onbescheiden tariefsverhoging bewogen, onbescheiden, omdat het de hoogste is van de laatste jaren. Het was, naar ik aanneem, een eigen initiatief van de Minister. Het kan geen erfenis zijn geweest van zijn voorganger, want die heeft op 30 augustus 1972 in de „NRC” medegedeeld, dat naar zijn mening de kritische grens is overschreden.

Het is een opmerkelijke coincidentie, dat deze kritische grens samenvalt met de kritische grens van het ministerschap van de heer Drees, des te opmerkelijker, omdat hij in recente uitlatingen, ook in andere interviews, een aantal argumenten hanteert die hem stuk voor stuk tegemoet zijn geworpen bij vorige tariefsverhogingen, toen anderen – met name ondergetekende – vonden, dat de kritische grens al was gepasseerd. Ik ben met name benieuwd, waar beide kritische grenzen bij het streekvervoer liggen, want het is bekend, dat de voorganger van de Minister vlak voor zijn aftreden de streekvervoersonderingen heeft verzocht, op korte termijn een aantal maatregelen te nemen, waaronder die van nieuwe tariefsverhogingen. Maar goed, mijnheer de Voorzitter, wij hebben dus een oude Drees jr. gehad, wij hebben nu een nieuwe Drees jr. en het zal wel altijd een raadsel blijven, welk feit de overgang markeert. Misschien wel de verhoging van de PTT-tarieven. Misschien heeft hij wel gedacht, dat de mensen, nu het allemaal zo duur is geworden, zelf hun brieven zouden gaan wegbrengen. Dat zou dan een enorme bezuiniging hebben betekend bij de PTT en het openbaar vervoer hebben gestimuleerd. Dat zou een geweldig consequent beleid zijn geweest.

Maar wat heeft dan de heer Udink tot deze maatregel bewogen, als het zijn voorganger niet is geweest? Heeft hij soms gedacht: wat goed is voor de huren, kan nooit slecht zijn voor de tarieven?

Een ingewerkte Minister van Verkeer en Waterstaat zou beter hebben geweten. Maar de Minister is niet ingewerkt. Om tot h nog tot een reële gedachtenwisseling met deze bewindsman te komen, wend ik mij nu tot hem als Minister van Ruimtelijke Ordening. Hij zal kennis hebben genomen van de gigantische vervoersstromen, die door het Nederlands Econo-

Van Thijn e. a.

misch Instituut in de komende decennia zijn voorzien bij ongewijzigd beleid. Is hem daarbij als man van de ruimtelijke ordening niet de schrik om het hart geslagen? Heeft hij zich niet afgevraagd, hoe onze steden, hoe onze Randstad deze verkeers-explosie, deze auto-explosie kunnen verwerken? Qua kosten? Qua ruimte? Qua leefbaarheid? Qua veiligheid?

Ik dacht, dat voor een ieder, die zich met ruimtelijke ordening bezighoudt, één conclusie onontkoombaar was: het slechtste beleid is ongewijzigd beleid. Ingrijpende wijzigingen in het beleid, ook het ruimtelijke beleid, zijn noodzakelijk. Er is geen ruimtelijk beleid meer denkbaar zonder dat de aanpak van het verkeers- en vervoersprobleem daarvan een wezenlijk onderdeel uitmaakt.

Maar ook omgekeerd: geen vervoersbeleid is in de toekomst denkbaar zonder dat het ruimterendement van alternatieve vervoersvoorzieningen als uitgangspunt wordt genomen. Dat betekent concreet, dat geen regering in de toekomst, hoe deze er ook moge uitzien, het zich kan veroorloven zo maar slaafs achter de prognoses aan te hollen. Zo'n regering zal regulerend moeten optreden en zal tot een rationele verdeling van de vervoersstromen over de verschillende transporttechnieken moeten komen op een zodanige wijze, dat het ruimtebeslag van het verkeer en vervoer in Nederland de grens van de toelaatbaarheid, van de verwerkingscapaciteit van ons land niet overschrijdt.

Dit betekent dus, dat men zit te schreeuwen om regelmechanismen. Die liggen echter niet voor het grijpen. Een van de schaarse middelen, die wij hebben, is het tarievenbeleid. Dat tarievenbeleid mag niet even en passant door een voorbijganger worden ontregeld. De Minister mag het stuur niet ontvrieten voor hij het overdraagt.

Een nieuwe tariefsverhoging – dat is toch wel duidelijk geworden uit het jaarverslag 1971 van de Nederlandse Spoorwegen – betekent een verdere onherstelbare afbrokkeling van het openbaar vervoer, een afbrokkeling, die een volgend kabinet, hoe dat er ook moge uitzien, voor een voldongen feit plaatst. Ik zei: hoe het er ook moge uitzien; wij hebben vanavond kennis mogen nemen van het concept-program van de professionele drie voor de komende regeerperiode. Wat lezen wij onder paragraaf 7: Milieu – ruimtelijke ordening? Het openbaar vervoer bevoordelen.

Dat is juist en dat betekent, dat wij ons vandaag niet kunnen veroorloven maatregelen te nemen, die evident het openbaar vervoer zullen benadelen. Vandaar mijn laatste vraag:

Is de Minister bereid van zijn voornemen tot tariefsverhoging af te zien om het kabinet, dat na de a.s. verkiezingen zal optreden, in de gelegenheid te stellen – zonder het voldongen feit van een verdere terugloop van het reizigersvervoer – mede op basis van de zo juist verschenen studie van het Nederlands Economisch Instituut, een nieuw beleid ter bevordering van het openbaar vervoer uit te stippelen en het tarievenbeleid daarop af te stemmen?

Minister Udink: Mijnheer de Voorzitter! Aannemende dat de Minister een ziel heeft antwoordt hij op de eerste vraag het volgende. De beslissing, met ingang van 1 oktober aanstaande de tarieven van de NS met gemiddeld tien procent te verhogen, moet worden gezien als een maatregel om de disproportioneel toenemende tekorten in de reizigerssector van de NS althans enigermate in te dammen.

Dat de tekorten in die sector zeer sterk zijn toegenomen, kan blijken uit het feit, dat in 1970 uit het reizigersvervoer een verlies resulteerde van 168 mln., in 1971 een verlies van 230 mln., terwijl met de compensatie voor de gehandhaafde reizigersdiensten per spoor, waartoe de EEG-verordening met ingang van 1 januari 1972 verplicht, jaarlijks zeer belangrijke bijdragen uit 's Rijks schatkist zullen zijn gemoed.

Naar het zich nu laat aanzien, zal de compensatie in 1972 265 mln. bedragen. Dat bedrag moet nog bij een additioneel begrotingsontwerp worden aangevraagd, omdat de begroting voor 1972 slechts een bedrag van 190 mln. vermeldt. De

Minister Udink

grootte van het bedrag kon enerzijds beïnvloed worden door de inspanningen van de directie van de NS om de kosten zoveel mogelijk te drukken en door het nemen van een heleboel maatregelen op het terrein van de efficiency, alsmede allerlei andere maatregelen en anderzijds door een tariefverhoging in de orde van grootte die nu is aangekondigd en die op jaarbasis tot een netto meeropbrengst van ongeveer 32 mln. zal leiden.

Het zojuist genoemde compensatiebedrag overschrijdt dus ruim een kwart miljard gulden. Het komt neer op een subsidie van rijkswegen van ongeveer 3,3 cent voor elke afgelegde reizigerskilometer. Daar staat een gemiddelde opbrengst van 6,3 cent per reizigerskilometer tegenover. Het Rijk draagt dus al voor ruim eenderde deel bij in de kosten per reizigerskilometer. De cijfers duiden aan hoe explosief de bijdrage van het Rijk bij de exploitatie van deze openbare vervoersdienst is toegenomen. Het moet naar mijn mening dan ook bepaald niet onredelijk worden geacht, dat degenen die het directe profijt heeft van de reizigersdiensten met een tariefverhoging wordt geconfronteerd die slechts enkele procenten uitgaat boven de stijging van de kosten van levensonderhoud. Met die tariefverhoging volg ik de kostenontwikkeling enigermate. Zoals bekend wordt de kostenontwikkeling in overwegende mate beïnvloed door het verloop van de loonkosten.

Door de Regering is bepaald niet toegezegd, deze verhoging niet boven de stijging van de kosten van levensonderhoud te doen uitgaan, hoewel uiteraard bekend was, dat zo'n maatregel op zich zelf genomen een negatief effect zou hebben op de omvang van het reizigersvervoer.

Beïnvloeding ten gunste van de omvang van het reizigersvervoer zal naar mijn mening dienen te geschieden langs de weg van structurele maatregelen, zoals kwaliteitsverhoging van het aangeboden dienstenpakket en confrontatie van de weggebruiker met de kosten en de hinder die hij de gemeenschap veroorzaakt. Ik kom hierop nog terug.

Het gaat er bij de onderhavige maatregel om, op korte termijn in de meeropbrengst van een tariefsverhoging als deze enig soelaas te vinden voor de excessieve kostentoeename.

De geachte afgevaardigde heeft mij gevraagd om, zoals hij het noemt, als Minister voor halve nadagen enige bescheidenheid te betrachten en geen schoksgewijze ingrepen in het beleid te plegen. Ik zou hem willen zeggen, mijnheer de Voorzitter, dat ook hem als lid van een ontbonden Kamer enige bescheidenheid zou sieren. Wat mij betreft, ik neem die bescheidenheid in acht door een maatregel tot uitvoering te brengen die past in een beleid, dat door mijn voorganger in december van 1971 met zoveel verve, met een keur van argumenten en een superieure intelligentie - kortom op de manier waarop ik hem ken - is verdedigd.

De geachte afgevaardigde de heer Van Thijn waagt de veronderstelling, dat ik wel niet als Minister van Verkeer en Waterstaat ingewerkt zou zijn en dat ik daarom heb gedacht: Wat goed is voor de huren kan niet slecht zijn voor de tarieven. Ik laat zijn veronderstellingen maar voor zijn rekening en wijs erop, dat ik het oordeel van mijn voorganger deel, namelijk dat de modalsplit over de vervoerstechnieken meer wordt bepaald door fysieke beïnvloeding, als kwaliteit en frequentie van de dienst en ligging van de stopplaatsen, dan door tarieven. Ik heb de term modalsplit *express* hier ingevoerd om de bewering van de heer Van Thijn over mijn oningewerktheid althans enigermate te ontzenuwen.

In antwoord op de tweede vraag wil ik het volgende opmerken. Er behoeft geen twijfel over te bestaan, dat de door mijn ambtsvoorganger gepropageerde en trouwens ook in het regeerakkoord vastgelegde doelstelling, het openbaar vervoer te bevorderen, ook door mij wordt onderschreven. Ook mijn voorganger(s) werd(en) geconfronteerd met de noodzaak, van tijd tot tijd de maatregel van de tariefverhoging te hanteren; een maatregel die zijn verdediging vond in de algemene excessieve kostentoeename. Hierbij moet overigens worden aangekend, dat de tarieven niet de belangrijkste instrumenten zijn voor de bevordering van het openbaar vervoer.

Er lijkt inderdaad een tegenstrijdigheid te bestaan tussen het doorvoeren van een uiteraard impopulaire maatregel als een prijsverhoging nu eenmaal is, en de doelstelling, het openbaar vervoer door verhoging van zijn aantrekkelijkheid een sterkere positie te geven in het belang van een goede afwikkeling van de vervoerstromen. Ik meen, dat evenwel niet mag worden vergeten, dat wezenlijke verbeteringen een beleid vergen, dat eerst op wat langere termijn tot volledige ontplooiing kan komen. Daarbij mag niet over het hoofd worden gezien dat de Regering al veel heeft gedaan op het gebied van nieuwe infrastructuurwerken ten behoeve van het openbaar vervoer, niet alleen in de steden maar ook in de interlokale sfeer. Inmiddels werd immers besloten tot de aanleg van de Zoetermeerlijn, waaruit mag blijken dat het de Regering volledig ernst is met de verwezenlijking van haar doelstelling. Objecten als dit leiden een ietwat versluierd bestaan als gevolg van de relatief lange tijd die nodig is om tot exploitatie te komen en de invloed daarvan op de verdeling over de vervoerstechnieken tot stand te zien komen. Dergelijke objecten zijn niettemin van zeer wezenlijke betekenis.

Het is naar mijn oordeel niet juist, de schijnwerper uitsluitend te richten op een maatregel die een *averechts* effect lijkt te hebben. Overigens moet ik zeggen, dat het met dat effect van die maatregel nog wel wat mee lijkt te vallen.

Ten aanzien van de vervoersafval, die door de tariefverhoging van gemiddeld 10 pct. zal optreden, kan ik mededelen, dat die naar verwachting circa 200 miljoen reizigerskilometers zal bedragen op een totaal van ongeveer 8 miljard reizigerskilometers. Ten aanzien van die vermindering van de omvang van het vervoer wijs ik erop, dat die uitsluitend betrekking heeft op de tariefverhoging per 1 oktober 1972. Het betreft dus een elasticiteitsfiguur, die uitsluitend verbonden is aan die tariefverhoging. De theoretische veronderstelling is: Een tariefverhoging van 10 pct. leidt tot een vermindering van het vervoeraanbod van 200 mln. reizigerskilometers.

In de totaliteit zal echter als gevolg van de invloed van andere factoren de vervoersafval aanzienlijk minder zijn dan uitsluitend op basis van de tariefverhoging wordt verwacht. Dat blijkt bij voorbeeld uit de tot nu toe bekende cijfers van 1972. Het aantal reizigerskilometers over het jaar 1971 bedroeg 8114 mln., terwijl dit aantal over het tijdvak juli 1971 tot en met juni 1972 8087 mln. bedraagt. Dat betekent, dat de negatieve invloed van alle in het geding zijnde factoren, waaronder de tariefverhogingen van 16 december 1970, 1 juni 1971 en 16 december 1971 tot en met juni 1972 nog geen half procent is geweest.

Natuurlijk moet worden gesteld, dat van vrijwel elke tariefverhoging een vervoersafstotend effect uitgaat. Dat spreekt vanzelf, althans in de huidige situatie, waarin de autobezitter zo sterk blijft hechten aan het gebruik van zijn vervoermiddel en waarin hij niet wordt geconfronteerd met de volledige kosten, voortvloeiend uit de vooral aan anderen dan weggebruikers aangedane overlast. In dat opzicht stelt de Regering zich voor maatregelen te bevorderen, die zullen leiden tot een selectiever gebruik van de personenauto. Voor een deel zijn die maatregelen erop gericht, het autogebruik in de gebieden, waar dit massaal optreedt en derhalve een groot beslag op de ruimte legt, te beperken. Hierbij wordt gedacht aan het bevorderen van een effectief parkeerbeleid, en het nemen van verkeersmaatregelen ten behoeve van het openbaar vervoer door de gemeenten. In dat geval zullen tariefverhogingen voor het openbaar vervoer uiteraard een ander effect kunnen hebben op de mutatie in de omvang van het vervoer. Wat de spoorwegen betreft gaat het primair om maatregelen, die zijn gericht op de kwaliteitsverbetering. Die kwaliteitsverbetering houdt onder andere in het openen van stations en haltes, het scheppen van parkeervoorzieningen bij stations en haltes, en de invoering van Spoorslag 70, waarbij een intercitynet met frequente en snelle verbindingen tussen 40 belangrijke stations werd gerealiseerd, terwijl daarnaast de frequentie op het stoptrein- en semi-sneltrainnet is verhoogd. Ook wordt alle aandacht besteed aan het

Minister Udink

comfort van de treinreiziger. Op wat langere termijn voorzie ik dan ook in het licht van die maatregelen een gunstige ontwikkeling van de omvang van het reizigersvervoer van de spoorwegen.

Ik kom tot de vraag van de geachte afgevaardigde over de voornemens, die zouden bestaan met de tarieven van het openbaar vervoer, met name het streekvervoer. Het ligt in mijn voornemen, zoals ook uit het eerdere antwoord al kan zijn gebleken, het tot dusverre gevoerde beleid ter zake van het openbaar vervoer te continueren, hetgeen inhoudt, dat het ook geldt voor het tariefbeleid. Dat betekent, dat aanpassing van de tarieven zal moeten worden blijven bezien in het licht van de kostenontwikkeling in de bedrijven.

Een belangrijk deel van de kostenstijgingen van de laatste jaren, die zowel bij de Nederlandse Spoorwegen als bij de autobusdienstondernemingen voor een overwegend deel bestaan uit verhogingen van de personeelskosten, is voor rekening van de overheid gekomen. Ter afdekking van de tekorten in het gehele openbare vervoer zal volgend jaar een bedrag van 400 mln. ruimschoots worden overschreden. Zoals op 1 augustus jl. door de Minister van Verkeer en Waterstaat ad interim op de schriftelijke vragen van de geachte afgevaardigde de heer Van Thijn ter zake van de streekvervoerondernemingen is geantwoord, is het onvermijdelijk, dat tariefsverhogingen in deze sector worden doorgevoerd, die ten minste gelijk zijn aan de stijging van de kosten van levensonderhoud. Daar staat tegenover, dat als gevolg van de rijksbijdrage geen wezenlijke aantasting van het verzorgingsniveau zal behoeven plaats te vinden.

Door middel van enkele gegevens wil ik nog duidelijk maken in welke mate de overheid respectievelijk de gebruiker in de exploitatiekosten van het streekvervoer bijdraagt. Ik heb hier enkele gegevens over de jaren 1969, 1970, 1971 en 1972, in centen per passagier uitgedrukt. Wat de kosten van het streekvervoer betreft, merk ik op, dat voor 1969 sprake is van 67,4 cent en een rijksbijdrage van 1,1 cent. Het gaat derhalve om een bijdrage van 1,7 pct. van de kosten. Ik sla de tussenliggende jaren over en kom op 1972; de kosten per passagier 113 cent en de rijksbijdrage 31 cent, zijnde 28 pct. in de kosten, die de reiziger aan het streekvervoer veroorzaakt, als rijksbijdrage.

Zoals gezegd, dienen de tariefsverhogingen in het streekvervoer dan minimaal gelijk te zijn aan de stijging van het algemeen prijspeil. Daarbij is in het oog gehouden, dat de marktpositie van het streekvervoer wat zwakker is dan die van de NS, zodat de procentuele stijgingen in het algemeen ook wat lager dienen te zijn dan bij het NS-vervoer. In 1971 bedroeg de gemiddelde tariefsstijging bij het streekvervoer 8,1 pct., in 1972 (tot en met augustus) 8 pct. Het is niet te verwachten, dat dit percentage dit jaar nog wezenlijk zal worden gewijzigd.

Wat de NS-tarieven betreft, kan ik mij voorstellen, dat, om de gedachten te bepalen, na 11 à 12 maanden tot een nieuwe tariefsverhoging zal moeten worden besloten. Dan zal daarbij naar mijn oordeel dezelfde motivering opnieuw gelden als die, welke ik zoëven heb gebruikt. Ik ben benieuwd of veel wijzigingen in de argumentatie zullen worden aangebracht, afhankelijk van het soort kabinet of van de betrokken Minister.

Met betrekking tot vraag 4 merk ik op, dat de vragensteller uit de beantwoording van de vragen niet de indruk zal hebben gekregen, dat het mijn voornemen is om af te zien van de verhoging van de NS-tarieven per 1 oktober 1972. Die verhoging zal op jaarbasis een meeropbrengst van ongeveer 32 mln. opleveren; het niet doorvoeren van de verhoging zou een belangrijke vergroting van het zeer omvangrijke verlies van het reizigersvervoer van de NS betekenen. Ik acht het tegen de achtergrond van de financiële situatie ongewenst om het na november van dit jaar optredende kabinet voor het voldoende feit te plaatsen van een sterk toegenomen compensatie ten behoeve van de gehandhaafde openbare dienstverplichtingen.

De bedragen, die ter beschikking worden gesteld voor de bevordering van het openbaar vervoer, zullen ook in 1973 on-

Minister Udink e. a.

danks de moeilijke begrotingssituatie belangrijk toenemen. De bijdrage van het Rijk in de exploitatieverliezen van de NS, streekvervoer en het stedelijk openbaar vervoer stijgen, met name onder invloed van de te verwachten ontwikkeling in de exploitatiekosten van de bedrijven, aanzienlijk boven de ruim 380 mln. van het lopende jaar.

Ter zake van de infra-structurele voorzieningen, die bijdragen tot een versterking van de positie van het openbaar vervoer in en om de steden, moet ik opmerken, dat sedert de totstandkoming van de betrokken bijdrage-regeling door het Rijk, toezeggingen zijn gedaan tot een bedrag, in contante prijzen, van ruim een half miljard gulden, waartegenover financiële inspanningen door de gemeenten staan tot een bedrag van gelijke orde van grootte.

De bedragen, die voor de subsidiëring van infra-structurele voorzieningen ten behoeve van openbaar vervoer in en om de steden in de opeenvolgende jaren ter beschikking zijn gesteld, zijn voor 1967: 5 mln.; 1969: 23 mln.; 1971: 42,5 mln.; 1972: 65 mln. en voor het begrotingsjaar 1973 zal deze post een zeer aanzienlijke verhoging ondergaan. Ik meen, dat uit die cijfers bepaald niet de conclusie mag worden getrokken, dat de Regering geen ernst maakt met de bevordering van het openbaar vervoer. Zoals ik al eerder tot uitdrukking heb gebracht, dient men in zijn beoordeling rekening te houden met de omstandigheid, dat de effectuering van dit beleid tijd vergt. Veel van de beoogde maatregelen vergen nu eenmaal een langdurige voorbereiding. Het is daarom, dat ik op wat langere termijn na voltooiing van de plannen een gunstiger ontwikkeling in de omvang van het openbaar vervoer voorzie dan thans het geval is.

Mijnheer de Voorzitter! Ik wil nu nog een enkele opmerking maken over de NEI-studie. Deze studie over de ontwikkeling van de vervoerstromen verzet zich als zodanig bepaald niet tegen tariefsverhogingen in het openbaar vervoer. Ik wijs op blz. 4 van het hoofdrapport, sub d, waar staat:

„Er zal zoveel als mogelijk en wenselijk is naar moeten worden gestreefd de gebruiker van het transportsysteem te confronteren met de kosten van dit systeem.”

Overeenkomstig de opdracht gaat deze studie ervan uit, dat de gebruiker van een transportsysteem zoveel als wenselijk en mogelijk is geconfronteerd zal worden met de kosten van dit systeem. Hiermee in overeenstemming richten de conclusies en aanbevelingen zich onder meer op hantering van het prijsmechanisme met betrekking tot de verplaatsingen. Die aanbeveling beperkt zich bepaald niet tot een eenzijdige toepassing daarvan op het gebruik van de personenauto. Uiteraard blijft bij de toepassing daarvan op de verplaatsingen per openbaar vervoer waakzaamheid geboden in verband met de prijselasticiteit aan de zijde van de vraag naar openbaar vervoer en daarover heb ik zojuist een aantal cijfers genoemd. Deze vraag is mede afhankelijk van het inkomen van de potentiële gebruiker in relatie tot de kosten van levensonderhoud en van de kosten van de alternatieve verplaatsingsmogelijkheden per personenauto. Ook de NEI-studie benadrukt, dat voldoende betrouwbare prijs- en substitutie-elasticiteiten voor de korte en lange termijn noch in het buitenland noch in Nederland bekend zijn.

De beraadslaging wordt geopend.

De heer **Van Thijn** (P.v.d.A.): Mijnheer de Voorzitter! Ik moet eerlijk toegeven, dat de Minister even superieur heeft geantwoord als zijn voorganger een jaar geleden heeft gedaan en dat hij daarbij precies dezelfde slechte argumenten heeft gebruikt, die zijn voorganger recentelijk heeft gerelativeerd. Ik heb evenzeer als toen gemist – maar dat verbaast mij in het bijzonder van deze bewindsman – de benadering van dit probleem vanuit de sfeer van de ruimtelijke ordening: de taakstelling van het openbaar vervoer in het ruimtelijke beleid. Als de Minister zegt, dat het tekort van de NS over 1972 thans 265 mln. bedraagt, slaat de schrik je om het hart, want het betreft

Van Thijn

een gigantisch bedrag. De volgende vraag, die je moet stellen, is, juist omdat het bedrag zo hoog is: Is dat bedrag wel goed besteed? Is het bedrag, dat de overheid en via de overheid de Nederlandse belastingbetaler steekt in het openbaar vervoer, een verantwoorde uitgave? De vraag komt thans aan de orde: Wat gebeurt er met het openbaar vervoer? Steekt men het geld in een kwijnend bedrijf, dat in toenemende mate passagiers verliest en afstoot, dan is dat bedrag van 265 mln. eigenlijk weggegooid geld; wij kunnen er dan beter mee ophouden. Steekt men het bedrag echter in een bedrijf, dat de mogelijkheid wordt geboden om wervend op te treden, om per jaar een toenemend aantal passagiers aan te trekken en om tegelijkertijd op die manier bezuinigingen te bewerkstelligen in de sector van het autoverkeer, de wegenbouw enz., dan zeg ik, dat het geld beter is besteed.

Daar gaat het nu om. Men kan niet zomaar zeggen: 265 mln. is een groot bedrag en de overheid subsidieert op dit moment een derde van de kosten van elke reizigerskilometer bij de spoorwegen en een kwart van die bij het streekvervoer. Deze cijfers heeft de Minister vandaag geproduceerd zonder zich af te vragen, wat er gebeurt als wij ermee ophouden, de reiziger bij het openbaar vervoer vertrekt en de auto pakt. Wat kost het de gemeenschap dan? Die vergelijking dient men te maken.

Een jaar geleden heb ik in het debat met de voorganger van deze Minister gezegd, dat er twee opvattingen botsen. Enerzijds is dat de economische opvatting, die er toch nog altijd van uitgaat dat de NS een commercieel bedrijf dient te zijn. De centrale doelstelling is de opheffing van dit tekort in een of meer jaren, met als resultaat een financieel gezond bedrijf, maar met een gereduceerd aandeel in de verkeers- en vervoersmarkt. Hiertegenover staat de opvatting dat de NS een centrale taak heeft in het verkeersbeleid en het ruimtelijk beleid. De centrale doelstelling dient te zijn de vergroting van het aandeel in het verkeers- en vervoersbeleid, door een aantal maatregelen, waaronder bij voorbeeld het afzien van vervoersafstotende tariefsverhogingen. Het resultaat is dan dat de NS vanuit de ruimtelijke taakstelling gezond is, omdat het aandeel in de markt toeneemt en er een bijdrage wordt geleverd aan een selectief autogebruik.

Mijnheer de Voorzitter! De vraag is hoe het precies zit met de passagiersafstotende werking van een tariefsverhoging. Bij een vorige gelegenheid is bevestigd dat een elasticiteit van 0,3 - 10 pct. tariefsverhoging betekent 3 pct. teruggang van het vervoer - een hard gegeven is. De Minister zegt dat de raming nu op 2,5 pct. uitkomt. Over een half procent wil ik niet twisten. Het gaat mij erom welke trend in werking wordt gezet. Het is een neergaande trend.

De Minister heeft gewezen op het jaarverslag 1971, waaruit blijkt dat het totaal aantal reizigerskilometers toch maar zeer weinig is afgenomen. Hij citeerde een aantal getallen uit een kolom die het totale vervoer betreffen. Ik verwijs hem dan echter naar de kolom getallen betreffende het basisvervoer, het vervoer waar het werkelijk om gaat, namelijk het woon-werkverkeer en alles wat daaraan vastzit. Dan zie ik een teruggang van een opwaartse lijn, die was opgebouwd met de fysieke maatregelen, die de Minister hier zelf heeft staan aanprijzen, zoals Spoorslag '70. De wervende kracht daarvan is ongedaan gemaakt door de tariefsverhogingen. De lijn is omgebogen in neerwaartse zin. De kolom die de Minister citeert heeft betrekking op allerlei activiteiten als de Tienertours, vakantiedagtochten, 65-plus, enz.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kom tot mijn conclusie. Die luidt als volgt: De Minister heeft gezegd dat het NEI zich niet verzet tegen tariefsverhoging. Het NEI heeft zijn ramingen echter gebaseerd op de veronderstelling, dat de reizigerstarieven van de NS, in reële prijzen uitgedrukt, constant zouden blijven. Hoe zouden de ramingen wel niet zijn geweest, welke schrikbeelden zouden ons niet zijn voorgetoverd, nog ernstiger dan de schrikbeelden die het NEI ons reeds inzake de auto-ex-

Van Thijn e. a.

plosie in Nederland heeft voorgeschoteld, als die veronderstelling niet was gehanteerd?

Deze veronderstelling wordt nu door de Minister doorbroken. Dit betekent dat een spookbeeld wordt opgeroepen dat een volgend kabinet wordt opgedrongen. Tegen die achtergrond wil ik van de Kamer de volgende uitspraak vragen.

De Voorzitter: Door de heren Van Thijn, Dijkstra, Aarden, Knot en mevrouw Epema-Brugman wordt de volgende motie voorgesteld:

„De Kamer,

van mening, dat de voorgenomen verhoging van de NS-tarieven de ontwikkeling van het openbaar vervoer opnieuw nadelig zal beïnvloeden en derhalve het volgende kabinet voor een voldoende feit zal plaatsen;

nodigt de Regering uit van dit voornemen af te zien,

en gaat over tot de orde van de dag.”

De heer Cornelissen (K.V.P.): Mijnheer de Voorzitter! Ik wil het de heer Van Thijn gemakkelijk maken en zal hem direct de vraag stellen, die ik zoëven had willen stellen, zodat hij niet uit zijn bank hoeft op te staan. Hij heeft gesteld, dat een tariefsverhoging passagiersafstoting betekent, hetgeen de Minister ook heeft beaamd. Ik meen ook, dat dit realiteit is. Men kan er slechts over discussiëren hoeveel die afstoting zal bedragen. Nu heeft de heer Van Thijn met veel waardering gesproken - dit heeft mij deugd gedaan - over het verkiezingsprogramma van de drie christen-democratische partijen. Daarom wil ik graag een opmerking maken over het verkiezingsprogramma van de socialistische drie.

Over 43 lees ik: Passagiersafstotende tariefsverhogingen bij het openbaar vervoer worden vermeden.

Mijnheer de Voorzitter! Mijn vraag aan de heer Van Thijn is: betekent dit, dat, als de heer Van Thijn minister zou worden in het volgende kabinet - wie weet -, wij dan voortaan geen tariefsverhogingen meer zullen krijgen bij het openbaar vervoer? Wij zullen het er immers over eens zijn, dat iedere tariefsverhoging passagiersafstotend werkt.

De heer Van Thijn (P.v.d.A.): Mijnheer de Voorzitter! Dat betekent, dat er geen tariefsverhogingen zullen plaatsvinden die boven de stijging van het algemeene prijsniveau uitgaan. Dit betekent dus een bevrozing van de tarieven in reële prijzen uitgedrukt. Dit standpunt heb ik ook verleden jaar ingenomen en dit standpunt neem ik ook deze keer in.

De heer Cornelissen (K.V.P.): Ik dank de heer Van Thijn voor dit duidelijke antwoord.

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb het genoegen te mogen spreken namens de drie christen-democratische fracties, de A.R.P., de C.H.U. en de K.V.P.

Mijnheer de Voorzitter! Ik meen, dat wij allen het erover eens zullen zijn dat de aangekondigde tariefsverhoging niet bepaald een populaire maatregel is. Ik meen ook, dat men kan stellen, dat iedere tariefsverhoging past in de categorie van maatregelen waarvoor je als Minister en ook als fracties die de Regering steunen nu niet bepaald in de rij staat. De vraag rijst dan welke dringende redenen er zijn om deze maatregel nu te nemen, vooruitlopend op de discussies over de begroting 1973, die op komst zijn.

Mijnheer de Voorzitter! Omwille van de duidelijkheid zou ik willen vragen hoe het nu precies is gegaan met deze tariefsverhoging. Wanneer heeft het kabinet daartoe besloten? Wij hadden - zo mogelijk - wel graag hierover wat eerder informatie gekregen. Verdiedigt de Minister nu een maatregel, die hij zelf heeft voorgesteld of gaat het om een maatregel waartoe zijn voorganger reeds had besloten?

Mijnheer de Voorzitter! Het is bekend, dat de voorganger van deze Minister, minister Drees, een filosofie had ontwikkeld waarbij de tarieven van de Nederlandse Spoorwegen wat

Cornelissen

sneller stijgen dan het algemeen prijspeil om iets van de excessieve kostenontwikkeling bij de Nederlandse Spoorwegen te dekken. Heb ik goed begrepen uit het antwoord van de Minister, dat ook hij deze „Drees-filosofie" aanhangt?

Naar onze mening is het tarievenbeleid één van de instrumenten om in een geïntegreerd verkeers- en vervoersbeleid de verkeersstromen te beïnvloeden. Uitgangspunt voor dat verkeers- en vervoersbeleid zal niet moeten zijn een bedrijfseconomische doch een sociaal-economische kosten-baten-opzet waarbij ook zaken als leefbaarheid, milieubelasting, verkeersveiligheid, aantasting van natuurschoon en binnensteden worden meegewogen.

Mijn moeilijkheid is, dat wij door het moment en de wijze van presentatie van deze tariefsverhoging deze niet kunnen beoordelen, ingepast in het gewenste kader van een geïntegreerd verkeers- en vervoersbeleid. Ik zie de heer Van Thijn nu al denken: Dan zit u op mijn golfengete en moet u met mij voor uitstel van de verhoging pleiten. Ik geloof, dat dit toch weer een wat erg goedkope oplossing zou zijn en dat de heer Van Thijn hiermee zijn krullen wat in het zand steekt en de realiteit uit het oog verliest. De realiteit is dat – en dit is vanavond heel duidelijk geworden – wij zelfs met de aangekondigde tariefsverhoging dit jaar een tekort van meer dan 0,25 mld. bij het reizigersvervoer bij de NS zullen hebben. Zonder een tariefsverhoging zal het totale verlies van de NS spoedig de grens van 1 mln per dag overschrijden. Laten wij het er wel over eens zijn, dat dit tekort van ons nationaal vervoersbedrijf door ons zal moeten worden bijgepast, ofwel met tariefsverhogingen ofwel met belastingverhogingen.

Mijnheer de Voorzitter! Het is ook duidelijk dat de deze zomer doorgevoerde frequentieverhoging – zij het dat deze bescheiden was – en kwaliteitsverbetering met het accent op betrouwbaarheid en comfort op een of andere wijze zullen moeten worden betaald. Ik heb uit het antwoord van de Minister begrepen, dat na invoering van de aangekondigde tariefsverhoging de treinreiziger circa tweederde van de werkelijk kosten van zijn spoorkaartje betaalt en de belastingbetaler ongeveer eenderde.

De heer **Van Thijn** (P.v.d.A.): Kent u hetzelfde cijfer voor de automobilist?

De heer **Koning** (V.V.D.): Kent de heer Van Thijn dat cijfer?

De heer **Van Thijn** (P.v.d.A.): Neen.

De heer **Cornelissen** (K.V.P.): Ik meen dat men niet kan stellen dat de automobilist tweederde van de kosten van het autorijden betaalt en dat uit de schatkist daar eenderde wordt bijgelegd.

De heer **Van Thijn** (P.v.d.A.): Als u dit soort van argumenten hanteert, zoudt u dan niet afwachten totdat u alle cijfers op tafel heeft? U weet, dat er wordt gewerkt aan een algemeen verkeersfonds, waarbij al deze zaken worden vergeleken. Het ligt dan toch voor de hand, dat zo'n maatregel in uw visie tegen 1 januari zal moeten worden bekeken?

De heer **Cornelissen** (K.V.P.): Ik kom nog op dit punt, mijnheer Van Thijn, want deze vraag heeft uiteraard ook ons bezighouden.

Ik wil nog aan de Minister vragen, of het waar is dat het aandeel van de reiziger in de totale kosten van het spoorkaartje voortdurend afneemt en dat het aandeel van de belastingbetaler nog steeds toeneemt.

Mijnheer de Voorzitter! Het is duidelijk dat bij de behandeling van het wetsontwerp ter regeling van de financiële positie van de NS in de discussie het te voeren tarievenbeleid bij de NS centraal zal staan. Ik wil de Minister daarom vragen – ik hoop dat de heer Van Thijn nu wil meeluisteren – wat de con-

sequenties zouden zijn van een wat bescheidener verhoging op dit moment. Ik bedoel niet een nul-verhoging, zoals door de heer Van Thijn wordt bepleit, want ik vind dit gewoon de kop in het zand steken; daaraan doen wij niet mee. Ik bedoel een verhoging, die een aanpassing betekent aan de ontwikkeling van het algemeen prijspeil, zoals dit door de NS wordt bepleit. Ik vraag mij af of voor de geringere extra-opbrengst, die dan natuurlijk ontstaat, geen compensatie is te vinden. Ik denk hierbij aan overleg van de Minister met de NS om de resultaten te bespreken van de diverse studies met betrekking tot organisatie en efficiency van het Nederlandse spoorwegenbedrijf.

Ook denk ik aan een onderzoek van de Regering in overleg met de NS en de daarvoor in aanmerking komende organisaties om na te gaan, hoe het gebruik van het openbaar vervoer kan worden gestimuleerd, waarbij ik bijv. denk aan het vervoer op kosten van het Rijk. Eén ding is immers duidelijk, nl. dat voor een werkelijke oplossing van de problematiek van de NS essentieel is, dat de bezettingsgraad van de treinen niet blijft teruglopen. Het gaat niet alleen om meer treinen, maar vooral om meer mensen in deze treinen.

Wij zullen ons definitieve standpunt na het antwoord van de Minister bepalen.

De heer **Van Thijn** (P.v.d.A.): Mijnheer de Voorzitter! Ik wil graag een vraag stellen. De heer Cornelissen stelt bijzonder scherpzinnige vragen aan de Minister; hij vraagt om overleg met allerlei betrokken organisaties. Dat kan niet meer tussen nu en over een uur. Ligt het dan niet voor de hand, dat deze zaak wordt opgeschort? Ik heb helemaal niet gepleit voor een nul-verhoging. Deze verhoging binnen 10 maanden en uitgaande boven het algemeen prijsniveau zijn echter een onverantwoorde zaak. Dit is een zaak, die het volgende kabinet zal moeten bekijken. Het ligt toch voor de hand, dat wij deze zaak nu een paar maanden opschorten en dan opnieuw bekijken.

De heer **Cornelissen** (K.V.P.): Mijnheer de Voorzitter! Ik krijg nu toch de indruk dat de heer Van Thijn wat anders bedoelt dan er in zijn motie staat. In zijn motie staat namelijk:

„De Kamer,

van mening dat de voorgenomen verhoging van de NS-tarieven de ontwikkeling van het openbaar vervoer opnieuw nadelig zal beïnvloeden en derhalve het volgend kabinet voor een voldongen feit zal plaatsen;

nodigt de regering uit van dit voornemen af te zien;”.

Ik begrijp nu dat de heer Van Thijn bedoelt dat hij wel een verhoging zou willen conform de algemene prijsontwikkeling, maar dat hij niet verder zou willen gaan.

De heer **Van Thijn** (P.v.d.A.): Wat ik wil, is, dat het volgende kabinet de gelegenheid krijgt, een verantwoorde beslissing te nemen op basis van het dan uitgestippelde beleid ten aanzien van het vervoer in zijn totaliteit. De vragen die de heer Cornelissen heeft gesteld, vragen om een dergelijk beleid. Dat is er nu niet. Dat kan ook niet. Dan is het veel verstandiger om de zaak maar op te schorten, totdat het wel geformuleerd kan worden.

De heer **Cornelissen** (K.V.P.): Wilt u nu, mijnheer Van Thijn, per 1 oktober een verhoging conform de prijsontwikkeling of zegt u: Ik wil een nulverhoging?

De heer **Van Thijn** (P.v.d.A.): Ik wil so wie so, mijnheer de Voorzitter, dat er binnen een jaar na de vorige verhoging geen verhoging plaatsvindt.

De heer **Cornelissen** (K.V.P.): U wilt dus geen enkele verhoging?

Cornelissen e. a.

De heer **Van Thijn** (P.v.d.A.): Ik vind het niet verantwoord, mijnheer de Voorzitter, dat er binnen een jaar tariefsverhogingen worden doorgevoerd die het wervende karakter van de Nederlandse Spoorwegen aantasten. Ik meen dat dit verleden jaar ook een algemene opvatting was.

De heer **Koningh** (DS'70): Mijnheer de Voorzitter! In december 1971 heeft deze Kamer de spoorwegtarieven besproken naar aanleiding van een interpellatie van de heer Van Thijn. Algemeen was men hier van oordeel dat de prijsverhogingen die men noodgedwongen zou moeten toepassen om de verhogende kosten op te vangen in de toekomst slechts overeenkomstig moesten zijn met de stijging van het algemene prijspeil. De toenmalige Minister noemde voorts het streven naar niet te hoge frequentie van aanpassingen, het liefst niet alle vier of zes maanden, maar eens per jaar. Daarover is nogal discussie geweest. Ik wil uit het betoog van de toenmalige Minister het volgende aanhalen. Men kan het vinden op blz. 1734, linkerkolom, van de *Handelingen* der Tweede Kamer, zitting 1971-1972. De toenmalige Minister heeft gezegd:

„dat het... van de Nederlandse Spoorwegen is om met een frequentie van ongeveer één keer per jaar te komen tot een zekere tariefsaanpassing, die sterk samenhangt met het prijsniveau. Ik kom straks nog op een ander aspect daarvan terug.”

Het is duidelijk dat de toenmalige Minister duidelijk heeft gemaakt dat hij a) een frequentie van een jaar wilde, en b) een aanpassing wilde aan het prijspeil, zoals dit volgens de stijging van het algemeen prijsgemiddelde zou zijn.

De eerste vraag die ik de Minister wil stellen is, welke in het licht van de algemene prijsstijging deze verhoging nu zou moeten zijn, dus over het jaar 1972.

DS'70 wil dat het openbaar vervoer een groter aandeel krijgt in het personenvervoer, met name in de dichtbevolkte gebieden, zoals de steden, en in de Randstad Holland. Daarvoor is vooral nodig, mijnheer de Voorzitter, een betere infrastructuur. Ik noem de Schiphollijn, vrije banen in de steden en een goede ruimtelijke ordening. Het is ook nodig om matigheid te betrachten bij de tariefsverhoging.

Wij zouden de Minister willen vragen, of hij het ook niet wenselijk acht om bij voorbeeld eenmaal per jaar de tarieven en kosten van het totale vervoer (particulier en openbaar vervoer) te zamen te belichten, waardoor iedereen direct kan zien welke de stijging is. Niet eerst spoorverkeer, later buurtverkeer en dan weer auto's. Nu denkt ieder die deelneemt aan het verkeer, dat hij het kind van de rekening is. Natuurlijk behoeft de verhogingsfactor niet gelijk te zijn. Wij zijn van mening dat de prijzen van het openbaar vervoer minder moeten stijgen dan die van het particuliere vervoer.

Ik kom nu tot de derde vraag die wij zouden willen stellen. Met de heer Van Thijn zijn wij van oordeel dat elke tariefsverhoging van openbare vervoersbedrijven leidt tot vervoersafval – dit is ook het oordeel van de heer Cornelissen –, ten dele omdat autobezitters meer gebruik gaan maken van hun eigen vervoermiddelen en ten dele – dit vinden wij nog ernstiger –, omdat zwakke groepen minder gaan reizen. Mijn vraag is, of de Minister kan meedelen, gesplitst naar autobezitters en deze groepen, hoeveel mensen meer gebruik zullen maken van hun auto door het duurder worden van het spoor en hoeveel de zwakke groepen minder zullen deelnemen vanwege het duurder worden.

Naar aanleiding van de motie van de heer Van Thijn wil ik het volgende opmerken. Met de heer Van Thijn zijn wij van mening, dat deze verhoging hoog is en dat de invoering ervan erg snel aan de orde is gekomen na de verhoging van 16 december 1971. Wij zouden wel met de Minister kunnen meegaan, als hij ons kon toezeggen, dat deze verhoging zou gelden voor het gehele jaar 1973. Aan het einde van 1973 zou de Mi-

Cornelissen e.a.

nister dan een eventuele prijsverhoging niet hoger, maar liever lager moeten laten dan de gemiddelde prijsstijging over dat jaar. Als de Minister dit kan toezeggen, kunnen wij met de tariefsverhoging akkoord gaan.

De heer **Kremer** (C.P.N.): Mijnheer de Voorzitter! Velen zeggen, dat zij voor het openbaar vervoer zijn, maar in de praktijk lijkt het er niet altijd op. Dit is, dacht ik, ook het geval met deze Regering en vaak ook met afgetreden ministers. Deze tariefsverhogingen zijn mijns inziens niet voorbereid na het aftreden van de heer Drees, hoewel inderdaad de grens van de tariefsverhoging is overschreden. Dit was ook al in 1971 het geval.

De vorige tariefsverhoging had niet de instemming van de NS-directie. Het is ook niet het geval met de nu voorgestelde verhoging van gemiddeld tien procent. De directie zegt – de cijfers wijzen dit duidelijk uit –, dat de tariefsverhogingen de reizigers steeds meer van de spoorwegen afstoten. De vraag is, of dit voor de Regering helemaal niets uitmaakt. Is het misschien helemaal niet de bedoeling, het openbaar vervoer te bevorderen, omdat de wegenbelasting en de accijnzen zo'n grote bron van inkomsten vormen? Wil de Regering de tarieven doorgewoont verhogen om budgettaire moeilijkheden op te lossen? Op deze wijze snijdt het mes aan beide kanten, mijnheer de Voorzitter!

In de laatste vijf jaar zijn de tarieven met 55 pct. à 60 pct. omhooggegaan. Er staat tegenover, dat het personeelsbestand nog altijd daalt. Met minder mensen moeten er meer kilometers worden gereden. In het jaarverslag-1971 werd er nogmaals de nadruk op gelegd, dat het aantal arbeidsplaatsen moet dalen, ten einde de kosten daardoor minder te doen stijgen. Van eind 1971 tot en met 1974 wordt op een vermindering met 1700 man gerekend, hetgeen neerkomt op zes procent. Het lijkt erop, dat bepaalde bezuinigingen nog altijd ten koste van het personeel moeten plaatsvinden; dit geldt ten dele ook voor de reizigers. Men moet tegenwoordig wel enige ervaring hebben om zo nu en dan niet een trein te missen.

In het eerder door mij genoemde jaarverslag wordt er melding van gemaakt, dat het ziekteverzuim ten opzichte van 1970 opnieuw is toegenomen en wel met 1 pct. tot 6,9 pct. Dit ligt nu nog beneden het landelijke gemiddelde, maar de directie van het bedrijf meent wel, dat er een nader onderzoek moet plaatsvinden.

Het is uiteraard niet de bedoeling, vandaag de NS als zodanig geheel te bespreken. Wel is het opvallend, dat het steeds bij woorden blijft, wanneer het erom gaat, het openbaar vervoer te bevorderen. Het eigenlijke spoorwegnet is namelijk na 1960 met een aantal kilometers teruggelopen. In de laatste 10 jaar is slechts 22 km geëlektrificeerd. Negen maanden geleden maakte ik de opmerking dat „Spoorslag '70" een succes was geweest ten opzichte van het aantal reizigerskilometers. Het aantal van 8 miljard reizigers-kilometers werd niet in twee jaar, doch in één jaar bereikt. Die lijn kon niet worden doorgetrokken vanwege de tariefsverhoging van december 1970 en die van juni 1971. Daarop is de verhoging van december 1971 gekomen en nu stelt de Regering opnieuw een verhoging voor, wetende dat daardoor het aantal reizigers zal afnemen.

Mijnheer de Voorzitter! Vindt de Regering dat nu zo'n doorgewone zaak? De ongerustheid bij het streekvervoer neemt met de dag toe. Niet alleen worden de frequenties minder en vallen sommige late bussen uit, maar men heeft tegenwoordig om afstanden van 50 km te kunnen overbruggen, vooral in de provincie, soms 2 uur nodig. Ook om die reden grijpen steeds meer mensen terug naar het eigen vervoer. Zit men eenmaal in de auto, dan stapt men daar niet zo gemakkelijk meer uit voor een NS-station.

Het gaat er in ons land niet om, of een trein 130 of 140 km per uur rijdt, of men nu drie of vier minuten bij het overstappen moet wachten, maar het zit vooral in de toevoer en de afvoer. Daar heeft het streekvervoer een belangrijke functie.

Kremer e.a.

De man met de kleine beurs wordt in de regel de dupe van de tariefsverhoging.

Hoewel de Regering kennelijk meer van nullijnen dan van spoorlijnen houdt, hadden wij niet verwacht dat de Regering geen tariefsverhoging zou toepassen. Wij kennen elkaar wel zo langzamerhand. Waar gaat het echter precies om? Zijn er al voorbereidingen voor het volgende jaar? Is de tweede ronde alweer in voorbereiding?

Een en andermaal blijkt, dat de Regering koploper is bij het verhogen van de tarieven. Nog maar pas zijn de PTT-tarieven verhoogd, trouwens ook niet in geringe mate. De spoorwegen mogen dan steeds sneller gaan rijden, de Regering brengt hen op een zijspoor. Men weet, dat zich daarop menig stootblok bevindt. Daarom is het onjuist, deze tariefsverhogingen te laten doorgaan.

De heer **Koning** (V.V.D.): Mijnheer de Voorzitter! Het wordt zo langzamerhand gebruik, dat wij bij iedere tariefsverhoging, die de Regering denkt door te voeren bij de Spoorwegen, een interpellatie krijgen, waarbij iedere interpellatie in feite over hetzelfde patroon loopt. Ik ben in ieder geval gelukkig, dat de heer Van Thijn deze keer op tijd in de trein is gestapt en niet, zoals verleden jaar, amechtig met de auto er achteraan moest komen.

Wij zitten met een aantal punten. Het is een feit, dat niemand erg gelukkig is als er tarieven moeten worden verhoogd, tarieven bij de Spoorwegen, bij de Posterijen en bij andere openbare nutsbedrijven, maar wij kunnen er wel zeker van zijn, dat een groot gedeelte van deze tariefsverhogingen, met name bij de PTT en de Spoorwegen, het onlosmakelijke gevolg is van de looninflatie, waarmee wij zitten. Om dat probleem aan te pakken, zijn andere maatregelen nodig dan interpellaties als deze.

Als wij bovendien het vraagstuk van het openbare vervoer bekijken en de afval ten gevolge van prijsstijgingen, is het de vraag in hoeverre dit in alle opzichten een rol speelt.

De Minister heeft in zijn antwoord aan de heer Van Thijn daarop gewezen. Gisteren had ik het genoegen aanwezig te zijn bij een openbare commissievergadering voor verkeer en openbare werken van de gemeenteraad van Rotterdam, waarin de directeur van de Rotterdamse Elektrische Tram, een partijgenoot van de heer Van Thijn en Rijnmondraadslid, opmerkte dat de tarieven geen invloed hadden op het aantal te vervoeren passagiers, maar dat het juist de kwaliteit was waarom het ging. Het is juist de kwaliteit die de laatste jaren is bevorderd en die verder bevorderd moet worden. De Spoorwegen zullen tegelijkertijd door efficiencybevorderende maatregelen moeten komen tot beperking van de kostenstijgingen in de loonsector. Dit zeg ik met erkenning van het feit, dat in de brochure die nu voor ons ligt, die ik gisteren bij de post heb gevonden en waaruit de heer Van Thijn heeft geciteerd, blijkt dat de Nederlandse Spoorwegen op efficiencygebied een uitstekend beeld te zien geven in vergelijking met andere Westeuropese spoorwegmaatschappijen.

Mijnheer de Voorzitter! De vraag of de tarieven moeten worden verhoogd en, zo ja, hoeveel de tarieven moeten worden verhoogd, is ook een vraag die betrekking heeft op degenen die moeten betalen. Ik moet zeggen dat ik vind dat de heer Pors van DS'70 verleden jaar en zeer treffende opmerking heeft gemaakt, toen hij zei, dat het er op neerkomt of de spoorwegtarieven worden verhoogd dan wel of de belastingbetalers het uiteindelijk betalen.

Wij zullen ons openbaar vervoer moeten bevorderen. Dit zullen wij moeten doen - ik herhaal het - door verbetering van de kwaliteit. Ik vertrouw erop dat de Regering, welk kabinet er ook zal komen na deze verkiezingen, daaraan met kracht zal werken.

De heer **Dijkstra** (D'66): Mijnheer de Voorzitter! Men kan zich afvragen, of hier weer hetzelfde debat wordt gehouden als op 9 december 1971 en of dit nu zo nodig is. Het gaat echter

Dijkstra

heel duidelijk om een essentieel politiek vraagstuk dat ook een antwoord moet vinden door politieke besluitvorming. Als hier verschil van mening bestaat, heeft dit kennelijk niets te maken met een randvoorwaarde, maar met een essentieel verschil in opvatting over de vraag, hoe het openbaar vervoer in de naaste toekomst moet worden bevorderd.

Misschien is de uitslag van dit debat een wat andere dan verleden jaar. Als ik goed luister naar de heer Cornelissen - en ik neem zijn vragen voor wat ze zouden kunnen betekenen - dan ben ik benieuwd naar de uitslag van het debat.

De vraag die bij mijn fractie voorop staat bij elk gesprek over deze materie is, hoe men het openbaar vervoer op zo kort mogelijke termijn zo kan bevorderen dat een aanzienlijk groter deel van het vervoer plaatsvindt via de rail. Op heel korte termijn is het de vraag, hoe men zo snel mogelijk beter gebruik gaat maken van de prachtige infrastructuur, die er ligt maar die volstrekt onvoldoende wordt benut en dus kostbaar is, kostbaarder dan nodig is, gezien uit een nationaal economisch oogpunt.

Dan antwoordt de Minister: Dat willen wij ook en daarvoor zijn structurele maatregelen nodig. Nu, daarover kan weinig verschil van mening bestaan, maar het wordt wel pijnlijk als keer op keer bij die structurele maatregelen de stelling wordt aangevoerd, dat de tarievenpolitiek er buiten staat en dat men die buiten beschouwing kan laten, en als keer op keer de tarieven veel meer dan misschien uit een oogpunt van prijsaanpassing gewenst zou zijn worden verhoogd. Als men keer op keer het argument gebruikt dat men de tarieven los mag zien van de structurele maatregelen dan gaat natuurlijk het tarievenbeleid, of -wanbeleid, buitengewoon negatief werken. Dan wordt het een structurele maatregel die zeer negatief werkt. Ik heb de indruk dat dit op het ogenblik voor de zoveelste keer in enkele jaren gebeurt.

Als het waar is, dat een tariefsverhoging van gemiddeld 10 pct. een vervoersafval - of een verminderde vervoerstoe name; het is maar hoe je het bekijkt - van 2,5 à 3 pct. betekent, dan zou men schattenderwijs kunnen zeggen, dat in de afgelopen twee jaren een verminderde vervoerstoe name (laat ik het maar positief stellen) van ongeveer 800 mln. reizigerskilometers per jaar heeft plaatsgevonden. Zou de Minister enig inzicht kunnen geven ten aanzien van de vraag, waar deze verminderde toeneming is gebleven? Is men in het algemeen thuis gebleven, of is men in de auto gestapt? Als het laatste waarschijnlijk is, hoeveel kost het dan, nationaal-economisch gezien, aan meer wegen en aan andere, zeer bekende, negatieve maatschappelijke effecten als ruimtebeslag, luchtvervuiling, energieverbruik enz.?

Mijn tweede vraag in dit verband: Hoe verhoudt zich de verminderde vervoerstoe name of -afname bij de Spoorwegen tot die bij het streekvervoer? Als minder mensen met de trein gaan, welk effect heeft dit dan bij voorbeeld bij het streekvervoer? Als dit aanzienlijk zou zijn, betekent dat dan niet een geringere bezetting van buslijnen - misschien opheffing -, hogere subsidies van de rijksoverheid, dus: kosten? Bestaat hieromtrent enig inzicht?

Mijnheer de Voorzitter! Moet men het probleem zo stellen: Wie betaalt? De consument - degene die profijt heeft van de treinen en bussen - of de belastingbetaler? Ik vind deze vraag veel te simpel. De vraag is in wezen: Wat hebben wij samen er voor over om ervoor te zorgen, dat in de naaste toekomst meer mensen van het openbaar vervoer gebruik gaan maken?

De heer **Koning** (V.V.D.): De verdeling speelt een rol.

De heer **Dijkstra** (D'66): De verdeling speelt een rol, maar als men zegt „De belastingbetaler of de consument?” dan is het een te simplistische redenering.

Het is geen subsidie in de eigenlijke zin van het woord, het goedgeefs meebetalen aan het profijt van de reiziger. Het behoort te zijn: Subsidie uit een oogpunt van de vraag, wat men later met het openbaar vervoer wil bereiken en met name, wat

Dijkstra e. a.

men wil bereiken om de afgrijselijke consequenties van een extrapolatie, als waarvan sprake is in studies van het NEI te voorkomen.

De conclusie moet zijn, dat deze tariefsverhogingen nu, in deze vorm en in deze omvang, met deze argumentatie, met een zo geïsoleerd voorkomen van de tarievenpolitiek in verhouding tot een algemeen vervoersbeleid, niet mag plaatsvinden.

Enige jaren geleden bracht de NS een studie uit getiteld „Spoor naar '75". Nu vragen zij zich af: „Waar gaat het heen?". Bij de behandeling van de begroting van herfst vorig jaar vroeg ik mij af, of het niet „Spoor naar de eeuwigheid" zou worden. Als het zo door gaat met de tarievenpolitiek als in de laatste jaren het geval is geweest, dan vrees ik, dat het inderdaad „Spoor naar de eeuwigheid" wordt. Ik vind, dat het ons wat waard moet zijn, dit te voorkomen.

De heer **Van Rossum** (S.G.P.): Mijnheer de Voorzitter! Stijgingen van tarieven zijn nooit populair. Wij hebben er ook altijd enige moeite mee, als de overheid frequent hiermee komt, vooral mede omdat dit altijd een zekere voorbeeldwerking heeft en een ander hiermede eigenlijk een excuus heeft om zijn prijzen ook te verhogen; het kan dan duidelijk medewerken om de inflatie te bevorderen. Op dit punt zijn wij duidelijk wat gereserveerd.

Aan de andere kant moet ik toegeven, dat er niet altijd aan kan worden ontkomen. Als ik de ontwikkeling van de cijfers zie, dan blijkt, dat de kosten bij de NS exorbitant stijgen. Het gaat er dus om, wat wij willen. Moet de reiziger die kostenstijging betalen of de belastingbetaler? Is hier sprake van subsidie?, vraagt de heer Dijkstra. Het is gericht, en het is toch een vorm van bijbetaling van de staat die ik gemakshalve „subsidie" noem. Ik meen, dat het toch duidelijk in deze sfeer ligt. Nu is het punt, of dit op een nullijn moet of erboven. Het hangt er vanaf, wat wij gaan doen. Is het een kwestie van loonkosten alleen? De Minister heeft gezegd, dat zij een belangrijke factor vormen. Het gaat er echter ook om, wat er verder bij de Spoorwegen gebeurt. En dat is nogal wat. De heer Van Thijn heeft gevraagd, of dat bedrag goed is besteed. Dat vraag ik mij ook af, maar wel in een iets andere zin: Kan op die kosten zo hier en daar niet wat meer worden bezuinigd of kunnen die kosten niet wat anders gericht worden? Dan is er inderdaad een kritische grens, maar die grens is aan het wandelen, mede door de inflatie. Daardoor komen de vergelijkingen wat in de lucht te hangen, omdat men nooit weet op welk punt het kritisch wordt. Dat punt wandelt ook.

Deze Minister weet alles af van huren, zoals vanavond al is opgemerkt. Kunnen wij niet van deze repeterende breuk afkomen door bij voorbeeld een maatregel te nemen van jaarlijkse tariefsverhogingen in de zin van de Wet jaarlijkse huurverhogingen? Dan behoeven wij er misschien ook niet meer iedere keer over te praten, want dan ligt het ineens vast. Dan is er ook een koppeling gemaakt met een bepaald percentage. Anders wordt het iedere keer weer wat anders. De ene Minister kan een iets ander inzicht hebben dan de andere, argumenteert een tikje anders dan de andere.

Naast de loonkosten en andere kosten, zijn de Spoorwegen ook heel wat van plan. Zij hebben een prachtig uitgevoerde brochure doen verschijnen: Waar moet het heen? Ook de jaarverslagen van de Nederlandse Spoorwegen zijn goed uitgevoerd. Het zijn echter documenten van de directie. Ik vraag mij wel eens af, of de Minister achter al die mooie maatregelen staat. Als die maatregelen allemaal moeten worden uitgevoerd, dan staat voor mij als een paal boven water, dat die 10 pct. verhoging ten enenmale onvoldoende is. Dan zal dat maar een fractie van de kosten betekenen. Er zal dan heel wat meer moeten gebeuren, maar ik onderschrijf, dat het bijzonder mooie maatregelen zijn. Een der directeuren is ook afkomstig uit een efficiency-bureau. Hij zal hierin wel de hand hebben gehad, maar misschien wel met een tekort aan kostenbewustheid.

Van Rossum e. a.

Er wordt heel veel gedaan om het openbaar vervoer te stimuleren. Ik dacht, dat dit een goede zaak was. Er zijn echter bepaalde zaken, waarvan ik mij afvraag, of zij ook niet nader moeten worden bekeken. Er worden parkeerplaatsen aangelegd bij stations, die dikwijls gratis zijn. Is het veel moeite om de kosten daarvan op een of andere manier in een zeker huurbedrag te vragen? Fietsenstallingen zijn jaren betaald geweest, maar dan ook bewaakt. De bewaking is afgeschaft. Er wordt vaak over de service gepraat, maar afschaffing van de bewaking betekent, dat de reiziger 's avonds soms ontdekt, dat de lamp van zijn fiets af is, terwijl hij een andere keer zonder zadel naar huis moet. Deze onverwachte dingen kunnen je 's avonds laat overkomen, die het gevolg zijn van de bezuinigingen, die de Spoorwegen doorvoeren. Ik meen, dat het soms ook wat penny-wise and pound-foolish is, als het kartonnen kaartje wordt vervangen door krantepapier, dat je natuurlijk altijd kwijt bent. Ik geloof niet, dat deze bezuiniging erg zinvol is. De betere service is goed, maar als men „Spoorslag '70" doorvoert en men kan nu maar twee keer in een uur weg, terwijl dat vroeger drie keer kon, dan vind ik dat ook geen verbetering, maar misschien is dat wat individueel.

Het streekvervoer heeft grote moeilijkheden. Maar als wij werkelijk alle mensen met de bus willen laten gaan, dan moeten er ontstellend veel bussen worden aangeschaft, juist voor de pieken. In de pieken zitten de bussen al zo vol en willen wij dat opvangen, dan zullen wij veel meer bussen moeten inzetten, die echter de rest van de dag leeg zijn. Ook dat zal geweldig veel kosten, en nu is het al moeilijk om alle kosten met de bestaande bussen op te vangen. Kan ook hier geen rekening worden gehouden met toppen en dalen? Een van de punten hierbij is, dat er op zondagen nu eenmaal geen woon-werk-verkeer is, geen schoolverkeer, geen winkelend publiek. Het gevolg is, dat er ontstellend veel lege bussen rijden. Ik heb begrepen, dat de Minister hier en daar zeer incidenteel bezig is, daaraan iets te doen. Ik zou tegen hem willen zeggen en principieel en financieel: Gaat u voort op dat spoor?

De heer **Wiebenga** (P.S.P.): Mijnheer de Voorzitter! De tariefsverhoging, waarover deze interpellatie gaat, vormt mijns inziens de neerslag van een typisch kortetermijnbeleid, waarbij als doorslaggevend – maar bepaald niet alleen zaligmakend – uitgangspunt de economische rentabiliteit geldt. Een kortzichtig criterium dan dat is naar mijn mening niet te bedenken.

Gaat men leven uit angst voor de verliezen van de NS – dat is duidelijk de achtergrond van het handelen van deze Minister en helaas ook van zijn voorganger – dan is het duidelijk, dat gezien de prijselasticiteit – ik laat in het midden of die 0,3 dan wel 0,25 is –, nog vele tariefsverhogingen zullen volgen. Daarmee span je, hoe je het ook keert of wendt, het paard achter de wagen in plaats van de locomotief voor de spoorwagon.

De Minister vertelt hier met een zekere trots dat het aantal reizigerskilometers sinds 1971 van 8114 mln. is teruggelopen naar 8087 mln. Hij merkt opgewekt op – dat beleef je hier – dat dit negatief niet eens een half procent is. Ik vraag mij af hoe dat mogelijk is. Iedereen die een klein beetje over het openbaar vervoer heeft nagedacht weet, dat de verhouding tussen particulier vervoer en openbaar vervoer al helemaal is scheefgegroeid. Ik kan dan ook niet begrijpen hoe een Minister hier met een zekere trots kan komen vertellen dat de achteruitgang van het openbaar vervoer beperkt is gebleven. Dat is gewoon ontstellend. De Minister had ons in plaats daarvan cijfers moeten aanbieden – misschien kan hij dat nog – over de verhouding tussen het aantal reizigerskilometers afgelegd per openbaar vervoer en de ontwikkeling van de reizigerskilometers afgelegd met het privé autovervoer. Aan de hand van die cijfers zouden wij hebben gezien wat er met de structurele ontwikkeling van die verhouding aan de hand is. Maar dat telt kennelijk niet mee in verhouding tot de angst voor het tekort.

Wiebenga e. a.

Wezenlijk is nog altijd – het moet net zo lang gezegd worden tot deze opvatting haar weerslag vindt in het beleid – dat de Regering in haar visie, of gebrek aan visie, maatregelen neemt zonder het kostenelement van het particulier vervoer te hebben ingecalculleerd. De milieubelasting die het particulier vervoer veroorzaakt is niet ingecalculleerd. Er is géén kwantificatie van de nadelen van het particulier vervoer. Iedere bewering dat wij bij het openbaar vervoer met zo'n groot tekort hebben te maken is dan ook een slag in de lucht. Wij weten helemaal niet hoe groot het tekort aan de andere kant is, dat wij nog groter maken door maatregelen als de onderhavige. Het particuliere vervoer veroorzaakt een enorme grondstoffenverspilling, met name op langere termijn. Ik verwijs naar het rapport van de Club van Rome. Ik noem de geluidshinderontwikkeling en de verkeersongelukken. Er moeten ziekenhuizen worden gebouwd voor slachtoffers van verkeersongelukken. Al die factoren zijn niet gekwantificeerd. De Minister zal dat met mij eens zijn. Hij moet dan echter niet vertellen dat zijn beleid is gebaseerd op inzicht in de structurele ontwikkeling van zaken.

Had ik een Minister voor mij die nog een lang ministerieel leven voor zich zou hebben -- de Minister weet dat ik hem dat niet bepaald toewens – dan zou ik hem hebben verzocht opdracht te geven tot het verrichten van zo'n studie. Wij hadden allang een beleid op het gebied van het vervoerswezen moeten hebben dat berust op een totale structurele, geïntegreerde visie tegen de achtergrond van de ruimtelijke ordening, de milieuhygiënische aspecten en de aspecten van grondstoffenverspilling. Nu deze gegevens ontbreken moet ik volstaan met te zeggen, dat onze fractie deze tariefsverhoging volstrekt onjuist vindt.

Ik vind het jammer dat in de motie van de heer Van Thijn als grootste bezwaar wordt uitgesproken dat het volgende kabinet voor een voldoende feit is geplaast. Ik vind, dat in deze nota had moeten staan, dat dit beleid van tariefsverhoging in strijd is met een gezonde ontwikkeling van de structuur van het vervoerbeleid in dit land. Ondanks deze tekortkoming zullen wij de motie steunen.

Minister **Udink**: Mijnheer de Voorzitter! Verschillende geachte afgevaardigden hebben al opgemerkt, dat in dit debat nogal eens een weerklank te horen is geweest van de argumentatie die is gebruikt in de discussie van verleden jaar december. Ik beaam dit. Ook de redenering van de geachte afgevaardigde de heer Van Thijn is een weerklank van hetgeen hij verleden jaar heeft gezegd over de twee soorten van beleid die men ten opzichte van de Nederlandse Spoorwegen zou kunnen voeren. Ik wil niet zo ver gaan dat ik zeg: Voor mijn antwoord verwijs ik naar het antwoord van mijn ambtsvoorganger. Dit, ondanks het feit, dat het een heel goed antwoord was, waarmee ik het eens ben. Ik wil nog wel op de redenering van de geachte afgevaardigde ingaan.

Hij stelt, dat die 265 mln. misschien veel geld zijn als ze niet goed worden besteed en dat ze ook niet in een kwijnend bedrijf moeten worden gestoken. Ik acht dit een ietwat onevenwichtige wijze van stellen. De NS zijn met een belangrijk beleid bezig om zich als instelling van openbaar vervoer een steeds belangrijker plaats op de markt te verschaffen. De overheid begeleidt dat beleid door de bijdrage in de tekorten te laten stijgen op de wijze, die ik heb genoemd en met de door mij genoemde bedragen. Ik herhaal, dat het verlies in 1970 168 mln. was en dat de bijdrage in 1972 265 mln. bedraagt, terwijl het bedrag voor 1973 nog hoger zal zijn.

Men stelle zich eens voor, dat de overheid had gezegd, dat zij het beleid van de spoorwegen zou begeleiden met een bijdrage afgestemd op de algemene ontwikkeling van het prijspeil. Dat zou hebben betekend, dat de bijdragen in de financiering van het tekort per jaar met ongeveer 7,5 pct. waren toegenomen. In 1973 zou er dan 207 mln. op tafel moeten komen, althans uitgaande van het bedrag in 1970. Ik kan, zonder de sluiers van de rijksbegroting voor 1973 uiteen te scheuren, ver-

Minister **Udink**

zekeren dat het bedrag zeer aanzienlijk hoger zal zijn. De overheid begeleidt de worsteling van de Nederlandse Spoorwegen ter verkrijging van een sterkere positie op de vervoermarkt met een steeds toenemende bijdrage in de tekorten en zij vraagt van de verbruiker eveneens een geleidelijk aan toenemend bedrag, dat enigermate boven de algemene prijsontwikkeling uitgaat, die men kan schatten te liggen op het niveau van 7 pct. tot 7,5 pct. De verhoging bedraagt dus een 2,5 pct. meer.

De vraag is, of daardoor de positie van de NS op de vervoermarkt wordt aangetast. Ik heb daaromtrent enkele cijfers gegeven waarvan de heer Wiebenga zei, dat het een schande was dat ik ermee durfde te komen – of althans woorden van die strekking gebruikte – omdat het niet gaat om de vraag, of de NS hun positie op de vervoermarkt behouden maar of zij die verstevigen. Ik ben dat volstrekt met hem eens. Die worsteling om het uitbreiden van de structurele positie van de spoorwegen op de markt op de langere termijn wordt door de overheid in een uiterst moeilijke positie, waarbij een beroep op het budget met het jaar met tientallen miljoenen toeneemt, zodanig begeleidt, dat althans op de korte termijn geen fataal afkalven plaatsvindt ten gevolge van de wanhopige ontwikkeling, die door de loon- en prijs-spiraal in werking is gezet, zoals de geachte afgevaardigde de heer Koningh terecht heeft gezegd. Ik geloof, dat wij daarmee een optimale inspanning doen om te zorgen, dat de spoorwegen, die anders ten gevolge van de huidige ontwikkeling van lonen en prijzen volkomen vast zouden lopen, tenzij ze de tarieven fabelachtig zouden verhogen en hun positie op de markt totaal op het spel zouden zetten, dat kunnen voorkomen en maatregelen kunnen nemen, die hun de structureel sterke positie op de markt zullen geven, die wij ook willen.

De heer **Van Thijn** (P.v.d.A.): Mijnheer de Voorzitter! Ik wil maar een enkele interruptie plegen, misschien maar één als het kan, omdat er mensen zijn, die op andere onderwerpen zitten te wachten. De Minister zegt, dat de overheid een wanhopige worsteling van de Nederlandse Spoorwegen begeleidt om haar aandeel op langere termijn op de Nederlandse vervoersmarkt niet alleen te behouden maar uit te breiden. Akkoord, maar hoe is daarmee te verenigen de doorkruising van dat beleid op korte termijn, waardoor van jaar tot jaar dat aandeel afneemt? Hoe kan je nu in 's hemelsnaam op langere termijn een vergroot aandeel krijgen, als je op korte termijn het aandeel van de NS bewust met afstotende tariefsverhogingen verlaagd? De Minister is naar ik merk vanavond tot erg veel in staat – daarvoor alle bewondering – maar dat zal hij toch niet duidelijk kunnen maken.

Minister **Udink**: Mijnheer de Voorzitter! De Minister is ook in staat te zeggen, dat hij en dit kabinet zich niet schamen, de budgettaire gevolgen van een onmogelijke situatie mede in het geding te brengen. Daarvoor zijn maatregelen nodig. Die maatregelen zijn nodig, ten einde ervoor te zorgen, dat de rijksbegroting niet totaal uit haar hengsels wordt gelicht. Wij voeren ten opzichte van de Nederlandse Spoorwegen in ieder geval met zoveel voorzichtigheid en met zoveel visie op de posities die het bedrijf in ieder geval behoort te behouden, een beleid, dat wij middenin deze uiterst moeilijke omstandigheden niet verder met die tariefsverhogingen gaan dan zodanig, dat de spoorwegen hun marktpositie in ieder geval kunnen behouden en intussen kunnen voortwerken aan datgene wat moet gebeuren – daarvoor reiken wij de helpende hand met de infrastructuur, die op allerlei manieren wordt verbeterd, versterkt en voor het eerst sinds vele jaren uitgebreid – en dat het aandeel van de spoorwegen op de vervoersmarkt niet afneemt, zodat de springplank er is om straks de sprong naar voren te maken als de infrastructurele werken hun beslag hebben gekregen.

Minister Udink

De heer **Dijkstra** (D'66): Als het aantal reizigerskilometers constant blijft, neemt natuurlijk de marktpositie van de NS af, omdat het aantal reizigerskilometers in Nederland ieder jaar sterk toeneemt.

De heer **Van Thijn** (P.v.d.A.): Het is geen springplank maar een duikplank op korte termijn. Daar gaat het om.

Minister Udink: U kunt het zeggen, zoals u wilt. Ik meen, dat ik voldoende duidelijk heb gemaakt, wat ik heb bedoeld en dat is het voeren van een zodanig beleid, dat het afkalven van de spoorwegen wordt voorkomen. Ik wijs weer op de uitermate moeilijke positie, waarin èn de spoorwegen èn wij, ook budgettair, èn het Nederlandse volk verkeren. Zegt u het maar, mijnheer Van Thijn! Moeten wij het tekort laten oplopen tot tegen de 400 mln.? Waar moet dat geld vandaan komen? Uit de belastingen?

De heer **Van Thijn** (P.v.d.A.): U kent mijn standpunt.

Minister Udink: Uiteindelijk weer uit de belastingen.

De heer **Van Thijn** (P.v.d.A.): Ik dacht, dat dit kabinet werkt aan een algemeen verkeersfonds, waarin openbaar vervoer en verkeer in hun totaliteit worden bekeken. Ik wacht met belangstelling de plannen van dit kabinet af. Tegen die achtergrond moet men deze zaak bekijken. U beroept zich steeds op de precare budgettaire problemen, waar wij mee kampen. Mag ik uw aandacht als Minister van Ruimtelijke Ordening vragen voor een ander precair probleem, namelijk de schaarste aan ruimte en mag ik twee cijfers stellen tegenover al die cijfers, die u ons vanavond heeft voorgeschoteld? In een bijlage van de NS-brochure, die al verschillende malen is geciteerd, staat een staatje over het ruimtebeslag van het autoverkeer in Nederland in 1970 en in het jaar 2000. Het bedraagt nu 10,4 pct. van de Nederlandse bodem; in het jaar 2000 23,7 pct. Daar gaat het om en uit dien hoofde hebben wij geen behoefte aan een duikplank, maar aan de springplank voor het openbaar vervoer.

Minister Udink: Laat als gevolg van deze interventie van de geachte afgevaardigde niet de gedachte in deze Kamer postvatten, dat de Minister van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening en die van Verkeer en Waterstaat niet ten diepste overtuigd zijn van de betekenis, die een goed werkend openbaar vervoer heeft voor een goede ruimtelijke ordening. Het heeft mij altijd een genoeg gedaan, dat ik met mijn ambtsvoorganger van Verkeer en Waterstaat zoveel overeenstemming had ten aanzien van het samenspel van openbaar vervoer en ruimtelijk beleid. De gebundelde deconcentratie, de uitstralingspolitiek van de randstad – zowel in de noordelijke als in de zuidelijke vleugel alsook de Haagse agglomeratie – vereisen een openbaar vervoersbeleid, waarbij de spoorwegen een grote rol spelen. Daar waren „hij” en ik het geheel over eens; daarover zijn „ik” en „ik” het geheel eens.

Ik herhaal, dat het beleid op de lange termijn gezien, wat het openbaar vervoer betreft, hierop is gericht. Datgene, wat wij thans doen, brengt de uitgangspositie van de NS voor dit beleid niet in gevaar. Ik constateer, dat de geachte afgevaardigde de heer Van Thijn niet heeft geantwoord op mijn vraag, of hij van mening was, dat het tekort zeer veel meer zou kunnen stijgen. Hij heeft gezegd, dat er een algemeen verkeersfonds moet zijn. Dat ben ik van harte met hem eens. De founding-fathers van het kabinet hebben het verkeers- en vervoersfonds uitgevonden in juni verleden jaar.

De heer **Van Thijn** (P.v.d.A.): Maar toch niet voor niets!

Minister Udink: Als wij ooit weer iets gaan maken – men weet het nooit – zoals wij een jaar geleden hebben gedaan, dan wordt misschien weer met het algemeen verkeersfonds verder gegaan.

De heer **Van Thijn** (P.v.d.A.): Ik dacht, dat het algemeen verkeersfonds een breukpunt was bij het laatste kabinet.

Minister Udink: Een breukpunt? Neen, hoor!

De heer **Van Thijn** (P.v.d.A.): Dan heb ik de heer Drees weer verkeerd begrepen.

Minister Udink: Dat hebt u inderdaad verkeerd begrepen. Mijnheer de Voorzitter! De geachte afgevaardigde heeft nog een vraag gesteld over het woon-werkvervoer, het basisvervoer.

De heer **Van Thijn** (P.v.d.A.): Ik heb geen vraag gesteld. Ik heb tegenover uw cijfers de echte cijfers gesteld.

Minister Udink: Dan zal ik ook nog eens echte cijfers noemen.

Op de opmerking van de geachte afgevaardigde de heer Van Thijn inzake de ontwikkeling in het basisvervoer welke ongunstiger zou zijn dan die van het totale reizigersvervoer, kan ik antwoorden, dat het overig vervoer aanvullend vervoer is en kwantitatief niet zo belangrijk; ruim 10 pct. van het totale reizigersvervoer. De achteruitgang van het basisvervoer bedraagt volgens de laatste gegevens – van april 1971 tot en met maart 1972; het staat net niet in het jaarverslag – 0,8 pct., dus minder dan 1 pct. Ook als men uitsluitend het basisvervoer als uitgangspunt neemt, is het vervoerverlies in het recente verleden niet indrukwekkend.

Over de relatie tussen de ruimtelijke ordening en het openbaar vervoer heb ik al gesproken.

Ik kom thans tot de vragen van de geachte afgevaardigde de heer Cornelissen. Terecht heeft hij opgemerkt, dat tariefsverhogingen niet populair zijn en vervelend zijn. Hij heeft gevraagd, wanneer mijn ambtsvoorganger van Verkeer en Waterstaat hiertoe heeft besloten. Hierop kan ik antwoorden, dat dit natuurlijk een kabinetsbeslissing is. Voor zover mijn herinnering strekt, was het kabinet in de eerste helft van juli tot de conclusie gekomen, dat een tariefverhoging van 10 pct. nodig zou zijn.

De geachte afgevaardigde heeft gevraagd of ik de Drees-filosofie van de meer dan proportionele stijging aanhang. Ik heb al gezegd, dat ik het ook op dit punt met de argumenten van mijn ambtsvoorganger eens ben. Tariefverhogingen zijn altijd vervelend; men zou het liefst willen, dat zij in ieder geval niet meer stijgen dan de stijging van het algemeen prijspeil. Niettemin is in het licht van de explosieve ontwikkeling van de tekorten, die ik zojuist heb genoemd en de worsteling om een uitgangspositie van de spoorwegen in de markt zoveel mogelijk ongeschonden te behouden een lichte stijging boven die van het algemeen prijspeil wel verantwoord.

Terecht is gezegd, dat er in de volle zin van het woord geen sprake is van een geïntegreerd vervoer- en verkeersbeleid. Daarvoor is een algemeen verkeersfonds nodig en ten behoeve daarvan is op het departement, door mijn ambtsvoorganger in gang gezet, de studie volop bezig. Zij is echter bepaald nog niet voltooid. Zover zijn wij dus nog niet. Dit wil echter niet zeggen, dat er intussen niet allerlei elementen van te integreren vervoer- en verkeersbeleid zijn te herkennen.

De geachte afgevaardigde heeft gevraagd: Is het juist, dat het aandeel van de belastingbetaler steeds toeneemt in het treinkaartje? Dit is inderdaad het geval, hetgeen uit de cijfers, die ik heb genoemd, is af te leiden.

Vervolgens vraagt de geachte afgevaardigde: Wat zou een bescheiden verhoging van de tarieven kunnen betekenen? Is het niet mogelijk, door efficiëntie en organisatie tot zodanige kostenverlaging te komen, dat men tot een lagere tariefaanpassing kan komen? Ik moet erop wijzen, dat zowel voor 1972 als voor 1973 bij de raming van het te dekken tekort door het Rijk een uiterst dringend beroep op de spoorwegen is gedaan om op het terrein van kostenbewaking, efficiëntie en organi-

Minister Udink

satie alles eruit te halen wat mogelijk is. Ik zou eenvoudig niet durven te zeggen, dat op dat terrein op korte termijn meer te bereiken is dan thans het geval is. Ik meen, dat het op langere termijn wel mogelijk is, maar dat is een onderdeel van het algemene beleid, waarover ik al heb gesproken.

De geachte afgevaardigde heeft verder gevraagd of het mogelijk is, door een bepaald beleid van rijkswege meer ambtenaren en militairen per trein te laten reizen. Op dit punt heeft mijn ambtgenoot Geertsema al eens een - zij het schriftelijke - discussie gehad met de heren Engwirda en De Goede, waarbij hij heeft gesproken over een bedrag van in totaal 52,5 mln., dat wordt besteed door het Rijk aan uitbetalingen aan rijksambtenaren voor andere dan openbare vervoermiddelen. Gesproken is over de vraag, wat men daarvan zou kunnen verschuiven. Mijn ambtgenoot heeft toen gezegd, dat dit een bijzonder moeilijke zaak is, die zeker niet procentueel is uiteen te zetten. Het antwoord luidde toen: Het percentage van het onder punt 1a genoemde totaal bedrag, dat mogelijk kan worden verschoven van het gebruik van niet openbaar vervoer naar openbaar vervoer, is moeilijk te schatten. Hier is niet alleen de vrije keus van het vervoermiddel in het geding, maar spelen ook organisatorische en economische aspecten een rol, alsmede de mogelijkheden, die het openbaar vervoer biedt.

Ik wil nog iets zeggen over de militairen. Men heeft kunnen constateren - op zichzelf is dit een onwenselijke ontwikkeling - dat het aantal miljoenen reizigerskilometers van militair vervoer per NS op krediet een afnemend karakter droeg. Van 1969 op 1970 is het gedaald met 14½ pct. Van 1970 op 1971 is het nog eens met 4,1 pct. gehaald. Ik kan erop wijzen, dat daarin sinds het laatste jaar een verandering is gekomen. Er is nu weer een stijging opgetreden, die zich op het ogenblik op jaarbasis rond de twee procent beweegt. Uiteraard hebben de NS bij de raming van de tekorten voor 1973 met een voortzetting van dat positieve beleid gerekend.

De heer **Cornelissen** (K.V.P.): Kan de Minister dit ook in reizigerskilometers vertalen?

Minister **Udink**: Die cijfers waren in miljoenen reizigerskilometers voor 1970 260, voor 1971 250 en van april 1971 tot maart 1972, dus op jaarbasis, 254.

Ik kom tot de vragen van de geachte afgevaardigde de heer **Koningh**, die als eerste vraag stelde welke de verhoging van de tarieven in het licht van de huidige stijging van het prijspeil zou moeten zijn.

De heer **Cornelissen** (K.V.P.): Mijnheer de Voorzitter! Ik vrees dat de Minister van mijn vragen is afgestapt en dat hij op de volgende wagen probeert te springen.

Minister **Udink**: In de overtuiging dat ik....

De heer **Cornelissen** (K.V.P.): Ik wil toch nog gaarne een vraag stellen. De heer Van Thijn heeft de naar mijn mening niet onbelangrijke stelling ter tafel gebracht, dat vervoersverlies pas optreedt bij een tariefsverhoging die uitgaat boven een aanpassing conform de algemene prijsontwikkeling. Ik onderschrijf die stelling niet. Ik wil echter gaarne de opvatting van de Minister daarover vernemen.

Indien de stelling van de heer Van Thijn juist is, betekent dit dat wij met een tariefsverhoging van ongeveer zeven pct. een extra opbrengst van ongeveer 30 à 35 mln. verkrijgen. En om dat bedrag gaat het nu. Dan zouden wij dus een verhoging van tien pct niet nodig hebben. Daarom verneem ik gaarne of de Minister de stelling van de heer Van Thijn onderschrijft. De heer Van Thijn zegt dus met zoveel woorden, dat bij een tariefsverhoging conform de algemene prijsontwikkeling geen vervoersverlies optreedt.

Minister **Udink**: Dat vind ik een op zichzelf heel moeilijke stelling, waarvan ik ook niet weet waar de heer Van Thijn haar vandaan heeft.

Het hangt uiteraard af van heel veel vraagstukken. Daarom is de prijselasticiteit een moeilijk te isoleren zaak. Ik blijf erbij dat het heel redelijk en to the point is, te zien naar de totale vervoersontwikkeling. Ik heb aangegeven dat het vervoer maar 27 mln. reizigerskilometers op meer dan acht miljard achteruit is gegaan, in een situatie waarin de tariefsverhogingen 23 tot 25 pct. hebben bedragen. Het is echter heel moeilijk, de prijselasticiteit bij een tariefsverhoging van 7 à 7½ pct. precies vast te stellen. Het hangt af van heel veel omringende factoren, onder andere de substitutie-elasticiteit en de verdeling van de besteding van het inkomen bij een algemene stijging van het prijspeil. Het is niet vast te stellen. Ik beschik ook niet over gegevens daaromtrent. Bij mijn weten beschikt niemand daarover.

De heer **Cornelissen**: Mijnheer de Voorzitter! Als het vervoersverlies bij een verhoging van een procent of zeven, dus conform de algemene prijsontwikkeling, zo gering zou zijn, waarom hebben wij dan tien procent verhoging nodig? Dat betekent toch met zoveel woorden dat een verhoging met zeven procent tot een meeropbrengst van 30 à 35 mln. leidt. Immers, de opbrengst van het reizigersvervoer is ca. 500 mln. Worden de tarieven met zeven procent verhoogd, dan verwacht men een meeropbrengst van 35 mln., tenzij er een belangrijk vervoersverlies optreedt.

Minister **Udink**: Er treedt uiteraard een vervoersverlies op, maar niemand weet precies hoeveel. Dat is helemaal niet zo gemakkelijk vast te stellen. De elasticiteiten zijn met enige moeite achteraf te construeren, als men de cijfers heeft. Men kan een aantal vermoedens uitspreken, maar exacte cijfers kan men bepaald niet geven.

Mijnheer de Voorzitter! De heer **Koningh** heeft gevraagd, of het mogelijk zou zijn, de tarieven van het openbaar vervoer en de het wegvervoer en de auto opgelegde lasten eenmaal per jaar gezamenlijk te bezien. Naar mijn mening is het te overwegen, na te gaan of het mogelijk is in het vervolg eenmaal per jaar voor alle sectoren van het openbaar vervoer op eenzelfde tijdstip prijsverhogingen door te voeren, tegelijk met de verhogingen voor de personenauto. Dit lijkt mij overigens een zaak, die zich in haar volle omvang aandient op het moment, dat wij het Algemeen Verkeersfonds een definitieve vorm geven.

Wat betreft de interessante vraag van de geachte afgevaardigde met betrekking tot het aantal reizigers, die als gevolg van de tariefsverhoging niet meer per trein zullen reizen en van de auto gebruik gaan maken of thuis blijven, moet ik zeggen, dat ik daarop geen antwoord kan geven. De substitutie-elasticiteiten zijn niet bekend.

Mijnheer de Voorzitter! Voorts vraagt de geachte afgevaardigde de heer **Koningh** of ik kan toezeggen, dat in 1973 geen tariefsverhogingen zullen worden doorgevoerd. In eerste termijn heb ik reeds gezegd, dat wij naar mijn oordeel niet eerder dan na 11 à 12 maanden met een tariefsverhoging zouden moeten komen.

De geachte afgevaardigde vroeg tevens of die tariefsverhoging niet hoger zou zijn dan de stijging van het algemeen prijspeil. Mijnheer de Voorzitter! Dit kan ik niet toezeggen, nog afgezien van het feit dat in dit opzicht een stem van de andere zijde van het graf weinig waarde heeft. Het is namelijk de vraag wie straks het beleid van mijn ambtsvoorganger en ik al dan niet zal voortzetten. Stel, dat ikzelf hier zou staan, dan zou ik geneigd zijn te zeggen, dat ik het beleid, zoals ik het tot nu toe heb gevoerd, zou voortzetten.

De heer **Koningh** (DS'70): Ik wil niet zo ver gaan, dat ik zeg: ik hoop van niet. Dat zal de toekomst ons leren. U kunt geen toezeggingen doen in verband met de komende kabinetswisseling. U doet wel een toezegging ten aanzien van die 11 à 12 maanden. Als ik daaraan waarde moet hechten....

Minister Udink

Minister Udink: Daar moet u dezelfde waarde aan hechten als aan hetgeen ik op het punt van de tariefsverhoging in verhouding tot het algemeen prijspeil heb gezegd. Ik ben van mening, dat, zoals ik het op het ogenblik zie, het niet eerder nodig zal zijn dan over 11 à 12 maanden. Het hangt van tal van ontwikkelingen en van de positie, die men op dat moment gaat innemen, af, of het een verhoging zal zijn gelijk aan de verhoging van het algemeen prijspeil of meer.

De heer **Koningh** (DS'70): Die 11 à 12 maanden geven mij dan ook geen zekerheid.

Minister Udink: Dat is mijn persoonlijke opvatting.

De heer **Koningh** (DS'70): Die stel ik zeer op prijs. Hier wil ik echter het standpunt van de Regering weten. Wij staan echter op het standpunt dat de gemiddelde stijging van het algemeen prijspeil moet gelden voor 1973. Dus voor 1973 rust in het openbaar vervoer wat de prijs betreft. Als u dat toezegt, kunnen wij de motie van de heer Van Thijn eenvoudig naast ons neerleggen.

Minister Udink: Dat is mij natuurlijk nogal wat waard, maar ik kan natuurlijk niet verder gaan dan te zeggen dat de Regering, zoals zij thans tegen de zaken aankijkt, van mening is dat een tariefsverhoging eerst weer zou behoeven plaats te vinden over 11 of 12 maanden. Daarbij kan ik niet zeggen, dat die verhoging bepaald niet boven het algemeen prijspeil zou uitgaan. Dit hangt mede af van de totale kostenontwikkeling. Ik sluit mij echter aan bij de opmerking van mijn ambtsvoorganger, dat het algemene streven moet zijn, om het in de richting van het algemeen prijspeil te houden. Ik ben nu heel ver gegaan; ik hoop maar dat de heer Koningh nu de motie niet steunt, maar dat weet je nooit.

Mijnheer de Voorzitter! De geachte afgevaardigde de heer Kremer zegt, dat de tarieven mede verhoogd worden om budgettaire redenen. Ik heb reeds gezegd, dat ik mij daarvoor niet schaam en dat deze redenen mede een rol spelen. Ter wille van de beheersing van de loon- en prijsontwikkeling moeten wij ervoor zorgen, dat wij ook het budget van het Rijk in evenwicht houden, hetgeen dan weer een gunstige invloed heeft op de lonen- en kostenontwikkeling, althans, dat hopen wij. Hij heeft gevraagd, of de tweede ronde alweer in voorbereiding is. Ik geloof dat ik daarop zojuist reeds een antwoord heb gegeven.

Met de opmerkingen van de heer Koning ben ik het geheel eens. Ik heb in mijn antwoord nog eens onderstreept, dat wij hier in wezen zitten voor het vraagstuk van de loon- en prijs-spiraal, die voor een loongevoelig bedrijf als de NS natuurlijk fatale gevolgen heeft en dat het onze eerste zorg moet zijn, de loon- en prijs-spiraal zo spoedig mogelijk te doorbreken.

De heer Dijkstra heeft opgemerkt, dat het pijnlijk is, als men zegt, dat de tarieven niets met de zaak te maken hebben. Welnu, zover gaan wij ook niet. Wij hebben altijd gezegd, dat de fysieke beïnvloedingsmiddelen belangrijker zijn. Dit vindt men in allerlei studies ook terug. De tarieven spelen natuurlijk een rol; dat is onloochenbaar. Het zou heel prettig zijn om de tarieven niet te behoeven te verhogen of de tarieven wat minder te verhogen. Daardoor zou misschien een zekere vervoerstoename ontstaan, maar dat is, gezien de prijs- en inkomenselasticiteiten en substitutie-elasticiteiten, helemaal niet zeker. De vraag is dan volgens de heer Dijkstra: Wat hebben wij te zamen over voor het openbaar vervoer? Dat is inderdaad de vraag. Ik kan daarop wel een antwoord geven. In 1972 hebben wij daarvoor 265 mln. overgehad, hetgeen vele tientallen miljoenen meer is dan de jaren daarvoor, en in 1973 waarschijnlijk nog meer. Dat is dus nogal wat. De geachte afgevaardigde heeft gezegd, dat het ons wat waard moet zijn om te voorkomen dat de NS nooit tot hun ontplooiing komen. Welnu, ik meen dat het ons nogal wat waard is.

De heer Van Rossum heeft gezegd, dat tariefsverhogingen natuurlijk altijd pijnlijk zijn. Dat is juist. Hij heeft gevraagd, of

Minister Udink e. a.

wij niet kunnen uitgaan van een jaarlijkse tariefsverhoging. Ik ben het ermee eens, dat dit het onderzoek waard is, evenals de vraag, of dit ook niet mogelijk is in een bepaald beleid, waarin ook de tarieven voor het streekvervoer en ander openbaar vervoer, alsmede de personenauto in een pakket zouden worden aangeboden. Hij heeft gewezen op mogelijkheden voor efficiëncy en bezuiniging. Ik neem aan, dat momenteel ook de NS meeluisteren. Zij moeten maar eens bekijken wat zij met de parkeerplaatsen en fietsenstallingen kunnen doen. Misschien is er hier en daar nog wat uit te halen. In het algemeen doen de heren echter zeer hun best.

De geachte afgevaardigde de heer Wiebenga zegt, dat ik trots ben op de kleine achteruitgang van het openbaar vervoer. Ik ben helemaal niet trots op deze kleine achteruitgang. Ik heb dit echter alleen als een objectief feit op tafel gelegd en gezegd dat het niet zo catastrofaal is als men denkt. Dit is een zaak, die wij zo lang moeten doen als wij in deze noodsituatie verkeren.

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb vergeten nog iets over de motie van de geachte afgevaardigde de heer Van Thijn te zeggen. Het zal geen verwondering wekken, dat ik de aanneming van deze motie ten zeerste aan de Kamer moet ontraden.

De beraadslaging wordt gesloten.

De Voorzitter: Ik stel voor, de stemming over de motie van de heer Van Thijn c.s. (11 952, nr. 1) te doen plaatsvinden morgen, bij de aanvang van de vergadering.

Daartoe wordt besloten.

De Voorzitter: Namens de Kamer zeg ik de Regering dank voor de verstrekte inlichtingen.

De vergadering wordt voor enige minuten geschorst en daarna hervat.

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van het wetsontwerp **Opheffing van de gemeente Diepenveen en verdeling van het gebied dezer gemeente over de gemeenten Deventer en Bathmen (10 962)**.

De algemene beraadslaging wordt hervat.

Minister Geertsema: Mijnheer de Voorzitter! Er is terecht vanmiddag aan herinnerd dat het vrij uitzonderlijk is, dat bij een grenswijzigingswetsontwerp niet alleen de Minister van Binnenlandse Zaken achter deze tafel staat, maar dat hij daarbij wordt geassisteerd door een van zijn collega's, i.c. de Minister van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening.

De geachte afgevaardigde de heer Abma had mijns inziens gelijk, toen hij zei: Wij komen hier op een terrein van de specialisten. Vandaar dat ik mij heb verzekerd van de steun van een specialist, om niet te zeggen van dé specialist op het terrein van de volkshuisvesting en de ruimtelijke ordening. Het is een beslissing geweest van mijn collega Udink en mijzelf om dit samen te doen. Ik meen dat het debat, zoals het zich hier vanmiddag heeft afgespeeld, een bewijs levert van het feit dat onze beslissing om deze verdediging samen te voeren juist is geweest. Ik meen dat de praktijk zal uitwijzen dat zelfs een zeer belangrijk gedeelte van de verdediging van dit wetsontwerp ligt op het terrein van de volkshuisvesting en de ruimtelijke ordening. Er is door diverse geachte afgevaardigden vandaag aan herinnerd. Ik noem de heren Van Aardenne, Fiévez, mevrouw Groen-smit-Van der Kallen, de heren Voogd en Kremer. Zij hebben allen gezegd: Bij wat hier aan de orde is, is het in tegenstelling tot hetgeen bij vele, zo misschien niet de meeste wetsontwerpen tot grenswijziging, annexatie, samenvoeging van gemeenten het geval is, waar altijd weer de bestuurskracht van de gemeente in het geding komt, waar wordt getwijfeld aan bestuurskracht van gemeenten, in dit geval helemaal niet zo. De geachte afgevaardigden die ik zojuist heb genoemd, hebben er juist aan herinnerd dat in dit geval geen enkele twijfel bestaat

Minister Geertsema

aan de bestuurskracht van de gemeenten die hier in het geding zijn. Daarmee wil ik overigens best erkennen dat naarmate de gemeente groter wordt, ook op een gegeven moment de mogelijkheden van de gemeente in bestuurlijk opzicht natuurlijk toch wel groter worden. In dat opzicht zou ik de mogelijkheden die de gemeente Deventer in haar streekfunctie zal krijgen tengevolge van dit wetsontwerp, toch uitdrukkelijk naar voren willen brengen. Mijn collega Udink zal daarop zonder enige twijfel veel dieper ingaan. Ik wil er toch naar aanleiding van datgene wat door diverse geachte afgevaardigden naar voren is gebracht, ook een enkele opmerking over maken. Vooral ook de geachte afgevaardigde de heer Voogd heeft dit punt vrij indringend aan de orde gesteld.

Ook de geachte afgevaardigde de heer Wiebenga heeft met name de grotere potentie, die een gemeente op cultureel terrein kan verkrijgen, in deze Kamer vermeld. Ik geloof, dat het goed is, dat men het in deze vorm aan de orde heeft gesteld. Het gaat erom, dat men bij deze zaken niet alleen de aandacht vestigt op de woningbouw en op de mogelijkheden van de middenstand, maar dat men juist ook op de culturele facetten de aandacht vestigt. Het is natuurlijk een feit, dat de betrokken gemeente niet alleen qua inwonertal groter zal worden, maar dat men – de geachte afgevaardigden weten dat dit juist een van de doelstellingen van het kabinetsbeleid ten aanzien van de gemeenten Deventer en Diepenveen is geweest – naarmate men de mogelijkheden van de gemeente Deventer en van de city daarvan vergroot, juist ook op het terrein van de cultuur meer mogelijkheden schept. Spreek ik over „het terrein van de cultuur”, dat bedoel ik het in ruime zin; dan doel ik niet alleen op toneel en concerten, maar ook op sport, scholen en vooral ook op de diversiteit van sporten en scholen. Hoe zal het gaan, wanneer men de mogelijkheden juist van de gemeente Deventer in haar totaliteit vergroot en men het niet verspreidt naar bepaalde wijken? Ook in de schriftelijke stukken heeft men kunnen lezen, dat wij als het grote gevaar beschouwen, dat wijken tot een zodanige grootte uitgroeien, dat zij bepaalde centrale taken zelf zullen vervullen, hetgeen altijd weer ten detrimente zal zijn van de centrumfunctie van de oude stad Deventer, die op het ogenblik bestaat. Wanneer wij dat gevaar weten te vermijden, kan het onderhavige wetsontwerp inderdaad tot groot nut voor de gehele gemeenschap, de gehele regio, van Deventer uitgroeien.

De tragiek van dit alles is – ik zal dit zeker niet ontkennen –, dat datgene, wat wij met het wetsontwerp nastreven, ten koste gaat van de gemeente Diepenveen. Ik zal het zeker niet ontkennen; het is een tragiek – er is hier hedenmiddag meer aan herinnerd –, die wij ook hebben ondervonden bij de grenswijziging inzake Zwolle en Zwollerkerkspel. Ik heb het beleefd aan de andere zijde van de regeringstafel. Ook ik moest er toen mijn stem over uitbrengen. Uit dien hoofde weet ik, hoe moeilijk het is, tot een dergelijke beslissing te komen, de beslissing namelijk, een zeer bloeiende levende gemeente op te heffen, alleen omdat de geografische ligging van de kernen van de gemeente helaas bijzonder ongunstig is.

Ook naar aanleiding van hetgeen speciaal door de geachte afgevaardigden de heren Voogd, Schakel en Koningh in het midden is gebracht wil ik er met nadruk op wijzen, dat, al zullen wij naar mijn overtuiging de zeer moeilijke beslissing moeten nemen, een einde te maken aan het zelfstandig bestaan van de gemeente Diepenveen, in staatkundig opzicht gereedeneerd, wij daarmee zeer bepaald geen einde maken aan de gemeenschap Diepenveen.

De creativiteit – er is hedenmiddag uitvoerig aan herinnerd –, waarvan de gemeente Diepenveen in de afgelopen periode blijk heeft gegeven en de liefde voor het eigene in het gebied daarvan, storen zich helemaal niet aan de formele gemeentegrenzen.

Nu weet ik heel best, dat artikel 31, dat wij bij nota van wijzigingen in dit wetsontwerp hebben gebracht, natuurlijk geen garantie biedt voor het voortbestaan van dit eigene van deze gemeenschap, maar het is wel een heel sterke stimulans. De

geachte afgevaardigde de heer Voogd en ik hebben bij herhaling bij meerdere wetsontwerpen gesproken over de mogelijkheden, die er zijn om juist dat eigene van gemeenschappen, die in staatkundig opzicht hun zelfstandigheid verliezen, toch te laten voortbestaan. Ik wil daarop op dit moment niet diep ingaan. Ik weet ook, dat die zakelijke woorden als hulpsecretarieën, wijkraden en dorpsraden op zich zelf geen garantie aan de bewoners van die gebieden geven, dat daarmee alles, wat hun lief en dierbaar is, wordt gespaard, maar ik geloof dat het wel goed is, dat wij in deze discussie eraan herinneren, dat er wel degelijk vele mogelijkheden zijn om ervoor te zorgen, dat heel veel juiste en goede dingen niet verloren gaan. Daarvoor dient dit artikel 31. Dat geeft de mogelijkheid aan gedeputeerde staten en aan de Minister om zeer nauwlettend toe te zien, wat er door de nieuwe gemeente wordt gedaan ten behoeve van het behoud van al deze zaken, die voor de gemeenschap van groot belang zijn. Ook mejuffrouw Goudsmit heeft dit onderwerp, dat wij meestal met een eenvoudig woord plegen aan te duiden als de binnengemeentelijke decentralisatie, ter sprake gebracht in haar visie, uiteraard toegespitst op het gebied van groot-Colmschate.

Mijnheer de Voorzitter! Ik weet, dat op het ogenblik de herinnering aan dit artikel 31 voor diegenen, die in dit gebied zitten, een zeer schrale troost is, maar ik weet ook, dat het betekent – en dan richt ik mij tot de geachte afgevaardigde de heer Fiévez, die ook over dit punt heeft gesproken – dat mede daardoor geen onherstelbare schade, zoals hij het heeft uitgedrukt, aan dit gebied wordt toegebracht.

Door vele geachte afgevaardigden is vanmiddag uiting gegeven aan de moeilijkheden, die zij hebben gehad met betrekking tot dit wetsontwerp. De geachte afgevaardigde de heer Voogd heeft gezegd, dat hij elke keer, als hij met een wetsontwerp tot opheffing van gemeenten te maken had, dacht dat hij nu wel het moeilijkste had gehad, maar dat er dan altijd weer een nieuw wetsontwerp kwam, dat hem nog weer grotere problemen gaf. Men moet niet denken, dat de bewindslieden, die zich met dit wetsontwerp hebben beziggehouden, het gemakkelijk hebben gehad. Ik kan hier alleen maar voor mijzelf spreken, maar ik wil graag bekennen dat ik lang heb gearzeld, alvorens het wetsontwerp, dat door mijn voorganger was ingediend, over te nemen. Toch heb ik het gedaan, omdat ik na een zeer zorgvuldige bestudering de overtuiging had, dat de planologische overwegingen en de overwegingen op het terrein van de volkshuisvesting toch wel bijzonder sterk waren en eigenlijk onontkoombaar leidden tot de oplossing, zoals die op het ogenblik voor ons ligt. Daarin is een kracht aan argumenten verwerkt. Als ik spreek over die kracht van de argumenten, die in het wetsontwerp zijn neergelegd, dan moet ik zeggen dat ik altijd weer een beetje huiver, als ik de geachte afgevaardigde mejuffrouw Goudsmit aan het woord hoor – het is een discussie die wij al meer met elkaar in deze Kamer hebben gevoerd – die bij dit soort gelegenheden altijd weer de kracht van de gevoerde acties ter sprake brengt en deze altijd weer laat meewegen in haar beslissing. Ik dacht dat de krachtigste pleidooien niet altijd per definitie de allerbeste zaken dekten. Ik heb veel meer het gevoel dat ik het eens kan zijn met de geachte afgevaardigde de heer Jongeling, die zei: hoe moeilijk het ook is, zeker wanneer er met zoveel overtuiging acties worden gevoerd, wij moeten toch altijd proberen de zaken volstrekt objectief te bekijken.

Ik heb ook de overtuiging dat, al lijkt het misschien voor een oppervlakkige beoordelaar van deze zaken wel zo, hier niet een geval aan de orde is, waarbij beide partijen volstrekt gelijk hebben. Ik geloof ook niet, dat er hier een Salomo nodig is, die een quasi rechterlijk vonnis moet uitspreken. Ik meen dat de argumenten, ontleend aan de volkshuisvesting en de planologie, hier zeer bepaald de doorslag moeten geven. Mijn collega Udink zal dit straks uitvoerig uiteenzetten.

Als men echter, zoals de geachte afgevaardigde mejuffrouw Goudsmit heeft gedaan, een vergelijking wil maken met een gerechtelijke procedure, dan geloof ik dat de Kamer heel voor-

Minister Geertsema

zichtig moet zijn, teneinde niet door aanvaarding van het amendement van de geachte afgevaardigde de heer Fiévez een veroordeling uit te spreken over de woningzoekenden van de gemeente Deventer. Ook dit punt zal straks door mijn collega worden behandeld.

De geachte afgevaardigde de heer Koekoek mis ik op dit moment.

De heer **Schakel** (A.R.P.): Hij is in de geest aanwezig.

Minister Geertsema: Ik geloof trouwens dat een debat met hem – daarom is de geest voldoende – heel weinig zin heeft. Hij heeft klaarblijkelijk – ik hoorde het voor het eerst – al aan alle gemeenten met minder dan 6000 inwoners medegedeeld, dat hij hen te allen tijde zou steunen. Nu is de gemeente Diepenveen bepaald wel wat groter. Wanneer men zich echter zo op een bepaald punt vastlegt, geloof ik, dat de efficiency en de tijd van het parlement, zaken die de geachte afgevaardigde de heer Koekoek altijd zeer ter harte gaan, ermee gediend zijn als ik geen debat op dit punt met de geachte afgevaardigde aanga.

Dan heeft het betoog van de geachte afgevaardigde de heer Aarden mij aanzienlijk meer aangesproken. De geachte afgevaardigde heeft hier openlijk uiting gegeven aan zijn twijfel. Ik hoop en verwacht, dat ons betoog op het terrein van de volkshuisvesting en de planologie die twijfel zal doen verdwijnen.

Ik kom dan nog op enkele zeer concrete punten. De geachte afgevaardigde mejuffrouw Goudsmit heeft gevraagd, of de Regering bereid zou zijn de gemeente Deventer schadeloos te stellen voor de vergeefse uitgaven die door deze gemeente indertijd voor de plannen voor de dubbelstad zijn gemaakt. Ik geloof dat het goed is, wanneer ik daarover een enkele opmerking maak.

In de eerste plaats meen ik, dat een rechtsgrond voor een zodanige schadeloosstelling in het algemeen ontbreekt. Wat nu ook in een concreet geval de toezeggingen van een Regering bij een bepaalde grenswijziging zijn geweest, altijd zal een gemeente die bij beslissingen waarvan men weet, dat zij thuis horen bij de formele wetgever, weten dat zij daardoor een zeker risico loopt. Zij zal ongetwijfeld weten, dat juist bij gevallen van grenswijziging, waarbij het altijd heel moeilijk is, precies te peilen, hoe de zaken te zijner tijd in de Staten-Generaal zullen liggen, het risico dat zij bij dit soort beslissingen lopen bepaald nog groter is dan normaal. Daarmee moet men nu eenmaal rekening houden, ook wanneer men heeft kunnen kennismaken van een bepaalde opvatting, die bij het kabinet leeft.

In de tweede plaats – mij meer richtend op deze concrete zaak – geloof ik niet, dat men in alle redelijkheid van toezeggingen van de Regering met betrekking tot de dubbelstad mag spreken. Het feit dat men zich in Den Haag niet heeft verzet – zich misschien welwillend heeft uitgelaten over de eerste gedachten met betrekking tot een uitbreiding van Deventer tot de linker-IJsseloever – rechtvaardigt het naar mijn overtuiging bepaald niet, hier het woord „toezegging” te gebruiken.

In de derde plaats moet ik erop wijzen, dat de uitspraak van de Kroon, de afdeling geschillen van bestuur van de Raad van State gehoord, niet in het minst was gebaseerd op het financiële risico, dat met het dubbelstadplan werd gelopen door het Rijk en door Deventer – Deventer in eerste instantie – en het ligt helemaal in het duister, welke financiële schade met deze beslissing wellicht de gemeente Deventer ook is bespaard. Ik ben dan ook van oordeel – ik herhaal het – dat van een rechtsgrond tot schadeloosstelling in casu bepaald geen sprake kan zijn, maar hiermede is dan ook de grond voor een vergoeding van rijkswege, zoals de geachte afgevaardigde mejuffrouw Goudsmit heeft bedoeld, vervallen.

Als hieruit eventuele moeilijkheden in het financiële vlak voor Deventer zouden voortvloeien, dan zullen zij – zoals bij elke gemeente in Nederland het geval is – in het kader van de Financiële-verhoudingswet tot een oplossing moeten worden gebracht.

De geachte afgevaardigde de heer Tolman heeft ook het punt van de oorspronkelijke ideeën voor de dubbelstad naar voren gebracht en gesproken over de schade, die in ander opzicht door de gemeente Deventer zou kunnen worden geleden, namelijk door het niet doorgaan – als de ideeën die door de geachte afgevaardigden de heer Fiévez, mejuffrouw Goudsmit en hemzelf naar voren zijn gebracht worden aanvaard – van de ideeën van Steenbrugge.

Hij heeft ook gezegd – daarom kom ik erop terug –: Waarom heeft de gemeente Deventer niet alvast voorbereidingen getroffen in het gebied van Colmschate? Ik herinner hem eraan, dat er al financiële problemen voor Deventer zijn geweest in het gebied aan de linkeroever van de IJssel, dat er mogelijkere problemen door de Kamer zullen worden geschapen ten aanzien van de kosten, gemaakt voor de plannen ten aanzien van Steenbrugge. Ik geloof, dat wij zeer veel begrip zullen moeten hebben voor de gemeente Deventer, dat men niet ook nog eens extra kosten heeft gemaakt – geheel op de bonnefooi, als ik dit woord mag gebruiken – voor plannen voor een groot-Colmschate, die eventueel ook weer tot extra kosten, waarvoor geen vergoeding te vinden zou zijn, zouden hebben kunnen leiden. Ook de geachte afgevaardigde de heer Kremer heeft hierop gewezen. Hij zei: Allicht, dat de gemeente Diepenveen deze kosten niet heeft gemaakt.

Het punt van een eventuele tweede Oostrik zal door mijn collega Udink worden behandeld. Ik zou op één punt nog wel de aandacht willen vestigen. Wij mogen natuurlijk allemaal blij zijn, dat het eerste Oostrik er is gekomen en dat er nu een aanvang is gemaakt met de bouw van de 900 woningen. Men moet echter bedenken, dat daarin totaal niet zijn verdisconteerd de kosten, die te zijner tijd op deze hele wijk zullen moeten rusten voor allerlei wijkvoorzieningen. Aangezien er nog geen totaalplan voor die wijk is, heeft men dat niet kunnen verdisconteren. Het grote gevaar is, als men weer aan een tweede Oostrik zou beginnen, dat ook dan weer in een aantal nieuwe woningen niet de totale wijkkosten, die men pleegt om te slaan over alle woningen, zullen worden berekend, met alle moeilijkheden en een vooruitschuiven van de moeilijkheden van dien.

Ik wil nog over één punt iets zeggen, vooral naar aanleiding van hetgeen door de geachte afgevaardigde de heer Fiévez naar voren is gebracht en het amendement, dat door hem is ingediend. Bij aanvaarding van dat amendement – ik dacht eigenlijk, dat iedereen het daarover eens zou zijn – zal voor de verdere stedelijke uitbreiding van Deventer na 1990 opnieuw ruimte buiten de grenzen van de gemeente Deventer moeten worden gezocht.

De heer **Franssen** (P.v.d.A.): Het hangt toch wel af van de becijferingen, die wij concreet moeten horen.

Minister Geertsema: Mijn collega Udink zal u straks ongetwijfeld die becijferingen geven.

Wanneer ik ervan mag uitgaan, dat men het ten aanzien van die prognose eens is, zou ik willen herinneren aan een stuk, dat de geachte afgevaardigde de heer Franssen zich ongetwijfeld ook herinnert, namelijk de Nota bestuurlijke organisatie, die destijds door mijn voorganger aan de Kamer is voorgelegd en waarin wordt voorgerekend, dat plannen voor gemeentelijke gebiedsuitbreiding moeten worden geëntameerd vijftien jaren voordat de te vergroten gemeente over het voor overdracht bestemde gebied kan beschikken.

De heer **Franssen** (P.v.d.A.): Wij hebben daarbij wel afgesproken, dat deze regels nooit bindend zouden zijn, noch voor de Regering, noch voor het parlement.

Minister Geertsema: Nee, maar het is ook niet zo, dat ik op het ogenblik de geachte afgevaardigde de heer Franssen een bindende regel voor ogen zou willen houden, maar het is een punt, dat destijds in de Nota bestuurlijke organisatie is neer-

Minister Geertsema

gelegd en als zodanig ook niet een bestrijding heeft gekregen, dat een hele tijd van tevoren moest worden begonnen. Daarin werd berekend ongeveer vijf jaar voor de te voeren procedure, op zich zelf in het geheel niet een lange tijd. Er zijn maar weinig procedures van gemeentelijke grenswijzigingen, die zich inderdaad in vijf jaar weten af te spelen. In het algemeen is dat langer. In de Nota bestuurlijke organisatie werd gerekend met tien jaar voor de voorbereiding van de nodige bestemmingsplannen en het in eigendom verwerven van de benodigde gronden. Bij elkaar moet men een vijftien jaar van tevoren een dergelijke procedure aanhangig maken.

De heer **Fiévez** (K.V.P.): De Minister heeft gezegd dat, wanneer het amendement wordt aangenomen, ernaar zal moeten worden gekeken wat er na 1990 gebeurt. Ik herinner mij uit de schriftelijke stukken, dat – of het nu 1990 of 1993 is, maar er is een verschil van drie jaar – deze problemen in ieder geval opnieuw moeten worden bekeken. Ik meen namelijk en ik heb vanmiddag ook getracht dat duidelijk te maken, dat, waar nu geen enkele studie ten grondslag ligt aan de uitbreiding van de gemeente Deventer en geen streekplan aanwezig is, wij door op het ogenblik de gemeente Deventer te helpen, en naar mijn smaak royaal te helpen, tegelijkertijd de gelegenheid hebben de studie, die op dit moment ontbreekt, in de jaren vóór 1990 in ieder geval te beginnen.

Minister **Geertsema**: Erkent de geachte afgevaardigde dat wij, als wij na 1990 tot de conclusie komen, dat wij er met zijn amendement niet komen, naar schatting nog 15 jaar nodig hebben voor de volgende procedure?

De heer **Fiévez** (K.V.P.): Het is mijns inziens volkomen reëel vandaag te beginnen met een onderzoek in het gebied van Deventer naar de mogelijkheden om de ontwikkeling te realiseren. Daarmee moet geen 15 of 20 jaar worden gewacht. Men is al te laat.

Minister **Geertsema**: Wij zijn het roerend met elkaar eens. Had de geachte afgevaardigde mij niet onderbroken, dan zou ik juist gezegd hebben, dat bij aanvaarding van het amendement de gemeente Deventer in 1975 naar mijn overtuiging een nieuwe grenswijzigingsprocedure in werking zou moeten zetten, opdat in 1990 over de dan benodigde gronden zou kunnen worden beschikt.

Bij aanvaarding van de gedachte van de heer **Fiévez** zal zeer nauwe samenwerking tussen beide gemeenten nodig zijn. De leden van de vaste Commissie voor Binnenlandse Zaken weten echter, dat de verwachtingen omtrent die samenwerking niet hoog gespannen mogen zijn. De gemeenten zullen bovendien nog belast worden met een nieuwe procedure, die rond 1975 moet worden gestart. Ik meen dat wij hiermee ook op de komende gewestelijke samenwerking, die ik zeer wel zie, toch wel een zeer zware en naar mijn mening moeilijk te dragen hypotheek zouden leggen. Uit de verhalen over datgene wat zich nu in het gewestelijk gesprek afspeelt is mij wel duidelijk geworden, dat men elk gesprek over de uitbreiding van de gemeente op dit ogenblik uit de weg gaat.

De heer **Fiévez** (K.V.P.): Deelt de Minister dan de opvatting, dat Diepenveen moet worden opgeheven om gewestvorming in dit gebied mogelijk te maken?

Minister **Geertsema**: De geachte afgevaardigde heeft mij dit argument op dit moment niet horen gebruiken. Ik neem aan, dat ook de geachte afgevaardigde van mening is, dat in dit gebied een gewest zal komen. Wij zullen moeten afwachten of het een licht dan wel een zwaar gewest zal worden. Wij zullen afwachten wat de komende gewestwet zal bieden. Ik ben er evenwel van overtuigd, dat ook de geachte afgevaardigde de heer **Fiévez** zijn twijfels zal hebben over de samenwerking in gewestelijk verband tussen de gemeenten Deventer en Diepen-

veen met een in mijn visie opnieuw gestarte grenswijzigingsprocedure in 1975.

De heer **Fiévez** (K.V.P.): De Minister veronderstelt nu mijns inziens iets, wat hij niet helemaal kan waarmaken.

Minister **Geertsema**: Wat bedoelt u?

De heer **Fiévez** (K.V.P.): Bij voorbeeld het feit dat men in het gewest Eindhoven in goed overleg heeft kunnen komen tot een gemeentelijke herindeling is wellicht te danken aan de goede samenwerking binnen dat gewest. Waarom is het niet mogelijk, dat straks in het gewest Deventer te realiseren?

Minister **Geertsema**: Is de geachte afgevaardigde van mening, dat de gemeentelijke herindeling, zoals die is neergelegd in het wetsontwerp of in het amendement, in goede samenwerking tussen beide gemeenten is tot stand gekomen?

De heer **Fiévez** (K.V.P.): Mijnheer de Voorzitter! Ik begrijp uit de woorden van de Minister, dat als men een gewest goed van de grond wil krijgen in dit gebied vandaag Diepenveen moet worden opgeheven omdat er niet goed samen te werken zou zijn tussen Diepenveen en Deventer. Ik zou het betreuren als dit een argument moest zijn voor de opheffing van Diepenveen.

Minister **Geertsema**: Ik geloof alleen, mijnheer de Voorzitter, dat het amendement van de geachte afgevaardigde helaas dwingend ertoe zal leiden dat er binnen een jaar of twee, drie een nieuwe grenswijzigingsprocedure aanhangig zal worden gemaakt, gezien de vijftien jaar die voor het resultaat nodig zijn. Ik heb dergelijke zaken ook in andere gewesten meegemaakt en weet, dat het een bijzonder zware hypotheek is op welke gewestelijke samenwerking dan ook als de ene gemeente in het gewest een grenswijzigingsprocedure aanhangig maakt tegen een andere gemeente in het gewest. Ik geloof niet, dat binnen deze twee à drie jaar binnen het zeer lichte gewest dat op het ogenblik bestaat een oplossing kan worden gevonden die het aanhangig maken van de nieuwe grenswijzigingsprocedure overbodig maakt. Ik spreek dan helemaal niet speciaal over dit gebied, maar zeg dat in elk gewest, welk ook, op de onderlinge solidariteit en samenwerking wel een heel zwaar beroep wordt gedaan wanneer de ene gemeente tegen de andere een grenswijzigingsprocedure aanhangig maakt. Naar mijn overtuiging wordt op die solidariteit en samenwerking een iets te zwaar beroep gedaan.

Mejuffrouw **Goudsmit** (D'66): Mijnheer de Voorzitter! Ik meen, dat dit een miskenning is van het gewest, zoals dit naar gehoopt mag worden op basis van een gewestwet zal worden gerealiseerd. Een gewestbestuur zal de bevoegdheden op het stuk van de ruimtelijke ordening en het maken van bestemmingsplannen moeten hebben, zodat het niet meer gaat om een uitbreiden van de ene gemeente ten koste van de andere.

Het gewestbestuur moet de macht op dit gebied in handen hebben. Daarmede is dan de concurrentiestrijd opgeheven. Naar ik meen, is dat juist de bedoeling van een gewest, zoals dat niet alleen in deze omgeving (Deventer en Diepenveen) maar ook in de rest van Nederland zal moeten komen.

Minister **Geertsema**: Datgene wat de geachte afgevaardigde mejuffrouw Goudsmit naar voren brengt, is bijzonder interessant, mijnheer de Voorzitter! Wanneer inderdaad zo sterk de gehele ruimtelijke ordening en de gehele volkshuisvesting in handen van het gerecht kwamen te berusten – deze interventie van de geachte afgevaardigde is voor mij niet nieuw, omdat ik deze gedachte ook heb beluisterd in haar betoog in eerste termijn – zou men naar mijn gevoel zover gaan met het toedelen van taken aan het gewest dat een zeer forse uitholling zou plaatsvinden van de gemeentelijke taken. Wij zouden dan

Minister Geertsema

sterk gaan in de richting van uitvoering van de gedachte aan het stads- en streekgewest; een gedachte, waarvan ik altijd in deze Kamer heb gezegd, bereid te zijn via een wijziging van de Grondwet hiervoor de weg vrij te maken maar voor de uitvoering waarvan ik bepaald nog niet rijp ben. Ik meen, dat de geachte afgevaardigde mejuffrouw Goudsmit op dit moment te ver gaat, als zij de gehele ruimtelijke ordening en de gehele volkshuisvesting in die omvang aan het gewest wil toevertrouwen.

De heer **Fiévez** (K.V.P.): Mijnheer de Voorzitter! Mag ik de Minister nog één vraag stellen? Is de Minister van mening dat wanneer in Nederland de gewestvorming tot stand is gekomen, de gemeentelijke herindeling veel moeilijker zal worden? Mag ik dit afleiden uit hetgeen hij zojuist hierover heeft gezegd?

Minister **Geertsema**: Ik meen, mijnheer de Voorzitter, dat de geachte afgevaardigde dit helemaal niet mocht afleiden uit mijn woorden. In tegenstelling tot datgene wat zeer velen menen - ik heb dit herhaalde malen in deze Kamer gezegd - ben ik ervan overtuigd, dat de gewestvorming niet een alternatief is voor gemeentelijke herindeling. Naar ik meen zal nog vele malen een gemeentelijke herindeling dienen plaats te vinden, ook als de situatie is bereikt, dat vrijwel het gehele land in gewesten zal zijn opgedeeld. Ik acht het uitermate waarschijnlijk, dat er ook wel door de gewesten zelf initiatieven zullen worden genomen om te komen tot gemeentelijke herindeling, maar wat ik heb gezegd en waar ik geen woord van wil terugnemen is, dat wanneer binnen het gewest door de ene gemeente een voorstel aan de Minister van Binnenlandse Zaken wordt gedaan om de andere gemeente te annexeren, dat op de gewestelijke samenwerking een bijzonder zware hypothek zal leggen en de onderlinge verhoudingen bijzonder ten nadele zal beïnvloeden. Als de geachte afgevaardigde mij dat wil tegenspreken is dat zijn zaak. Ik houd vast aan mijn veronderstelling, dat het de samenwerking in het gewest niet ten gunste zal beïnvloeden.

De heer **Fiévez** (K.V.P.): Ik vrees, dat wij in de toekomst wat dat betreft nog vele moeilijkheden zullen krijgen.

Minister **Geertsema**: Het kan zijn, maar de Kamer kan wel meewerken aan de vermindering van het aantal moeilijkheden. De heer **Fiévez** is nu uitvoerig met zijn amendement bezig, de moeilijkheden voor de toekomst te scheppen, hetgeen ik enigermate overdreven en onnodig vind.

De heer **De Bekker** (K.V.P.): U zei het overbodig te vinden. Het kwam u niet goed uit, naar ik begrijp.

Minister **Geertsema**: Ik heb het gevoel, dat ik in ieder geval de ellende, die eruit zal voortvloeien, niet als Minister zal ondervinden, want het duurt in ieder geval toch tot na 1975/'76. Het zal dus niet primair op mij neerkomen.

Ik zou tot slot nog een opmerking willen maken naar aanleiding van deze gewestvorming, die nu een aardig actueel onderdeel van deze discussie begint te worden. Het trof mij juist zo, dat in alle inbreng in eerste instantie van de geachte afgevaardigden juist die gewestvorming maar een heel bescheiden plaats had gekregen. Ik zou nog een vraag willen stellen naar aanleiding van het amendement van de geachte afgevaardigde de heer **Fiévez**. Ik heb al een punt aangegeven, waarop zijn amendement bepaald niet onschuldig is. Ik zou het ook nog ten aanzien van een ander onderdeel willen zeggen. De gemeente Bathmen, die ongetwijfeld in een gewest-Deventer zal worden opgenomen, zal bij aanvaarding van het amendement van de geachte afgevaardigde de heer **Fiévez** wel een zeer kleine gemeente blijven, ten aanzien waarvan men zich toch kan afvragen, of zij wel in een gewestelijk verband een rol van voldoende betekenis kan vervullen en of zij niet een al te zwakke schakel in de gewestelijke keten zal vormen. Het grote

Minister Geertsema e. a.

voordeel van het onderhavige wetsontwerp is, dat deze gemeente althans op een redelijk niveau zal worden gebracht.

De heer **Fiévez** (K.V.P.): Het zou betekenen, Excellentie, dat u dan de gemeente Bathmen zult moeten samenvoegen met de gemeente Diepenveen. Dat is ook een mogelijkheid.

Minister **Geertsema**: Het initiatief daartoe is nog altijd ook aan de Kamer.

De geachte afgevaardigde weet, dat hij die mogelijkheden tot zijn beschikking heeft. In mijn visie hoeft het bepaald niet, want dan wordt de gemeente Bathmen op een zeer redelijk inwonertal gebracht.

De heer **Franssen** (P.v.d.A.): Het zou ook mogelijk zijn geweest, denkend aan een ander voorbeeld, de hele streek eens opnieuw in kaart te brengen. Dan was u waarschijnlijk ook uit de problemen gekomen. U hebt goede voorbeelden in Zuid-Holland, Limburg en Zeeland gehad. Misschien was dat de betere aanpak geweest.

Minister **Geertsema**: Mag ik vragen, wat het goede voorbeeld in Limburg op dit terrein is?

De heer **Franssen** (P.v.d.A.): We zijn in Limburg al bezig geweest.

Minister **Geertsema**: Ik ben blij te horen, dat datgene, wat op het ogenblik ter tafel ligt, de volledige goedkeuring van de geachte afgevaardigde de heer **Franssen** kan wegdragen.

De heer **Franssen** (P.v.d.A.): Dat zult u straks wel merken, maar ik vind de aanpak - daar ging het om - bepaald beter. Nu zegt u, dat Diepenveen eigenlijk moet worden opgeheven, omdat anders te weinig aan Bathmen wordt gegeven. Daar heeft Bathmen nooit om gevraagd. Het heeft alleen met belangstelling toegekeken en zou er, als het amendement van de heer **Fiévez** wordt verworpen, wat bij krijgen.

Minister **Geertsema**: Het komt de evenwichtige verdeling van de inwoneraantallen in het gewest ten goede.

De heer **Franssen** (P.v.d.A.): Wanneer de aspecten van natuurbescherming en dergelijke - ik hoop, dat de Minister van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening daarover nog zal spreken - in overweging worden genomen, dan ware het beter geweest de totale streek in ogenschouw te nemen.

Minister **Geertsema**: Het is natuurlijk wel een feit - wij zien dat duidelijk bij het voorbeeld van Zuid-Limburg - dat indien alles in een zeer groot verband wordt bekeken, men voor zulke enorme problemen komt te staan, dat er helemaal niets meer gebeurt en dat men aan de problemen ten onder gaat. Ik geloof, dat wij er verstandiger aan doen een gebied te nemen, dat nog redelijk kan worden overzien en ten aanzien waarvan nog tot redelijke beslissingen kan worden gekomen.

Minister **Udink**: Mijnheer de Voorzitter! Ik hoop, dat wij op dit late uur niet aan de problemen ten gronde zullen gaan.

Verschillende geachte afgevaardigden hebben er terecht op gewezen, dat het ongebruikelijk is, dat de Minister van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening bij zaken als deze hier aanwezig is. Mijn aanwezigheid onderstreept hetgeen door verschillende geachte afgevaardigden, onder anderen de heren **Schakel** en **Fiévez**, naar voren is gebracht, namelijk dat twee centrale vraagstukken bij dit onderwerp aan de orde zijn, de centrumfunctie van Deventer en de ongestoorde woningbouw ten behoeve van dat gebied. Alle geachte afgevaardigden hebben zich bij deze centrale doelstellingen aangesloten.

Verschillende geachte afgevaardigden hebben lucht gegeven aan de emotionele achtergrond van dit vraagstuk. Ik werd eni-

Minister Udink

germate merkwaardig getroffen door de emotionele uitlating van de geachte afgevaardigde de heer Wiebenga, die Deventer en Diepenveen als „slachtoffers” en mijn ambtsvoorganger, de heer Schut, als een „moordenaar” omschreef. Nu neem ik aan, dat de geachte afgevaardigde in gelijknissen sprak en dat hij het niet bedoelde, zoals hij het heeft gezegd. Ik zou tot de geachte afgevaardigde willen zeggen: „U spreekt met uw moordenaar”, want ik ben het ook nu nog geheel met de heer Schut eens. Het is mijn lot in deze Kamer, het altijd met mijn voorgangers eens te zijn.

Er kunnen nog verschillende achtergrondbeschouwingen worden gegeven over b.v. de planologische argumenten, die indertijd hebben geleid tot het afwijzen van de sprong over de IJssel. De heer Schakel sprak over een „morele hypotheek”, die op deze zaak rust. Ik ben dat wel met hem eens, zonder dat dit uiteraard betekent, dat wij niet in volle vrijheid kunnen beslissen. Wij kunnen toch niet geheel en al aan de voorgeschiedenis voorbij gaan. Ik zal nu niet de argumenten herhalen die toen hebben gegolden om de beslissing te nemen. De geachte afgevaardigde de heer Wiebenga kwalificeerde haar met een andere krachtterm als „rampzalig”. Ik laat dit uiteraard voor zijn rekening.

Ik zal ook niet ingaan op de planologische argumenten, die hebben geleid tot het afwijzen van de conceptie van de gelede regio, indertijd door Diepenveen voorgesteld. De heer Schakel heeft erop gewezen, dat op een gegeven ogenblik in de strijd die stelling plotseling is verlaten. Nog altijd gelden sterk de argumenten, die zich voor de gebundelde deconcentratie laten aanvoeren in de zin, zoals de geachte afgevaardigde de heer Schakel heeft gezegd. Het zou tijdverlies zijn, deze discussie opnieuw aan de orde te stellen.

Een ding staat vast, nl. dat met de afwijzing van de sprong over de IJssel en met de afwijzing van de losse, stadsgewestelijke opbouw het vraagstuk is teruggebracht tot de kern: Op welke wijze kan Deventer, aansluitend aan het eigen stedelijke gebied op de oostelijke IJsseloever zijn beste uitbreidingsmogelijkheden krijgen? Zoals ik al heb gezegd, gaan daarbij sedert 1968 de gedachten uit naar een uitbreiding in verschillende richtingen, nl. in de richting van Colmschate, Steenbrugge en – misschien in een later stadium; ik kom hierop nog terug – Rande. Deze uitbreiding in verschillende richtingen vergt een gebiedsuitbreiding aan de gehele noord- en oostflank van Deventer. Zo krijgt de stad voor het eerst sinds jaren een ruime armsgang voor verdere groei en de mogelijkheid om de stadsuitbreidingen te verwezenlijken op een wijze, die voor de nieuwe bewoners aantrekkelijk is, op een wijze ook die de huidige stad levend houdt en het landschap rond de stad zoveel mogelijk ontziet, aangezien de opbouw van de nieuwe wijken kan worden afgestemd op de structuur van het gebied, waarin zij worden gesitueerd.

Mijnheer de Voorzitter! Ik het debat van vandaag is met name de vraag aan de orde gekomen, of het mogelijk is te volstaan met het uitsluitend doen overgaan van Colmschate naar Deventer. Dat zou het ook in mijn ogen evidente voordeel hebben, dat de levenskrachtige gemeente Diepenveen, die met zoveel bekwaamheid haar zaak heeft verdedigd – het is vandaag meer dan eens gezegd – zou kunnen blijven bestaan. Helaas moet echter worden geconstateerd, dat het uitsluitend overgaan van Colmschate naar Deventer geen oplossing zou bieden. Naar mijn oordeel zijn daarvoor drie hoofdargumenten aanwezig. Ik zal deze achtereenvolgens noemen en uitwerken. Deze argumenten zijn:

1. Er moet nu een blijvend bestuurlijke oplossing worden gevonden en geen tijdelijke maatregel worden genomen, die op korte termijn zou nopen tot nieuwe procedures tot grenswijziging. Mijn ambtgenoot de heer Geertsema is hierop zojuist uitvoering ingegaan.

2. De onderbreking van de woningproductie moet zo kort mogelijk worden gehouden in verband met de spanningen in de woningvoorziening in Deventer. Daarvoor is nu bebouwing van Steenbrugge nodig.

De heer Krosse (K.V.P.): Werkt u dat nog uit?

Minister Udink: Jazeker. Dat komt nog.

3. Voor een evenwichtige groei van Deventer is het nodig, dat in verschillende richtingen kan worden uitgebreid en dat het stedelijke gebied en de onmiddellijk daaraan grenzende landelijke ruimte in de hand van één bestuur worden gebracht. Dit is het planologische argument.

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb al gezegd, dat mijn ambtgenoot van Binnenlandse Zaken op het bestuurlijke argument is ingegaan. In de nota naar aanleiding van het eindverslag heeft de heer Geertsema er al op gewezen, dat Deventer, indien uitsluitend Colmschate naar deze gemeente zou overgaan, al in de jaren 1975–1980 opnieuw een grenswijzigingsprocedure zou moeten aanvangen.

Ik kom nu tot het argument op het terrein van de woningbouw. Ik wil er in de eerste plaats op wijzen, dat het zogenaamde akkoord-Schut van januari 1971 er helaas van moest uitgaan, dat de woningbouw hoe dan ook eerst na 1973 weer op gang zou kunnen komen. De situatie is dus niet zo, dat alleen een ernstige stagnatie in de toekomst moet worden gevreesd. Die stagnatie is nu al enige jaren aanwezig. Voorts moet worden geconstateerd, dat de uitvoering van het akkoord minder goed verloopt dan was voorzien. Waarschijnlijk komen de bijdragen van Bathmen en Raalte en de voorwaardelijke bijdrage van Apeldoorn niet in de voorziene periode gereed.

Het aantal woningzoekenden in Deventer gaat thans dan ook sterk omhoog. Het bedraagt thans meer dan 3000. Op de analyse van dat cijfer kom ik later terug.

In deze situatie is het verheugend, dat de 900 woningen die volgens het akkoord in het plan het Oostrik zouden worden gebouwd volgens plan gereed zullen komen. Dat zal het geval zijn in de loop van 1973. Om een indruk te geven van de betekenis van deze 900 woningen wijs ik erop, dat een stad als Deventer jaarlijks ongeveer 800 woningen moet bouwen.

Met klem wil ik er de Kamer op wijzen, dat na het gereedkomen van de 900 woningen in het plan het Oostrik opnieuw stagnatie zal optreden in de woningbouw, wanneer uitsluitend Colmschate naar Deventer zou overgaan. Voor Colmschate moeten namelijk het structuurplan en de bestemmingsplannen nog worden gemaakt. Bovendien moet de grondverwerving hier nog vrijwel aanvangen. Buiten het Oostrik I is maar tien ha verworven.

De ervaring heeft geleerd dat met dat alles een periode van tenminste zes jaar is gemoeid. Een langdurige onderbreking van de woningbouw ligt dus opnieuw in het verschiet. De vraag is gesteld of in dit geval de opstelling van de plannen wel zolang moet duren, nu immers via het plan het Oostrik een aanvang met de planning is gemaakt waarop zou kunnen worden voortgeborduurd. Die opmerking is onder andere door de geachte afgevaardigde de heer Fiévez gemaakt. Deze voorstelling van zaken is echter naar mijn oordeel onjuist.

Colmschate zal uiteindelijk 30 à 40 000 inwoners kunnen tellen. Met de opstelling van het plan het Oostrik is dus maar een plan gemaakt in de orde van grootte van 10 pct. van het uiteindelijke plan. Het zal duidelijk zijn dat daarmee geen structuurbehalend begin van de grote nieuwe stadswijk is gegeven waarop de plannen zonder meer kunnen voortborduren.

Wat aan de orde is in Colmschate is dan ook het opstellen van een compleet structuurplan voor 30 à 40 000 inwoners, gevolgd door de opstelling van de bestemmingsplannen, de grondverwerving en de gedetailleerde bouwplannen. De periode van zes jaar tussen nu en het opleveren van de eerste woningen is daarom naar mijn oordeel zelfs bepaald nog krap. In het licht van de woningsituatie van Deventer is die periode naar mijn oordeel zeer beslist te lang.

Tegenover de moeilijke situatie in Colmschate staat de naar verhouding bijzonder gunstige situatie voor de wijk Steenbrugge, waar in totaal 10 000 inwoners zullen kunnen wonen. Onmiddellijk nadat de gebiedsuitbreiding van Deventer een feit is geworden, kan de gemeente Deventer een ontwerp-

Minister Udink

bestemmingsplan ter visie leggen voor heel Steenbrugge. Voor de eerste twee onderdelen van Steenbrugge is een uitgewerkt bestemmingsplan gereed. De gronden in Steenbrugge zijn voor 80 pct. in handen van de gemeente Deventer of van de Verenigde Gestichten. In maart 1970 heeft de gemeente Deventer met het bestuur van de Verenigde Gestichten een principe-overeenkomst tot grondruil met gesloten beurzen bereikt, op basis waarvan in de komende jaren zodra het nodig is gronden voor woningbouw aan de gemeente Deventer zullen worden overgedragen.

Over de plannen die, zoals gezegd, onmiddellijk ter visie kunnen worden gelegd, bestaat reeds in hoofdlijnen overeenstemming met de provinciale adviesorganen, zoals de Provinciale Planologische Commissie, met de woningbouwverenigingen en de beleggers. De plannen zijn al gepubliceerd en de inspraak rond de plannen is al verzorgd.

Terzijde wil ik nog wel even aantekenen, dat de plannen van een uitzonderlijk goed gehalte zijn. Daarin wordt zeer zorgvuldig rekening gehouden met de gegeven landschappelijke situatie, waarbij een aantal originele stedenbouwkundige ideeën is ontwikkeld. Vanmiddag is de vraag aan de orde geweest – de geachte afgevaardigden Van Aardenne en Fiévez hebben deze vraag opgeworpen – of door de indiening van bezwaarschriften van de zijde van natuur- en landschapsbescherming toch niet ernstige vertragingen kunnen optreden.

In de nota naar aanleiding van het eindverslag heeft mijn collega Geertsema al laten weten, dat ik een spoedige afdoening van deze bezwaarschriften kan bevorderen omdat mijn departement over die aangelegenheid volledig is georiënteerd. In dit verband heeft de heer Wiebenga aan de orde gesteld de duur van de beroepsprocedure met betrekking tot Steenbrugge en de positie van de Raad van State. Meer in concreto betekent het volledig georiënteerd zijn over deze aangelegenheid van mijn departement dat het desbetreffende advies aan de Raad van State snel kan worden opgesteld nu heel veel voorstudies reeds beschikbaar zijn. Daarmee is uiteraard niet gezegd, dat de Afdeling voor geschillen van bestuur zonder meer de zienswijze van het uitgebrachte advies zal volgen, noch dat de Minister van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening daarna zonder meer die lijn zou continueren. Dat zou getuigen van bijzonder weinig respect voor de vrijheid van oordeel die de Raad van State toekomt. Daar heeft de geachte afgevaardigde terecht op gewezen. Anderzijds moet naar mijn mening wel worden geconstateerd, dat het een redelijke verwachting lijkt, dat de Raad van State zich bij zijn oordeelvorming mede zal laten leiden door de motieven die de wetgever ertoe hebben gebracht om met betrekking tot de uitbreiding van Deventer in de wijk Steenbrugge een duidelijk standpunt in te nemen.

Mijnheer de Voorzitter! Alles bijeen moet de conclusie luiden, dat onmiddellijk na aanvaarding van de wet al het nodige kan worden gedaan om de woningbouw in Steenbrugge met spoed aan te vangen. De verwachting is gerechtvaardigd, dat zonder belangrijke stagnatie in Steenbrugge kan worden gebouwd en dat in de loop van 1974 de eerste woningen gereed kunnen zijn. Vergeleken met de perspectieven van Colmschate betekent dat een tijdsverschil in de orde van vijf jaar.

Mejuffrouw Goudsmit (D'66): Hoeveel tijd rekent de Minister dan voor de behandeling van een bezwaarschrift?

Minister Udink: De behandeling van een bezwaarschrift kan in beide gevallen, dus ook voor Colmschate, vertraging opleveren. Bij Colmschate zijn de mogelijkheden van bezwaarschriften minstens even groot. De vertragingen, die daaruit voort zouden kunnen vloeien, kan men dus aan beide zijden van de vergelijking invullen en ook tegen elkaar wegschrappen.

Mejuffrouw Goudsmit (D'66): U zei zoëven, dat in 1974 de eerste woningen gereed zouden kunnen zijn. Dan is mijn vraag: Hoeveel tijd denkt u dat de behandeling van de bezwaarschriften, die op het ogenblik met zekerheid door natuurbeschermingsorganisaties zijn aangekondigd, zal nemen?

Minister Udink: Ik ga er hierbij van uit, dat er geen belangrijke vertragingen als gevolg van bezwaarschriften zullen optreden, maar ik wijs erop, dat dezelfde veronderstelling door mij is ingevuld ten aanzien van Colmschate.

Mejuffrouw Goudsmit (D'66): Mijnheer de Voorzitter! Ik heb de indruk, dat de Minister mijn vraag een beetje ontwijkt. Als de Minister zegt, dat het even lang duurt, noemt hij op zichzelf natuurlijk nog geen termijn. Het is nu september 1972 en als de Minister zegt, dat in 1974 de eerste huizen klaar kunnen zijn, dan betekent dit dat hij eigenlijk van mening is, dat die bezwaarschriften in een maand kunnen zijn afgehandeld. Dit lijkt mij nauwelijks reëel.

Minister Udink: Dat zal niet reëel zijn. Bezwaarschriften zullen zo spoedig mogelijk worden afgehandeld. Wanneer er ernstige vertraging zal optreden, moet men het natuurlijk bij de door mij genoemde termijn tellen, maar ik wijs erop, dat men hetzelfde risico met Colmschate loopt.

Mejuffrouw Goudsmit (D'66): Als ik u goed begrijp, zegt u: In 1974 kunnen de eerste huizen klaar zijn als er geen bezwaarschriften worden ingediend.

Minister Udink: Inderdaad, als er geen bezwaarschriften worden ingediend. Ik herhaal echter, dat u dit niet kunt gebruiken als een argument, dat men dan net zo goed voor Colmschate kan kiezen want ook daar kunnen belangrijke vertragingen ten gevolge van bezwaarschriften optreden.

Mejuffrouw Goudsmit (D'66): Ik geloof, dat dit geen redelijke verwachtingen zijn. In Steenbrugge is aangekondigd door natuurbeschermingsorganisaties, dat bezwaarschriften zullen worden ingediend. In Colmschate zijn alleen de normale ont-eigeningsprocedures te verwachten en die duren aanzienlijk korter.

Minister Udink: Er is geen enkele reden om dat te veronderstellen. In de eerste plaats zijn er inderdaad veel onteigeningsprocedures en in de tweede plaats – ik kom hierop nog terug – is de natuur-landschappelijke waarde van Colmschate ook zeer aanzienlijk.

Mejuffrouw Goudsmit (D'66): Maar niet volgens de desbetreffende organisaties; deze hebben aangekondigd, dat zij bezwaarschriften zullen indienen tegen het een en niet tegen het ander. Het lijkt mij irreal van ons als wetgever om dit gewoon te negeren.

Minister Udink: Wij hebben er geen enkele zekerheid over, hoe dit zal lopen.

De heer Van Aardenne (V.V.D.): Een ander punt is dat wij uitgaan van 1974 voor Steenbrugge zonder bezwaarschriften en dat de gemeente Deventer rekent op 1977 voor Colmschate zonder bezwaarschriften. Dat is een verschil van drie jaar. Dat heb ik nog niet voldoende geïllustreerd gehoord uit de mond van de bewindsman.

Minister Udink: Ik wil graag nog eens terugkomen op het verschil van vijf jaar tussen het gereedkomen van woningen in Colmschate en in Steenbrugge. Ik begrijp dat dit een belangrijk punt is.

Zoals ik reeds zei, is dit verschil te verklaren doordat vrijwel onmiddellijk na de grenswijziging in Steenbrugge met de bouw kan worden begonnen. Het ontwerp-bestemmingsplan is gereed. Een uitgewerkt plan voor de eerste twee lobben is eveneens gereed. Over woningbouwplannen is met de woningbouwverenigingen overeenstemming bereikt. Kroonbezwaren zouden bij een spoedige afdoening ten departemente in één à

Minister Udink

anderhalf jaar afgedaan kunnen zijn. Ik kom nu tot een rekensommetje.

In Colmschate moeten voordat tot de bouw kan worden overgegaan gemaakt worden: Een structuurplan in twee jaar, bestemmingsplannen, bouwplannen, enz. plus inspraak in tweeneenhalf jaar, grondverwerving en bouwrijp maken in een jaar. Dat is te zamen vijfeneenhalfjaar. De bouw duurt een jaar; oplevering van de eerste woningen duurt dus zeseneenhalf jaar. Dit is zeer krap genomen. In Colmschate is de situatie voor de ontwikkeling van een stedelijke wijk gecompliceerd. De spoorlijnen, de bestaande rijksweg, het kanaal, het landgoed Bannink, ecologisch belangrijke terreinen in met name het noordelijk deel, de relatie met en tot het stadscentrum, de relatie tot Schalkhaar en de ontsluiting. Ik wijs opnieuw erop dat de tijd van zeseneenhalf jaar voor de start in Colmschate krap bemeten is in verband met de moeilijke planologische situatie, die zich daar voordoet. In Steenbrugge is voor de start anderhalf jaar nodig, inclusief Kroonberoepen.

Mejuffrouw **Goudsmit (D'66)**: Dat is weer het tegenovergestelde van hetgeen u zojuist heeft gezegd.

Minister **Udink**: Precies. Ik heb nu een ander papiertje gevonden. Dat scheelt altijd.

Mejuffrouw **Goudsmit (D'66)**: Misschien kunt u dan ook van dat papiertje oplezen, hoe u aan die termijn komt. Dit begrijp ik namelijk niet.

Minister **Udink**: Dat heb ik zojuist gezegd. In Steenbrugge kan meteen begonnen worden. Wij moeten thans aannemen dat, als er kroonberoepen komen, dit één à anderhalf jaar zal duren. In Colmschate kan na zeseneenhalf jaar begonnen worden.

De heer **Tolman (C.H.U.)**: Ik moet zeggen, dat mij dit toch werkelijk ontgaat. Het lijkt mij bijzonder pessimistisch te stellen dat, als blijkt dat men daar na een eerste overeenkomst binnen veertien maanden kan beginnen te bouwen, de tweede fase dan zes jaar zal duren. Leven wij in zo'n ingewikkeld Nederland dat dit niet eerder kan?

Minister **Udink**: Mijnheer de Voorzitter! Ik wil dit nog wel eens uiteenzetten, want de tegenstelling die mejuffrouw Goudsmit zojuist zag was ook maar oppervlakkig. Als wij nu in Steenbrugge zonder kroonbezwaren zouden kunnen beginnen, hebben wij daar over anderhalf jaar woningen. Als wij aannemen dat kroonbezwaren zullen worden ingediend, kunnen wij, vanaf nu gerekend, over anderhalf jaar beginnen. Dit kunnen wij als uitgangspunt nemen. Nu is de vraag, wat de kortste tijd is, waarbinnen wij in Colmschate kunnen beginnen. Ik wil nog eens onze schatting geven. Het maken van het structuurplan duurt twee jaar. Dat is uiterst krap. De bestemmings- en bouwplannen en de inspraakprocedure nemen tweeneenhalf jaar. De grondverwerving en het bouwrijp maken duren een jaar. ik neem aan dat er geen kroonprocedures komen en dat wij met de bouw kunnen beginnen; dan komt er nog een jaar bij. Dat is dus zeseneenhalfjaar van nu. Wanneer er nog kroonprocedures bij zouden komen, zou men daar nog ongeveer anderhalf jaar bij moeten rekenen. Dan wordt de afstand nog veel groter. Aannemende dat er kroonprocedures in Steenbrugge zullen zijn, kan men daar over anderhalf jaar beginnen, terwijl men in Colmschate over zeseneenhalf jaar kan beginnen.

De heer **Krosse (K.V.P.)**: Hoe komt u erbij, dat dit anderhalf jaar duurt? Heeft u de brief van provinciale staten wel gelezen; deze is gedateerd 26 juni. De h.i.d. heeft bezwaar gemaakt tegen de kavelprijs en voorts heeft de hoofdingenieur-directeur van de landinrichting in Overijssel ernstig be-

zwaar gemaakt tegen een bouw in Steenbrugge. Hoe kunt u zeggen, dat de zaak binnen anderhalf jaar kan beginnen?

Mevrouw **Groensmit-Van der Kallen (K.V.P.)**: Na tervisielegging. Dit kan meteen, wanneer het wetsonwerp is aangenomen.

Minister **Udink**: Uiteraard. Zo'n kroonbezwaar duurt ongeveer anderhalf jaar en het plan is gereed.

De heer **Krosse (K.V.P.)**: Het plan is helemaal nog niet gereed. Als u de brief van gedeputeerde staten leest, blijkt, dat tegen het plan nogal bezwaar bestaat. . .

Minister **Udink**: Er bestaan natuurlijk bezwaren tegen, mijnheer de Voorzitter!

De heer **Krosse (K.V.P.)**: . . . met name van de zijde van de provincie.

Minister **Udink**: Dan beginnen juist de moeilijkheden. Het zal ongeveer anderhalf, voor mijn part twee jaar duren.

De heer **Krosse (K.V.P.)**: Dan moet het ter visie worden gelegd.

Mevrouw **Groensmit-Van der Kallen (K.V.P.)**: Neen!

Minister **Udink**: Natuurlijk niet, mijnheer de Voorzitter!

De heer **Van Aardenne (V.V.D.)**: Ik constateer, mijnheer de Voorzitter, dat de gemeente Deventer iets optimistischer is ten aanzien van de tijdsduur, namelijk door in Colmschate te beginnen. Men rekent voor het structuurplan maar een jaar, omdat men meent, dat men, terwijl het vlekkenplan klaar is, al met de ontwerp-fase kan beginnen. Het overlapt elkaar dus een beetje, mijnheer de Voorzitter! Dit is maar goed ook, omdat ik vrees, dat, wanneer het inderdaad zes jaar moet duren, weer een stagnatie optreedt tussen het tijdstip, waarop Steenbrugge klaar is, en Colmschate nog moet beginnen. Ik meende, dat Deventer terecht stelde, dat men, wanneer het in Steenbrugge aan het aflopen was, in Colmschate al moest starten.

De **Voorzitter**: Ik vraag de interrumpanten zich morgen te herinneren datgene, wat zij vandaag hebben gezegd. Het gaat erom, dat het morgen niet nogmaals behoeft te worden gezegd. Ik vind het nuttig, wanneer men dan interrumpeert; anders is het verloren tijd.

Minister **Udink**: Ik moge dit deel van mijn betoog afronden, mijnheer de Voorzitter! Globaal sprekende - ik wil met de geachte afgevaardigden niet over bij voorbeeld halve jaren twisten -, wijs ik erop, dat er naar ons oordeel een belangrijk verschil in een aanzienlijk aantal jaren is te meten, wat betreft de mogelijkheid, in Steenbrugge en in Colmschate te beginnen.

De heer **Voogd (P.v.d.A.)**: Ik moge de Minister een nadere verduidelijking vragen, mijnheer de Voorzitter, ten einde tot de meest juiste vergelijking te komen. Ik kan hem volgen, wanneer hij zegt: inclusief de bouw komen de eerste woningen in Colmschate gereed 6½ jaar na nu. Dit was een duidelijke uiteenzetting. Wat betreft Steenbrugge zegt hij: men moet op ongeveer anderhalf jaar rekenen, wanneer er inderdaad kroonprocedures aan de orde komen. Als wij daarna met de bouw beginnen en ik er ook een jaar voor reken, worden de eerste woningen in Steenbrugge opgeleverd 2½ jaar na nu. Is er dan sprake van een juiste vergelijking? Het scheelt nog altijd vier jaar. Dit vind ik zeer aanzienlijk, maar ik wil ook een juiste vergelijking hebben. Ik meen, dat zij op het volgende neerkomt: 6½ : 2½.

Minister Udink

Minister Udink: Daarop kom ik geen geval, mijnheer de Voorzitter! Op z'n gunstigst kom ik op 4½ jaar.

De heer Voogd (P.v.d.A.): Dat klopt ongeveer met mijn vergelijking.

Minister Udink: Ik dacht, dat de geachte afgevaardigde zei: twee jaar.

De heer Voogd (P.v.d.A.): Neen, mijnheer de Voorzitter!

Minister Udink: Pardon, dan heb ik de geachte afgevaardigde verkeerd verstaan.

De heer Voogd (P.v.d.A.): Ik kom tot een verschil van 6½ aan de ene kant en, wanneer ik het exact wil berekenen, tot 2½ aan de andere kant op het moment, waarop de eerste woningen worden opgeleverd.

Minister Udink: Dit kan zijn, mijnheer de Voorzitter! Het kan tussen 2 en 2½ liggen. Ik heb slechts geprobeerd duidelijk te maken, dat het verschil in startmogelijkheid een reële zaak is, die uit een oogpunt van woningbouw ten behoeve van het Deventerse gebied zwaar moet wegen.

Thans kom ik op het derde argument, waarom de overgang van Colmschate naar Deventer geen voldoende oplossing brengt. Dit argument is van planologische aard. Terecht hebben de geachte afgevaardigden mevrouw Groensmit en de heer Schakel zwaar de nadruk gelegd op het passen in het nationale ruimtelijke beleid en op het vraagstuk van planologische aard. De geachte afgevaardigde mevrouw Groensmit heeft zich in die zin uitgedrukt, dat het gaat om het scheppen van een leefmilieu en om het welzijn van de bewoners in de toekomst van het gehele gebied, waarover wij thans spreken. De geachte afgevaardigde heeft gezegd: daarbij mogen wij niet eenzijdig de nadruk leggen op de acute woningbouw situatie. Dit ben ik niet met haar eens, hoewel ik het op zichzelf een heel zwaarwegend argument vind, hetgeen ik reeds zoëven heb uiteengezet.

Ik ben ook van mening, dat de ruimtelijke constructie, die wij in dit gebied nastreven, voor de langere duur van veel groter gewicht is. Ik ben het met de geachte afgevaardigde de heer Schakel eens, dat het gaat om het scheppen van een behoorlijke ruimtelijke structuur in het kader van de gebundelde deconcentratie.

Eén van de steden, die een rol in die gebundelde deconcentratie zullen moeten spelen, is Deventer. Van dat gezichtspunt uit is het nu, na decennia van moeilijkheden met de gemeentegrenzen, uitermate gewenst Deventer te helpen aan een territoire, dat toereikend is voor de groei in de eerste decennia. Dat is de eerste algemene overweging.

De tweede algemene overweging is de volgende. In de moderne stedenbouw is een goed verzorgde overgang van de stad naar het land essentieel. De voorbeelden van minder geslaagde stedenbouw, ook in het westen, zijn niet zelden juist het gevolg van het feit, dat die overgang onvoldoende aandacht heeft gekregen, waardoor een actieve stad als het ware uit de weilanden oprijst zonder enige overgang. Zou alleen Colmschate naar Deventer overgaan, dan betekent dit dat het landelijke gebied in de directe omgeving van de aaneengesloten woonbouw staat onder de jurisdictie van een andere gemeente dan de stad zelf. Voor een stedenbouw, die recht doet aan de goede overgang van stad naar land, is dit ongewenst. Dat geldt zeker in een kwetsbaar gebied als het Zuidsallandse landschap, dat hier in het geding is. Voor een harmonische overgang van stad naar land heeft Deventer oog. Dat blijkt niet en kan ook niet blijken uit de wijze, waarop Deventer thans nog tot aan zijn stadsgrenzen heeft gebouwd, maar het blijkt wel uit de plannen die Deventer heeft gemaakt voor het geval het over een ruim gemeten gemeentelijk territoire kan beschikken. In het boekje „Omtrent Deventer”, waarin de gemeente haar

inzichten over de stedenbouw heeft uiteengezet, treft juist de aandacht, die de gemeente aan dit aspect wil geven.

De enkele overdracht van Colmschate roept onvermijdelijk de verleiding op, daar een maximum aan woningbouw te realiseren. Daardoor wordt als het ware de noodzaak opgedrongen van de bouw van een dicht en hoog stadsdeel. Dat zou bijzonder jammer zijn; jammer in de eerste plaats voor de bewoners van dat nieuwe stadsdeel, die hier, zoals elders in ons land, veelal gesteld zullen zijn op naar verhouding veel eengezinswoningen; jammer ook voor de fraaie landschappelijke elementen, die in Colmschate zijn gelegen en die bij een genuanceerde stedenbouw in de wijk kunnen worden gehandhaafd. In het eindverslag is uiteengezet, dat thans door de provincie en door Deventer niet wordt gedacht aan de vorming van één wijk voor 40 000 inwoners, maar aan de stichting van twee wijken van elk 15 000 of 20 000 inwoners. Bij nadere uitwerking van die structuurplannen zal, indien niet behoefte te worden gewerkt onder extreme druk van gebrek aan tijd en gebrek aan ruimte, bijzondere aandacht kunnen worden besteed aan een stedenbouw, die recht doet aan de wensen van de bewoners en aan de wensen van hen, die de fraaie landschappelijke elementen van dit gebied willen handhaven en doorvoeren ook in de nieuwe wijk. Een te dichte bebouwing van Colmschate en daarmee een te groot inwonertal zouden hier voorts een stadscentrum doen ontstaan, dat sterk concurrerend wordt ten opzichte van het centrum van Deventer. Verschillende geachte afgevaardigden hebben daarop gewezen. De groei van zo'n dicht bebouwd stedelijk gebied met naar verhouding moeilijke verbindingen met het centrum van Deventer zal de binnenstad van Deventer zeker geen nieuwe injecties geven, maar eerder afbreuk doen aan het verzorgend apparaat van de binnenstad. De totaliteit van Deventer als verzorgend centrum voor het omringende gewest wordt daardoor benadeeld.

Het functioneren van de hele binnenstad is ermede gediend, als de uitbreiding van de stad zich niet in één richting concentreert, maar in enkele gebiedsdelen rondom de oude stad. Ik wees er al op, dat een te dicht bebouwde wijk Colmschate zal functioneren als een concurrent, terwijl een stedelijke opbouw met een aantal nieuwe kernen van kleinere schaal rondom de stad aan de binnenstad juist nieuwe impulsen kan geven. In dit verband is ook van belang dat een zekere spreiding verkeers-technisch veel beter is op te vangen.

Ook het feit van die ontsluiting is voor het blijvend functioneren van de binnenstad, naar gebleken is, van eminent belang.

Ten slotte zal een te dichte en uitgesproken stedelijke bebouwing van Colmschate alléén er onvermijdelijk toe leiden dat zij die het zich financieel kunnen veroorloven zich niet in Colmschate, doch weer verderop gaan vestigen. Zo zal opnieuw een suburbanisatie worden ingezet, die ten koste gaat van het regionaal verzorgend centrum van Deventer en van het fraaie Sallandse landschap dat zo sterk dit debat beheerst.

Die grote aandacht voor het landschap, waarop ook de geachte afgevaardigden mevrouw Groensmit en de heer Schakel hebben gewezen, is juist, maar beperkt zich niet tot Steenbrugge. Er is nl. niet zo bijzonder veel verschil tussen de landschappelijke waarden in Steenbrugge en Colmschate. Er zijn wel verschillen in landschapstype. In Steenbrugge is het wat besloten door opgaand geboomte. In Colmschate wisselen essen en broekgronden elkaar af. Beide gebieden zijn oude agrarische landschappen, die niet tot de voormalige z.g. meldingsgebieden behoorden. Dit laatste in tegenstelling tot het gebied Rande, waarvan de natuurwetenschappelijke betekenis zeker groter is. Hieruit volgt, dat het wat onevenwichtig aandoet alléén met betrekking tot Steenbrugge te spreken van een onvervangbaar natuurgebied, zoals wordt gedaan. Ik herhaal daarom nog eens wat ik zoëven al opmerkte. De moderne stedenbouw zal in het overgangsgebied tussen stad en land altijd op een goede verzorging van het landschap en het milieu gericht moeten zijn.

Minister Udink

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb nog een aantal meer gedetailleerde vragen te beantwoorden.

De heer **Fiévez** (K.V.P.): Ik zou de Minister willen vragen, hoe hij verklaart, dat er zoveel instanties zijn, inclusief gedeputeerde staten van Overijssel, die grote bezwaren hebben tegen de bebouwing van Rande en Steenbrugge, terwijl deze bezwaren niet worden gemaakt tegen bebouwing van Colmschate.

Minister Udink: Ik zou erop willen wijzen dat, wat Rande betreft, wij natuurlijk in een wat bijzondere positie verkeren. Ook ik ben van mening, dat dit met grote voorzichtigheid moet worden behandeld en dat daar, zo mogelijk, bebouwing moet worden vermeden. Ik heb al gezegd, dat de laatste onderzoeken op het terrein van de landschapswaarde tot de conclusie hebben geleid, dat wat die landschappelijke waarde betreft Colmschate zeker ook hoog moet worden aangeslagen. Ik kan natuurlijk niet verklaren, waarom dan nog een aantal instanties hiertegen niet is opgekomen. Misschien is dit nog te verwachten.

Mevrouw Groensmit-Van der Kallen (K.V.P.): Natuurlijk, er ligt toch ook nog geen bestemmingsplan.

Minister Udink: Wij moeten dit nog afwachten. Dit is een van mijn zorgen. Als wij daar beginnen en Steenbrugge hebben laten varen, kunnen wij vervolgens voor dezelfde problemen in Colmschate komen te staan.

De heer **Fiévez** (K.V.P.): Het is wel merkwaardig dat er op dit moment nog geen bezwaren zijn vernomen, terwijl de plannen voor bebouwing van Colmschate al van oudere datum zijn dan de laatste dagen.

Minister Udink: Zij bevinden zich wat de planning betreft lang niet in de geconcretiseerde fase van Steenbrugge.

De heer **Fiévez** (K.V.P.): Niet wat de concrete plannen betreft. Maar de gedachte om daar te bouwen bestaat al enige jaren.

Minister Udink: Men komt toch niet op tegen iets, waarvan men nog niet weet, hoe het eruit ziet. Dat is begrijpelijk.

Ik kom nu tot de vraag, die door verschillende geachte afgevaardigden is gesteld ten aanzien van de bevolkingsprognose. Uiteraard zullen ook voor Deventer de bevolkingsprognoses in het licht van de CBS-gegevens van de laatste jaren moeten worden bezien. Voor het onderhavige wetsontwerp en voor het al of niet beperken tot Colmschate is de bevolkingsprognose als zodanig niet direct relevant. De in de komende 20 jaar op de woningmarkt verschijnende personen zijn nl. thans al allemaal geboren. De daling van de geboortecijfers, die al is opgetreden en wellicht nog zal optreden, is dus voor de exacte te berekenen woningbehoefte in de komende 20 jaren niet interessant. Wel staat vast, dat de dalende geboortecijfers met zich brengen dat het gemiddeld aantal personen per woning gedaald is en nog verder zal dalen.

Dit is hetzelfde als een toenemend ruimtegebrek per inwoner. Voorts is er een tendens van toenemende vraag van alleenstaanden naar woonruimte, bejaarden en onvolledige gezinnen. Tenslotte wordt door de renovatie van de binnenstad onvermijdelijk een zekere woningbehoefte gecreëerd. Een stagnerende bevolkingsgroei, zo die al zal gaan optreden, zal dus zeker tot een gelijkblijvende ruimtebehoefte voor de stad leiden. In dit kader zijn de gegevens van het recente woningmarktonderzoek voor de regio Deventer zeer illustratief. Voor de eerstkomende drie jaar zal er zelfs met een bescheiden bevolkingsgroei, namelijk met doortrekking van de trend uit de voorafgaande jaren en rekening houdend met een daling van de gemiddelde woningbezetting en een sanering van 1 pct., een

woningbehoefte zijn van ongeveer 800 woningen per jaar in Deventer. Deze zijn al enige jaren niet meer gehaald.

Zoals de geachte afgevaardigde de heer Schakel heeft uiteengezet, is Deventer echter een gebundelde deconcentratiekern, waarin een zeker taakstellend element ten behoeve van de bevolkingsgroei wordt opgenomen. Deze beleidsuitspraak wordt door de Regering met instemming van het parlement vastgehouden. Dit alles leidt ertoe, dat ondanks de recente daling van de bevolkingsprognoses voor het land als geheel aan de prognose van ca. 110 000 inwoners omstreeks het jaar 2000 voor Deventer dient te worden vastgehouden.

Ik kom tot het punt van het aantal woningzoekenden in Deventer, mijnheer de Voorzitter! Per 1 juli 1972 waren het er 3237, waarvan 1236 zonder woning, waarvan urgent ongeveer 900. Dit betekent, dat met name het doorstromingsbeleid in Deventer stagneert. Voorts ondervindt het beleid ten aanzien van stadsvernieuwing, waarbij altijd woningzoekenden ontstaan, moeilijkheden door het ontbreken van een eigen gemeentelijk woningbouwpakket. Een dergelijk hoog getal woningzoekenden werkt blijkens de ervaring psychologisch remmend op initiatieven met betrekking tot de vestiging van werkgelegenheid.

Mijnheer de Voorzitter! Het verband tussen Oostrik II en het structuurplan Colmschate. De stelling dat een tweede Oostrik zonder inzicht in de totale conceptie kan worden begonnen, is niet gebaseerd op een goed inzicht, wat onder een structuurplan voor een nieuwe stadswijk of wijken van 30 000 of 40 000 of 2x 15 000 inwoners allemaal nodig is. In het akkoord-Schut is vanwege de woningnood gekozen voor een snelle oplossing, waarbij o.a. doorslaggevend was, dat in Oostrik nogal wat grond van de Verenigde Gestichten lag. Voorts ligt het buurtje tegen het dorpje Colmschate aan.

Een tweede Oostrik roept direct de vraag naar de plaats, situering en lokatie van het centrale voorzieningsgebied van groot-Colmschate op. Al deze zaken vragen grondige stedenbouwkundige, dat wil zeggen: interdisciplinaire studies, waarbij de burgerij, het gemeentebestuur en het provinciaal bestuur de eerstgeroepenen zijn.

De stelling is verkondigd, alsof met dezelfde snelheid als Oostrik I een tweede wijkje van ongeveer 1000 woningen zou kunnen worden gebouwd. Hierbij moet worden aangetekend, dat behalve de plaatskeuze en de stedenbouwkundige ontwerpen, terreinverwerving en bouwrijp maken ook nog alle woningschetsen en bouwplannen moeten worden gemaakt, alsmede overleg met bouwheren en beleggers moet worden gestart.

Oostrik I is met de allereerste besprekingen omtrent plaatskeuze en grondverwerving in januari 1971 gestart. De eerste woningen zullen in april 1973 gereedkomen en de laatste van de 900 in de loop van 1974. Voor het tweede Oostrik is nog geen enkele stap gezet. Als dit heden start, zijn de eerste woningen hiervan pas eind 1974 gereed, als alles even vlot verloopt als in Oostrik I, en dat was een buitengewone operatie. Met name ten aanzien van de verkeersontsluiting zal elk tweede Oostrik moeilijker zijn dan het eerste.

Mejuffrouw Goudsmit (D'66): Dat sluit dan prachtig aan, als ik het goed begrijp. De laatste woningen van Oostrik I zijn klaar in 1974; de eerste woningen van Oostrik II eind 1974.

Minister Udink: Er sluit helemaal niets prachtig aan, want dan weet men vervolgens niet, hoe men verder moet, en men staat voor het gat, dat men pas naar groot-Colmschate kan na de 6,5 jaar, die inmiddels zijn gedaald tot 4,5 jaar. Men kan dan niet voortbouwen.

Mejuffrouw Goudsmit (D'66): Oostrik II is toch een deel van Colmschate?

Minister Udink: Dit is juist het grote bezwaar dat ik heb genoemd. Mijn hoofdbezwaar is, dat het niet juist is, ook uit een

Minister Udink

oogpunt van planning en van inschakeling van de burgerij, van het gemeentebestuur en dergelijke, om nu te beginnen met Oostrik II, terwijl men een plan voor groot-Colmschate moet maken. Dat is het hoofdargument.

Mejuffrouw **Goudsmit** (D'66): Maar uw betoog was, dat het allemaal zo ontzettend lang zou duren.

Minister Udink: Dat was mijn betoog niet.

Mejuffrouw **Goudsmit** (D'66): U las dat van een papiertje, dat kan natuurlijk.

Minister Udink: Dat was mijn betoog niet! Wij moeten elkaar in onze betogen natuurlijk zo juist mogelijk blijven volgen. Ik heb gezegd, dat Oostrik II onjuist is omdat het een niet geïdentificeerd onderdeel is van groot-Colmschate. Dat is mijn hoofdargument. Mijn tweede argument is, dat het duurt tot eind 1974 voordat ik woningen heb. Nu gaat mejuffrouw Goudsmit zeggen: O, maar omdat u eind 1974 woningen hebt, kunt u het net zo goed doen als Steenbrugge. Wat is dat nu voor een argumentatie?

Mejuffrouw **Goudsmit** (D'66): De argumentatie was, dat er een geweldige stagnatie in de woningbouw zou zijn. Daarover hebben wij het tamelijk uitgebreid in een interruptiedebat gehad. Nu hoor ik uit het betoog van de Minister – en met genoeg, maar misschien begrijp ik het verkeerd –, dat de eerste woningen van Oostrik II – dat is een heel plan van 900 woningen; de Minister zei zelfs 1000 woningen – klaar zijn eind 1974. Mijn, naar mijn gevoel natuurlijke reactie is, dat dit prachtig zou aansluiten op Oostrik I, waar de laatste woningen klaar zijn in 1974. Er is dus geen sprake van een stagnatie van twee en een half jaar, wat de Minister daarnet zo welsprekend betoogde.

Minister Udink: Dit is niet een begrijpelijke, maar een onbegrijpelijke reactie. Ik heb naast elkaar gezet Steenbrugge, dat nu beginnen kan en als er vertraging is wat later, maar dat het een plan is van 10 000 woningen, dat vervolgens achter elkaar kan worden afgewerkt. Ik heb gezegd: Stel, dat wij al met Oostrik II zouden kunnen beginnen – wat wij niet moeten doen, want het is een niet-geïdentificeerd onderdeel van een plan, dat nu eindelijk zijn grote structuur moet krijgen, voordat wij ermee verder gaan: groot-Colmschate – dan hebben wij in 1974 1000 woningen en staan vervolgens stil. Dat was het punt.

De heer **Krosse** (K.V.P.): Dan laat u Oostrik I drie jaar in de kou staan. Daar komt het op neer.

Minister Udink: Niemand zal ontkennen, dat Oostrik I een noodoplossing is geweest in het akkoord-Schut, waarbij iedereen van tevoren heeft geweten, dat het een voorschot was op een ontwikkeling en dat dit bezwaar eraan zou zitten.

De heer **Tolman** (C.H.U.): Men kan natuurlijk van mening verschillen over de wenselijkheid van Oostrik II, maar u hebt wel gezegd, dat in 1974 de eerste woningen zullen kunnen worden gebouwd. Dat betekent dus, afgezien van de wenselijkheid: continuatie in Colmschate.

Minister Udink: Ik heb gezegd – ik wil daar geen misverstand over laten bestaan –, dat ik vind, dat Oostrik II niet moet worden aangevangen. Als men met grote moeite en tegen alles wat daartegen pleit, toch aanvangt, dan zou men bij een maximale inspanning van de krachten, wat ik onwaarschijnlijk acht, waarbij men dezelfde operatie zou kunnen verrichten als Oostrik I, in 1974 de eerste woningen gereed kunnen hebben. Ik wijs erop, dat men dan opnieuw voor een stagnatie staat.

Men heeft dan intussen Steenbrugge niet in die opvatting en dan kan men weer niet verder.

De heer **Krosse** (K.V.P.): Oostrik II doorbouwen is conform de wil van de woningbouwverenigingen.

Minister Udink: Dat zou ik zo niet kunnen zeggen. Ik vind dat ook in het geheel geen argument. Hoe kan men Oostrik II doorbouwen! Nog eens een Oostrik krijgen, dan wordt het een Oostrik III.

De heer **Krosse** (K.V.P.): Dan kunt u met 1 januari 1973 meteen beginnen met een structuurplan voor heel Colmschate.

Minister Udink: Dat is, zoals ik heb gezegd, klaar zes jaar na aanvang.

De heer **Krosse** (K.V.P.): Helemaal niet.

De heer **Schakel** (A.R.P.): Natuurlijk. Dat is toch de bestuurlijke praktijk.

Minister Udink: Mijnheer de Voorzitter! Ik meen, dat ik het nu voldoende heb uiteengezet. Ik kom thans tot de kwestie van de exploitatie-opzet. Wat de grondprijzen in Steenbrugge en Colmschate – daarover zijn vragen gesteld door verschillende geachte afgevaardigden, o.a. mejuffrouw Goudsmit en de heer Voogd – betreft, voor het plan Oostrik in aanbouw is de kavelprijs gemiddeld f 8700, zonder rekening te houden met bovenwijkse voorzieningen, zoals wegen, sportvelden, wijkgroen enz. Voor Steenbrugge is voor de gesubsidieerde woningbouw een grondprijs per kavel van f 9000, inclusief alle bovenwijkse voorzieningen, overeengekomen met woningbouwverenigingen en beleggers. Die prijs is nog niet officieel door het departement beoordeeld, want er is nog geen bouwplan ingediend. Een voorlopige huurprijsberekening voor de eerste twee lobben van Steenbrugge komt voor woningwetwoningen uit op f 230 tot f 260 per maand en voor premiehuurwoningen f 260 tot f 350 per maand. De h.i.d. volkshuisvesting heeft gezegd, dat deze huurprijzen hem alleszins redelijk voorkomen.

In antwoord op vragen van de geachte afgevaardigden de heren Voogd, Koningh en Fiévez wil ik tot slot iets zeggen over Rande. In de plannen conform het wetsontwerp is een bebouwing voorzien in de orde van 10 000 inwoners, te occuperen in een later stadium. Rande is natuurwetenschappelijk van grote betekenis, van groter betekenis dan Colmschate en Steenbrugge. In dat licht is het gewenst, dat nog eens zeer nauwkeurig wordt nagegaan of rond 1990 bebouwing van Rande en omgeving verantwoord is dan wel of in plaats daarvan elders ten noorden van Deventer betere mogelijkheden aanwezig zijn. Daarmee spreek ik dus uit, dat de 10 000 inwoners die zijn voorzien in Rande niet moeten worden gehuisvest door verdichting van Colmschate maar in het noorden van de gemeente Deventer. Dat vergt studie. Voor die studie is, indien het wetsontwerp zal zijn aanvaard, alle tijd. Bovendien is dan ook de bestuurlijke voorwaarde geschapen om die studie onbelemmerd te kunnen volvoeren.

In dit stadium lijkt het mij onjuist, uit te spreken, dat Rande onaantastbaar moet blijven. Het oordeel laat ik in eerste instantie aan provincie en gemeente over. Wel wil ik er de nadruk op leggen, dat indien de nadere studies zouden uitwijzen dat Rande bepaald dient te worden gespaard, een conclusie die ik mij overigens kan voorstellen, in het beroepsrecht van de inspecteur van de ruimtelijke ordening en in de aanwijzingsbevoegdheid van de Minister van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening de instrumenten liggen om dat behoud te garanderen.

Ik meen hiermee de vragen van de geachte afgevaardigden in eerste termijn in hoofdzaak te hebben beantwoord.

De algemene beraadslaging wordt verdaagd.

Voorzitter

Aan de orde is de behandeling van de **Lijst van ingekomen stukken**, welke op de tafel van de griffier ter inzage van de leden heeft gelegen.

Overeenkomstig de door de Voorzitter inzake de ingekomen stukken gedane voorstellen wordt besloten.

De **Voorzitter**: Ik stel aan de Kamer voor, het voor de leden ter inzage gelegde gedeelte van het officiële verslag der *Handelingen* van de vorige vergadering goed te keuren.

Daartoe wordt besloten.

De vergadering wordt te 0.57 uur gesloten.

LIJST VAN INGEKOMEN STUKKEN

met de door

de Voorzitter ter zake gedane voorstellen:

1°. twee Koninklijke Boodschappen ten geleide van de volgende wetsontwerpen:

Wijziging van de Uitverkopenwet 1956 (11 944);

Goedkeuring van de Overeenkomst tussen het Koninkrijk der Nederlanden, het Koninkrijk België en het Groothertogdom Luxemburg inzake de metrologie en van het Protocol tot wijziging van die Overeenkomst, alsmede uitvoering van die Overeenkomst (Metrologiewet) (11 949).

Deze Koninklijke Boodschappen zullen met de daarbij behorende stukken worden gedrukt en rondgedeeld, voor zover zulks niet reeds is geschied;

2°. een afschrift van een Koninklijk besluit van 29 augustus 1972, nr. 22, houdende eervol ontslag van de heer W. Wierda als lid, tevens voorzitter van de Defensiecommissie en van de heren mr. C. A. Bos en F. J. Goedhart als lid van de Defensiecommissie, alsmede de benoeming tot lid tevens voorzitter van de Defensiecommissie van de heer P. Dankert en tot leden van deze commissie de heren drs. A. M. de Boo, J. van Elsen, G. W. Keja, mr. K. A. Keuning, drs. L. J. M. van Son, J. W. Spinks en mr. A. Stemerding, allen lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, en de heer drs. G. M. Nederhorst, lid van de Eerste Kamer der Staten-Generaal.

Dit afschrift is nedergelegd ter griffie, ter inzage van de leden;

3°. twee brieven van de Minister van Buitenlandse Zaken:

een, ten geleide van *Tractatenblad* 1972, nr. 13, waarin is opgenomen de tekst van de ter stilzwijgende goedkeuring aan de Kamer overgelegde Veterinaire Overeenkomst tussen het Koninkrijk der Nederlanden en de Volksrepubliek Bulgarije, op 15 oktober 1971 te Sofia tot stand gekomen (11 945);

een, ten geleide van de ter stilzwijgende goedkeuring aan de Kamer overgelegde Resolutie nr. 2847 van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties van 20 december 1971, houdende amendering van het Handvest der Verenigde Naties (11 948, R 866).

Deze brieven zijn reeds gedrukt en rondgedeeld;

4°. een brief van de Minister van Binnenlandse Zaken ten geleide van het door het Instituut voor Bestuurswetenschappen uitgebrachte rapport „onderzoek naar de bestuurlijke organisatie, deel I, literatuurrapport” (11 943).

Deze brief is reeds gedrukt en rondgedeeld; een exemplaar van bedoeld rapport is toegezonden aan de leden der Kamer, terwijl een exemplaar is nedergelegd op de bibliotheek, ter inzage van de leden;

5°. een brief van de Minister van Financiën ten geleide van de beschikking tijdelijke verhoging van belasting 1972-III, met bijbehorende nota (11 946).

Deze stukken zijn reeds gedrukt en rondgedeeld;

6°. een brief van de Minister van Sociale Zaken met betrekking tot de Nota inzake de werkgelegenheidssituatie in 1972 (11 711, nr. 10).

Deze brief is reeds gedrukt en rondgedeeld;

7°. een brief van de Minister van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk, houdende taakverdeling tussen hem en Staatssecretaris Vonhoff.

De Voorzitter stelt voor, deze brief niet te doen drukken en hem voor kennisgeving aan te nemen;

8°. een brief van de Staten van Suriname, houdende verslag van de Staten omtrent het wetsontwerp houdende Goedkeuring van het op 22 januari 1972 te Brussel tot stand gekomen Verdrag betreffende toetreding van het Koninkrijk Denemarken, Ierland, het Koninkrijk Noorwegen en het Verenigd Koninkrijk van Groot-Brittannië en Noord-Ierland tot de Europese Economische Gemeenschap en de Europese Gemeenschap voor Atoomenergie, met toetredingsakte, Bijlagen en Protocolen (*Trb.* 1972, nr. 25) (11 872, R 860, nr. 6).

Deze brief is reeds gedrukt en rondgedeeld;

9°. een drietal besluiten van de Voorzitters van de beide Kamers der Staten-Generaal:

A. aan te wijzen voor onbepaalde tijd:

tot griffier van de Commissies voor de Verzoekschriften uit de beide Kamers:

jhr. mr. G. J. Ploos van Amstel, plaatsvervangend griffier van de Eerste Kamer;

tot plaatsvervangend griffier van de commissies:

drs. A. J. B. Hubert, plaatsvervangend griffier van de Tweede Kamer;

tot ambtenaren ter gemeenschappelijke griffie van de commissies:

mevrouw J. P. Lammens, commies ter griffie van de Eerste Kamer;

mevrouw A. M. Polman, administratief ambtenaar C II ter griffie van de Tweede Kamer;

mevrouw J. F. Westra, administratief ambtenaar C II ter griffie van de Tweede Kamer;

B. vast te stellen, dat alle hierboven vermelde ambtenaren deel zullen blijven uitmaken van het personeel van de betrokken Kamer;

C. vast te stellen, dat als instructie voor de griffier der commissies zal gelden het bepaalde in de punten II 3 t/m 5 van Bijlage IV van de Nota voor de Commissie voor de Verzoekschriften inzake haar taak, werkwijze en bevoegdheden (Kamerstuk zitting 1966-1967, 9027).

Deze besluiten worden voor kennisgeving aangenomen;

10°. een telegram van een aantal vertegenwoordigende instanties van de Deventer middenstand, met betrekking tot het wetsontwerp Opheffing van de gemeente Diepenveen.

Dit telegram is nedergelegd ter griffie, ter inzage van de leden;

11°. de volgende brieven:

een, van burgemeester en wethouders van Oostzaan, betreffende het wetsontwerp inzake de gemeentelijke herindeling van de Zaanstreek;

een, van de werkgemeenschap Kindercentra in Nederland, met betrekking tot het vraagstuk van de opvoeding van 3-jarigen;

een, van I. Perters, te Deventer, met betrekking tot de oorlogvoering in Vietnam;

twaaft, van diverse inwoners uit het land, betreffende belastingheffing op rietsuiker;

zesenzeventig, van diverse inwoners uit het land, met bijbehorende lijsten met handtekeningen, betreffende het voorstel van wet van de heer Van den Doel en mejuffrouw Goudsmit tot wijziging van de Zondagswet;

een, van de Kritische Artsen, te Amsterdam, betreffende het eigen risico voor ziekenfondspatiënten.

Deze brieven zijn nedergelegd ter griffie, ter inzage van de leden;

12°. twee afschriften van brieven:

een, van het Aktie Comité Tegen de Huurverhoging Zuidwijk-Wielewaal, te Rotterdam, aan de Minister-President, betreffende de huurharmonisatie;

een, van burgemeester en wethouders van Schipluiden, betreffende het rapport inzake stookolie en aardgas in de glas-tuinbouw.

Deze afschriften zijn nedergelegd ter griffie ter inzage van de leden.

De verslagen zijn gereed en reeds gedrukt en rondgedeeld van:

de vaste Commissie voor Binnenlandse Zaken over:

de wetsontwerpen Gemeentelijke herindeling van de Zaanstreek (11 272), Wijziging van de wet van 20 april 1972 tot wijziging van de grenzen der gemeenten Alkmaar, Bergen, Egmond-Binnen, Heerhugowaard, Heilo en Schermer en opheffing van de gemeenten Koedijk, Oudorp en Sint-Pancras en

vorming van een nieuwe gemeente Sint-Pancras (11 816), Wijziging van de grens tussen de gemeente Utrecht enerzijds en de gemeenten Nieuwegein, Houten en Bunnik anderzijds (11 909);

de vaste Commissie voor de Rijksuitgaven over de Rekening van ontvangst en uitgaaf van de 7,2 pct. 25-jarige lening 1972 ten laste van de Staat der Nederlanden, uitgegeven krachtens de Leningwet 1971 (*Stb.* 1972, 12) (niet gedrukt) (11 915), de Rekening van ontvangst en uitgaaf van de 7,2 pct. 25-jarige onderhandse lening 1972 ten laste van de Staat der Nederlanden, uitgegeven krachtens de Leningwet 1971 (*Stb.* 1972, 12) (niet gedrukt) (11 916) en de Rekening van de Consignatiekas over 1971 (niet gedrukt) (11 917).

Ook zijn gereed en reeds gedrukt en rondgedeeld de verslagen van gehouden mondeling overleg tussen:

de vaste Commissie voor Wetenschapsbeleid en Wetenschappelijk Onderwijs en de Minister zonder Portefeuille, belast met het wetenschapsbeleid en het wetenschappelijk onderwijs, betreffende een aantal punten van beleid (11 500, hoofdstuk VIII, nr. 40);

de vaste Commissies voor Economische Zaken en voor Financiën en de Ministers van Economische Zaken en van Financiën, betreffende het Centraal Economisch Plan 1972 en het Verslag 1971 van de President van de Nederlandsche Bank N.V. (11 947);

de vaste Commissie voor Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk en de Minister van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk betreffende een aantal punten van beleid (11 500, hoofdstuk XVI, nr. 75).

Verder is gereed en reeds gedrukt en rondgedeeld het verslag van de heren De Zeeuw, Tuijnman en Oele betreffende de te Stockholm gehouden conferentie inzake leefmilieu (11 748, nr. 3).

4232